

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická Fakulta

Ústav světových dějin

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Ing. Lenka Vytlačilová

Britské sufražetky a sufražistky (1900 - 1914). Proměna
strategie a taktiky jako cesta ke konstrukci stereotypu.

British suffragettes and suffragistes (1900 - 1914).
Change in strategy and tactics as a path to stereotype construction.

Praha 2009

Vedoucí práce: doc. PhDr. L. Klusáková, CSc

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval(a) samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Delftu dne 11.08. 2009

podpis

Terka Vlootman

Práce popisuje vznik radikálního křídla hnutí za volební právo žen v Británii, jeho vývoj a jeho proměny v letech 1903 až 1914. Práce se dále zabývá proměnami strategie a taktiky členek tohoto militantního křídla hnutí a obrazem, který se snažily o sobě a o hnutí vytvářet na veřejnosti.

This thesis describes the birth of the radical wing of the movement for women's suffrage in Britain, its development and changes during the years 1903 - 1914. This thesis additionally describes changes in strategy and tactics used by members of this militant wing and the picture of themselves and the movement which they tried to create for the public.

Klíčová slova: WSPU, sufražetky, sufražistky, volební právo žen.

Key words: WSPU, suffragettes, suffragists, women suffrage.

OBSAH

I Úvod

II Scéna

III Obsazení dramatu

IV Drama

V Obraz hnutí

VI Epilog

VII Závěr

VIII Jmenný rejstřík

IX Seznam citované literatury

Seznam zkratek

AFL – Actress' franchise league

CUWFA - Conservative and unionist women's franchise association

ELFS - East London federation of the suffragettes

ILP – Independent labour party

IWSPU - Independent women's social and political union

SA – Suffrage atelier

SWSPU - Suffragettes of the WSPU

TRL - Tax resistance league

US - United suffragists

WAUTRA - Women's unionist and tariff reform association

WFL – Women's freedom league

WLA - Women's liberal association

WLF - Women's liberal federation

WSPU - Women's social and political union

WWSL - Women writers suffrage league

Na svých toulkách historií jsem se zabývala vším možným - prvními lékařkami, benátským trojlístkem,¹ americkými sufražistkami, románskou a gotickou architekturou a nevím čím vším ještě, ale jednomu tématu jsem se vždy naprosto plánovitě vyhýbala, a to právě sufražetkám.

Sufražetky jsem spojovala s obrazem hystericky ječící, rozvrkočené osoby, která kolem sebe zuřivě mává deštíkem, tedy pokud se zrovna někde nepřikovává k zábradlí. Viděla jsem je naprosto stejně jako jejich současník W. K Haselden:



Vytloukla jsem okna, uhodila jsem policejního inspektora do tváře, srazila jsem mu čepici, oháněla jsem se bičem, snažila jsem se dostat policistu z koně a přesto mi pořád nedali volební právo.²

¹ benátské spisovatelky Moderata Fonte (1555 - 1592), Lucrezia Marinelli (1571 - 1653) a Arcangela Tarabotti (1604 - 1652)

² W. K Haselden 2. července 1909, Daily Mirror.

S osobami, které se podívovaly nad tím, že nezískaly volební právo tím, že rozbíjejí okna a chovají se jako vřískající jezinky, jsem odmítala ztrácet čas. Pak jsem si pouhým nedopatřením něco o sufražetkách přečetla a ke svému překvapení zjistila, jak už to tak bývá, že všechno bylo zcela jinak.

I

Úvod

Cílem této práce je popsat a analyzovat poslední fázi hnutí za volební právo žen v Británii, a to zejména historii jeho militantního křídla, z hlediska jeho strategie a taktiky. Jeho představitelky vědomě a cíleně vytvářely tyto strategie a určovaly taktiku hnutí, která jim měla získat pozornost veřejnosti a tím i samotné vítězství věci volebního práva žen.

Ze všeho nejdříve je třeba definovat pojmy „sufražetka“ a „sufražistka“.

Jeden z výrazů, který má angličtinu pro volební právo je výraz „suffrage“. Od tohoto výrazu je odvozen výraz „suffragist“, který je možno přeložit jako „sufražistka“ (popřípadě sufražista). Tento výraz se používal na označení žen, které se dožadovaly volebního práva. Když se na počátku minulého století část členek hnutí za volební právo žen zradikalizovala a na politické scéně Británie se objevilo radikální křídlo hnutí, objevil se výraz „suffragette“, do češtiny překládaný jako „sufražetka“. Bylo to původně hanlivé označení, které však radikálky ihned hrdě přijaly za své.

V rámci této práce proto bude označení „sufražistky“ používáno pro členky konstitučního křídla a termín „sufražetky“ bude vyhrazen militantkám, tedy členkám WSPU (Women's social and political union) a organizacím, které se od ní oddělily.³

Zatímco pojem „strategie“ je zde chápán jako dlouhodobý plán, jak dosáhnout vytčeného cíle, pod pojmem „taktika“ se rozumí jednotlivé kroky, kterými se snažily členky hnutí vybranou strategii realizovat.

K historii hnutí existuje celá řada pramenů. Jedná se zejména o vzpomínky jednotlivých účastnic hnutí a jejich součastníků,⁴ dále pak o dobovou polemiku⁵, propagační romány a divadelní hry⁶ a také zachované projevy sufražetek ze soudních přelíčení.⁷

³ WFL (Womens freedom league), TRL (Tax resistance league), ELFS (East London federation of the suffragettes), IWSPU (Independent women's social and political union), SWSPU (Suffragettes of the WSPU).

⁴ Terese Billington Greig: The non-violent militant, selected writings of Teresa Billington Greig, Londýn, 1987; Millicent Garrett Fawcett: What I remember, Londýn, 1925; Cicely Hamilton: Life errant, Londýn, 1935; Annie Kenney: Memories of a militant, Londýn, 1924; Constance Lytton: Prisons and prisoners, some personal experiences, Londýn, 1914; Hannah Mitchell: The hard way up, Londýn, 1968; Dora Montefiore: From Victorian to a modern, 1927; Helen Frazer Moyes: A woman in a man's world, 1971; Emmeline Pankhurst: My own story, Londýn, 1914; Christabel Pankhurst: Unshackled, the story of how we won the vote, 1959; Emmeline Pethick Lawrence: My part in changing world, Londýn, 1938; Fredrick Pethick Lawrence: Fate has been kind, Londýn, 1943; Evelyn Sharp: Unfinished adventure, 1933; Ethell Mary Smyth: Female pipings in Eden, Londýn, 1933;

Také historii hnutí volebního práva žen v Británii byla již věnována celá řada prací. Některé z nich byly napsány dokonce už samotnými účastnicemi. Zřejmě první z nich, „Women's suffrage“, vyšla již roku 1902. Její autorkou byla sufražistka Helen Blackburn, která vylíčila počátky hnutí za volební právo žen od jeho vzniku v šedesátých letech 19. století přes jeho rozpad v osmdesátých letech až po jeho následné znovuoživení v devadesátých letech.⁸

Další obdobné historie vyšly v období před vypuknutím první světové války v době, kdy se zdálo, že věc volebního práva žen byla konečně vybojována. Jednu z nich sepsala žena, která byla jednou z hlavních organizátorek konstitučního křídla hnutí, Millicent Fawcett. Další takovou historii, napsanou z pohledu militantního křídla hnutí, napsala dcera zakladatelky tohoto křídla hnutí, Sylvia Pankhurst. Kromě toho v této době vyšel text spisovatelky Elizabeth Robins „Station way“, který je směsicí jejích vzpomínek a dobových textů, vztahujících se k volebnímu právu žen, takže je ho možno charakterizovat spíše jako určitou koláž textů než jako historii hnutí, a text sufražetky Teresy Billington „The militant suffrage movement, emancipation in a hurry“, který se staví k celému militantnímu hnutí značně kriticky.⁹

Během války, v okamžiku, kdy se návrh nového volebního zákona projednával v parlamentu vyšla ještě jedna historie hnutí, psaná jednou z jeho účastnic, která navázala na historii Helen Blackburn. Její práce je psána spíše z hlediska radikálního křídla hnutí než z hlediska umírněného křídla.¹⁰

Po první světové válce, v době, kdy ženy získaly volební právo za stejných podmínek jako měli muži, vyšla oficiální historie konstitučního křídla, jejíž autorkou byla tajemnice Millicent Fawcett a krátce po ní další velmi zevrubná historie, tentokrát militantního křídla hnutí, od Sylvie Pankhurst.¹¹

Katherine Marjory Steward-Murray Atholl: Working partnership, Londýn, 1958, str. 60; Viscountess Rhondda: This was my world, Londýn, 1933.

⁵Kathryn Dodd: A Sylvia Pankhurst reader, Manchester, 1993; Jane Markus: Suffrage and the Pankhursts, Londýn, 1987; Carolyn Nelson: Literature on the women's suffrage campaign in England, Toronto, 2004; Christabel Pankhurst: The great scourge and how to end it, Londýn, 1913; Marie Mulvey Roberts, Tamae Mizuta: Sources of British feminism, Londýn, 1993.

⁶Glenda Norquay: Voices and votes, a literary anthology of the women's suffrage campaign, Manchester, 1995.

⁷Cheryl Jorgensen-Earp: Speeches of the militant suffragettes, New Jersey, 1988.

⁸Helen Blackburn: Women's suffrage, a record of the women's suffrage movement in the British isles, with biographical sketches of Miss Becker, Londýn, 1902.

⁹Millicent Fawcett: Women's suffrage, a short history of a great movement, Londýn, 1912; Sylvia Pankhurst: The suffragette, the history of the women's militant movement, Londýn, 1911; Elizabeth Robins: Station way, 1913. Teresa Billington „The militant suffrage movement, emancipation in a hurry, Londýn, 1911.

¹⁰A. E. Metcalf: Woman's effort, 1917.

¹¹Ray Strachey: „The cause“ A short history of the Women's movement in Great Britain, 1928; Sylvia Pankhurst: The suffragette movement, an intimate account of persons and ideals, 1931.

Po první světové válce věnoval militantnímu křídlu hnutí kapitolu ve své knize „The strange death of liberal England“ George Dangerfield. Nejedná se o práci věnovanou hnutí samotnému, ale o práci, která pojednává o vzestupu a pádu liberální strany, jejímiž viníky byly podle něho vzpoura dělníků, vzpoura Irů a vzpoura žen.¹²

První monografie, která byla věnována hnutí za volební právo žen a která nebyla sepsaná jednou z účastnic hnutí, ale historikem, byla práce „Votes for women“ od Rogera Fulforda. Jeho popis hnutí byl silně ovlivněn historií Sylvie Pankhurst a prací George Dangerfielda.¹³

Koncem šedesátých a sedmdesátých let pak začala vycházet celá řada prací věnovaných tomuto hnutí. Tak například Constance Rover se věnovala otázce, jaký vztah k volebnímu právu zaujímaly jednotlivé politické strany. Obdobně se vztahu liberální strany a liberálních politiků k otázce volebního práva žen věnoval David Morgan.¹⁴

Jill Liddington a Jill Norris se zaměřily na problémy, se kterými se potýkaly členky hnutí, pocházející z dělnických rodin. Práci Susan Kingsley Kent „Sex and suffrage in Britain 1866 – 1914“ lze do určité míry pokládat za historii emancipačního hnutí žen v Británii vůbec a také za určitou obranu Christabel Pankhurst. Autorka rozebírá otázku volebního práva žen v dobovém kontextu a ve světle toho, jak současníci sufražetek a sufražistek viděli roli žen ve společnosti. Podobně se věnovala hnutí za volební právo žen Martha Vicinius, která celé hnutí zasadila do kontextu vzniku komunit svobodných žen, jako byly například diákonky, zdravotní sestry nebo učitelky.¹⁵

Samotným hnutím sufražetek se v sedmdesátých letech zabývaly Antonia Raeburn a Midge Mackenzie. Zatímco Raeburn se věnovala čistě historii tohoto hnutí, práce Midge Mackenzie je spíše koláží dobových textů.¹⁶

V poslední době se historii hnutí sufražetek věnovaly Krista Cowman, Laura E. Nym Mayhall a Cheryl Jorgensen-Earp. Všechny tři se zabývaly různými aspekty tohoto hnutí. Krista Cowman se zajímala o jeho organizační strukturu a proměny této struktury, zatímco Cheryl Jorgensen-Earp popsala rétoriku, kterou členky hnutí používaly a Laura E. Nym Mayhall se

¹² George Dangerfield, *The strange death of liberal England*, 1936.

¹³ Roger Fulford: *Votes for women*, Londýn, 1957.

¹⁴ Constance Rover: *Women's suffrage and party politics*, Londýn, 1967

David Morgan: *Suffragists and liberals, the politics of woman suffrage in England*, Londýn, 1975.

¹⁵ Jill Liddington, Jill Norris: *On hand tied behind us, the rise of the women's movement*, Londýn, 1978;

Susan Kingsley Kent: *Sex and suffrage in Britain 1866 – 1914*, Princeton, 1987.

Martha Vicinius: *Independent women, work and community for single women 1850-20*, Chicago, 1985.

¹⁶ Antonia Raeburn: *The militant suffragettes*, Londýn, 1974; Antonia Raeburn: *The Suffragette view*, 1976; Midge MacKenzie: *Shoulder to shoulder*, 1975.

zabývala hnutím v souvislosti s proměnami britské politické scény, zejména vzhledem na búrskou válku.¹⁷ Argumenty odpůrců volebního práva žen, zvláště pak mužů, kteří byli poslanci parlamentu v období před první světovou válkou, se zabýval Brian Harrison.¹⁸

Kromě výše uvedených prací existují studie, zaměřené na některé dílčí události. Například Caroline Morrell se zabývala střetem mezi sufražetkami a policií, který dostal název „černý pátek“.¹⁹

Veškeré práce, zabývající se historií hnutí za volební právo žen, se po dlouhá léta věnovaly převážně pouze Londýnu jako centru tohoto hnutí. V poslední době se začínají objevovat také práce, věnované místním organizacím a tomu, jak se hnutí vyvíjelo v různých částech země.²⁰ Navíc byla vydána celá řada monografií, zabývajících se jak čelními, tak i méně známými sufražetkami.²¹

Vzhledem k tomu, že cílem této práce je popsat a analyzovat aktivity představitelk hnutí a jejich postupné proměny, sama historie hnutí za volební právo žen, která již byla, jak bylo uvedeno výše, mnohokrát popsána, byla ponechána stranou.

Cílem této práce je pokusit se definovat, kdo to byly sufražetky a proč jednaly způsobem, kterým jednaly. Tedy jinými slovy pokusit se zjistit pomocí obsahové analýzy dobových textů a vzpomínek, které sufražetky zanechaly, jaká byla strategie a taktika tohoto hnutí. Čím sufražetky

¹⁷ Krista Cowman: *Women of the right spirit, paid organizers of the Women's political and social union 1904 – 1914*, 2007; Laura E. Nym Mayhall: *The militant suffrage movement, citizenship and resistance in Britain, 1860 – 1930*, Oxford, 2003.

Cheryl Jorgensen-Earp: „The transfiguring sword“ the just war of the women's social and political union, 1997.

¹⁸ Brian Harrison: *Separate spheres, the opposition to women's suffrage in Britain*, Londýn, 1978.

¹⁹ Caroline Morrell: *Black Friday, violence against women in the suffragette movement*, Londýn, 1981.

²⁰ Dobbie B. M. Willmott: *Nest of suffragettes in Somerset*, Eagle house, Batheaston, 1979

Leah Leneman: *A guid cause, the women's suffrage movement in Scotland*, Aberdeen, 1991; Marij van Helmond: *Votes for women, the events on Merseyside*, 1992; Leah Leneman: *Martyrs in our midst, Dundee, Perth and the forcible feeding of suffragettes*, 1993; Jenny Overton, Joan Mant: *Suffragette nest*, Peaslake, 1998; Krista Cowman: *The militant suffragette movement in York*, 2007.

²¹ Andro Linklater: *An unhusbanded life, Charlotte Despard, suffragette, socialist and Sinn Féiner*, Londýn, 1980; Fran Abram: *Freedom cause, the lives of suffragettes*, 2003 (biografie Emmeliny Pankhurst, Adely Pankhurst, Elizabeth Wolstenholme Elmy... a dalších); Hilda Kean: *Deeds not word, lives of suffragette teachers*, Londýn, 1990; Verna Coleman: *Adela Pankhurst, the wayward suffragette 1885 – 1961*, 1996; June Purvis: *Emmeline Pankhurst, a biography*, Londýn, 2002; Richard Pankhurst: *Sylvia Pankhurst, artist and crusader, and intimate portrait*, 1979; Annie Barnes a kol.: *Tough Annie, from suffragette to Stepney councillor*, 1980; Les Garner: *A brave and beautiful spirit, Dora Marsden 1882 – 1960*, 1990; Bruce Clarke: *Dora Marsden and early modernism – gender, individualism, science*, 1996; Richard Whitmore: *Alice Hawkins and the Suffragette Movement in Edwardian Leicester*, Leicester, 2007; Anne Ward: *No stone unturned, the story of Leonora Tyson a Streatham suffragette*, 2005; Patricia Miles: *Uncommon criminal, the life of Lady Constance Lytton, militant suffragette 1869 – 1923*, Knebworth, 1999; Alan Tucker: *Suffragette partnership, the lives of Lettice Floyd and Annie Williams 1860 – 1943*, Londýn, 2005; Deirdre MacPherson: *The suffragette's daughter, Betty Archdale, her life of feminism, cricket, war and education*, 2002 (kniha je sice biografií sportovkyně Betty Archdale, ale úvodní kapitoly se věnují její matce Helen).

své chování zdůvodňovaly? Jaký obraz se o sobě snažily vytvářet a proč z něho zbylo to, co dnes známe?

II

Scéna

Postavení žen v Británii v době, kdy se na politické scéně objevily sufražetky, bylo jiné než jejich postavení v dobách, kdy první sufražistky poprvé začaly vznášet požadavek volebního práva.²² Jestliže v polovině 19. století mohl napsat jeden glasgowský deník, že *kopání ženu nikdy neponižuje, ačkoliv jí může fyzicky ublížit; pokud by však měla to, co někteří nazývají jejími právy, pak by jí skutečně velmi ponižovalo*,²³ na začátku dvacátého století se diskuze o „ženské otázce“ už vedla na jiné úrovni. Velkou část „svých práv“ již totiž britské ženy mezitím získaly.

Na přelomu devatenáctého a dvacátého století měla už Británie na několik tisíc absolventek universit,²⁴ včetně dvou set lékařek²⁵ a první ženy, jako například Christabel

²² Striktně vzato, podle části aktivistek se spíše než o získání volebního práva žen jednalo o jeho znovuzískání, neboť ve středověké a raně novověké Anglii ženy volební právo měly a také ho používaly. To že voličem se rozumí pouze muž, výslovně stanovil až zákon roku 1832. Například Helen Blackburn hovořila o době před rokem 1832 jako o době, kdy ženám ve využívání volebního práva bránil pouze zvyk.

Otázkou volebního práva žen v raně novověké Anglii se zabývala Antonia Frazer, která doložila případy voliček z doby vlády Alžběty I a tři soudní případy z doby vlády Jakuba I (Coates v. Lyle, Holt v. Lyle, Catherine v. Surrey), kdy bylo ženám (jednalo se o femme sole) přiznáno volební právo. Také popsala případ, ke kterému došlo v říjnu 1640 v Suffolku, kdy bylo místním ženám ve volbě zbráněno místním šerifem, který sice uznal, že zákon volební právo ženám přiznává, ale pokládal přijetí jejich hlasů za chování nehodné gentlemana.

Více Antonia Frazer: *The weaker vessel*, New York, 1984, str. 230 – 231.

²³ *Kicking never degrades a woman, however much it may injure her physically. Now, if she had what some call her rights, she would be seriously degraded indeed.*

King, Elspeth: *The hidden history of Glasgow's women*, 1993, str. 86

²⁴ Roku 1848 byla zřízena v Londýně Queen's college, která v té době měla sloužit jako učitelský ústav. Dnes stále ještě existuje jako střední škola. O rok později otevřela vdova po pastoru Elizabeth Jesser Reid (1789 - 1866) na Bedford square další dívčí školu a to pod názvem „London college in Bedford square“. K jejím absolventkám patřily spisovatelky Beatrice Harraden (1864 - 1936), Katharine Mansfield (1888 - 1923), zakladatelky dívčích škol Dorothea Beale (1831 - 1906), Frances Mary Buss (1827 - 1894) a cestovatelka Gertrude Bell (1868 - 1926). Roku 1900 se stala jednou z kolejí londýnské university a roku 1985 byla sloučena s „Royal Holloway college“ na „Royal Holloway and Bedford new college.“ Roku 1869 byla otevřena v Hitchinu mezi Londýnem a Cambridgem dívčí kolej, která byla roku 1871 přemístěna do Girtonu na okraji Cambridge. Mezi její absolventky patřily elektrotechnička Hertha Ayrton (1854 - 1923), historičky Jane Ellen Harrison (1850 - 1928), Eileen Powell (1889 - 1940) a dále Louisa Lumsden (1840 - 1935). Roku 1871 byla v Cambridge založena ještě další dívčí kolej, Newnham. Manželka jejího zakladatele, která ji vedla, Eleanor Sidwig (1845 - 1936) byla sestra britského premiéra A. Balfoura. Jednou z absolventek koleje byla například Amber Reeves (1887 - 1981), dcera novozelandské sufražistky Maud Reeves (1865 - 1953). V Oxfordu byla otevřena první dívčí kolej, která byla nazvaná Lady Margaret po matce Jiřícha VII. Lady Margaret Beafort roku 1878. O rok později zde byla otevřena další dívčí kolej nazvaná tentokrát podle nejznámější britské matematicky 19. století Somerville. K jejím absolventkám patřily Gertrude Bell, Winifred Holtby (1898 - 1935), Vera Brittain (1893 - 1970) a Maude Royden (1876 - 1956). Roku 1893 pak byla v Oxfordu založena díky úsilí Dorothea Beale ještě St Hilda college. Tato kolej je od roku 2006 koedukovaná.

více například:

Pauline Adams: *Somerville for women, an Oxford college 1878 - 1993*, 1996; Barbara Stephen: *Girton college 1869 - 1932*, 1933; Rita McWilliams Tullberg: *Women at Cambridge*, Cambridge, 1998 a Edward Shils: *Cambridge women*, Cambridge, 1996.

Pankhurst a Crystal Macmillan, studovaly právo. Zvyšující počty universitních absolventek vedly zpětně ke zlepšení úrovně dívčích středních škol. Absolventky „Bedford college“ Dorothea Beale a Frances Mary Buss založily dvě vyhlášené střední dívčí školy (Cheltenham ladies' college a North London Collegiate school) a jedna z prvních pěti absolventek Girtonu, Louisa Lumsden, založila dodnes úspěšnou střední dívčí školu St. Leonard's.²⁶

Dostalo se nám příležitosti pít ze studny Sv. Leonarda a pro ty, kdo měly žízeň, tam ležely vody svobody. Osvojily jsme si svobodu iniciativy, dovolili nám, abychom se svobodně mentálně vyvíjely, což žádná mladá žena bez rizika nesmí; a v mém případě, samozřejmě svobodné myšlení a konverzace doma nesmírně posílily školu. Směla jsem myslet – ne, ve skutečnosti mne tomu učili. Objevily se instinkty a touhy, pro které život, který mně budoucnost měla nabídnout, nenabízel žádný prostor. Pocit frustrace v letech nudné nečinnosti, která ležela přede mnou, byl dusivý. Přesto ani my ani naši rodiče neměli nejmenší potuchu, kde je chyba. “Proč jsou ženy nadány vášní, intelektem a mravní aktivitou – těmito třemi – a mají takové místo ve společnosti, kde ani jednu z těchto tří nemohou uplatnit?” psala Florence Nightingale roku 1852. O padesát let později to stále ještě platilo,²⁷ psala jedna z někdejších studentek této školy a pozdější sufražetka Margaret Haig Thomas (Viscountess Rhondda).

Mary Wollstonecraft, kterou četly nejen radikálky jako Barbara Bodichon nebo Louisa Martindale, ale také silně konzervativní Emily Davies, byla rehabilitována a v osmdesátých a devadesátých letech devatenáctého století dokonce vyšlo několik jí věnovaných monografií.

²⁵ prvními britskými lékařkami se staly Elizabeth Blackwell (1821 - 1910) a starší sestra Millicent Garrett Fawcett Elizabeth Garrett Anderson, (1836 - 1917), první lékařkou registrovanou ve Walesu byla Frances Hoggan (1843 - 1927), a první Skotkou, která získala lékařský diplom se stala Sophia Louisa Jex-Blake (1840 - 1912)

²⁶ Roku 1882 po ní vedení školy přejala další absolventka Girtonu Frances Dove (1847 - 1935). Absolventkami školy mimo jiné byly Betty Archdale (1907 -2000), dcera Helen Archdale (1876 - 1946), Louisa Garrett Anderson (1873 - 1943) a Margaret Haig Thomas (1883 - 1958).

²⁷ *We had been given our chance to drink at St. Leonards Well, and for those who thirsted the waters of freedom lay there. We had learnt a freedom of initiative, had been allowed a freedom of mental development that no young lady can safely be allowed; and in my case, of mental development that no young lady can safely be allowed; and in my case, of course, the freedom of thought and conversation at home has enormously reinforce school. I had been allowed – nay, I had actually been taught – to think. Instincts and desires had come alight for which the life I was to be offered allowed no scope. In the years of bored inaction that lay ahead the sense of frustration was choking. Yet neither we nor our parents had the least idea what was wrong. “Why have women passion, intellect, moral activity – these three – and a place in society where no one of the three can be exercised?” wrote Florence Nightingale in 1852. It was still true fifty years later.*

Viscountess Rhondda: This was my world, Londýn, 1933, str. 82.

Text, který Margaret Haig Thomas cituje, napsala Florence Nightingale a vyšel poprvé tiskem roku 1928 pod názvem “Cassandra” jako dodatek knihy „The Cause“. Virginia Woolf se o něm vyjádřila, že je to spíš výkřik než psaní.

vis. Mark Bosticky: *Women of the world unite*, Guardian z 29. ledna 2005.

Otevřel se také přístup žen k nejrozličnějším povoláním. Kromě prvních lékařek, laborantek, historiček jako Eileen Powell nebo Jane Ellen Harrison se také objevily (zejména díky manželovi Millicent Fawcett) první ženy ve státní službě a inspektorky jako například Hilda Martindale.

Také právní postavení žen v rodině se zlepšilo. Díky úsilí Caroline Norton, se podařilo prosadit roku 1857 změnu zákona o rozvodech. Zákon umožnil v Anglii získání rozvodu soudní cestou a přiznal manželce, kterou manžel opustil určitá, byť omezená, majetková práva. Roku 1870 a 1882 pak vdané ženy získaly další majetková práva jako například právo spravovat jimi zděděný majetek a právo svobodně nakládat se svou mzdou. Konečně roku 1891 ve sporu Regina v. Jackson rozhodl soud, že manžel nemůže věznit svoji manželku a zároveň soud vyslovil názor, že pokud kdy vůbec platilo, že muž má právo svoji ženu bít, toto právo se pokládá již za zastaralé.

V devadesátých letech devatenáctého století se objevil výraz „nová žena“. Cherry Deborah takto definuje *mladou ženu ze střední a nebo vyšší střední třídy, která odmítá tradiční ženské chování a pracuje a stýká se volně s příslušníky opačného pohlaví jako rovný s rovným*.²⁸

Roku 1893 získaly ženy volební právo na Novém Zélandu a o rok později také v Jižní Austrálii. Bylo vidět, že věc volebního práva žen není tak beznadějná, jak se ještě koncem osmdesátých let zdálo, a tak se roku 1897 pod vedením Millicent Fawcett sjednotily trosky nejrozličnějších spolků sufražistek, které stále ještě přežívaly po prohře roku 1884, do celostátní NUWSS.

Zároveň se volebního práva, které do té doby požadovaly především středostavovské ženy, začaly domáhat i dělnice a to především v místech, kde byly organizované v odborech jako byl Manchester a jeho okolí.²⁹

Britky se zviditelňovaly i na politické scéně. Roku 1869 získaly zpět právo volit v místních volbách, ztracené r. 1835. Postupně získaly také právo být voleny do správy farností, školních rad a vedení chudobinců. Požadavky na případné kandidátky nebyly malé... *musí být opatrná ve slovech i činech, protože je předmětem veřejné kritiky; skromná ... a důstojná protože je představitelkou ženství, uvážlivá, protože každá otázka má dvě stránky ... [a] laskavá, protože*

²⁸ ...a young woman from the upper or middle class concerned to reject many of the conventions of femininity and live and work on free and equal terms with the opposite sex.

Deborah Cherry: *Painting women, Victorian women artist*, Londýn, 1993, str. 75.

Více k celé diskusi o "nové ženě" například v Barbara Caine: *Victorian feminists*, 1992.

²⁹ Blíže Gifford Lewis: *Eva Gore Booth and Ester Roper, a biography*, Londýn, 1988.

úkolem ženy je pomáhat opuštěným a utiskovaným.³⁰ Existuje typ skromné fialky, která se zdráhá (dokonce i když je plně kvalifikovaná) převzít veřejný úřad ...ale jsou časy, kdy skromnost přestává být ctností a stává se zbabělostí ... Ženy, které mají volný čas (často mívají této komodity více než muži), kterým se dostalo vzdělání, se širokými zájmy, by měly pokládat za svoji jednoznačnou povinnost vystoupit z řady a převzít břímě veřejného úřadu. Uvádí se, že Dante vyčlenil samostatný a dostatečně mučivý typ pekla pro duše, které zhřešily ne tím, že by se dopustily zločinu ale tím, že zanedbaly aktivní ctnosti.³¹

Prvními členkami školních rad se staly Emily Davies, Lydia Becker a Elizabeth Garrett Anderson, která získala téměř 47 000 hlasů (čtyřikrát více než druhý z kandidátů) – tedy čelné představitelky britského ženského emancipačního hnutí.³²

počty žen zvolených do veřejných funkcí - Anglie a Wales ³³			
rok	školní rady	chudobince	města
1870	3		
1875	17	1	
1880	71	8	
1885	78	37	
1890	c100	80	(2) ³⁴
1895	128	893 ³⁵	
1900	c 270	1147	

³⁰ [She] must be guarded in word and deed, for she is subject to public criticism; humble ... and dignified because she represents womanhood; judicial, because there are two sides of every question ... [and] kind, for it is woman's task to help the desolate and oppressed.

Diane Urquhart: Women in Ulster politics 1890 – 1940, Belfast, 2000, cituje "Irish citizen" z února 1919.

³¹ the modest violet type that shrinks (even when thoroughly qualified) from taking up public work ... There are times when modesty ceases to be a virtue and becomes poltroonery ... Women with leisure (they often have more of the commodity than men), with gifts of education, with broad sympathy, should regard it as a positive duty to come forward and take up the burdens of public office. We are told that Dante had a separate and sufficiently excruciating kind of hell for souls who sinned, not by committing crimes but by omitting active virtues.

Tamtéž, str. 160, cituje Irish citizen z ledna 1920.

³² Martin Pugh: The march of the women, a revisionist analysis of the Campaign for women's suffrage, 1866 – 1914, Oxford, 2000, str. 75.

³³ Tamtéž, str. 74.

³⁴ Roku 1890 byly sice zvoleny Jane Cobden (za londýnský Bow and Bromley) a Lady Margaret Sandhurst (za Brixton), ale jejich volba byla na základě protestu konzervativců prohlášena za neplatnou. Emma Cons (1838 - 1912), která se stala roku 1889 jako první žena radním v Londýně, byla do své funkce jmenována.

³⁵ K prudkému nárůstu počtu žen ve správě chudobinců došlo po roce 1894 díky zrušení majetkového prahu, který byl do té doby podmínkou kandidatury.

počty žen zvolených do veřejných funkcí - Anglie a Wales ³³			
1905	594	1157	
1910	641	1310	22
1914—15	679	1546	48
1920	c680	2039	320

Řady žen, které byly zvoleny do veřejných funkcí, se postupně rozrůstaly a před první světovou válkou měla Británie dokonce už tři starostky.³⁶

V době, kdy na britskou politickou scénu vstoupily sufražetky, byly už ženy také přítomny ve všech hlavních politických stranách. Roku 1883 byla založena konzervativní „Primrose league“, která sice nebyla čistě ženskou organizací, ale v níž ženy hrály důležitou roli. Když bylo na počátku osmdesátých let vidět, že liberálové ztrácejí svoji tradiční převahu nad konzervativci, převahu, která spočívala v početnější volební základně a lepší organizaci - rychlému vzestupu „Primrose league“ se přičítala zásluha na vítězství konzervativců roku 1886 - liberálky toho využily a roku 1887 byla založena WLF (Women's liberal federation).³⁷ William Gladstone se sice vzniku organizace statečně bránil, ale porážka ve volbách oslabila jeho pozici a změna stranické organizace se jevila jako nutná, kromě toho v zemi začaly spontánně vznikat kluby liberálních žen. A tak se nakonec smířil s nevyhnutelným a pokusil se alespoň dostat celou věc pod kontrolu, což se mu také na určitý čas povedlo, neboť první předsedkyní organizace se stala bez problému jeho manželka Catharine. Ale liberálky byly nezávislé na straně, samy si volily vedení, pořádaly konference a vydávaly svoji literaturu.

Členská základna WLF postupně vzrůstala.³⁸

rok	1887	1889	1890	1891	1892	1895
počet organizací	63	96	133	177	367	448
počet členek	16500	33500	45350	51734	77014	82000

³⁶ Elizabeth Garrett Anderson v Alderborough, Frances Dove v High Wycombe a Sarah Lees v Oldhamu, více Patricia Hollis: Ladies elect, Clarendon, 1987.

³⁷ „Primrose league“ byla založena v prosinci 1883 a její „The ladies grand council of the primrose league“ v březnu 1885.

³⁸ Martin Pugh: The march of the women... str. 133.

Členky WLF byly sice loajální ke straně, ale mnohé z nich byly také sufražistky, které nezanedbávaly své vlastní zájmy, a tak s roku 1889 snažily na výroční konferenci prosadit usnesení, že je nelogické pracovat pro liberály a liberální stranu a při tom se nesnažit získat vlastní politický vliv. Roku 1893 se sufražistkám podařilo přimět WLF, aby přijala do svého programu požadavek volebního práva. Catharine Gladstone resignovala a ve vedení organizace ji nahradila známá sufražistka Lady Aberdeen. Obdobně se volebního práva začaly dožadovat i konzervativní ženy, které nakonec roku 1908 založily svoji vlastní organizaci.³⁹

Když v šedesátých letech 19. století začaly na veřejnosti vystupovat první ženy jako například Lydia Becker, Millicent Fawcett nebo Barbara Leight Smith Bodichon, působilo to jako něco šokujícího a nepatřičného. O generaci později - mimo jiné díky organizacím jako byly WLF, WCG (Women's co-operative guild), Primrose League - se žena na řečnickém pódiu stala všedním jevem.

Zatímco se v první polovině 19. století ženy zapojovaly do předvolební kampaně jenom zřídka (Mary Anne Disraeli roku 1841 v Shrewsbury a Selina Mary Causton v Colchesteru roku 1874 představovaly vzácné výjimky), později politické strany pomoc žen během kampaně vítaly.

Známa sufražistka Lady Frances Balfour po letech vzpomínala na svoji první účast v předvolební kampani svého bratra takto: *Nikdy by mu [bratrovi] nepřišlo na mysl, že by žena mohla být užitečná během předvolební kampaně... jeden z Geraldových nadšených stoupenců byl Ir, který se ho zeptal, nemá-li nějakou ženu, kterou by mohl použít jako "ozdobu". Jakou jinou službu by mohla žena 1885 poskytnout? Gerald mi napsal a žádal mne, zda bych nepřišla do Leedsu a zůstala tam až do konce. Vyhověla jsem mu více než ochotně, ačkoliv moje zkušenosti s předvolebním bojem byly nulové.*⁴⁰

Role žen v průběhu volebních kampaní ještě dlouho nepřekračovala jim tradičně vymezenou roli. *Navštěvovaly jsme pouze manželky našich předních příznivců, a jak jsme se*

³⁹ CUWFA (Conservative and unionist women's franchise association) byla založena v listopadu 1908. Předsedkyní se stala Lady Knightley, více-předsedkyněmi byly Constance Jones (Girton), Lady Strachey a Miss Tuke z Bedford College.

⁴⁰ *It would never have occurred to him at that time that any woman could be of use in an election fight...one of Gerald's warm supporters was an Irishman and he asked Gerald if there was no female he could summon to his aid to be an „ornament”. What other service in 1885 could a woman render? Gerald wrote me, asking if I could come to Leeds and be with him till the end. I was more than willing, though my experience of election fighting was nil.* Pat Jalland: *Women marriage and politics 1860 – 1914*, Oxford, 1986, str. 205.

procházely městem sem a tam pozdravovaly jsme všechny, které jsem potkávaly,⁴¹ vzpomínala později Constance Fowler na svoji účast ve volbách roku 1880 v Breconu.

Obdobně roku 1888 Elizabet Harcourt psala jednomu svému známému: *Pokud uslyšíte, že dělám ohavné věci jako obcházení voličů, vězte, že to dělám z náklonnosti k práci svého chlapce a ne protože jsem modrá punčocha.*⁴²

Podobně limitovaná byla také účast Kate Courtenay na předvolební kampani manžela a to i přesto, že byla členkou vedení WLUA (Women's liberal unionist association) a měla tak zkušenosti s prací v politické organizaci. *Jsem tam po celý den s přestávkami na oběd a na večeri, sedím a švitořím s ostatními dámami.*⁴³

Ještě roku 1892 se Helen Pease bránila obvinění „Yorkshire Herald“, že hovořila s místními ženami o politice. *Není pravda, že jsem hovořila se ženami v Yorku o politice — O politice prakticky nic nevím.*⁴⁴

Mnoho žen, jako například May Harcourt, také účast na volebních kampaních nenávidělo. Když byla roku 1904 donucena vystoupit v manželově volebním okrsku před skupinkou žen s několika slovy díky, stýskala si - *bylo to nepříjemné, ale nebesa budiž pochválena, zvládla jsem to, bez toho, abych se zhroutila.*⁴⁵ Podobně si o rok později stýskala - *je to pouze můj silný smysl pro povinnost a pocit „teď nebo nikdy“, co mne přinutilo k návštěvě volebního obvodu.*⁴⁶ Na svoji úlohu si postupně zvykala a roku 1910 byla sto vést celou volební kampaň manžela, který se v té době zhroutil, zcela sama, byť s nepříliš velkým nadšením - *bylo to prostě strašlivé, ale nedá se dělat nic jiného, než zatnout zuby a snažit se to přežít.*⁴⁷

Jiné ženy, jako například Lady Randolph Churchill, která roku 1885 pomáhala organizovat ve Woodstocku volební kampaň svého manžela, se naopak cítily ve světě volebního

⁴¹ *We called only upon the wives of our leading supporters, and bowed right and left as we passed backwards and forwards through the town*

Tamtéž, str. 205.

⁴² *If you hear that I am doing dreadful things in the way of canvassing you will know that it is really because I want to sympathise with my boy in his work and not because I am a strong-minded woman*

Tamtéž, str. 206.

⁴³ *I stand about all day with intervals of lunch and tea and sitting chatting with other ladies*

Tamtéž, str. 206.

⁴⁴ *It is not true that I talked politics to the York women — I know scarcely anything about politics*

Tamtéž, str. 206, cituje dopis Helen Pease z 6. července 1892.

⁴⁵ *it was quite awful but thank goodness I got through without an absolute breakdown*

Tamtéž, str. 208.

⁴⁶ *it is only a stern sense of duty which is dragging me to the Constituency as in case of “now or never” for me*

Tamtéž, str. 208.

⁴⁷ *it was simply awful but there is nothing for it but just to set one's teeth and go through it*

Tamtéž, str. 208.

boje jako ryba ve vodě. *Jak jsem se tak pohybovala v ruchu a shonu našeho štábu, přeskupovala naše síly a každou hodinu poslouchala hlášení o tom, jak postupuje kampaň, připadala jsem si jako generál, který pořádá během probíhající bitvy válečnou poradou.*⁴⁸

Na přelomu století se už přítomnost manželek a dcer stala nejen běžnou, ale začala být pokládána za jejich povinnost. Beatrice Chamberlain si stěžovala: *Bývalo zcela v pořádku pro členky rodiny držet se zcela stranou, ale teď, když ženy dělají tolik potřebné práce více méně za scénou, kde je to velmi užitečné, je to od nich nepříliš pěkné zůstat stáť stranou a odmítnout se zúčastnit.*⁴⁹

Ženy také začaly v průběhu volební kampaně hrát aktivnější roli. Samuel Herbert si pochvaloval: *Žádná manželka žádného z dalších poslanců nemůže být pro svého manžela lepší pomocí než je Beatrice mně. Účastnila se téměř všech mých shromáždění, téměř na všech vystoupila a uspořádala ještě půl tuctu svých vlastních.*⁵⁰ Jeho manželka byla díky svému členství ve vedení WLF zkušenou řečnicí a její manžel ji ujišťoval: *čím více praxe získáš, tím spíše se staneš užitečným členem rodiny.*⁵¹

Obdobně popisovala předvolební kampaň svého manžela, které se v prosinci roku 1910 účastnila, Lady Tullibardine. *Začali jsme na různých koncích volebního obvodu a společně jsme se účastnili pouze jednoho shromáždění v jeho středu, v Crieffu. K naší velké radosti jeho většina vzrostla na 890.*⁵²

Některé z žen byly dokonce sto věst, v případě potřeby, celou předvolební kampaň samy, jako například roku 1905 dcery Henry Fowlera ve Wolverhamptonu nebo v lednu 1910 May Harcourt a Elizabeth Haldane.

To, že ženy byl přítomny na politické scéně však neznamenal, že politika přestala být chápána jako výlučná věc mužů. Socialistka Rachel Scott si stěžovala, že *tak jak je tomu*

⁴⁸ *Reveling in hustle and bustle of the committee-rooms, marshalling our forces, and hearing the hourly reports of how the campaign was progressing, I felt like a general holding a council-of-war with his staff in the heat of a battle* Tamtéž, str.206.

⁴⁹ *It was all very well for the women of the family to hold entirely aloof, but now that so much good work is being done by women more or less the behind the scene where it is very useful, it is rather mean to stand aside and take no part.*

Tamtéž, str. 208.

⁵⁰ *No Member's wife could be a greater help to her husband that Beatrice is to me. She attended almost all my meetings and spoke at nearly all, and had half-a dozen of her own as well.*

Tamtéž, str. 207.

⁵¹ *the more likely you are to become a useful member of you family*

Tamtéž, str. 208.

⁵² *We started at different ends of the constituency, and only took part in one joint meeting, at Chief, the main centre. To our great joy his majority increased to 890.*

Katherine Marjory Steward-Murray Atholl: *Working partnership*, Londýn, 1958, str. 60.

*v dalších politických stranách, právě tak v Labour Party, pomoc žen během předvolební kampaně je vítána, ale když žádaly vedení a členy strany, aby jim pomohli získat volební právo, dostalo se jim při nejlepším vyjádření sympatií. Každá reforma je pokládána za důležitější a neodkladnější než likvidace nespravedlivého znevýhodnění žen.*⁵³

Podle její současnice Kate Courtenay se mnohým ženám zachtělo jejich vlastního hlasu: *Ode dne, kdy politikové pobízeli ženy, aby vytvářely politická sdružení, aby ovlivňovaly voliče, upustili od tvrzení, že politika není věc pro nás. Pokládám za překvapující, že jakýkoliv muž, který nevěří v politická práva žen, je může žádat, aby mu pomohly do Parlamentu... Nemohu pochopit stav mysli muže, který vybízí ženy, aby získávaly voliče (bez pochyb nelehký úkol), organizovaly shromáždění, vystupovaly na nich a dokonce, aby všemi prostředky, které mají k dispozici, lákaly a přesvědčovaly voliče, aby se dostavili k volbám, ale stanoví hranici před jednoduchým aktem samotné volby. Není to nic jiného než neuvěřitelný egoismus.*⁵⁴ Podle ní *od okamžiku, kdy političtí vůdci uvítali jejich pomoc – přiměli je k usilovné práci, představa, že politika je výlučnou profesí mužů, byla ohrožena.*⁵⁵

Mnohé z žen začínaly stávkovat. Roku 1906 manželka Annana Bryce, Violet, sice stála manželovi během jeho volební kampaně bok boku, ale pod podmínkou, že bude v parlamentu prosazovat volební právo žen. Když se toho nedočkala, během jeho další volební kampaně odjela manifestačně na návštěvu jeho bratra do Spojených států. Navíc, podle švagrové Marion, která si stěžovala, že *Violet nestrpí v domě nikoho, kdo se stal členem „Anti-Suffrage league“, což je velmi nemilé,*⁵⁶ vyhlásila Violet válku i na domácí frontě.

⁵³ As in the other political parties, so in the Labour Party, the help of women is welcomed in the work of elections; but when leaders and men members of the party are asked for efforts to be made to secure the enfranchisement of women, they express, at the best, vague sympathy. Every reform is considered more vital and more urgent than the removal of the unjust disability put on women.

Karen Hunt: Why Manchester? Why Pankhursts? Why 1903? Reflection on the centenary of the Women's social and political union, v *Manchester region history review*, 1/17 (2004), str. 3, cituje Clarion ze 30 října 1903.

⁵⁴ From the day when politicians encouraged women to form political associations to influence electors, they gave up the point that politics are not our job. It is amazing to me that any man who does not believe in the political freedom of women should ask them to help him into Parliament... I cannot understand the state of mind of a man who encourages women to canvass electors (a doubtfully modest work), organize meetings, speak at them, and even coax and bother electors to go to the poll by every art they possess, but draws the line at the simple act of voting themselves. It is nothing but stupendous egotism.

Pat Jalland: Women marriage and politics 1860 – 1914, Oxford, 1986, str. 209.

⁵⁵ from the moment that political leaders welcomed their help – stirred them to strenuous work, the exclusive masculine profession of the political world' was threatened.

Tamtéž, str. 219.

⁵⁶ Violet won't have any one in the house who has joined the Anti-Suffrage league. It is very vexing.

Tamtéž, str. 234.

Lady Strachey rezignovala na své členství v WAUTRA (Women's unionist and tariff reform association) s vysvětlením: *Domnívám se, že je ještě horší než zbytečné podporovat pomocí našeho času, naší energie a našich peněz ty, kteří zatímco toto vše přijímají, nám odepírají přístup k přímé politické moci s tím, že ženy nejsou schopné rozumného úsudku v politických věcech.*⁵⁷

V Leicesteru podobně resignovala zase na své členství v WLA dcera místního poslance za liberální stranu Isobel Logan: *Pro mne je otázka volebního práva žen natolik důležitá, že je pro mne nemožné být členkou sdružení, které nadřazuje jiné problémy tomuto problému. Z tohoto důvodu musím s politováním konstatovat, že vaší organizaci nemohu přispět.*⁵⁸

Obdobně zdůvodnila svoji resignaci na členství v WLF Margaret Ashton: *Ženy v Anglii pracovaly pro tuto politickou stranu po šedesát let a nyní, pokud chtějí získat svoji vlastní svobodu, musí do doby, než získají volební právo odmítat pohnout prstem ...Ačkoliv máme liberální vládu a většina liberálního parlamentu stojí za námi, nedostaly jsme stále volební právo. Liberálové prakticky řekli ženám „Nezastupujeme vás. Nejste našimi voličkami“.*⁵⁹

*Pokud pro ně strana nic neudělá, nemůžeme si nadále udržet ženy,*⁶⁰ psal vydechšeně jeden z místních liberálů do ústředí.

Znechucena liberály byla také během volební kampaně, kterou roku 1910 pomáhala organizovat, Marjory Pease: *Je to skutečně šokující nevкус – žádná z žen se za mne nepostavila, ačkoliv později Mrs. Hankey řekla, jak dobře jsem se do těch mužů opřela... zdejší liberálové jsou naprosto nemožní a já skutečně vážně uvažuji o tom, že je pošlu „k vodě“ ... je to zbytečné plýtvat*

⁵⁷ *I consider it worse than futile to support with our time, our energy and our money those who, while accepting these to the full, deny us direct political power on the plea that women are not capable for of forming a reasonable judgment on political matters.*

Mitzi Auchterlonie: *Conservative suffragists, the women's vote and the Tory party*, 2008, str. 88.

⁵⁸ *To my mind the question of women's suffrage is so important and its continued denial so great an injustice to women, that it is impossible for me to belong to an association that does not put the question before others. For the same reason I am sorry that I can no longer resubscribe to your funds.*

Richard Whitmore: *Alice Hawkins, Leicester*, 2007, str. 77.

⁵⁹ *Women in England have worked for 60 years for this party and now, if they will gain their own liberty they must refuse to lift hand or foot for it until it will enfranchise the in... Though we have a Liberal cabinet and the pledges of a majority of voters in a Liberal parliament, it has not given us the franchise. The Liberals have practically told the women, 'We do not represent you. You are not our constituents!'*

Jane Bedford: *Margaret Ashton : Manchester's "First Lady"*, v *Manchester Region History Review*, 12 (1998), str. 6.

⁶⁰ *We can no longer hold the women unless the party does something for them.*

Tamtéž, str. 6.

*tady časem a energií, když ...jinde to dojde ocenění....Nenechám se sedřít tím, že budu dělat práci poslíčka.*⁶¹

Zatímco Margaret Ashton a Marjory Pease se nakonec rozhodly věnovat své vlastní politické kariéře, Isobel Logan se přidala k sufražetkám.⁶²

⁶¹ *It really was most shocking bad taste – none of the women stuck up for me, though afterwards Mrs Hankey said how splendidly I went for the men...The Liberal here are quite hopeless and I really am seriously thinking of “chucking“ them”....it is useless wasting time and energy here when I can put work into other places where it is appreciated...I am not going to wear myself out doing the work of an office boy.*

Pat Jalland: *Women marriage and politics* ..., str. 209.

⁶² Marjory Pease byla roku 1911 zvolena do místního zastupitelství a Margaret Ashton se stala první ženou zvolenou na radnici v Manchesteru.

III

Obsazení dramatu

Hlavní protagonistky dramatu jsou dostatečně známy. V čele WSPU stál triumvirát nebo spíše triumfeminát, který sestával z Emmeline Pankhurst, Christabel Pankhurst a Emmeline Pethick-Lawrence a snad všechny dobové prameny se shodují na tom, že šlo o velmi výrazné osobnosti.

Poslankyně britského parlamentu Thelma Cazalet, jejíž rodina se s Mrs. Pankhurst stýkala, vzpomínala: *Mrs. Pankhurst nebyla striktně vzato krasavice, ale měla tvář, na kterou bylo příjemné pohledět, jemnou pleť, fialkové oči a nepřehlédnutelný charakter, který ihned upoutával pozornost. Měla jasnou mysl, takže dokázala jasně vyjádřit, to, co chtěla říci, nechvějnou víru ve správnost své věci, která jí dávala přesvědčivost a krásný hlas, který tomu všemu dodával barvu a hřejivost. Působila velmi žensky, měla velmi ráda pěkné šaty a uměla je nosit; milovala šití a vždy by se bývala ráda zastavovala před výlohami obchodů, ale nikdy na to neměla čas.*⁶³

Obdobně na ní vzpomínala sufražistka Mary Stocks, která jí srovnávala s Marií Stopes.

*Marie Stopes byla provokativní a zářivá; z paní Pankhurst vyzařovala, dokonce i ve vězení, tichá důstojnost. To odradilo její vězňatele od toho, aby přerušili její hladovku násilným zaváděním výživy, kterému nelítostně podrobovali její hladovku držící kolegyně. S paní Pankhurst jsem osobně nepřišla do styku, s výjimkou jednoho společného oběda a návštěvy jejich veřejných vystoupení, ale měla jsem hodně co do činění s Mary Stopes, kterou jsem poznala velmi dobře.*⁶⁴

⁶³ *Mrs. Pankhurst was not strictly beautiful, but her face was lovely to look at, a delicate skin and violet eyes, and that intangible quality of character that attracted at once. She had a clear mind to put concisely what point she wished to make, a passionate belief in its righteousness to give it conviction, as a beautiful speaking voice to give it warmth and colour. She was extremely feminine, very fond of pretty clothes and wore them well; she loved* sewing as always wanted to dawdle in front of shop windows, but never had time.*

Thelma Cazalet Keir: *I knew Mrs. Pankhurst, Suffragette fellowship*, str. 4.

⁶⁴ *Marie Stopes was provocative and flamboyant; Mrs Pankhurst radiated, even under prison condition, a serene dignity. This deterred her captor from trying to break her hunger-strikes by the indignity of forcible feeding as was mercilessly applied to her hunger-striking colleagues. I had very little personnel contact with Mrs. Pankhurst apart from one lunch party and frequent observation of her public appearances, but I had many contacts with Mary Stopes whom I got to know very well.*

Mary Stocks: *Still more commonplace, an autobiography by the author of "my commonplace book"*, 1973, str. 28.

Pracovat s ní bok po boku, den za dnem přinášelo riskovat ztrátu sebe sama. Byla nelítostná v tom, jak využívala těch, kteří se kolem ní shromáždili, právě tak, jako byla nelítostná sama k sobě. Využívala jak jejich silných stránek, tak jejich slabosti, naložila na ně břímě akce, ke než nebyli připraveni, odmítla omlouvat jejich slabosti, vzkvétala když pomáhala dosáhnout novickám rádobý zralosti, odmítala popřát této zralosti sluch, trpěla s vámi a pro vás, zatímco věřila, že vás tvaruje, neboť používala všechny nástroje k potlačení revolty proti tomuto tvarování, psala Teresa Billington, po svém rozchodu s WSPU.⁶⁵

Že se jednalo o výjimečné osobnosti uznávali ti i ti, kteří s nimi zcela nesympatizovali. Mrs. Pankhurst, fanatičku, osvícenou, vyvolenou, rozenou zlatoústou řečnici, jsem otevřeně řečeno neměla ráda. Připadala mi arogantní a občas velmi hrubá. Bylo to nevyhnutelné. Oheň je dobrý sluha, ale zlý pán. K Christabel s její svěží a kulatou tvářičkou jsem pociťovala náklonnost. Annie Kenney mne přiváděla k šilenství svými neupravenými vlasy, ze kterých čouhalo něco jako ucho od čajové konvice, svým těžkým lankasterským přízvukem a neuvěřitelnou gramatikou...⁶⁶

Obdobně jedna z nejmladších členek organizace a vnučka osobního lékaře královny Viktorie, Rachel Ferguson vzpomínala: *Časem jsem se staly nevýznamnými členkami velikého vojska WSPU a poznaly jsme většinu vedení s výjimkou samotné Mrs. Pankhurst. Protože, znal jí vůbec někdo? Ta nepřístupná, křehká žena se vyhýbala osobnímu kontaktu, pravděpodobně protože zakoušela s tou pýchou, tou hrůzou a těmi rozpaky zkušenost některých žen, které se cítí povolány k náboženskému životu; to, že je spíše než přítelkyní a matkou, myšlenkou, oddaným, a nevyhnutelně fanatickým, nositelem světla (jedinou úsměvnou věcí, která se pojí s její osobou bylo to, že když se oficiálně odhaloval její pomník, policejní kapela se dobrovolně nabídla, že při té příležitosti vystoupí a skutečně hrála).*

Čestná pokladní Emmeline Pethick-Lawrence byla její naprostý protiklad, neboť Pethums jak jsme jí nazývaly, byla šťastně vdaná, bezdětná a kdyby byla doba normální, svým založením

⁶⁵ *To work alongside of her day by day was to run the risk of losing yourself. She was ruthless in using the followers she gathered around her as she was ruthless to herself. She took advantage of both their strength as their weaknesses, laid on them the burden on unprepared action, refuses to excuse weakness, boomed as boosted the novice into sham maturity, refused maturity a hearing, suffered with you and for you while she believed she was shaping you as used every device if suppress when the revolt against the shaping came.*
Teresa Billington-Greig: *The non-violent militant, selected writings of Teresa Bilington Greig*, Londýn, 1987, str. 94.

⁶⁶ *Mrs. Pankhurst, fanatic, inspired, the Chosen One, the silver-voiced orator born, I frankly disliked. In our personal dealings I found her arrogant, and on occasion extremely rude. It was inevitable. Fire is a good servant, but a bad master. For sappy, round-faced Christabel I had an affection. Annie Kenney irritated to madness with her untidy fair hair topped with a "tea-pot handle", her thin, Lancashire accent and her unthinkable grammar, ("I want we wimmun to realize thât if we hâd hâd vote a fee yeeears ago-" etc.)*
Victorian bouquet, Lady X looks on, Londýn, 1931, str. 22 - 23.

ženská a byla sto vás vydírat a přesvědčovat se šarmem a přesvědčením a finančním úspěchem. Byla také pro dav lépe přijatelná, její projev byl více domácký a proto uklidňující spíše než chladný, ale brilantní projev Mrs. Pankhurst.

Zatímco všechny ve vedení byly výborné řečnice, Mrs. Pankhurst měla tak dokonalý hlas, že jí bylo možno slyšet na masovém shromáždění v Hyde parku bez toho, aby křičela.⁶⁷

Podobně vzpomínala na Emmeline Pethick-Lawrence další současnice: *Paní Pethick-Lawrence byla moje oblíbenkyně. Ty hnědé oči. Ten neustále předoucí hlas! Ten rozkošný způsob kterým nás všechny, aniž by si to plně uvědomovala, komandovala, jak jsme tam tak seděly na rozkládacích židlích pod mojí mandloní (nikdy z ní nic stejně nebylo). Ta genialita jak získat peníze, to její lichocení.*⁶⁸

Matčino charisma podědila dcera. Annie Kenney vzpomínala, že to byla právě ona, kdo jí přivedl do hnutí. *Miss Pankhurst byla více váhavější, více nervosní než Miss Billington. Přesto na mne učinila dojem. Když shromáždění skončilo, ti v publiku, jejichž mysl dávala přednost spíše chladné logice tíhli spíše k Terese Billington; ti, kteří byli vnímavější k lidské stránce to táhlo směrem Miss Pankhurst. Bylo to zábavné. Bylo to jako stůl, na kterém jsou nachystána dvě jídla, jedno teplé a jedno studené. Zjistila jsem, že tam stojím s talířem v ruce, v okamžiku kdy se servírovalo to teplé. Před tím, než jsem si mohla uvědomit, co jsem to udělala, slíbila jsem připravit setkání Miss Pankhurst a dělnic z Oldhamu a Leedsu. Doprovázela jsem ji na stanici a předtím, než jsem se rozešly mne požádala abych strávila následující nedělní odpoledne v jejích domě na Nelson Street.*⁶⁹

⁶⁷In time, we become known as minor members of that vast army, the Women's Social and Political Union, and knew most of its leaders save Mrs Pankhurst herself. For did anyone know her? This aloof, frail woman with her look of wearied contempt shunned the personal touch, probably recognized in herself with that pride, terror and dismay experience by some women who feel the call to the religious life, that she was an idea rather than a friend and mother, a torchbearer, dedicated and inevitably – fanatical. (The only perfect funny thing in connection with her was that when her memorial status was formally unveiled, the police band volunteered to come and play round it – and did).

Her perfect foil was Emmeline Pethick-Lawrence, the hon. treasurer, for Pethums, as we called her, was happily married, childless, temperamentally feminine had times been normal, and could and did blarney and coax with charm, conviction and financial triumph. She was also more acceptable to the mob, her speeches more home-like and therefore reassuring than were the iced but brilliant discourses of Mrs Pankhurst.

But all leaders were remarkable orators, while Mrs Pankhurst has such perfect vocal pitch that she could make herself heard without shouting, above two other mass meetings in Hyde Park

Rachel Ferguson: *We Were Amused*, memoirs, 1958, str. 110.

⁶⁸Mrs. Pethick-Lawrence was my favourite. Those brown eyes! That chatty, pussy voice! That delightful semi-conscious way she humbugged us all along, as she sat in a deck-chair under my almond tree; (which never bore so much as a fig!) The genius she had for money-getting; the blarney of her!

Victorian bouquet ..., str. 22 – 23.

⁶⁹Miss Pankhurst was more hesitating, more nervous than Miss Billington. She impresses me though. When the meeting was over, those in audience whose minds responded more to cold logic drifted towards Teresa Billington;

Obdobně charismatickou osobností byla i předsedkyně WFL, organizace která se odštěpila roku 1907 od WSPU, Charlotte Despard.

*Irce Grettě Cousins se jevila jako vůdce nejvyšších kvalit, aristokratka, která byla nejdemokratičtější myslitel mezi námi. Jedna z mála katolíček, která byla theosofka. Vypadala prastaře jako hory a byla dvakrát tak vrásčitá, ale její srdce bylo věčně mladé. Byla bojovník a pacifista. Její způsob myšlení byl pro mne nejpřitažlivější ze všech sufražetek.*⁷⁰

*St John na ní vzpomínala jako podobající se Kasandře, zdálo se, že celé její vyhublé, křehké tělo vibruje proroctvím a důvěrně známý černý krajkový závoj, který spadal z jejích bílých vlasů jako praporec... sobectví a materialismus zástupů, jeho vlastní rozvoj, jeho hluchota k utrpení druhých, to vše se před pohledem této ženy jakoby vytrácelo*⁷¹

*Podobně se o Charlottě Despard vyjadřovala jedna z členek WFL ...byla jako plamen, dobře modelované rysy a modré oči, tak modré oči! Zdálo se, že vždy vypadá stejně – dlouhé šaty ke kotníkům – černá mantila, která splývala z jejích vlasů a vyzařovala z ní autorita.*⁷²

*Charlotte Despard dávala přednost před jejími konkurentkami také Mary Colum . Pankhurstovy bojovaly velkolepě, ale když mluvily, mluvily jako právníci a politikové, projevy Mrs. Despard měly hřejivost a poezii, intelektuální realitu smíšenou s emocionální intenzitou, o které jsem měla vždy zato, že se jedná o keltskou kvalitu.*⁷³

those who responded towards the human side drifted towards Miss Pankhurst. It was amusing. It was like a table where two courses were being served, one hot, the other cold. I found myself plate in hand where the hot course being served. Before I know what I had done I had promised to work up a meeting for Miss Pankhurst among the factory women of Oldham and Leeds. I walked to the station with her and before we separated she asked me to spend the following Saturday afternoon with her at her home in Nelson Street

Glenda Norqua: *Votes and voices*, Manchester, 1995, str. 79.

⁷⁰ *A leader of the highest quality, an aristocrat who was the most democratic of the political thinkers amongst us. She was one of the rare Catholics who were Theosophists. She looked as old as the hills and twice as wrinkled, but her heart was eternally young. She was a warrior – and a pacifist. Her type of mind appealed to me most of any of the suffragettes.*

Margaret Mulvihill: *Charlotte Despard*, a biography 1989, str. 77.

⁷¹ *Cassandra-like; the whole thin, fragile body seemed to vibrate with a prophecy, and, from the white hair, the familiar black lace veil streamed back like a pennon...the selfishness and materialism of the crowd, its own improvement, its deafness to the misery of others, seemed to shrivel before this women's look.*

Taméž, str. 77.

⁷² *She had a flamelike quality, finely chiselled features and blue eyes, oh so blue! She always appeared to look the same- long frock to her ankles – black mantilla flowing from her pure white hair – and a sense of authority emanated from her.*

Antonia Raeburn: *The militant suffragettes*, Londýn, 1974, str. 24.

⁷³ *The Pankhurst fought magnificently but when they made speeches they talked like lawyers and politicians, Mrs Despard's speeches had warmth and poetry, and that intellectual reality mixed with emotional intensity which I have always thought is a Celtic quality.*

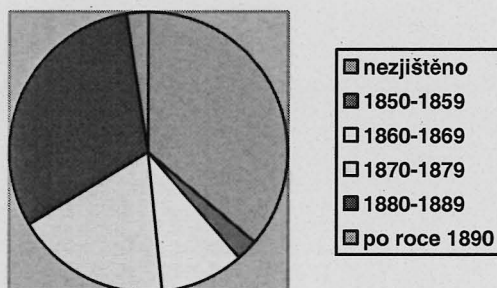
Margaret Mulvihill: *Charlotte Despard...*, str. 77.

Emmeline Pankhurst patří dodnes k nejznámějším ženám britské historie a její pomník dnes stojí nedaleko budovy parlamentu, kterou se tak často pokoušela brávit útokem. Její dcera Christabel má svojí pamětní desku a další dcera Sylvia byla pohřbena se státními poctami v katedrále v Addis Abebě. Ale, kdo byly ty, které nestály v první řadě?

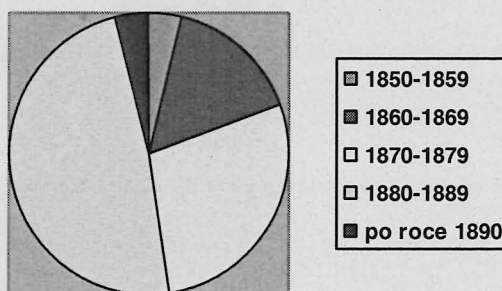
Pokud se vysloví slovo sufražetka, asi většině z nás se vybaví mladá žena. Takže se logicky nabízí otázka nakolik se tento stereotyp zakládá na pravdě.

Krista Cowman se zabývala organizací WSPU a s pomocí dobových časopisů, vydávaných sufražetkami, vystopovala sto šedesát jednu organizátorku WSPU a u padesáti osmi z nich se jí podařilo zjistit datum narození. Čtyři z těchto padesáti osmi byly narozeny v padesátých, šestnáct v šedesátých, dvacet devět v sedmdesátých a padesát v osmdesátých letech 19. století. Pouze čtyři z nich se narodily v roce 1890 a nebo později.⁷⁴

Organizátorky WSPU podle data narození (včetně těch, jejichž datum narození není známo).



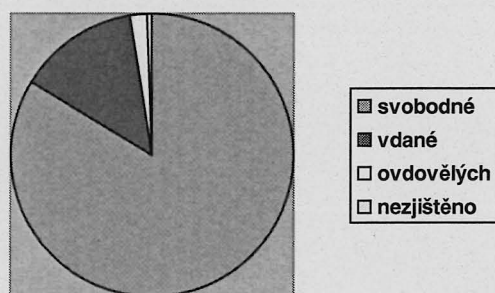
Organizátorky WSPU podle data narození (pouze ty se známým datem narození).



⁷⁴ Krista Cowman: Women of the right spirit..., str. 35

Je tedy zřejmé, že „profesionální sufražetky“, kterými organizátorky byly (jen málokterá z nich vykonávala funkci bezplatně) byly skutečně mladé ženy, neboť převážná většina z nich spadala do věkového rozmezí mezi dvaceti a třiceti lety. Nadto byly nejen mladé, ale převážně také svobodné (137 z nich se podepisovalo jako Miss, zatímco pouhých 23 se podepisovalo jako Mrs. a z těchto 23 byly minimálně tři vdovy).

Grafické znázornění poměr svobodných a vdaných organizátorek



Bylo to naprosto pochopitelné, protože práce organizátorek byla nesmírně namáhavá a vyčerpávající a to zejména v provinciích. Organizátorky musely být připraveny vyrazit kdykoliv a kamkoliv, obzvláště proto, že jich zpočátku byla pouze hrstka. *Tento týden jsem se měla vrátit nazpátek do Londýna* stěžovala si v dubnu 1908 Mary Phillips své kolegyni Annot Robinson *ale „sufražetka míní a vláda mění.“*⁷⁵

Nejvíce ze všech zřejmě cestovala samotná Emmeline Pankhurst. V únoru 1912 popsala svůj program Alici Morgan Wright takto: *Od té doby co jsem vás naposledy navštívila, jsem byla na mnoha místech. Minulý týden jsem byla ve Wrexhame [,] Chestru [,] Liverpoolu [,] Cardiffu. Tento týden v Leicesteru [,] Market Harborough [,] Newcastle nad Tyne [,] Sunderlandu [,] North Shields. Zítra jdu do Wolverhampton & tedy do Lincolnu - , zpět do Londýna...Jak je vidět jsem stále uprostřed dění.*⁷⁶

⁷⁵ *I was to come back to London this week but "suffragette proposes, government disposes" and of course when this vacancy occurred they wanted me here.*

Taměž, str. 54.

⁷⁶ *Since I saw you last I have been in many places. Last week I was in Wrexham [,] Chester [,] Liverpool, [,] Cardiff. This week Leicester [,] Market Harboro' [,] Newcastle on Tyne [,] Sunderland [,] North Shields. Tomorrow I go to Wolverhampton & hence to Lincoln- The back to London...So you see I am kept well at it.*

Taměž, str. 54.

Navíc cestování, nebylo zrovna pohodlné. Helen Archdale vzpomínala jak jednou ve Skotsku cestovala s kolegyněmi *od kotviště parníku asi sedm mil na žebříňáku ...lilo jako z konve a my musely na úpatí každého z kopců slézat z vozu a jít pěšky, abychom ulehčily koni. A tak, jak jsme se plahočily vedle vozu, vyřvávaly jsme z plných plic známý popěvek s refrénem „Cikán černý, cikán...“, který se, alespoň mne, zdál obzvlášť vhodný.*⁷⁷

Během času se některé z organizátorek, tak jak jich časem přibývalo, začaly postupně usazovat v jednotlivých regionech. Přechod od putovních organizátorek k organizátorkám místním zahájila WSPU roku 1907, poté co se jí podařilo vybudovat vedle pobočky v Manchesteru londýnskou základnu. Christabel Pankhurst oznámila v červnu 1907, že WSPU zahajuje velikou kampaň, aby získala i další regiony. Nelly Kenney byla vyslána na severovýchod, její sestra Annie byla poslána zpět do Manchesteru, Adela Pankhurst byla poslána do jižního Walesu. Ve Skotsku se Terese Billington podařilo založit organizaci v čele s Helen Frazer a organizátorky byly vyslány také do severní Anglie. Tím dosáhla WSPU hranice svých možností a sama Christabel Pankhurst musela připustit, že Londýn a jih Anglie je *nucen spoléhat hlavně na členky z Londýna, protože většina organizátorek pracuje v jiných částech země.*⁷⁸

Mnohé z organizátorek do regionu původně přišly během doplňovacích voleb. Jejich práce se lišila od práce putovních organizátorek tím, že v regionu zůstávaly delší dobu, někdy i po dobu několika let, byť musely být připraveny změnit místo působení, kdykoliv to organizace uznala za vhodné. Bývaly většinou pověřeny dohledem nad několika regionálními organizacemi, vedly své vlastní programy a i když byly i nadále zodpovědné centru, měly určitou míru autonomie. Byť neměly možnost určovat politiku organizace, mohly jí interpretovat a adaptovat tak, aby zapadala do místních poměrů. Mohly také přijmout určitou taktiku a snažit se prosadit její přijetí v centru, jak tomu bylo s bojkotem sčítání lidu roku 1911. Navíc pro členky místní organizace, které jen zřídka opouštěly svůj vlastní kraj, aby se účastnily celostátní akce v Londýně a které znaly ikonické postavy celostátních vůdců většinou pouze z tisku, představovaly tvář organizace. Svým způsobem byl jejich podíl na úspěchu organizace větší než

⁷⁷ *from a steamer and had about seven miles to drive in a horse wagonette...It was pouring with rain and at every hill we got off and walked to ease the horse. As we trudged along, we heartily sang the old song with refrain, "She's off with the raggle-taggle gypsies oh", which to me at least seemed particularly appropriate.*
Deirdre Macpherson: The suffragette's daughter Betty Archdale, her life of feminism, cricket, war and education, 2002, str. 35.

⁷⁸ *obliged to rely chiefly on the London members since most of the organisers are at work on other parts of the country*
Krista Cowman: Women of the right spirit..., str. 66.

podíl celostátního vedení, byly to ony, které udržovaly místní organizace v chodu, způsobem, jakým to nemohly činit putovní organizátorky, které se v kraji objevovaly pouze čas od času. Úspěch putovních organizátovek býval totiž pouze dočasný, nadšení, které se jim podařilo vzbudit často ztroskotávalo na nedostatku zkušeností a sebedůvěry. Místní organizátorky navíc mohly nabírat nové členstvo postupně a také měly lepší možnost navazovat více kontaktů s ostatními místními ženskými organizacemi.

Kouzlo osobnosti při práci organizátorky pomáhalo. Jessie Kenney přičítala úspěchy své sestry Annie tomu, že její sestra *byla jednou z nejveselejších, které jsme měly v organizaci. Milovala legraci a kamkoliv přišla získávala přítelkyně... žádná nezískala tolik přítelkyň a nebyla tak vyhledávaná jako ona, když se poprvé stala organizátorkou WSPU.*⁷⁹ Annie nebyla jediná organizátorka, oblíbená pro svoji slunečnou povahu. V Manchesteru byla obdobně populární Mary Gawthorpe. Letitia Fairfield jí popsala ve článku pro „Daily Herald“ jako *velmi fascinující přitažlivou osobu*⁸⁰ a další ze sufražetek Edith Pepper zase uváděla – *Mary jsme zbožňovaly, měly jsme zato, že se jí žádná druhá nevyrovná.*⁸¹ Podobným způsobem v Birminghamu uctívala Maude Smith svojí kolegyni Dorothy Evans.⁸²

Beta Hesmondhalgh zase přičítala výsledky Edith Rigby tomu, že *když chtěla, aby jste se pustili do něčeho nepříjemného nebo nebezpečného uměla vás přesvědčit, že vám vlastně prokazuje laskavost.*⁸³

I když se od místních organizátovek i nadále očekávalo, že budou hodně na cestách, oblast, ve které se pohybovaly, byla menší a navíc v ní měly domovskou základnu. Ve městech měly také lepší možnosti jako byla možnost snáze najít ubytování, lepší dopravní spojení s ostatními oblastmi a zejména pak s londýnským centrem, sály k pronajmutí a v neposlední řadě početnější publikum. *Nemůžete pořádát veřejné shromáždění uprostřed polí,* vyjádřila se jednou Olive Bartels o své práci v Chelmsfordu.⁸⁴

⁷⁹ *one of the merriest organisers we had. She loved fun and she made friends wherever she went... no one found so many friends and was so befriended as she was when she first became an organiser for WSPU.*

Tamtéž, str. 73.

⁸⁰ *the most fascinating magnetic person*

Krista Cowman: *Women of the right spirit...*, str. 74.

⁸¹ *worshipped Mary, we thought there was nobody like her*

Taméž, str. 74.

⁸² Taméž, str. 74.

⁸³ *when wanted you to undertake anything unpleasant or dangerous, she had a way a making you feel that she doing a favour.*

Tamtéž, str. 74.

⁸⁴ *You can't have a meeting among the fields*

Pokud byly organizátorky vdané, jednalo se převážně o dělnice jako byly například Jennie Baines, Hannah Mitchell, Flora Drummond, Alice Hawkins. Pro tyto ženy dvě libry týdně, které WSPU organizátorkám platila, znamenaly slušné vylepšení rodinného rozpočtu. To ovšem neznamená, že všechny vdané organizátorky byly dělnice. Kromě Emmeline Pethick-Lawrence pocházela ze středostavovské rodiny také Helena Archdale. První z nich však měla ve svém manželovi naprosto neobyčejnou oporu a druhá z nich svého manžela, armádního důstojníka, opustila, aby se mohla věnovat práci v WSPU.

Pokud byla místa organizátorek WSPU téměř zcela obsazena mladými svobodnými ženami, bylo by chybou se domnívat, že tyto ženy tvořily také většinu členské základny této organizace.

Členek narozených po roce 1890 bylo dokonce velmi málo, neboť jak se vyjádřila Rachel Ferguson „*hnutí*“ mělo už tak dost problémů i bez obvinění, že kazí mládež⁸⁵ a tak organizace přijímala do svých řad pouze zletilé. Ženy narozené v letech 1880 až 1889, z jejichž řad se zpravidla rekrutovaly organizátorky tvořily pouhých 22% členské základny WSPU. Jejich počet odpovídal počtu členek narozených v letech 1860 – 1869, jejichž podíl byl také 22% členské základny. Největší část členské základny (34%) tvořily ženy narozené v letech 1870-1888.⁸⁶

Pokud WSPU začínala jako rodinný podnik, který vedla matka a všechny její čtyři dcery se podílely na jeho chodu, nebyla to výjimečná situace, podobných rodin byla celá řada.⁸⁷

Také mnohé sufražetky se staly členkami organizace díky vlivu svých příbuzných. Lady Rhondda později napsala ve svých vzpomínkách: *Militantní hnutí za volební právo bylo vzrušujícím objevem a přinášelo odpověď na tisíc zapeklitých problémů. A dalo nám příležitost být aktivní. Sestřenice Florence Haig, vrstevnice mé matky, umělkyně, která žila v Chelsea se do hnutí zapojila a když jí propustili z vězení, byli jsem všichni tři zvědaví [Lady Rhondda, její matka a otec] a tak jsem jí pozvali do Llanwernu. To bylo v počátcích hnutí za volební právo a celá ta myšlenka jít do vězení byla novinkou.*⁸⁸

Taměž, str. 68.

⁸⁵“The movement” has quite enough criticism on the plate without the fleer of comparative cradle-snatching thrown in.

Rachel Ferguson: *We Were Amused...*, str. 115 - 116.

⁸⁶Elizabeth Crawford: *The women's suffrage movement, a reference guide 1866 – 1928*, 1999.

⁸⁷K rodinám, z nichž se do hnutí zapojilo více členek, patřily například rodiny Beck, Brackenbury, Brown, Duval, Haig, Kenney, McPhun, Moore, Ogston, Pethick, Rock, Tolemache, Tolson.

⁸⁸*The militant suffrage moment was a thrilling discovery, it supplied the answer to a thousand puzzling problems. And it gave a chance of activity. A cousin, Florence Haig, a contemporary of my mother's, an artist who lived on Chelsea, had been caught up into to, and when she came out of prison we, much interested all three of us to hear*

Některé rodiny byly názorově rozděleny – část členek rodiny patřila mezi konstituční sufražistky a část preferovala sufražetky. Tak například předsedkyně WFL, Charlotte Despard, měla sestru, která zůstala do konce života věrná konstitučnímu křídlu. Někdy se jednalo o generační záležitost - Irene Miller byla sufražetka, její matka, známá novinářka Florence Fenwick Miller, zůstala sufražistkou.

Někde měly sufražetky podporu rodiny, jiné rodiny jejich činnost alespoň tolerovaly a pro další skupinu znamenaly jejich aktivity naprostý rozchod s rodinou. Na jeden okraj spektra lze zařadit manžela londýnské sufražetky Rose Lamartine Yates, který dal k narozeninám své manželce obálku s dopisem – *dar, který ti dávám není ani zlato ani stříbro, ale možnost svobodně a s radostí obětovat svoji svobodu v prospěch utiskovaných žen*⁸⁹ nebo Marka Wilkse, který šel, díky tomu, že jeho manželka odmítla zaplatit daně, do vězení.

Na druhé straně spektra se nacházel Almroth Wright, manžel jedné ze sufražetek, která sufražetky podporovala pouze finančně. Almroth Wright napsal, ve své době velmi dobře známý pamflet, proti volebnímu právu žen a to takovým tónem, že ho odmítaly i samotné „antis“. Jeho manželství rozdílnost názorů nevydrželo a zprávy, že jeho syn, který zemřel 1913, odkázal WSPU 500 liber, zůstal údajně ušetřen.

Někde uprostřed spektra se mohl nacházet manžel Helen Archdale, který sice manželku v její činnosti nijak nepodporoval, ale také jí v této činnosti nebránil a nechal jí, aby se odstěhovala do Londýna, kde měla volnou ruku. Podobně manžel Edith Rigby z Prestonu, se sice sám na kampani sufražetek nijak nepodílel, ale činnost své ženy obhajoval.

Některé rodiny sufražetek se dopracovaly ke kompromisnímu řešení. Například matka Margaret Haig Thomas se sice zapojila do činnosti WSPU, ale během volební kampaně nepřestala podporovat svého manžela, poslance za liberální stranu.

Rodiny sufražetek také neměly často lehké. Syn Dory Montefiore si na škole vytrpěl kvůli aktivitám své matky své a když byla zatčena Charlotte Despard, ozývaly se hlasy, že by její bratr, vysoký armádní důstojník, měl rezignovat na svoji funkci. On pochopitelně odmítl rezignovat s tím, že *pokud trvá na tom, že se bude stýkat s těmi lidmi, musí to očekávat. Dělali jsme vše co bylo v našich silách, abychom jí zabránili se stýkat s těmi bláznivými*

about it, asked her to Llanwern. That was in the early days of the suffrage movement, when the whole idea of prison was still very much of a novelty.

Viscountess Rhondda: This was my world, Londýn, 1933, str 118.

⁸⁹ *the present I give thee is not gold or silver but permission freely and gladly, to offer up thy liberty to the benefit of downtrodden women*

Elizabeth Crawford: The women's suffrage movement..., str. 763.

ženskými...Všechny jsou marnivé a některé z nich jsou podle mého názoru trochu pomatené. Co to však má společného se mnou? Přál bych si, aby ty věci nedělala, ale nemohu jí v tom zabránit.⁹⁰ Proto také mnohé sufražetky šly do vězení pod smyšleným jménem a nebo také (jako například v případě Helen Archdale) pod svým dívčím jménem.

Podobně jako byly rozděleny rodiny sufražetek, byly často rozděleny i rodiny „antis“. Například syn známé spisovatelky a „anti“ Mary Ward sdílel názory své matky, ale většina ženských členek rodiny, včetně její nejmilovanější dcery, patřila mezi sufražistky.

Mnohé sufražetky pocházely z rodin, které podporovaly kampaň za volební právo žen a jejich rodiny se často hlásily k radikálům. Samotná Emmeline Pankhurst byla dcerou sufražistky a své první akce na podporu volebního práva žen se účastnila ve čtrnácti letech. Její prarodiče se podle rodinné legendy dokonce seznámili na Svatopetrských polích a její rodina se angažovala při odvolání obilních zákonů. Richard Pankhurst, muž za kterého se provdala, byl známý radikál a autor jednoho z návrhů zákona o volebním právu žen.

Také sestry Sanderson, Unwin, Sickert byly dcerami radikála, a to světce liberální strany Richarda Cobdena. Helen Archdale byla dcera významného liberálního skotského novináře a její matka byla jedna z prvních studentek medicíny ve Skotsku. Luisa Garrett Anderson byla dcerou první britské lékařky a neteří Millicent Fawcett, která stála v čele konstitučního křídla hnutí. Elizabeth Wolstenholme Elmy se angažovala ve hnutí za zrušení obilních zákonů a prababička Lady Constance Lytton byla známá radiálka a socialistka Anna Doyle Wheeler. Lady Rhondda zase vzpomínala, že její matka byla ve svém mládí šokována hrůzami, které popsal W. T. Stead a tak se vroucně modlila, aby se z její dcery stala feministka.⁹¹

Co se týče politického přesvědčení, původní jádro WSPU tvořily socialistky.⁹² Samotná Emmeline Pankhurst byla aktivní členka ILP. Právě tak byly socialistkami její dcery a také první organizátorky WSPU. Jedna z nich, Flora Drummond, sama sebe přímo charakterizovala jako *vdanou ženu a úspěšnou socialistku*.⁹³ Část těchto původních členek později organizaci

⁹⁰*if she insisted on joining in with these people she must expect it. We have tried all we could to keep her from mixing up with these foolish women... They are all vain and some of them are little mad I think. What has it do with me? I wish she wouldn't do these things, but I can't prevent her.*

Andro Linklater: Despard, Charlotte, an unhusbanded life, suffragette, socialist & Sinn Feiner, 1980, str. 114.

⁹¹*In her youth horror-stricken as the W. T. Stead revelations, she had preyed passionately that her baby-daughter might become a feminist.*

Viscountess Rhonda: This was my world..., str. 133.

⁹²Edith Rigby, Dora Montefiore, Charlotte Despard, patřily k socialistkám, Nellie Hall byla dcerou známého člena ILP.

⁹³*a married woman and a socialist in hurry*

Elspeth King: The hidden history of Glasgow's women, 1993, str. 100.

opustila, protože pokládala změny v politice organizace za zradu ideálů. Jiné socialistky, jako Helen Crawford, manželka glasgowského pastora, rozšířily řady hnutí i po změně jeho kursu. Na druhé straně se řady organizace postupně rozrostly o ženy všech možných názorových přesvědčení.

Kromě dcer světce „liberálů“ Richarda Cobdena, které s WSPU spolupracovaly, byly členkami hnutí další ženy z liberálních rodin. Například matka Marie Lawson byla předsedkyně místní WLA. Také Lady Rhondda pocházela z liberální rodiny, její otec byl dokonce poslanec za liberální stranu a matka byla členkou výkonného výboru WLA (Women's liberal association). Mildred Mansell byla sestřenice předsedy liberálního klubu Ivora Guesta. Lady Lytton, pro změnu, pocházela ze známé konzervativní rodiny, její otec byl indický vícekrát a její bratr byl členem Horní sněmovny. Politickou příslušnost se hnutí podařilo prostě vyzávorkovat. *Sociální spravedlnost se nikdy nepodaří nastolit dokud nebudou představy mužů, jejichž výrazem je současný sociální systém, korigovány představami žen. Proto se ženy, které se připojily k militantnímu hnutí za volební právo žen s nálepkou té či oné politické strany, naučily tyto nálepky odhazovat. Pochopily totiž, že to, co je třeba pro regeneraci společnosti není rozdělování žen do různých tříd, rozdílných stranických táborů, ale společná akce za společným cílem - tedy za nastolením sociální praxe ženského ideálu.*⁹⁴ ...muži vytvořený socialismus není pro ženy o nic méně nebezpečný než muži vytvořený kapitalismus. Do té doby, dokud budou mít muži monopol na politickou moc, nebude možné omezit jejich tendenci udržovat ženy v ekonomické závislosti a vyžadovat od nich sexuální služby, napsala Christabel Pankhurst roku 1913.⁹⁵

Sufražetky se rekrutovaly nejen z řad žen s nejrůznějšími politickými názory, ale také z řad žen nejrůznějšího náboženského přesvědčení. Byly mezi nimi kvakerky (Alice Paul), katoličky (Charlotte Despard, Lucy Burns), anglikánky, metodistky (Helen Crawford, Elizabeth Wolstenholme Elmy), ale také ateistky jako byla Teresa Billington, která sice sama pocházela

⁹⁴ *Social Justice will never be established until the men's point of view of which our present social system is the expression, is corrected by the women's point of view. Therefore women who come into the militant suffrage movement wearing the label of one or another of the men's political parties learnt to discard these labels because they realise that what is needed for the regeneration of society is not the separation of women into various classes, different parties as divided camps but joint action for a common purpose – that is to say for the establishment in social practice of women's ideals.*

Dale Spender: *Feminist theorists*, Londýn, 1983, str. 276.

⁹⁵ *a man made socialism is not less dangerous to women than a man-made capitalism. So long as men have the monopoly of political power it will be impossible to retrain their impulse to keep women in economic dependence and so sexually subservient.*

Christabel Pankhurst: *The great scourge and how to end it*. Přetištěno v Jane Markus: *Suffrage and the Pankhursts*, Londýn, 1987, str. 204.

z katolické rodiny z Prestonu, který byl v té době pokládán za hlavní středisko katolíků v Británii, ale již víra její matky, která v mládí marně usilovala o to, aby mohla vstoupit do kláštera, přivedla k ateismu.⁹⁶ Část sufražetek se také zajímala o theosofii.⁹⁷

Mnoho členek hnutí a sympatizantek militantního hnutí tvořily zaměstnané ženy. Samotná Emmeline Pankhurst si našla po smrti manžela zaměstnání matrikářky. V řadách hnutí byly lékařky a zdravotní sestry⁹⁸, učitelky⁹⁹, spisovatelky¹⁰⁰, novinářky¹⁰¹, umělkyně¹⁰² (už prohlášení roku 1889, které požadovalo volební právo žen podepsalo na sto umělkyní¹⁰³), herečky¹⁰⁴, tanečnice¹⁰⁵, úřednice¹⁰⁶, ale také dělnice.¹⁰⁷

Jedna z prvních z organizátorek WSPU, Annie Kenney, pracovala v továrně od svých deseti let a měla zkušenosti z práce odborů. Během dvou let se organizátorkami staly také dvě její sestry Jessie a Nelly.

Podobně, vůbec první organizátorka ILP, Teresa Billington musela z finančních důvodů opustit ve třinácti letech školu a začít pracovat jako modistka. Svou práci nenáviděla a nakonec se jí podařilo dostat do Manchesteru, kde se živila jako pomocná učitelka a kde se také seznámila s Emmeline Pankhurst.

Také Jennie Baines začala v jedenácti letech pracovat po boku své matky v továrně. Později se zapojila do činnosti Armády spásy a také do činnosti ILP. Obdobně Lucy Minnie

⁹⁶ S Emmeline Pankhurst se seznámila v Manchesteru, když se dostala do problémů, protože odmítala vyučovat náboženství, Emmeline Pankhurst pro ní vyjednala přestup na židovskou školu, kde náboženství nemusela vyučovat.

⁹⁷ Mimo jiné Annie Kenney, Charlotte Despard, Mary Blathwayt.

⁹⁸ Mimo jiné Alice Ker, třináctá žena, která byla v Británii registrovaná jako lékařka a její dcera Margaret. Určitou dobu hnutí podporovala také Agnes McLaren, první žena, která vystudovala lékařství na universitě v Montpellier. Louisa Garrett Anderson byla nejen lékařka, ale také dcera první britské lékařky Elisabeth Garrett Anderson. Dalšími lékařkami, které se zapojily do hnutí byly Marion Gilchrist, Elizabeth Wilks, Grace Cadell, Elizabeth CG Smith.

⁹⁹ Například Dora Marsden, Mary Gawthorpe, Adela Pankhurst, Teresa Billington-Greig, Mary Leight, Isabella Carrie, Lila Clunas, Alexia B Jack, Katharine Macpherson, Annot Robinson, Arabella Charlotte Scott, Edith New, Dorothy Evans.

¹⁰⁰ Například May Sinclair, Evelyn Sharp, St John Christopher, Charlotte Despard.

¹⁰¹ Například Barbara Gould.

¹⁰² Například Georgina a Mary Brackenbury, Charlotte Babb, Wallace Dunlop, Olive Hockins, Sylvia Pankhurst, Helena Frazer, Florence Haig, Louise Jopling-Rowe.

¹⁰³ Například Charlotte Babb, Sophia Beale, Lucy Madox Brown, Emma Cooper, Susan Isabel Dacre, Margaret Dicksee, Maud Earl, Emily Ford, Lilie Stacpoole Haycraft, Louise Jopling, Jessie Toler Kingsley, Jessie ?acgregor, Evelyn de Morgan, Emily Mary Osborn, Constance Phillott, Louisa Starr, Annie Swynnerton. Eliza Turck, Mary Waller a Henrietta Ward.

¹⁰⁴ Například Kitty Marion, Maggie Moffat.

¹⁰⁵ Například Lilian Lenton.

¹⁰⁶ Například Janet Barrowman, Marguerite Annie Sidley.

¹⁰⁷ Například Annie Kenney, Jessie Kenney, Nell Kenney, Alice Hawkins, Jennie Baines.

Baldock, jedna z prvních organizátorek WSPU, která nepocházela z Lancashire a jedna z prvních členek WSPU v Londýně, byla dělnického původu (její manžel byl odborář a člen ILP).

Jednatelka místní organizace Leicesteru, Alice Hawkins, měla podobnou minulost. Ve třinácti letech začala pracovat v místní továrně na boty, kde se stala členkou ILP. Byla jedna z mála organizátorek WSPU, která sice plně věnovala práci v organizaci, ale nebyla placenou organizátorkou (do stejné kategorie spadaly Alice Milne v Manchesteru a Edith Rigby v Prestonu), což znamenalo, že svoji práci ve WSPU kombinovala s prací pro odborovou organizaci, kterou sama založila.

Organizátorka WSPU Hannah Mitchell byla bývalá služka a šička, která se roku 1895 provdala za dělníka. Byla také aktivní členkou v ILP v Ashtonu-under-Lyne. S hnutím jí seznámili odboráři z Manchesteru. Její známá Flora Drummod, která se do Manchesteru přistěhovala díky svému sňatku byla členkou ILP a zůstala zaměstnaná v „Oliver typewriting company“ i po narození syna Percivala, neboť rodině se finančně nevedlo dobře. Ještě v září 1906, kdy dočasně převzala vedení kanceláře po Alici Milne, se pokoušela skloubit činnost ve WSPU s prací v kanceláři.

Počet učitelek v hnutí může dnes někoho překvapit, ale je nutno si uvědomit, že učitelky základních škol se rekrutovaly především z řad dělnictva a nižší střední třídy. Když se nejmladší dcera Emmeline Pankhurst rozhodla pro učitelské povolání, její matce to nebylo po chuti, neboť to pokládala za povolání vhodné pro dívky ze zchudlých rodin. Miss Ward, švagrová Mrs. Ward, která vyučovala na škole v Notting hill trvala na tom, že učitelky se nezařazují do kategorie „dámy“ (*Mé, drahé dítě, žádná z nás není dáma*¹⁰⁸)

Organizátorka WSPU Mary Gawthorpe byla ze zchudlé dělnické rodiny, ale podařilo se jí vyhnout práci továrně díky tomu, že se stala pomocnicí ve škole. Podobně se vypracovala také další organizátorka WSPU Dora Marsden. Práce na celý úvazek a k tomu ještě další studium vyžadovala nutně organizační talent, proto nepřekvapí, že učitelky nebyly jenom mezi řadovými členkami organizace, ale také mezi organizátorkami.

Teprve expanze WSPU a s ní spojený přesun hlavního štábu WSPU do Londýna přivedla do řad WSPU také ženy ze zámožnějších vrstev. Byly mezi nimi socialistky jako Emmeline Pethick-Lawrence a její sestra Dorothy, spolupracovnice Emmeline Pethick-Lawrence Mary Neal

¹⁰⁸ *My dear child, we're none of us ladies.*
Ferguson, Rachel: *We Were Amused ...*, str. 16.

a zakladatelka organizace WSPU v Kensingtonu Louise Eates. Janie Allan, která hnutí finančně podporovala, byla dcera skotského milionáře.

WSPU se podařilo získat do svých řad i několik aristokratek. Nejznámější z nich byla zajisté Constance Lytton, která začala pro WSPU pracovat jako organizátorka od roku 1910. Dalšími členkami z řad aristokracie byly Rosamund Massy, dcera Lady Knyvett, Frances Parker, neteř Lorda Kitchenera, která roku 1912 převzala vedení organizace v Dundee a Mildred Mansell, vnučka Lady Charlotte Guest.

Většina sufražetek byly Britky. Některé jako Dora Montefiore nebo Nellie Martel přišly z kolonií, ale několik sufražetek mělo i jiné než britské občanství. Jednalo se například o Kitty Marion, která měla německé občanství (na začátku první světové války vyhoštěna z Británie). Členka výkonného výboru WSPU Elizabeth Robins měla občanství USA. Obdobně měly občanství USA Lucy Burns a Alice Paul, která původně přišla do Británie z USA, aby si doplnila vzdělání, ale nakonec se zde zapojila do činnosti WSPU a po návratu domů některé metody militantek aplikovala na domácí půdě (návrh ústavního dodatku, který zakazoval diskriminaci na základě příslušnosti k určitému pohlaví, o který se v sedmdesátých letech minulého století vedl v USA boj, navrhla roku 1923 ona).

Právě tak, jako se sufražetky navzájem lišily svým sociálním původem, svým povoláním, svým politickým přesvědčením a náboženskou orientací, lišily se také důvody, které je do hnutí přivedly.

Některé ženy přivedlo do hnutí náboženské přesvědčení. Helena Watts, pomocná organizátorka v Nottinghamu byla dcera vikáře; Maria Violet Aitken, která krátce pracovala v redakci „Suffragette“, byla dcera kanovníka. Také Elsie Howey byla dcerou duchovního a vnučkou kanovníka z yorského minstru. Helen Crawford byla manželka pastora a když se vydala do Londýna rozbíjet okna, učinila tak, povzbuzena kázáním o vyhnání penězoměnců z chrámu.

May Sinclair zase vzpomínala: *Tím, co zapříčinilo moji vlastní konverzi ve věci volebního práva žen nebylo brilantní přesvědčování mé přítelkyně, Miss Evelyn Sharp (ačkoliv to s ním začalo). Bylo dobře míněný, ale ne až tak dobrý, nápad Mr. Johna Burnse [poslanec parlamentu], jak zamezit vdaným ženám pracovat. Tento nápad, dovedl, po té, co jim byl objasněn, ke změně přesvědčení ženu vrátného domu, kde jsem bydlela, samotného vrátného a jeho posluhovačku; a dá se předpokládat, že změnil názor mnoha pracujících žen, jakmile ho pochopily. Je to velmi*

*jednoduchý nápad a k jeho pochopení není třeba velké intelligence, ale je to jenom jeden z mnoha jednoduchých nápadů toho samého druhu.*¹⁰⁹

Podobně vysvětlovala Charlotte Despard, že jí do hnutí přivedla její charitativní práce a zjištění že, *neexistuje žádná skupina, pro kterou by bylo volební právo důležitější, žádná třída, která by si ho zasloužila více, než vdovy dělníků*¹¹⁰

Motivace Cicely Hamilton byla zase naprosto jiná. *Nikdy jsem se nepokoušela zakrýt fakt, že mne volební právo pro kohokoliv příliš nezajímalo...pokud jsem pracovala pro věc volebního práva žen (a pracovala jsem usilovně), nebylo to proto, že jsem doufala, že z počítání ženských nosů během všeobecných voleb vzejdou veliké věci, ale protože agitace za volební právo žen musela nevyhnutelně změnit a oslabit tradici "normální ženy". "Normální žena" s jejím "osudem" manželství a mateřství a péče o domácnost, kterou nezajímá nic kromě domácnosti mimo dům, obzvláště pak mužské hájemství - politika! Moje osobní vzpoura byla spíše feministická než sufražistická; to proti čemu jsem se vzbouřila, byla hlavně závislost implikovaná myšlenkou "určená" k manželství, "určená" k mateřství - ztotožněním úspěchu s manželstvím, a neúspěchu se staropanenstvím, umělé zaměření nadějí dívčích let na přitažlivost pro druhé pohlaví a mateřství.*¹¹¹

Helen Archdale vysvětlovala své důvody pro zapojení do hnutí obdobně: *Až do té doby byly mé činy inspirovány ...nudou a vztekem...hromadou různých protichůdných emocí...nejednou byly uspořádány a plně srozumitelné. To první setkání s Mrs Pankhurst, která zosobňovala velikou pravdu, mi ukázalo cestu. Ukázalo se, že všechno to pobouření a vztek mají jednu příčinu, poddanství žen a jejich lékem je emancipace žen.*¹¹²

¹⁰⁹ Theophilus E M Boll: Miss May Sinclair, novelist, a biographical and critical introduction, 1978, str.88.

¹¹⁰ *There is no class of the community to whom the vote would be more precious, no class who deserve it more than these working widows*

Andro Linklater: Despard, Charlotte... 1980, str. 106.

¹¹¹ *...I never attempted to disguise that fact that I wasn't wildly interested in votes for anyone ...if I worked for women's enfranchisement (and I did work hard) it wasn't because I hoped great things from counting female noses at general elections, but because the agitation for women's enfranchisement must inevitably scale and weaken the tradition of "normal woman". The "normal woman" with her "destiny" of marriage and motherhood and housekeeping, no interest outside her home – especially no interest on the man's preserve of politics! My personal revolt was feminists rather than suffragists; what I rebelled at chiefly was the dependence implied in the idea of "destined" marriage, "destined" motherhood – the identification of success with marriage, of failure with spinsterhood, the artificial concentration of the hopes of girlhood on sexual attraction and maternity.*

Cicely Hamilton: Life errant, Londýn, 1935, str. 251.

¹¹² *Up till then my actions had been inspired by... boredom, anger...by variety of rather incoherent emotions...suddenly they were ordered and understood with a full consciousness. That first meeting with Mrs Pankhurst, who personified a great truth, showed the way. All the ...indignation and resentment ...were discovered to have had one cause, the subjection of women, and one cure, the emancipation for women*

Deirdre Macpherson: The suffragette's daughter Betty Archdale..., str. 32.

Lady Rhonddu zase přivedla k hnutí nuda. *Manželství je dobré, ale pokud jste vdaná a nemáte děti a váš příjem je dostatečný k tomu, aby vám dovolil platit tři služky: kuchařku, pokojskou a komornou, tak jako nám od samého počátku našeho manželství, nejde v žádném případě o povolání.*¹¹³

Také míra, podpory ze strany jednotlivých členek a sympatizantek hnutí se lišila. Některé jako například matka Lady Rhondy a nebo Jane Wright, manželka známého lékaře, přispívaly pouze finančně, neboť braly ohledy na svého manžele. Jiné, jako sestra Pine nebo dr. Louisa Martindale, poskytovaly členkám hnutí zázemí a lékařskou péči. Další ženy se do činnosti hnutí sice zapojily, ale vyhýbaly se všemu, co by je mohlo přivést do vězení. V případě Elizabeth Robins bylo důvodem její občanství, v případě spisovatelky Violet Hunt, pak péče o nemocnou matku. *Mrs Pankhurst a Christabel mne laskavě zprostily služby in extremis. Takže si můj nos zachoval původní tvar a nebyl rozdrcený o bok koně - místo, které vyhodnotila Miss Evelyn Sharpe, jako nejbezpečnější v případě, že se nás snažila rozehnat jízdní policie, nebo poničen snahou doktora o násilné vyživování, vzpomínala později.*¹¹⁴ Naproti tomu jiné sufražetky šly z vězení do vězení.

Vztah některých žen k hnutí byl ambivalentní. *Samozřejmě, vy všichni víte, že jsem sufražetka. Samozřejmě, že jsem sufražetka, právě tak jako je sufražetkou moje dcera, Edith Craig...Jsem horlivá sufražetka, ale nevěřím v celou tu jejich militantnost.*¹¹⁵

Ne všechny ženy také podporovaly hnutí až do konce. Například stará veteránka hnutí za volební právo žen, Dora Montefiore, odešla z WSPU už roku 1907. *Nemohla jsem se smířit s tím, že vidím dívky, jak se brání fyzickou silou policii. Když jsme demonstrovaly na ulicích a vytvářely procesí v různých částech Londýna, věděly jsme že jsou nepovolená a že nám tedy hrozí zatčení, jaký to tedy mělo smysl, argumentovala jsem, klást odpor polici? Věděly jsme, že policisté*

¹¹³ *Marriage is all very well, but marriage when you do not have children and have an income sufficient to allow of household consisting of three maids: cook, housemaids and 4parlourmaid, as we had from the beginning, is certainly not itself an occupation. Marriage is all very well, but marriage when you do not have children and have an income sufficient to allow of household consisting of three maids: cook, housemaids and 4parlourmaid, as we had from the beginning, is certainly not itself an occupation.*

Viscountess Rhonda: This was my world ..., str. 117

¹¹⁴ *Mrs Pankhurst and Christabel kindly dispensed with my service in extremis. So my nose remains in its own shape, not squashed against the flank of a horse – vote by Miss Evelyn Sharpe as the safest place of all when the mounted police were turned out to disperse us – or torn in the efforts of the doctors to forcibly fee us.*

Barbara Belford: Violet Hunt, 1990, New York, str. 134.

¹¹⁵ *Of course you all know I'm a suffragette. Of course I am, and so is my daughter, Edith Craig ... I'm an ardent suffragette, but I don't believe in all their militancy.*

Katherine Cockin: *Slinging the ink about, Ellen Terry and women's suffrage agitation* v *Gender and politics in the Age of letter-writing, 1750 – 2000*, 2004, str. 202.

*jsou silnější než my a že bychom měly být zatčeny, proč, tedy, ten bolestiplný odpor končící potrhávanými šaty, rozvrkočenými vlasy a ztrátou osobní důstojnosti?*¹¹⁶

Helen Frazer, organizátorka ze severu země, odešla brzy po ní, v okamžiku, kdy bylo rozbito první okno. Hnutí za volební právo zůstala přesto věrná, pouze se zapojila do činnosti konstitučního křídla.

Mnohé sufražetky musely opustit hnutí ze zdravotních důvodů jako například Mary Gawthorpe nebo Mabel Tuke. Některé sufražetky, jako například Dora Marsden, odešly protože se neshodly s vedením organizace. Další odešly v roce 1912 neboť nesouhlasily s přeměnou WSPU na teroristickou a nebo s tím, že byla z vedení organizace odstraněna Emmeline Pethick-Lawrence.

*S Emmeline Pankhurst jsem se rozešla kvůli Emmeline Pethick-Lawrence. De mortibus...ale, jak rozzlobené jsme tehdy obě byly. De mortibus ...ale trvám na tom, že já a moje strana jsme měly pravdu. A Mr.Pethick-Lawrence, "Fred", jak jsme mu v soukromí říkali. Je teď (v okamžiku, kdy toto píše) členem Parlamentu, proti, kterému nám tak sportovně pomáhal vystupovat. Ale, ten příšerný člověk! Zastupuje tam socialisty.*¹¹⁷

Jiné ženy se naopak přidaly k sufražetkám právě v této době a některé z členek hnutí, jako například Rose Lamartine Yates, pokračovaly v agitaci za volební právo žen i po vypuknutí první světové války, v době, kdy vedení WSPU suspendoval činnosti organizace.

Takže pokud se ptáme na to, nakolik odpovídá dnešní stereotyp sufražetky skutečnosti, odpověď zní, že dnešní stereotyp sufražetky se skutečností nekoresponduje, už proto, že žádná "typická" či "normální" sufražetka vůbec nikdy neexistovala.

¹¹⁶ *I could not reconcile myself to seeing the young girls resisting, with physical force, the police. As we demonstrated in the streets and formed processions in parts of London, where we knew such demonstrations were forbidden, and we therefore also knew that we were liable to arrest, what was the use, I argued, of resisting the police? We knew they were stronger than we were, and that we should have in the end to allow ourselves to be arrested, why, therefore, this painful physical resistance, resulting in torn clothes, dishevelled hair, and a loss of personal dignity?*

Dora B. Montefiore: *From a Victorian to a modern*, 1927, str. 108.

¹¹⁷ *It was with reference to Emmeline Pethick-Lawrence that I had my breach with Emmeline Pankhurst. De mortibus...but oh, how angry we both were. De mortibus...but I stick to it that I and my party were in the right. And Mr. Pethick-Lawrence, "Fred", as we privately called him. He now (or, let me say, a time writing!) has a seat in that House that once he so sportingly helped us all to flout. But, tiresome man! It is a Socialist seat. Victorian bouquet..., str. 22 - 23*



Emmeline Pankurst s broží WSPU (kolem roku 1909).



Emmeline Pankhurst (kolem roku 1913).



Emmeline Pankhurst



Emmeline Pankhurst



Emmeline Pankhurst



Emmeline Pankhurst



MRS. PETHICK LAWRENCE
JOINT EDITOR OF "VOTES FOR WOMEN"
HONORARY TREASURER, NATIONAL WOMEN'S SOCIAL & POLITICAL UNION,
4, CLEMENT'S INN, W.C.

Emmeline Pethick-Lawrence (kolem 1909).



Christabel Pankhurst



Emily W Davison

"VOTES FOR WOMEN."



MRS. DESPARD.
HON. TREASURER, WOMEN'S FREEDOM LEAGUE.
1, ROBERT STREET, ADELPHI, W.C.

Photo
ELLIS & PEAR

Charlotte Despard s mantilou.



Mrs TUKE, Joint Hon Secretary
National Women's Social & Political Union
4 Clements Inn LONDON W. C.

Mabel Tuke



Flora Drummond, přezdívaná „Generál“.



Theresa Billington-Greig.



Constance Lytton (kolem 1912)



Edith How-Martyn (kolem roku 1909).

VOTES FOR WOMEN.



Mrs. NELLIE ALMA MARTEL,

*Organiser, Women's Social and Political Union,
4, Clement's Inn, Strand, W.C.*

Nellie Alma Martel



Sylvia Pankhurst

VOTES FOR WOMEN.



Miss ADELA PANKHURST,

*Organiser, National Women's
Social and Political Union,
4, Clement's Inn, Strand, W.C.*

Adela Pankhurst



Annie Kenney



Lucy M. Baldock

V

Drama

Thelma Cazalet, jejíž rodina se v dobách jejího dětství s Emmeline Pankhurst stýkala, popsala celé drama militantního křídla v kostce takto:

Zpočátku vše probíhalo v rámci zákona. Lobovali se poslanci parlamentu, předávaly se petice ministrům a otázky byly kladeny jak se sluší a patří na konci shromáždění. Ačkoliv mnoho poslanců bylo připraveno v parlamentu tuto otázku projednat, vláda jednání vždy zablokovala. Po dvou letech se značná, ačkoliv jinak apatická část veřejného mínění pomalu přechylovala ve prospěch volebního práva žen a Mrs. Pankhurst pochopila, že může uplynout sto let, než přinesou zákonné metody úspěch. Některá slova mají velikou moc vyvolávat v mysli asociace – MILITANT - je jedno z nich. Vyvolává obraz pancíře, štítu a meče, takže je jen obtížné ho spojovat s Mrs. Pankhurst, která byla nesmírně ženská, jemná a na pohled neagresivní. Jejím mečem byla její neochvějná víra v její práci, ale pancíř a štít jí chyběly, celý život bojovala bez brnění.

Základem militantní činnosti její Jednoty byla opozice vůči jakékoliv vládě, která odmítne dát ženám volební právo. Volební právo bylo nadřazeno zájmům strany a když spořádané petice neuspěly, přistoupila na tradiční britský způsob útočení na vládu, kterou nemohla ovlivnit jiným způsobem. Narušování politických shromáždění – demonstrace – a nakonec - jako poslední akt zoufalství – rozbíjení oken a ničení majetku.

To vše dělaly citlivé, vzdělané a inteligentní ženy. Pochodovaly k Buckinghamskému paláci, ačkoliv na pomoc proti nim byla povolána policie na koních. Byly tlačeny k železnému zábradlí tak dlouho, až byly celé pokryty modřinami a zakrvácené, byly zavírány do vlhkých a nezdravých kobek. Nemyslely na sebe, staré ani mladé, bohaté ženy přivyklé pohodlí, chudé ženy, které možná obětovaly své živobytí. Zdravotní sestry, písařky, prodavačky, všechny čelily věznicí v Holloway a bolesti a mučení, které je tam čekaly.

Nakonec v souladu s Bill of Rights z roku 1689, který přiznal poddaným právo obracet se s peticemi na krále, vedla Mrs. Pankhurst v souladu s tímto zákonem delegaci s cílem setkat se s premiérem. Premiér se s nimi setkat odmítl.

Toho večera bylo zatčeno přes sto osm žen a do týdne je nejvyšší soud shledal, ignoruje Bill of Rights, vinnými porušením zákona.

*Po šesti letech, kdy proti nim stála jak vláda, tak soudy, začaly ženy hladovky...*¹¹⁸

Militantní kampaň zneprátelila mnoho lidí, ale ženy, které byly podle zákona "o kočkách a myších" propuštěny z vězení na pokraji kolapsu, aby byly později znovu zatýkány a nuceně vyživovány (bylo to mučednictví), získaly obdiv pro oddanost své věci a pohnuly svědomím veřejnosti.

*Pak v srpnu 1914 Mrs Pankhurst odložila veškeré myšlenky na volební právo žen stranou a nárokovala pro ně právo sloužit své zemi jakýmkoliv způsobem vláda uzná za vhodné. Převzaly práci mužů a roku 1918, po nesmírném otřesu způsobeném válkou, parlament společnou dohodou všech politických stran přiznal ženám volební právo.*¹¹⁹

Thelma Cazalet-Keir, která zažila hnutí sufražetek jako dítě, popsala vývoj celého hnutí z pozice někoho, kdo byl sice jeho současníkem a svědkem, ale nikoliv jeho přímým účastníkem.

¹¹⁸ hladovky začaly sufražetky vyhlášovat roku 1909 na protest proti tomu, že se s nimi nezachází jako s politickými vězni

¹¹⁹*To start with, everything was done in a constitutional manner. Members were canvassed. Ministers were petitioned, questions were asked at their proper time, at the end of meeting, but though a great many Members were ready to discuss the subject in Parliament it was always blocked by the Cabinet. After two years, large portion of public opinion, though lethargic, was gradually turning in favour of women suffrage and Mrs. Pankhurst realised that a hundred years might elapse before constitutional methods would succeed. Some words have great power to conjure up picture in our mind's eye – MILITANT – is one of them. It gives so clearly a picture of breastplate and shield and sword, that it is difficult to connect it with Mrs. Pankhurst who was extremely feminine, delicate as unaggressive to look at. Her sword was her passionate belief at her work, but the breastplate and shield were missing she fought without armour all her life.*

The foundation of her Union's militant policy was opposition to any Government that refused votes for women. Suffrage came before Party, and when good mannered petitioning failed, they adopted the traditional British method of attacking a Government they could reach on no other way. Heckling – demonstrations – as later – as desperate last measure – window breaking and damage to property.

All this was done by sensitive, educated, intelligent women. They marched to Buckingham Palace, though mounted police were called out against them. They were jammed against iron railings till they were bruised and bleeding – they were thrown into damp, insanitary cells. Thoughtless of self, old and young, rich women accustomed to comfort, poor women sacrifice perhaps their livelihood, nurses, typist, shop girls, – they faced Holloway prison and the pain and torture they end there.

Finally, under the Bill of Rights of 1689, which entitles the subject to petition the King, Mrs. Pankhurst led a deputation constituency legal under that Act, to see the Prime Minister. He refused to see them.

Before the evening was over 108 women had been arrested and within a week, ignoring the Bill of Rights, the Lord Chief Justice found them guilty of an infraction of the law

Six years and still the government as the Courts of Justice were arraigned against them, and the hunger strikes began. The Militancy campaign had alienated a number of people but women's suffering under the Cat and Mouse Act, which released them on the point of collapse, and re-arrested them later; and the forcible feeding they endured, engendered a respect for the selflessness of their cause an uneasy stirring of public conscience – this was martyrdom.

... Then in August 1914, Mrs Pankhurst put aside all thought of woman suffrage and claimed for the women, the right to serve their country in whatever capacity the Government should direct. With the efficient taking over of men's job and in the tremendous shaking up that war produces, Parliament in 1918 by common consent of all political parties, accorded votes for women.

Thelma Cazalet Keir: I knew Mrs. Pankhurst, Suffragette fellowship, str. 3 – 5.

Přestože je její popis značně zjednodušený a heroizující, podařilo se jí popsat poměrně přesně proměny strategie tohoto hnutí, tak, jak ho určovaly jeho čelné protagonistky.

Skutečnost, jak už to bývá, byla poněkud složitější. Militantní hnutí prošlo vývojem, který se dá rozdělit zhruba do tří fází. Na počátku hnutí stála malá, neznámá radikální místní organizace, která se postupně transformovala v celostátní organizaci se sídlem v Londýně. Členky organizace se pak postupně radikalizovaly natolik, že se WSPU postupně proměnila v teroristickou organizaci.

Počátky hnutí

WSPU byla založena v Manchesteru v domě Emmeline Pankhurst na Nelson street 62 10. října 1903. Podle tradice jejímu založení předcházelo otevření společenského sálu místní pobočky ILP v manchesterském Salfordu, který nesl jméno Richarda Pankhursta a na jehož symbolistické výzdobě jeho dcera Sylvia po celé léto pracovala. Rodina Richarda Pankhursta byla sice na slavnostní otevření sálu pozvána, ale Emmeline Pankhurst a jejím dcerám bylo řečeno, že nadále budou prostory přístupné pouze mužům.¹²⁰

Tato skutečnost rozlítla Emmeline Pankhurst natolik, že na oznámení reagovala tím, že odmítla přispět na plat rodinného přítele a poslance ILP Keira Hardieho, a rozhodnutím: „*Musíme mít svoji vlastní nezávislou ženskou organizaci. Přijďte zítra ke mně domů a postaráme se o to.*“¹²¹

Většina původních členek WSPU byla nějakým způsobem spojena s místní organizací ILP, včetně její zakladatelky Emmeline Pankhurst, která však byla známa spíše na místní než na celostátní úrovni.¹²² Když roku 1905 vydala ILP sérii pohlednic s portréty svých

¹²⁰ Místnosti měly sloužit jako pánský klub a přispívat tak na provoz místní organizace ILP.

Karen Hunt tuto verzi zpochybňuje. Podle ní jak Emmeline Pankhurst tak Sylvia Pankhurst v sále vystupovaly ještě počátkem roku 1904 (Sylvia s přednáškou o výzdobě) a Adela zde pomáhala organizovat v lednu 1904 koncert. Karen Hunt: *Why Manchester?...*, str.7.

¹²¹ *We must have an independent women's movement. Come to my house tomorrow and we will arrange it.*

Martin Pugh: *The Pankhurst*, 2001, str. 106.

¹²² Emmeline Pankhurst a její manžel Richard byli členy místní ILP od roku 1894, Emmeline Pankhurst byla také členkou Fabiánské společnosti (na členství v této organizaci resignovala ještě před vypuknutím první světové války) a roku 1900 byly zvoleny do školní rady právě za ILP. Také první pokladní WSPU Helen Harker byla aktivní členkou ILP, její manžel John Harker byl činný v místních odborech. Jedna z nejvýraznějších postav WSPU a později WFL, Teresa Billington, byla dokonce první ženou, která se stala organizátorkou ILP. Nájem prvních prostor, které WSPU získala, zaplatil člen místní pobočky ILP a manžel členky WSPU Rachel Scott. Také další

předních členů, její portrét mezi nimi chyběl,¹²³ a to i přesto, že na výroční konferenci socialistické strany roku 1901 v Leicesteru přednesla projev o vzdělání a volebním právu žen a po večerech bavila delegáty konference hrou na klavír. O rok později na celostátní konferenci ILP přišla s návrhem usnesení, ve kterém se pravilo: *za účelem zlepšení ekonomického a sociálního postavení žen je nezbytné okamžitě přijmout kroky k zabezpečení volebního práva žen za stejných podmínek jako ho mají nebo by případně mohli mít muži.*¹²⁴ Podle Teresy Billington byla ještě roku 1903 [Emmeline Pankhurst] *názoru, že nově vzniklá Socialistická strana dopomůže získat ženám volební právo.*¹²⁵

Podobně jako Emmeline Pankhurst byly v místní ILP činné všechny její dcery, včetně její nejstarší dcery Christabel, která byla z rodiny k politice ILP nejkritičtější¹²⁶ a v průběhu prvních let existence WSPU válčila v soukromí i na stránkách novin se Philipem Snowdenem, Johnem Glasierem a dalšími čelnými představiteli ILP.¹²⁷

členky manchesterské WSPU Edith Rigby, Hannah Mitchell, „Pattie“ (Martha Alice) Hall (manželka dalšího z členů místní ILP Leonarda Halla, se kterým se Emmeline Pankhurst přátelila mnoho let – jedné z jejích dcer šla dokonce za kmotru) a Jennie Baines byly členkami ILP.

¹²³ Do série, kterou ILP vydala, byly zařazeny portréty Isabely Ford, Margarety MacMillan, Mrs. Philip(s) Snowden, Enid Stracy a Carrie Martyn.

¹²⁴ *in order to improve the economical and social condition of women, it is necessary to take immediate steps to secure the granting of the suffrage to women on the same terms as it is, or may be, granted to men*

Martin Pugh: *The Pankhurst...*, str. 100, cituje *ILP Annual conference report 1902*, str. 27.

Usnesení bylo sice jednomyslně přijato, ale vzápětí bylo přijato další usnesení, které požadovalo, aby Keir Hardie prosazoval v parlamentu všeobecné volební právo. Čtyři z deseti mužů v této době ještě neměli volební právo.

¹²⁵ *of the opinion that the new combined Labour Party would be the instrument of enfranchisement of women.*

Tamtéž, str. 100.

¹²⁶ Podle Karen Hunt se Christabel Pankhurst účastnila pravidelně shromáždění ILP pořádaných ještě v letech 1904 a 1905, byť měla k politice ILP výhrady.

Karen Hunt: *Why Manchester?...*, str. 5.

¹²⁷ Například v květnu roku 1903 zaslala Christabel Pankhurst dopis do *The labour leader*, ve kterém si stěžovala, že poslední konference LRC zanedbala zájem žen a okamžitě odmítla názor, že pokud budou mít socialisti větší zastoupení v parlamentu, budou moci lépe hájit zájmy žen. *Nikdy v historii nebyly zájmy těch, kteří neměli moc, dostatečně hájeny těmi ostatními.* Když se John Hodge, kterého si také vzala na paškál, ohradil, že je zastáncem volebního práva žen a ne jeho odpůrcem, její okamžitá odpověď byla - *mezi nepřítelem a přítelem, který nedělá nic, není rozdíl.*

never in the history of the world have the interest of those without power to defend themselves been properly served by others.... nothing to choose between an enemy and a friend who does nothing

Martin Pugh: *The Pankhurst...*, str. 105, cituje *The labour leader* ze 14. března 1903 a *The labour leader* z 30. května 1903.

Podobně v srpnu 1903 psala Christabel Pankhurst:

Předpokládá se, že jednoho dne, až budou socialisté u moci a nebudou mít nic lepšího na práci, dají jako poslední tečku za svými reformami ženám volební právo ...Proč se má zato, že máme mít takovou důvěru k mužům z Labour party? Dělníci zacházejí se ženami právě tak nespravedlivě jako muži z jiných tříd.

One gathers that some day, when the socialists are in power, and have nothing better to do, they will give women votes as a finishing touch to their arrangements ...Why are we expecting to have such confidence in the men of the Labour Party? Working-men are as unjust to women as are those of other classes.

Tamtéž, str. 105, cituje *ILP news* ze srpna 1903, str. 1.

Členky WSPU se usnesly, že WSPU povede, právě tak jako NUWSS, kampaň za to, aby ženy získaly volební právo za stejných podmínek jako mají muži a že bude, právě tak jako NUWSS, nestranická, ale nebude, na rozdíl od NUWSS, do svých řad přijímat muže.¹²⁸ *Usnesly jsem se, vzpomínala později Emmeline Pankhurst, omezit naši členskou základnu výlučně na ženy... a nespokojit se ve věci našeho požadavku s ničím jiným než s činy. „Skutky, ne slova“ se mělo stát nadále naším heslem.*¹²⁹

Jednatelkou organizace se stala Rachel Scott a členky organizace se scházely jednou týdně u Emmeline Pankhurst v jejím *domě lásky, svornosti a zmatku*¹³⁰ a občas také v malé místnosti v Portland street 116 v centru Manchesteru.¹³¹ Ačkoliv se jednotlivé členky snažily přispívat podle svých možností, většinu nákladů na vedení organizace nesla Emmeline Pankhurst.

Pokud později Sylvia Pankhurst zdůrazňovala, že WSPU byla od svého prvopočátku čistě ženskou organizací, která se rozhodla být nezávislá na všech politických stranách a vítala do svých řad ženy všech politických přesvědčení, nebyla to pravda. V říjnu 1903 Rachel Scott vyzývala všechny socialistky, aby se zapojily do hnutí¹³² a organizace byla chápána jako výbor pro volební právo žen tvořený socialistkami z manchesterské ILP.¹³³ Ještě roku 1906 byla organizace pokládána za paralelní k ILP, ačkoliv s primárním cílem získat pro ženy volební právo.¹³⁴ Současně se založením WSPU vzrůstala také aktivita žen v manchesterské ILP. Jádrem členské základny WSPU tedy tvořila skupina aktivních žen a socialistek z Manchesteru a jeho okolí, zorganizovaných Emmeline Pankhurst, které působily s muži v jedné organizaci, ale přitom měly za to, že jsou jako ženy znevýhodněny jak ekonomicky, tak politicky.

Také doba vzniku WSPU nebyla náhodná. O několik dní po založení WSPU se v Londýně sešla díky společnému úsilí Dory Montefiore, Williama T. Steada a Elizabeth Wolstenholme Elmy „Celostátní konvence na obranu občanských práv žen“ (National convention in defence of the civic rights of women), která sjednotila členky NUWSS, WLGS a irské sufražistky. Elizabeth Wolstenholme Elmy později vzpomínala, že *vše, co se toho dne dozvěděla*

¹²⁸ Tímto rozhodnutím se obě organizace vyhnuly otázce jestli mají usilovat také o volební právo pro vdané ženy

¹²⁹ *We resolved to limit our membership exclusively to women ...and to be satisfied with nothing but action on our question. Deeds, not words, were to be our permanent motto.*

Becky Francis: *A feminist critic of education*, 2005, str. 190.

¹³⁰ Výraz Teresy Billington.

¹³¹ Organizace v té době měla přibližně dvacet členek.

¹³² Karin Hunt: *Why Manchester?...*, str. 3, cituje *Clarion* ze 30. října 1903.

¹³³ Tamtéž, cituje *Clarion* z 13. října 1903.

¹³⁴ Tamtéž, cituje *New age* z 18. ledna 1906.

Keir Hardie byl proti založení WLL, protože tuto organizaci pokládal z něco, co by mohlo konkurovat WSPU.

*o pracujících ženách, jí naplnilo pocitem nadšení a uvědoměním si skutečné moci a tím, co se za ní skrývá. Měly jsme vliv ne jenom v Londýně, ale po celé zemi. Myslela, že všechno úsilí následujících několik měsíců by mělo být zaměřeno na prosazení věci volebního práva žen s pomocí dělnic.*¹³⁵

O pouhých několik měsíců později pak vznikl při SDF "Kruh socialistických žen" (Socialist women's circle) a roku 1906 byla založena při ILP WLL. Socialistky a ženy z dělnických vrstev se začínaly organizovat.

To, že organizace tohoto druhu vznikla právě v Manchesteru také nebyla náhoda. Manchester byl jedním z největších průmyslových a obchodních středisek své doby a navíc to bylo město s radikální tradicí. Bylo to město, které zažilo masakr na Svatopetrských polích, město a které bylo spojeno se snahou odvolat obilné zákony a s bojem o svobodu slova.¹³⁶ Bylo to město, které mělo jednu z prvních ženských organizací, která požadovala volební právo (v jejím výkonném výboru byl manžel Emmeline Pankhurst ještě v dobách, kdy se manželé neznali), město Lydie Becker, Elizabeth Wolstenholme Elmy a také město Esther Rope a Evy Booth.

Bylo to také město socialistů¹³⁷ a město, kde vycházela dvě levicová periodika,¹³⁸ která mimo jiné poskytovala prostor také WSPU a na jejichž stránkách probíhala diskuse mezi přívrženci volebního práva žen a zastánci všeobecného volebního práva.¹³⁹

Zpočátku existence organizace členky WSPU psaly do tisku, vystupovaly jako řečnice na akcích pořádaných dělnickými, socialistickými a podobnými jim nakloněnými organizacemi a díky Annie Kenney vystupovaly s projevy také v době místních trhů a poutí, kdy jim členové ILP zajišťovali ochranu. Nelišily se tak příliš od četných další organizací, až na to, že na rozdíl od středostavovské NUWSS, pořádaly shromáždění pod širým nebem.¹⁴⁰

¹³⁵ *Everything that she hear of the working women that day had made her feel a thrill of real power and purpose behind. We had the power not only in London, but all over the country. She thought all our efforts the next few months should be give to pushing this measure with the working women behind us*

Tamtéž, str. 6, cituje Women's suffrage record z prosince 1903.

¹³⁶ Roku 1896 proběhl v Manchesteru boj o právo pořádat shromáždění v Boggart hole clough, kterého se účastnila i Emmeline Pankhurst, která tím riskovala uvěznění již tehdy.

¹³⁷ Ve městě byla jak pobočka SDF, tak místní organizace ILP a působili tam také Fabiáni.

¹³⁸ Clarion Roberta Blatchforda a Labour Leader.

¹³⁹ AS byla založena 1904. Spor mezi stoupenci volebního práva žen a stoupenci všeobecného volebního práva tehdy nebyl ještě natolik polarizovaný jako v pozdější době. Pro Doru Montefiore a Emmeline Pankhurst bylo volební právo žen prostředkem, jak dospět k všeobecnému volebnímu právu

¹⁴⁰ Někdejší herečka Jessie Craigen (kolem 1835 – 1899), která vystupovala i na shromážděních pod širým nebem, představovala mezi sufražistkami jednu z mála výjimek.

První krok na národní scéně učinila organizace 12. května 1905. Toho dne odpoledne se zase jednou měl projednávat v parlamentu zákon o volebním právu žen a Emmeline Pankhurst, která od začátku roku lobovala za jeho přijetí, se vydala v doprovodu Dory Montefiore, Isabelly Ford a Elizabeth Wolstenholme Elmy do budovy Dolní sněmovny. Kromě návrhu zákona o volebním právu žen se téhož dne projednával také návrh zákona o povinném osvětlení koňských povozů, který dostal i přes námitky Keira Hardie přednost. Jeho projednávání odpůrci volebního práva žen schválně prodlužovali vyprávěním různých kratochvilných historek, sněmovna se královsky bavila a Emmeline Pankhurst zuřila. Urychleně načmárala vzkaz Arthurovi Balfourovi, že pokud nevymezí na projednávání zákona potřebný čas, WSPU bude vystupovat během volební kampaně proti jeho straně. Čtyřicetiletá vdova bez peněz a vlivných přátel, stojící v čele neznámé regionální organizace o třiceti duších a navíc známá svých celoživotním odporem ke konzervativní straně, vyhrožující předsedovi vlády, že jemu a jeho straně znepríjemní život – musela v tom okamžiku působit značně komicky. Liberální politiky však brzy přešel smích.¹⁴¹

Na rozdíl od předchozích let se podařilo o projednávání zákona vzbudit větší zájem veřejnosti a tak se během projednávání návrhu zákona dostavilo do budovy parlamentu na tři sta žen. Mnohé z nich byly i z jiných organizací než NUWSS nebo WSPU a mnohé z nich byly v parlamentu vůbec poprvé a byly z toho, s jakou nevážností se projednávala jim tak drahá věc, v naprostém šoku. Reakce se různily - od slz lítosti ke zjevnému vzteku.

Emmeline Pankhurst se svými dlouhými roky politických vystoupení dala projev svému znechucení tím, že začala na místě pořádat demonstraci. Policie zasáhla a tak ženy skončily před budovou parlamentu, kde jejich protestní demonstrace pokračovala.¹⁴² Když před sochou Richarda Lví srdce začala stará veteránka Elizabeth Wolstenholme Elmy stěží slyšitelným hlasem vzpomínat na počátky hnutí roku 1865, policie zasáhla znovu a začala ženy vytlačovat z prostranství. S pomocí Keira Hardie byl nalezen kompromis a shromáždění mohlo pokračovat před budovou Westminsterského opatství. Předtím, než se účastnice shromáždění rozešly, odsoudily jednání sněmovny a žádaly zásah vlády, aby zachránila návrh. Policie si tehdy napsala jejich jména, ale jinak nezasáhla.

¹⁴¹ je nutno zmínit, že pokud byly ženy pobouřeny tím, že otázka osvětlení povozů, dostala přednost před „jejich“ zákonem, byl téhož dne vyveden z parlamentu James Gribble (1868 – 1934), člen SDF a radní z Northamtonu, který tam způsobil výtržnost na protest toho, že parlament projednává zákon o „volebním právu pro paničky“, zatímco muži jsou nezaměstnaní.

¹⁴² *such as no old-fashioned suffragist had ever attempted. I called upon the women to follow me outside for a meeting of protest against government*
Emmeline Pankhurst: My own story, 1914, str. 43.

31. července se konala v Manchesteru demonstrace nezaměstnaných mužů, kteří se vydali na pochod městem. I přes zákaz uspořádali shromáždění před radnicí a potom se shromáždili na Market street, kde úmyslně narušovali provoz. Došlo ke srážkám s policií, čtyři muži byli zatčeni, ale návrh zákona, na kterém měli muži zájem, byl do deseti dní schválen parlamentem, což pozornosti Emmeline Pankhurst nemohlo uniknout.

Vyvodila z celé situace poučení: *jedinou cestou jak získat volební právo pro ženy je získat pro věc vládu. Rozhodly jsem se obrátit na ty muže, o kterých se předpokládalo, že se pravděpodobně stanou členy liberálního kabinetu, a naplánovaly jsme si, že s akcí začneme na velkém shromáždění, pořádaném ve „Free trade hall“ v Manchesteru, se Sirem Edwardem Greyem jako hlavním řečníkem. Annie Kenney (fabrička) a moje dcera Christabel byly pověřeny, aby mu položily příslušnou otázku.*¹⁴³

WSPU, nebo spíše Christabel Pankhurst, se rozhodla pro konfrontační strategii. Když Sir Grey odmítl přijmout delegaci WSPU, členky WSPU vybraly 10 šilinků na vstupné a 13. října 1905 se vydala Christabel Pankhurst společně s Annie Kenney na jeho předvolební shromáždění. V průběhu shromáždění se obě ženy snažily opakovaně donutit přednášejícího, aby jim odpověděl na otázku, zda dá liberální vláda ženám volební právo tak důrazně, že byly nakonec obviněny z výtržnictví. Annie Kenney byla pokutována třemi šilinky s alternativou tří dnů vězení, Christabel byla odsouzena k zaplacení pokuty 10 šilinků a 6 pencí s alternativou týdenního pobytu ve vězení. Obě ženy odmítly pokutu zaplatit a tak skončily v místní věznici.

15. října 1905 se v centru Manchesteru v sychravém podzimním počasí konala protestní demonstrace, které se účastnila téměř tisícovka lidí a Emmeline Pankhurst veřejně vyslovila podporu své dceři, byť tím riskovala své zaměstnání matrikářky. Následovaly další podobné protestní akce, organizované Teresou Billington. WSPU se dostala na první stránky novin a do organizace se začaly hrnout nové členky.

Millicent Fawcett hodnotila situaci slovy: *Chovaly jsme tak jak se sluší a patří pro příslušnice naší střední třídy a nic jsme tím nezískaly. Na scéně se objevil nový prvek – dělnice, které vedou kampaň svým vlastním způsobem. Není to náš způsob, ale je možné, že je lepší než ten náš. Dovolte mi, abych poradila všem příznivcům volebního práva žen, aby neodsuzovali*

¹⁴³The only way to attain women's suffrage was to commit a Government to it. We determined to address ourselves to those men who were likely to be in the Liberal Cabinet we laid our plans to begin this work at a great meeting to be held in the Free trade hall, Manchester, with Sir Edward Grey as principal speaker. Annie Kenney (a mill worker) and my daughter Christabel were charged with the mission of question Sir Edward Grey.
Kate Dunn: Emmeline Pankhurst and the suffragettes, 1994, str. 9.

ženy, které mávají prapory, kladou otázky ohledně volebního práva žen na shromážděních a dokonce riskují hrubé zacházení a výsměch. Ukazuje to mužům něco, co ještě nepochopili, totiž to, že to ženy myslí vážně...¹⁴⁴

Když volby skončily a k vládě se dostala po letech liberální strana, Christabel Pankhurst došla k názoru, že *pokud liberálové neslíbí volební právo ženám před volbami, po všeobecných volbách to neučiní. Ačkoliv liberálové tvrdí, že věří v politické svobody, jejich vedení bylo vždy proti volebnímu právu žen. Tím, kdo odmítl ženám přiznat volební právo roku 1884, kdy získali volební právo pomocní zemědělstí dělníci, byla liberální vláda.*¹⁴⁵

Počátkem roku 1906 Christabel rozhodla, že WSPU musí rozšířit své aktivity také na Londýn. Emmeline váhala. *Tehdy, nikdy před tím a nikdy potom, jsem ji viděl zaváhat. Řekla: nemůžeme si to dovolit,*¹⁴⁶ vzpomínala později Christabel. Emmeline Pankhurst byla stále zaměstnaná jako matrikářka a Christabel ještě nedokončila studium a tak byla do Londýna vyslána Annie Kenney vybavená dvěma librami a příkazem, že nemá mluvit s žádnými muži s výjimkou policistů. *Londýn měl být získán a mne pověřily Christabel a Mrs. Pankhurst, abych ho získala. Sbalila jsem svůj malý proutěný košík a se dvěma librami jsem se vydala na cestu. Když jsem zaplatila cestu, vše co mi zbývalo byla libra a několik šilinků. Ačkoliv mi bylo dvacet šest let, věděla jsem o životě málo... Neměla jsem ani ponětí, jak bych měla začít svoji práci. Nedostala jsem žádné pokyny.*¹⁴⁷

Do Londýna dorazila bez problému. Tam jí příznivci hnutí, novinář William T. Stead a socialistka Isabela Ford, zapůjčili po dvaceti pěti librách. Z těchto peněz pak Annie Kenney

¹⁴⁴ *We have conducted ourselves with perfect propriety in our middle-class way, and have noting for our pains. a new element has come upon the scene – working women they are conducting the campaign in their own way. Their way is not our way; it is possible that it maybe a better way than our way; it is possible that it may be a better way than ours. Let me counsel all friends of women's suffrage not to denounce the flag waving women who ask question about women's suffrage at meetings, even to risk of rough handling, and jeers. It is proving to men what many have not realised – that women are earnest...*

Elizabeth Crawford: The women's suffrage movement..., str. 731.

¹⁴⁵ *if the Liberal could not promise before the general election to give votes for women, they will not do it after the Election. Although Liberals profess to believe in political freedom, the Liberal Leaders have always been opposed to Women's Franchise. It was a liberal Government in 1884 which refuse to give votes to women when the male agricultural labourers was being enfranchised.*

Martin Pugh: The Pankhurst..., str. 133, cituje Pankhurst: Unshackled, str. 57 - 8.

¹⁴⁶ *Then only, never before and never after did I see her flinch. We can't afford it.*

June Purvis: Emmeline Pankhurst, a biography, 2002, str. 78, cituje Pankhurst: Unshackled, str. 61.

¹⁴⁷ *London was to be roused, and I had been chosen by Christabel and Mrs. Pankhurst to rouse it. I packed my little wicker basket, and with two pound I started out. When I had paid my fare I had one pound and a few shilling change. Though I was twenty-six, I knew very little of life... I had no idea how I should begin my work, having come without instructions.*

Annie Kenney: Memories of a militant, 1924, str. 58.

najala na 19. únor londýnskou Caxton Hall. Tak se při příležitosti zahájení zasedání parlamentu začala připravovat první velká londýnská akce WSPU. Když přijela Emmeline Pankhurst do Londýna, byla zděšená. Nevěřila, že by se organizaci mohlo podařit halu o sedmi stech místech zaplnit. Vše nakonec dobře dopadlo. George Lansbury zorganizoval dělnice z East Endu, které přišly v průvodu od stanice metra, kde je již očekávali fotografové z Daily Mirror a sál se proti všemu očekávání podařilo zaplnit.

V průběhu akce přišla zpráva, že v králově zahajovacím projevu chyběla zmínka o volebním právu žen. Emmeline Pankhurst prohlásila: *Musíme být více militantní. Získat volební právo je jediná cesta, jak prosadit sociální zákonodárství, které požadujeme.*¹⁴⁸ A tak se postavila do čela průvodu žen, mnohých s dětmi náručí, které odvedla k budově parlamentu, kde čekaly hodiny na dešti, aby se mohly setkat s poslanci, neboť byl vydán příkaz, že do budovy parlamentu smí být vpuštěno najednou maximálně dvacet žen.

Dcera Emmeliny Pankhurst, Sylvie, to celé popsala takto: *Byla vlezlá zima a lilo jako z konve, ale když jsme dorazily ke vchodu pro návštěvníky, zjistily jsme, že poprvé, co si kdo pamatoval, byly dveře Dolní sněmovny ženám uzavřeny. Poslaly jsme vizitky několika poslancům, z nichž někteří vyšli ven a naléhali, aby nám bylo dovoleno vstoupit, ale vláda vydala příkazy a policie zůstala neústupná. Ženy se odmítly rozejít a nakonec byl povolen vstup dvaceti ženám najednou. Hodiny a hodiny stály ženy venku na dešti a čekaly na to, až budou moci vstoupit dovnitř. Některým z nich se tam nakonec vůbec nepodařilo dostat.*¹⁴⁹

Tato zkušenost přesvědčila Emmeline Pankhurst, že *ženy se nakonec probudily. Byly připraveny udělat něco, co ženy nikdy předtím neudělaly – bojovat za sebe a za svá lidská práva. Naše militantní hnutí bylo etablováno.*¹⁵⁰

Koncem února Keir Hardie seznámil vedení WSPU s Emmeline Pethick-Lawrence, kterou se přes její počáteční váhání podařilo získat pro věc. Tak vznikl londýnský ústřední výbor

¹⁴⁸ *We must take more militant attitude. The vote is our only weapon to bring about the social legislation we want.* June Purvis: Emmeline Pankhurst..., str. 79, cituje Daily mirror z 20. února 1906.

¹⁴⁹ *It was bitterly cold and with pouring rain but when we arrived at the Strangers' Entrance, we found that for the first time that anyone could remember, the door of the House of Commons was closed to women. Cards were sent to several Private Members, some of whom came out and urged that we be allowed to enter, but the government had given orders, and the police remained obdurate. All the women refused to go away, and permission was finally given for twenty women at a time to be admitted. Then hour after hour the women stood outside in rain to enter. Some of them never got into the House at all.*

Richard Pankhurst: Sylvia Pankhurst, artist and crusader, 1979, str. 58.

¹⁵⁰ *... awake at last. They were prepared to do something that women had never done before – fight for themselves for their own human rights. Our militant movement was established*
Emmeline Pankhurst: My own story,... str. 56.

WSPU - jednatelkou společnosti byla po několik měsíců Sylvie Pankhurst, Annie Kenney byla organizátorkou, dalšími členkami byly Emmeline Pankhurst, která však byla stále vázána v Manchesteru, Flora Drummond, Mary Clarke, Florence Roe, Mary Neal, Nellie Martel, Irene Miller a Emmeline Pethick-Lawrence, která se stala pokladníkem. V té době také WSPU poprvé začala s pomocí Alfreda Sayerse vést řádné účetnictví. Tehdy se také zrodil výraz sufražetka, původně hanlivé označení, se kterým přišel „Daily Mail“ a který členky WSPU ihned hrdě přijaly za svůj.

Emmeline Pethick-Lawrence později vysvětlovala, že všechny její kolegyně sice měly mimořádné kvality, ale nerozuměly organizaci, protože neměly ani potuchy o finančních záležitostech. Jejich metody byly metodami partizánské války. Mým úkolem se stalo dát jejich genu solidní základ.¹⁵¹ Manželé Pethick-Lawrence pomohli nejen finančně, ale Frederick Pethick-Lawrence, který v té době vydával „Labour record review“, v něm navíc začal WSPU také propagovat.

Manželé Pethick-Lawrence vlastnili dům v Surrey a v Londýně se spokojovali s „prostým bytem“¹⁵² v Clements Inn, který byl nedávno ...přestavěn na kanceláře a byty ...jeho čelní strana vedla do nové Law Courts a jeho zadní strana do staré Wych street ...která byla v té době demolována, aby byla nahrazena Aldwych a Kingsway.¹⁵³ Byt si manželé vybrali s ohledem na blízkost parlamentu a blízkost Fleet street a také proto, že nájemníkům budovy bylo na požádání dodáváno jídlo a poskytovány také další služby. Byt představoval dobrou základnu nejen pro novinářskou práci Fredericka Pethick-Lawrence, ale také pro činnost WSPU.

V červenci dokončila svá studia na universitě v Manchesteru Christabel Pankhurst. Ihned poté se přestěhovala do Londýna, kde se usadila v bytě manželů Pethick-Lawrence v Clemens Inn (její matka v té době stále pracovala v Manchesteru jako matrikářka a do Londýna občas dojížděla nočním vlakem) a ujala se řízení organizace. Její příchod do Londýna umožnil WSPU vyslat Teresu Billington na sever země získat Skotsko.

¹⁵¹ *possessed extraordinarily qualities, they did not understand organization, as they had absolutely no idea of finance. Theirs was the guerrilla method of political warfare. It became my business to give their genius a solid foundation.*

Emmeline Pethick-Lawrence: *My part in a changing world, my part*, 1938, str. 152.

¹⁵² *a simple flat in London*

Krista Cowman: *Women of the right spirit....*, str. 95.

¹⁵³ *recently ...rebuild for offices as flats ...the front faced the new Law Courts a it backed on old Wych street ...already in process of demolition to form Aldwych and Kingsway.*

Tamtéž, str. 95.

Na podzim roku 1906 získala WSPU své první vlastní místnosti v Clemens Inn, kam se přestěhovala z bytu Sylvie Pankhurst v Park Walk 45, a v podobě Roberty Kerr profesionální vedení kanceláře. Tím byla dokončena přeměna místní organizace, sestávající z hrstky dobrovolnic, na celostátní politickou stranu s oficiálním ústředím a placenými profesionálkami. Původní dvě místnosti rychle expandovaly a nakonec organizace zabírala většinu prvního a druhého patra budovy. Kromě toho měla v pronájmu ještě několik místností v sousední budově a další základnu na Charing cross road.

Atmosféra ústředí se změnila. Když krátce po otevření nového ústředí přijela na návštěvu z Manchesteru Alice Milne objevila *místo plné módně oděných paniček, které šustily hedvábím a saténem*¹⁵⁴... *pokud by nějaký náš přítel a socialista z „Adult Suffrage“ mohl nahlédnout do té místnosti opakoval by více než kdykoliv jindy, že naše hnutí je hnutím středních a horních vrstev. O kolik méně členek Jednoty bychom měly v Manchesteru, kdyby se na nás sesypaly takové dámy.*¹⁵⁵

Tato proměna WSPU se většinou spojuje s příchodem Christabel Pankhurst do Londýna. *Když jsem hodnotila to, co jsem našla v Londýně, došla jsem k názoru, že naše akce v určitém smyslu příliš výlučně závisí na ženách z East Endu. Ze strany poslanců parlamentu se ozývaly vzhledem na náš kontingent z East Endu zcela neoprávněné kritické poznámky o „teatrální armádě“ a bylo zřejmé, že poslanci dolní sněmovny a dokonce poslanci za Labour party byli více ovlivnitelní demonstracemi středostavovských žen než demonstracemi proletářek.*¹⁵⁶

23. října došlo během zahájení zasedání parlamentu v parlamentní budově k zatčení deseti sufražetek, které se tam vypravily, aby se domáhaly volebního práva. Mezi zatčenými ženami byla také Anna Cobden Sanderson, dcera Richarda Cobdena. *Zatkli jste a zacházíte jak*

¹⁵⁴ *the place full of fashionable ladies in rustle silk a satins*

Krista Cowman: *Women of the right spirit...*, str. 93.

¹⁵⁵ *the place full of fashionable ladies in rustling silk and satins... if an our Adult Suffrage socialist friend could have looked in that room he would say more than ever that ours was a movement for the middle and upper classes. What a fewer our Union members in Manchester would have been if such ladies made a decent on us.*

Les Garner: *Stepping stones to liberty, feminist ideas in the women's suffrage movement 1900 - 1918*, 1984, str. 45.

¹⁵⁶ *Surveying the London work as I found it, I considered that in one sense it was too exclusively dependent for its demonstrations upon the women of the East end, critical murmurs of „stage army“ were being quite unjustly made by Members of Parliament about the East End contingent, and it was evident that the House of Commons, and even its Labour members, were more impressed by the demonstrations of feminine bourgeoisie than of the female proletariat*

Sandra Stanley Holton: *Feminism and democracy, women's suffrage ad reform politics in Britain, 1900 – 1918*, str. 36, cituje Christabel Pankhurst: *Unshackled*, str. 66 – 67.

s kriminálním s dcerou velkého Cobdena, muže, který vám dal levný chléb,¹⁵⁷ psala tehdy Florence Fenwick Miller v „The Times“.

Také Millicent Fawcett se tehdy ještě postavila za sufražetky: *Na ženy, které se uchýlily k těmto metodám, se sypaly všechny možné urážky ...Ale doufám, že se konzervativnější sufražistky za ně postaví...podle mého názoru, namísto toho, že by hnutí poškodily, dosáhly naopak během posledních dvanácti měsíců v oblasti praktické politiky více, než jsme my byly schopny dosáhnout za stejný počet roků.*¹⁵⁸

Jak se ironicky vyjádřila Teresa Billington: *Ty militantní sufražetky jsou vlastně dámy, ozýval se překvapený výkřik, a najednou se většina z nás opět stala dámami a pozlátku revoltující ženy se dostalo rychlého pohřbu.*¹⁵⁹

Katharine Bruce Glasier psala o něco později: *Je nutno se stále více a více obávat, že „Society woman's political union“ by byla poctivější interpretací zkratky WS a PU.*¹⁶⁰

Přeměna WSPU z původně malé¹⁶¹ provinční, reformní organizace, jejíž členky pocházely především z dělnických rodin spojených s ILP, na celostátní, militantní, nestranickou čistě ženskou organizaci, která se snažila získávat členky ze všech společenských tříd a která usilovala o omezené volební právo pro ženy byla dokončena.¹⁶² Ne všechny původní členky s touto přeměnou souhlasily, mnohé z nich odešly, další však zůstaly organizaci i přes její transformaci věrné.¹⁶³

¹⁵⁷ *You have taken, and are treating as a felon a daughter of the great Cobden, the man who gave you the cheap bread.*

Karen Hunt: *Why Manchester?*..., str. 8.

¹⁵⁸ *Every kind of insult and abuse is hurled at the women who have adopted these methods ...*

But I hope the more old-fashioned suffragists will stand by them... in my opinion, far from having injured the movement, they have done more during the last 12 months to bring it within the region of practical politics than we have been able to accomplish in the same number of years.

June Purvis: *Emmeline Pankhurst*, str. 88.

¹⁵⁹ *These militant suffragettes are actually ladies was the gasping cry, and straightway most of us were ladies again, and the rebel woman way veneered over of given hasty burial.*

Teresa Billington-Greig: *The Militant Suffrage movement* přetištěno v *The non-violent militant*, 1987, str. 164.

¹⁶⁰ *There is growing reason to fear that „the Society Woman's political union“ would be the honestest interpretation of the WS and PU capitals.*

Sandra Stanley Holton: *Feminism and democracy, women's suffrage and reform politics in Britain, 1900 – 1918*, 1986, str. 37, cituje *The Labour leader* z 27. září 1908.

¹⁶¹ podle Nellie Martel, která je navštívila v létě 1905 měla organizace 30 členek vis.

Crawford, Elizabeth: *The women's suffrage movement...*, 1999, str. 727

¹⁶² *dobový komentář od organizátorky WLL ohledně peněz, které byla WSPU stavu získat byl: Nejsou rozhodně od představitelky třídy ani pro představitelky třídy, pro které pracuje WLL.*

It is certainly not from or for the class the ELL is working for.

Sandra Stanley Holton: *Feminism and democracy...*, 1900 – 1918, str. 37.

¹⁶³ Nellie Best z Middlesbrough protestovala, že některé akce WSPU se konají ve večerních šatech a ptala se, zda jde o záměr vyloučit služky a pradelny a podobné.

Aby se WSPU mohla stát úspěšnou, musela za sebou zanechat provinční Manchester a kulturu, ze které se zrodila jako nepatrná místní organizace. Něco si však přece jenom ze svých počátku přinesla a to především zkušenost žen z Pankhurstovy rodiny z místní politiky v ILP a vědomí toho, jakého úspěchu dosáhli roku 1905 s pomocí uličních nepokojů nezaměstnaní muži.

Vrcholná fáze hnutí

„Votes for women“ přinesly úvodník Emmeline Pethick Lawrence pod názvem „Hledají se další posily“ (Wanted, More Officers), ve kterém stálo: *Obracím se na vás mladé ženy, které máte své vlastní prostředky a nebo rodiče kteří jsou schopní a ochotní vás podporovat, zatímco vám dají možnost svobodně si zvolit povolání. „Přijďte a věnujte mi rok vašeho života, abyste přinesly poselství svobody tisícům vašich sester... Projděte krátkým zaškolením pod vedením jedné z našich vedoucích organizátorek v Londýně a staňte se pak jednou z našich zaměstnankyň.*

Může se stát, že nějaká dívka, která toto bude číst si řekne. „Ach, jak já bych si přála mít to štěstí být nezávislou, ale musím si vydělávat na živobytí.“

Pokud je to váš případ, napište nebo ještě lépe přijďte navštívit mne nebo nějakou jinou členku našeho výboru. Každá případná organizátorka musí projít zaškolením a tříměsíčním zkušebním obdobím, během kterého je jí hrazena strava a ubytování.¹⁶⁴

Počet organizátorek WSPU skutečně rostl. Roku 1907 jich už měla WSPU devatenáct.¹⁶⁵ Pouze osm z nich mělo trvalou adresu mimo Londýn, přičemž čtyři z mimolondýnských – Emmeline Pankhurst s nejmladší dcerou Adelou, Alice Milne a Mrs. M (Ada?) Chatterton sídlily v Manchesteru, tedy místě vzniku WSPU. Další dvě byly ve skotském Glasgow (Helen Frazer a

It is intended to debar servants, laundresses, etc?

Tamtéž, str. 37, cituje *The woman worker* z 25. září 1908.

¹⁶⁴ *I say to you young women who have private means or whose parents are able and willing to support you while they give you freedom to choose your vocations: "Come and give me one year of your life to bringing the message of deliverance to thousands of your sisters ... Put yourself though a short course of training under one of our chief officers in London and then become one of our staff organisers."*

It may be that some girl will read this and say: "Oh, I wish I were fortunate enough to be in an independent position – but I must work for my living."

Well, if you feel like that, write, or better still, come and see me or some other member of the committee. Every would-be organiser has to undergo a training and testing of three months and during that time a sum to cover board and lodging expenses is paid to her.

Antonia Raeburn: *The militant suffragettes...*, 1974, str. 87.

¹⁶⁵ Minnie Baldock, Teresa Billington, Charlotte Despard, Flora Drummond, Helen Frazer, Mary Gawthorpe, Chatterton, Annie Kenney, Martel, Alice Milne, Hannah Mitchell, Martyn, Adela Pankhurst, Christabel Pankhurst, Emmeline Pankhurst, Sylvia Pankhurst, Pearce, Emmeline Pethick-Lawrence, Mabel Tuke.

Isabella Pearce), jedna byla v na severu Anglie v Leedsu (Mary Gawthorpe) a Hannah Mitchell zůstala i po vstupu do WSPU na své domovské adrese v Ashton-under-Lyne.¹⁶⁶

O rok později se WSPU během přípravy masové demonstrace v Hyde Parku již mohla spoléhat na další skupinu nedávno získaných organizátorek jako byly Nelly Crocker, Rachel Barrett, Gertrude Conolan, Gladice Keevil, Edit New a Annot Robinson. Byly to převážně tyto organizátorky, kterým WSPU vděčila za masovou účast na pořádané akci. Emmelinu Pankhurst to vedlo k prohlášení, že WSPU by měla mít *organizátorku v každém velkém městě*.¹⁶⁷ A tak byla Mary Gawthorpe vyslána do Manchesteru, Nelly Kenney s Gladice Keevil do Midlands. Na počátku měly tyto místní organizátorky přiděleny veliké oblasti. Annie Kenney dostala na starost celý západ země (Plymouth, Torquay a část jižního Walesu), Mary Gawthorpe byla pověřena dohledem nad celým Lancashire a Gladice Keevil měla svěřenou oblast kolem Birminghamu.

Bylo jasné, že oblasti jsou natolik rozsáhlé, že je jedna jediná osoba nemůže celé spravovat a tak organizátorky brzy dostaly pomocnice. Annie Kenney vystřídalala celou skupinu pomocných organizátorek, mezi které patřily Aeta Lamb, Dorothy Pethick, Clara Codd a Mary Blatwayt. Obdobně měla Nelly Crocker v Nottinghamu k ruce Gladys Roberts a Mary Gawthorpe pomáhala v Prestonu „de facto“ organizátorka Edith Rigby, jejíž místní organizace byla *jedna z nejpočetnějších v zemi*.¹⁶⁸ Podobně Gladici Keevil vypomáhala v okolí Birminghamu Laura Ainsworth a později je zde nahradila další dvojice Dorothy Evans a Gladys Hazel.

Z třetí výroční zprávy WSPU, publikované v únoru 1909 vyplývá, že počet regionálních center toho roku vzrostl: *Došlo ...k ustanovení různých územních poboček Národní organizace. Z každé z nich ... je po celém území vedena celostátní kampaň. Ústředí pro Londýn a okolí pod vedením Mrs Drummond se nachází v Clements Inn 4, Západ Anglie má na starosti Miss Annie Kenney se základnou v Bristolu a Torquay, Lancashire organizuje Miss Mary Gawthorpe se*

¹⁶⁶Gawthorpe – Warrels Mount 9, Leeds
Fraser, West Campbell street 114, Glasgow
Baldock, Oak crescent 33, Barking Rd., E
Charlerton, Mildred street 3, Lower Broughton, Manchester
Mitchell, Elizabeth 43, Ashton-under-Lyne
Milne, Southern street, Seedley, Manchester.
Pankhurst E. a Pankhurst A, Upper Brook St. 60, Manchester
Pearce, West Campbell street 114, Glasgow

¹⁶⁷*an organiser in every great centre of population*

Cowman, Krista: *Women of the right spirit...*, str. 67.

¹⁶⁸*one of the strongest in the country*

Tamtéž, str. 67.

sídlem v Manchesteru a pobočkami v Prestonu a Rochdale. Birmingham a okolí organizuje Miss Gladice Keevil se sídlem v Birminghamu, Leeds a Bradford Miss Charlotte March, Newcastle a okolí Miss Edith News, Glasgow Miss Colan, Edinburgh Miss [Florence] Macalay a Aberdeen Miss [Ada] Flatman.¹⁶⁹

O rok později výroční zpráva uváděla již dvacet tři místních center s novými centry v Southportu, Derby, Nottinghamu, Northamptonu a Prestonu a další rok se jejich počet rozrostl dokonce na sedmdesát čtyři. Tento nárůst souvisel s pořádáním všeobecných voleb a většina z těchto center fungovala pouze krátce. V praxi WSPU zaměstnávala permanentně pouze něco kolem dvacet pěti místních organizátorek, přesto se jí podařilo vybudovat organizaci, která měla své pobočky po celé zemi, včetně poboček v Corku, Belfastu a Dublinu.

Se změnou členské základny organizace zbohatla a byla schopna konkurovat politickým stranám.¹⁷⁰ Ne všechny peníze, které získala, byly od jejích stoupenců. *Nedá se popřít, že někteří lidé posílali peníze jako výraz potěšení z toho, že škodí vládě. Například jedna dáma z Irska, u které jsem si objednala svoji pravidelnou zásilku cibulí pro podzimní výsadbu, mi je poslala, ale bez účtu s poznámkou: „Neposílám účet, dejte ty peníze těm dobrým ženám, které zneprjemňují vládě život“, vzpomínala po válce Millicent Fawcett.*¹⁷¹

celková suma finanční prostředků, které měla WSPU k dispozici ¹⁷²	
rok	£
1906 - 07	2 959
1907 - 08	7 545

¹⁶⁹ *One of the special development ... had been the establishment in various districts of the country of centres of the National Organisation. From every one of these... a national campaign is conducted throughout the surrounding districts. The centre for London and the home counties is at 4 Clements Inn under the control of Mrs Drummond; the West of England is in charge of Miss Annie Kenney with offices in Bristol and Torquay; Lancashire is being organised by Miss Mary Gawthorpe with headquarters in Manchester and offices in Preston and Rochdale; Birmingham and district by Miss Gladice Keevil, with headquarters in Birmingham; Leeds and Bradford by Miss Charlotte March; Newcastle and district by Miss Edith News; Glasgow by Miss Colan; Edinburgh by Miss Macalay and Aberdeen by Miss Flatman.*

Tamtéž, str. 68.

¹⁷⁰ Pro srovnání roku ILP měla k dispozici roku 1908 9674 £ a rok později (své předválečné maximum) 15 606 £. Příjem Liberální strany byl 133 000 £ (rok 1906).

Martin Pugh: *The march of the women...*, str. 218.

¹⁷¹ *It is not to be denied that some people send cash as a practical expression of delight at anything that was damaging the Government. For instance, a lady in Ireland from whom I had ordered my usual supply of bulbs for autumn planting, sent them, but without a bill writing: "I do not send bill, give the money to those good women who are persecuting the government."*

Fawcett, Millicent: *What I remember*, Londýn, 1924, str. 184.

¹⁷² Martin Pugh: *The Pankhurst...*, str. 218.

1908 – 09	21 213
1909 – 10	33 027
1910 – 11	29 000
1911 – 12	33 980
1912 – 13	35 710 (10 000 převedeno z minulého roku)
1913 – 14	46 875 (7 200 převedeno z minulého roku)

Sufražetky se v té době snažily prosazovat volební právo skutečně především tak, že se pokoušely jak politikům, tak vládě znesnadňovat život tím, že jim neustále připomínaly svůj požadavek. A při realizaci této své základní strategie dokázaly být velmi vynalézavé.

Tak například 23. února 1909 dorazila Jessie Kenney v doprovodu Elspeth McClelland a Daisy Dorothea Solomon na poštovní úřad ve West Strand, kde oznámila, že by ráda poslala své kolegyně jako dopis. Potom co vyplnila průvodku, na kterou uvedla adresu „The Right, Hon. H. H. Asquith, 10 Downing Street, S. W.“ a zaplatila tři pence, se poslíček vydal se svou zásilkou do Downing street. Daisy Solomon nesla tabuli s adresou a Elspeth McClelland nesla plakát s nápisem „Volební právo ženám – delegace – dolní sněmovna - středa“.¹⁷³ Když dorazily do Downing street, zastavili je tři službu konající policisté. Poslíček jim ukázal doručenkou a tak mu bylo dovoleno pokračovat dále, ženy musely zůstat čekat na místě. Poslíček zazvonil na zvonek čísla 10, dveřník mu otevřel a vpustil ho dovnitř. O několik okamžiků později se dveře znovu otevřely, dveřník vyšel a prohlásil: *Musíte být vráceny. - Ale naše doručení bylo zapláceno, protestovaly ženy. Pak vás tedy musí poštovní úřad doručit někam jinam. Na tuto adresu nemůžete být doručeny. - Ale expresní dopis je úřední dokument a musí být předán v souladu s příslušným ustanovením. Nemůže být předán, musíte být vráceny, jste nedoručitelná zásilka.* A tak se ženy vrátily do Clements Inn.¹⁷⁴

O svatodušních svátcích roku 1909 si zase sufražetky vybraly za oběť premiéra Asquitha, který se na svátky odebral se svými přáteli do svého venkovského domu v Clovelly Court v Devonu. Tam ho také následovaly Jessie Kenney, Elsie Howey a Vera Wentworth. Během

¹⁷³ Antonia Raeburn: The militant suffragettes..., 1974, str. 89.

¹⁷⁴ *You must be returned. But we have been paid for. Well then, the post Office must deliver you somewhere else. You can't be delivered here. But the Express letter is an official document and must be signed according to regulation. It can't be signed, you must be returned, you are dead letters.*

Tamtéž, str. 89.

bohoslužby poslala manželka premiéra svému choti lístek s varováním, že v kostele jsou přítomny známé firmy. Po skončení bohoslužby se manželům podařilo rychle vytrhat bočním vchodem a když byly k večeru sufražetky viděny jak nastupují do vlaku, všem se ulevilo. Předčasně, neboť v dvanáct mil vzdáleném Bidefordu; ženy vystoupily z vlaku, nechaly zavazadla v úschovně a pěšky se vydaly nazpátek do Clovelly, kam dorazily dvě hodiny po půlnoci. Podařilo se jim dostat do zahrady Asquithova domu, kde mu ozdobily rododendrony plakety, které nesly na jedné straně nápis "Volební právo ženám" a na druhé straně nápis – „Vzpomeňte si na Sheffield, propust' Patricii Woodlock“ a „29. června přijměte naši delegaci“. ¹⁷⁵

Kromě toho, že se sufražetky snažily domoci přijetí u jednotlivých členů kabinetu, navštěvovaly také shromáždění představitelů vládnoucí liberální strany, kde se snažily získat od příslušných politiků jednoznačný závazek, že budou podporovat volební právo žen. To bylo stále těžší a těžší, neboť liberální strana nejdříve přestala na svá shromáždění pouštět „známé firmy“ a nakonec, po scénách, které se odehrály v prosinci 1908 v londýnské Albert Hall, zakázala ženám na své akce přístup vůbec. Sufražetky na to reagovaly tím, že pokud byly vyhozeny dveřmi, snažily se do sálů dostat - a to velmi často doslova - oknem.

Například 20. srpna 1909 během projevu Lorda Crewe v St. Andres's Hall v Glasgow vyšplhala Alice Paul na střechu, kde se schovávala několik hodin v hustém dešti. Byla však objevena a donucena slézt ze střechy. Jeden z přihlížejících dělníků se jí následně omluvil zato, že prozradil její úkryt, měl za to, že potřebuje pomoc. Společně s ní byly zatčeny Adela Pankhurst, Lucy Burns a Margaret Smith. ¹⁷⁶

17. září roku 1909 zpestřily sufražetky život obyvatelům Birminghamu. Úřady se tentokrát předem připravily. Nad skleněnou střechou sálu, kde měl 17. září vystoupit premiér Asquith, byla natažena velká plachta, k budově byly přistaveny ze všech stran požární žebříky a na střechu byly naloženy požární hadice. Poté co Asquith opustil budovu parlamentu, přijel v doprovodu policistů do města, aby byl do budovy místního hotelu propašován pomocí nákladního výtahu zadním vchodem.

Mezitím, se na ulicích sešly nesmírné zástupy lidí a ti, kteří měli vstupenky, byli kontrolováni tak pečlivě jako vyzvědači v době války. Museli projít čtyřmi zátarasy a procházet úzkým průchodem a pak za neustálého pokřiku „ukážete svoji vstupenku“ mezi dvěma řadami policistů“. Veliký zástup lidí, kteří neměli vstupenky a přišli pouze, aby to celé uviděli, narážel na

¹⁷⁵ Tamtéž, str. 99.

¹⁷⁶ Midge Mackenzie: Shoulder to shoulder, Londýn, 1975, str. 114.

*zátarasý jako veliká lidská vlna a občasné provolání „Volební právo ženám“ se setkávalo se ohlušujícím řevem.*¹⁷⁷

Sufražetkám se podařilo zasypat budovu salvou kamení z oken protějšního domu. Poté co byly vyvlečeny z budovy a zatčeny, zjistila policie, že ve vedlejším domě je další skupina žen, která začala troubit na klakson. Dveře budovy, právě tak jako dveře pokoje, kde se ženy ukrývaly byly zabarikádované, takže se pořadatelé pořádně zapotili, než se jim podařilo je odtamtud dostat. Dříve než se jim to podařilo však začala na střechu sálu dopadat střešní krytina z domu, který sousedil se sálem z druhé strany. Mary Leigh s Charlotte Marsh pomocí sekerky strhávaly krytinu střechy, na které stály, a metaly ji na střechu sálu. Pořadatelé nejdříve chtěli vyšplhat na střechu domu, ale vzhledem k neutuchajícímu dešti tašek si to nakonec raději rozmysleli. Byly přitaženy požární hadice, ale požárníci je odmítli použít a nakonec se celé věci musela ujmout policie. Střecha se stala kluzkou, obě ženy se zuly, aby neztratily rovnováhu a pokračovaly i nadále v palbě. Když muži pochopili, že ženy ze střechy jen tak nedostanou, začali palbu opřetovat, ale zatímco se ženy snažily, aby nikoho nezasáhly muži se snažili o pravý opak. Měli dobrou mušku a tak Charlotte Marsh brzy začala stékat krev po poraněné tváři. Když premiér domluvil, nastoupil do připraveného vozu, který zasáhla poslední taška. Podívaná skončila. Policisté, kteří pochopili, že se už nemají čeho bát, se vyšplhali na střechu, dopravili obě sufražetky dolů a tak jak byly, krvácející a mokré jak myši, jen v punčochách je odvedli na strážnici. Jejich žádost o kauci byla zamítnuta, a tak noc strávily ve vězení. Soud jejich aktivitu ocenil tříměsíčním pobytem ve vězení.

V říjnu řádily sufražetky v Newcastleu, kde se konalo veřejné vystoupení George Lloyda. *V pátek 8. října 1909, Christabel Pankhurst a já jsme se vydaly na cestu do Newcastleu. Rozhodla jsem se, že hodím kamenem. Šly jsme na Haymarket, o kterém se dalo předpokládat, že tudy pojede auto Mr. Lloyda George (člena vlády). Když se objevilo, postavila jsem se mu přímo do cesty a vykřikla, "Jak můžete, vy, který říkáte, že jste přítelem věci žen, zůstat ve vládě, která jim odmítá dát volení právo a pronásleduje je za to, že se ho domáhají," a hodila jsem po autu*

¹⁷⁷ *Meanwhile, tremendous crowds were thronging the streets and the ticket holders were watched as closely as spies in time of war. They had to pass four barriers and were squeezed through them by a tiny gangway and then passed between long lines of police and amid an incessant roar „show your ticket “The vast throngs of people who had no tickets and had only come out to see the show surged against the barriers like great human waves, and occasionally cries of „Votes for Women“ were greeted with deafening cheers.*
Tamtéž, str. 124.

kamenem. *Mířila jsem k zemi, abych nezranila řidiče nebo cestující*, uvedla Constance Lytton.¹⁷⁸ Auto, které trefila, však nebylo auto Lloyd George, ale auto Sira Waltera Runcimana. Kámen byl zabalen v papíru, schován v kapesníku a na papíře bylo napsáno *Lloyd Georgovi – Vzpouora proti tyranii je poslušností Bohu – Skutky, ne slova.*¹⁷⁹

Další protest se WSPU podařilo zorganizovat v říjnu v Manchesteru při příležitosti slavnostního otevření nových universitních laboratoří. „Votes for women“ popsaly celou věc následujícím způsobem: *V pondělí se stal Manchester svědkem neobvyklé podívané, když tři absolventky university – Miss Mary Gawthorpe, Miss Dora Marsden, B. A. a Miss Rona Robinson, M. Sc. – byly násilně zatčeny, když se shromáždily před budovou University královny Viktorie. Oblečeny ve svých akademických talárech se účastnily akce pořádané universitou, které předsedal kancléř university Lord Morley. Dříve než mohl Lord Morley zaujmout své křeslo, položily mu otázku ohledně žen, uvězněných v Birminghamu. Jedna z nich dodala, že ona sama byla také uvězněna ve věci volebního práva žen. Všechny tři ženy byly vyvedeny a předvedeny policisty na policejní stanici v Cavendish Street.*¹⁸⁰

Ze způsobu jakým byly vyvedeny nebyl údajně nadšený ani rektor university. „Votes for women“ uveřejnily následující popis: *Nikdo, kdo zná tyto tři absolventky university nebo kdo je pouze zahlédl na nesčetných fotografiích, které se objevily v tisku, nemůže zůstat bez pohnutí. Mary Gawthorpe, Rona Robinson a Dora Marsden jsou všechny štíhlé, drobné ženy, které protestovaly naprosto tichým a spořádaným způsobem... Navíc se jedná o ženy, které dělají velikou čest svým Universitám... zachází se s nimi jako s „chuligány“ a to tak surově, že všechny*

¹⁷⁸ On Friday, 8th October 1909, Christabel Pankhurst and I were on our way to Newcastle. I had made up my mind that I was going to throw a stone. We went to the Haymarket where the car with Mr. Lloyd George (a government minister) would probably pass. As the motor appeared I stepped out into the road, stood straight in front of the car, shouted out, "How can you, who say you back the women's cause, stay on in a government which refuses them the vote, and is persecuting them for asking it," and threw a stone at the car. I aimed low to avoid injuring the chauffeur or passengers.

Alan Tucker: Suffragette partnership, the lives of Lettice Flyod and Annie Williams, 1860 -1943, Coventry, 2005.

¹⁷⁹ To Lloyd George - Rebellion against tyranny is obedience to God – Deeds, not words“.

Midge Mackenzie: Shoulder to shoulder..., str. 134.

¹⁸⁰ Extraordinary scenes were witnesses at Manchester on Monday, when three University women – Miss Mary Gawthorpe, Miss Dora Marsden, B. A., and Miss Rona Robison, M. Sc. – were violently arrested while conversing outside the Victoria University Building. Wearing their university robes, they attended the meet if of the Victoria University, over which Lord Morley, the Chancellor, president, and before Lord Morley could take his seat they questioned him with regard to the imprisoned women at Birmingham. One of the three added that she also gad been imprisoned in the cause of women enfranchisement. All three women were ejected, and conducted by the police to Cavendish Street Police Station.

Bruce Clarke: Dora Marsden and early modernism – gender, individualism, science, Michigan, 1996, str. 50, cituje *Vote for women* z 8. října 1909, str. 27.

*tři musely vyhledat lékařské ošetření. Jsou potahovány policejním soudem a obviňovány z narušování veřejného pořádku.*¹⁸¹ Universita nakonec na nátlak Morleye žalobu nepodala.

Počátkem prosince téhož roku se mělo konat veřejné vystoupení Winstona Churchilla v Empire Hall v Southportu. Vzhledem k tomu, že byl nejen prominentním členem liberální strany, ale také ministrem vnitra, čekaly se další problémy se sufražetkami. Bezpečnostní opatření byla nesmírně striktní. Místní noviny psaly, že něco takového město ještě nezažilo. Celá budova byla v pátek a potom ještě v sobotu opakovaně prohledána organizátory. Jediné ženy, které byly do sálu vpuštěny, byly spolehlivé liberálky, a i ty byly vpuštěny pouze na galerii. Když se na scéně objevil Winston Churchill, jeden z organizátorů mu hrdě hlásil, že budova je nedobytná.

Shromáždění bylo zahájeno a místní poslanec baron de Forest se ujal slova, aby po něm zahájit svůj projev, věnovaný rozpočtu, Winston Churchill. To co následovalo popsal dobový tisk takto: *Mr. Churchill vypadal celý nesvůj. Najednou se začal rozhlížet kolem sebe, a několikrát jeho pohled nervosně zabloudil k jižnímu křídlu. Mluvil možná deset minut a právě se dostával do nejlepšího, když se velmi dramatickým způsobem změnilo uspokojení pořadatelů v překvapení a důvěra publika byla otřesena.*

*Během krátké přestávky v projevu bylo možno v sále zaslechnout slabý ženský hlas. Slova byla částečně nesrozumitelná, ale jejich efekt byl elektrizující. Publikum povstalo jako jeden muž. Několik okamžiků se nedala zjistit pozice vetřelce. Na chvílku zavládlo ticho a pak řev signalizoval, že vetřelec byl zpozorován. Pod stropem sálu se kolem dokola nacházejí větrací šachty. V jednom z otvorů bylo možno spatřit, jako v rámu, štíhlou dívčí postavu, jak se naklání do sálu a zřetelně se obrací s nějakými poznámkami směrem k pódiu. U stolu na pódiu stál Mr Churchill se zakloněnou hlavou a marně se snažil, aby ho bylo slyšet.*¹⁸²

¹⁸¹ No one who knows these three women graduates, or who glances at the numerous photographs which have appeared in the Press can fail to be struck with the pathos of the incident. Mary Gawthorpe, Rona Robinson and Dora Marsden are all slight, petite women who made their protest in a perfectly quiet and genteel manner... They are women moreover, who have done great credit to their respective Universities...yet they are treated as "hooligans"; treated with such roughness that all 3 had to have medical attention, and hauled before police magistrate and charged with disorderly conduct.

Les Garner: A brave and beautiful spirit, Dora Marsden 1882 – 1960, Avebury, 1990, str. 36, cituje *Vote for women* z 8. října 1909.

¹⁸² Mr. Churchill alone looked ill at ease. Once he turned his head sharply round, and several times his gaze nervously sought the wings. He had been speaking for ten minutes or so, and was just getting into his stride, when in a most dramatic manner the complacency of the stewards was turned to dismay and the confidence of the audience was shattered.

Floating down into the hall in a slight pause in the speech came a faint feminine voice. The words were but partially disguised, but the effect was electrical. Like one man the audience rose to its feet. For a few seconds the position of

... bylo možno vidět podivnou skřítkovi podobnou postavičku s bledou, dětskou tvář, s výrazným obočím a velikýma šedýma očima, jak vykukuje z jednoho z velikých otvorů pod stropem. Vypadala spíše jako snový přelud než jako něco skutečného nebo zcela pozemského. Kdyby nebylo její bledosti, mohla být jedním z těch rozkošných malých cherubů, které staří italští mistři tak rádi malovali, i jak shlížíjí dolů z vrcholků obláčků nebo jak hnízdí mezi jednotlivými prvky jejich majestátní architektury.¹⁸³

Dora Marsden celou věc popsala: Bylo zcela jasné, že nevěděli, jak se k nám mají dostat a zavládl zmatek. Mr. Churchill se posadil, zamračil se, vzhlédl, usmál se, znovu povstal, pak se posadil a zkrřížil ruce na prsou. Mrs. Churchill vypadala potěšeně a zamávala nám. Když to tak trvalo nějakých deset minut během, kterých jsem se snažila, aby mne bylo slyšet, Mr. Churchill znovu povstal a gestem si zjednal něco, co se podobalo tichu. Shlédly jsme dolů, gestem jsme mu poděkovaly a začaly znova. Když jsme se vysoukaly dál z okna, takže nás publikum mohlo spatřit, rozlehl se potlesk a pokřik. Trvalo celých patnáct minut, řekl mi jeden novinář, než se jim podařilo k nám dostat. Zcela jasně nevěděli, kudy jsme se tam den před tím dostaly a tak vyšplhali na střechu, rozbili okno a vlezli dovnitř. Špinavá ruka mi zakryla ústa a nastal zápas. Konečně jsem byla přehozena přes okraj, vystrčena rozbitým oknem a začali jsme se kutálet dolů po příkré střeše. Dva pořadatelé, kteří se plazili z druhé strany, křičeli na ty dva muže, kteří mne drželi, "Přestaňte s tím, blázni, všichni spadnete ze střechy." Muž, který mne táhnul za pravou paži hystericky řval: "Je mi jedno, co se stane, ale zvládneme je." Skončilo to tak, že jsme se zachytili na okapu. Na policejní stanici mi řekl inspektor, "měla by jste mi být vděčná. Kdybych vás nechytíl za nohu, mohla jste být na pravdě boží."¹⁸⁴

the intruder could not be determined. There was a momentary stillness, and then a roar proclaimed that the quarry had been sighted. Round the hall close to the ceiling are a number of ventilators. In one of these apertures, as in a frame, a slight girlish figure could be seen leaning into the hall and evidently addressed some remarks to the platform. At the table on the platform stood Mr Churchill with his head raised, vainly endeavouring to be himself heard.

Bruce Clarke: Dora Marsden..., str. 51, cituje Votes for Women z 10. prosince 1909, str 164.

¹⁸³ ...peering through one of the great porthole openings in the slope of the ceiling, was seen a strange elfin form with wan, childish face, broad brow and big grey eyes, looking like nothing real or really earthly but a dream waif. But for the weary paleness of her, she might have been one to those daintily little child angles the old Italian painters loved to show peeping down from the tops of high clouds or nestling amongst the details of their stately architecture. Les Garner: A brave and beautiful spirit..., 1990, str 39-

¹⁸⁴ It was quite evident they did not know how to reach us, and pandemonium reigned. Mr Churchill sat down, frowned, looked up, smiled, got up again, then sat down folded his arms Mrs. Churchill looked delighted and waved her hand, When this had been going on about ten minutes, during which I had been trying to make my voice heard, Mr Churchill got up again, and by means of gesticulations gave something like an appearance of calm. We looked down and nodded our thanks to him, and began again. When we stretched farther through the window so that the audience could see us, they broke into applause with clapping and cheering. It was fully fifteen minutes, one of the reporters told me, before anyone reached us. They evidently did not know the way by which we had arrived the night

Později se ukázalo, že Dora Marsden a její kolegyně Helen Tolson a Winson Etherley se v pátek večer po nějaké společenské akci, která se v sálu konala, nejdříve schovaly za jakýmsi koši, takže si jich noční hlídač nevšimnul, a potom se ve dvě ráno vyškrábaly na střechu. Dora Marsden tam vylezla po ramennou svých kolegyně, pak jim spustila lano, takže se za ní mohly také vyšplhat, a nakonec se úzkou pasáží doplazily až na bidélko, kde v prosincovém moku a chladu strávily dalších 12 hodin čekáním na Winstona Churchilla.

I přesto, že Emmeline Pethick-Lawrence 1. prosince výslovně Doře napsala: *Nemůžeme si v tomto okamžiku dovolit mnoho protestů, které by skončily zatčením... Ujišťuji tě, že nesloužíš nejlépe zájmům jednoty, pokud riskuješ další uvěznění. Bude daleko lepší pokud nedojde k žádnému zatčení, než aby byla obětována jedna z organizátorek. ...Buď ujištěna, že my v centru víme, co děláme,*¹⁸⁵ akce Dory Marsden měla takový úspěch, že Dora byla vedením WSPU vzata na milost. Emmeline Pethick-Lawrence jí psala: *tento čin v sobě zahrnoval obdivuhodnou vynalézavost a nesmírnou statečnost a odvahu a obnášel mnoho útrap a rizika. Je to příběh hodný jednoho ze slavných bitevních polí tohoto národa.* O den později dodala: *Jsme na tebe hrdé.*¹⁸⁶

Podobně když měl 3. prosince vystoupit na veřejném shromáždění v Prestonu Winston Churchill, město vypadalo jako ve válčeném stavu. Ulice, které vedly k budově, kde se mělo konat vystoupení Winstona Churchilla, byly zataraseny barikádami. Okna budovy byla pro jistotu zatlučena prkny. Pevnost vypadala natolik impozantně, že se lidé z přilehlých vesnic vydávali do Prestonu, aby se na to mohli na vlastní oči podívat.

WSPU zřídila svůj hlavní štáb Glover's court, ale jako základna sloužil i domov Edith Rigby. Do města dorazila posila v podobě Jane Brailsford, Mrs. Massie a Margaret Hewitt. Edith

before, and they had climbed up the roof, broken a window, and clambered it. A dirty hand was thrust over my mouth and struggle began. Finally I was dropped over a ledge, pushed through the broken window, and we began roll down the steep sloping roof-side. Two stewards, crawling up from the other side shouted out to the two men who had hold of me, "Stop that, you fools; you will all fall over the edge". The man who was pulling my right arm screamed hysterically, "I don't care what happens; we'll manage them." They managed so well that we balanced ourselves skilfully on the water-though. At the police station an inspector said to me, "You ought to be grateful to me. If I hadn't caught your foot you would have done to glory.

Bruce Clarke: Dora Marsden..., str. 52, cituje Votes for Women z 10. 12. 09 (92/3) str. 164.

¹⁸⁵ *We cannot afford at the present moment to let many protest which result in arrests... I assure you that you are not serving the best interest of the union in exposing yourself to more imprisonment. It is far better that there should be no arrest than that there should be these scarifies of organizers. ...You must rest assured that we at the centre can judge these matters.*

Taměž, 1996, str. 50.

¹⁸⁶ *wonderful recourses and immense courage and pluck in a piece of strategy that entailed a great deal of hardship and risk. It is a story worthy of one of the nations great battlefields. ...: We are very proud of you.*

Les Garner: A brave and beautiful spirit..., str. 40, cituje dopisy Emmeline Pethick-Lawrence Doře Marsden z 6. a 7. prosince 1909.

Rigby s pomocí Mrs. Massie lepily po městě plakáty s nápisy „Volební právo ženám“. Vlastní kampaň zahájily 1. prosince shromážděním vedeným Margaret Hewitt, kterou vítala palba všeho možného. O den později Edith Rigby s pomocí své známé Elizabeth Hesmondhalgh vylepovala po městě další plakáty, tentokrát s karikaturou premiéra Asquitha. Moc se jí to nedařilo, škrabové lepidlo, zřejmě nemělo tu správnou konsistenci. Po návratu domů Edith Rigby rozhodla: *Musíme mít každá v kapse brambor omotaný naší zprávou. Pokud budeme zítra zatčeny, můžeme je na protest prohodit oknem.*¹⁸⁷

V pátek se Edith Rigby přestrojila za prodavačku krevet a v tradičním oděvu z laciné potištěné bavlny v barvě světlé lila, který vypadal vybledle, a v černých botách, zamotaná ve vlněném šálu s košíkem se vydala na tržiště s máslem, které sousedilo s budovou.

Večer před budovou hlídkovalo na sto padesát policistů. Mezerou v zátarasu byli jeden po druhém vpouštěni muži. *Zasypali nás koňskými koblížky a byli tak sprostí a hluční, že policie k vůli naší bezpečnosti rozebrala jeden ze zátarasů a nechala nás projít. Některé z nás šly nahoru po Fox Street k dalšímu zátarasu, na který jsem se vyšplhala a začala jsem oslovovat dav, tak hlasitě jak jsem jenom mohla,*¹⁸⁸ vzpomínala Elizabeth Hesmondhalgh. Byla zatčena téměř okamžitě a dopravena do přistaveného antonu. Edith Rigby vzápětí vyskočila na barikádu, ale její projev, který začala slovy: *Jsme tady a zůstaneme tady*, byl ještě kratší než projev Elizabeth Hesmondhalgh. Brzy po nich byly zatčeny Massie a Catharine Worthington. Všechny byly odvezeny na policejní stanici, kde byly obviněny z narušování veřejného pořádku. Mezitím ve městě vypukly šarvátky. Dav napadl obchod místního obuvníka Mr Passe, jehož manželka byla členka WSPU. Jeho dceru a několik dalších žen nakonec musela zachraňovat policie.

Jak je vidět, zvolená strategie byla úspěšná. Sufražetkám se dařilo vyvolávat neklid a liberálním politikům tak značně komplikovat život. Navíc, protože bylo jasné, že návrh zákona může být schválen pouze tehdy, bude-li to návrh vládní, WSPU útočila na vládu. WSPU se rozhodla, že napříště bude ve všech dalších parlamentních volbách usilovat o to, aby kandidáti vládní většiny, která nepodporuje zákon o volebním právu žen, nebyli zvoleni, a to i v případě, že oni sami volební právo žen podporují. Členky WFL tuto taktiku převzaly a během většiny voleb

¹⁸⁷ *We must each carry a potato in our pockets with our message attached. Then, if we are arrested tomorrow, we can fling them though a window in protest.*

Phoebe Hesketh: *My aunt Edith, the story of a Preston Suffragette*, Preston, 1992, str. 55.

¹⁸⁸ *they pelted us with horse-droppings and became so rough and noisy that the police raised one of the barriers to let us through for our protection. Some of us went up Fox Street to the next barrier I climbed on the top of this one and began to address the crowd in my loudest voice.*

Taméž.

s WSPU spolupracovaly. Tím se lišily od sufražistek z NUWSS, které o rok později sice zavedly známkování parlamentních kandidátů („za“, „nepodporuje“ a „proti“), ale proti kandidátům jako takovým aktivně nevystupovaly. Nebyla to taktika neznámá, neboť jí uplatňovali již Irové a doplatil na ní během jedné volební kampaně i Richard Pankhurst.

Tuto taktiku začala WSPU uplatňovat poprvé na jaře 1906 během doplňovacích voleb v Eye, kam vyslala Floru Drummond s fondem o pěti librách a znamenala také konečný rozchod se socialisty, neboť WSPU vystupovala během předvolebních kampaní také proti jejich kandidátům.¹⁸⁹ Byl to také jeden z důvodů, proč se od WSPU oddělila skupina sufražetek pod vedením Charlotte Despard a založila WFL.

Prostředky, které sufražetky používaly během doplňovacích voleb se pohybovaly s jedinou výjimkou v mezích zákona.¹⁹⁰ Po vyhlášení doplňovacích voleb do volebního okrsku dorazila skupina vyslaná vedením, najal se nějaký místní obchod, který sloužil jako základna organizace a začala pořádat shromáždění pod širým nebem a v najatých sálech, kam se zpravidla vybíralo vstupné, aby se alespoň částečně uhradily náklady kampaně. Chodilo se také dům od domu, pořádaly se průvody.

Během příměří, které WSPU vyhlásila v době projednávání zákona o volebním právu žen a které platilo do října roku 1911, se členky WSPU dotazovaly jednotlivých kandidátů, zda podporují tento návrh zákona a žádaly je, aby přislíbili, že se zdrží pozměňovacích návrhů, které by mohly tento zákon ohrozit. Nejslibnější kandidát pak, nezávisle na své stranické příslušnosti, obdržel podporu WSPU. Tak během jedné doplňovacích voleb v Central Hull podporovala WSPU kandidáta liberální strany, během doplňovacích voleb v West Somerset kandidáta konzervativní strany a v průběhu další předvolební kampaně Kilmarnocku socialistu.¹⁹¹ Pokud se žádný z kandidátů nejevil jako dostatečně spolehlivý, WSPU se spokojila pouze s propagandou věci volebního práva žen. Obzvláště často museli sufražetkám čelit členové vlády.

Už současníci uváděli, že je jen velmi těžké odhadnout nakolik byla tato taktika úspěšná, neboť *je nemožné oddělit otázku volebního práva žen od ostatních otázek a odhadnout, jaký byl*

¹⁸⁹ A. E. Metcalfe: *Woman's effort, a chronicle of British women's fifty years' struggle for citizenship (1865-1914)*, Oxford, 1917, str. 101.

¹⁹⁰ V říjnu 1909 se dvě členky WFL, Alice Chapin a Alison Neilands během doplňovacích voleb v Bermondsey pokusily zničit volební lístky.

¹⁹¹ A. E. Metcalfe: *Woman's effort...*, str. 106.

celkový výsledek jejich aktivit.¹⁹² Výsledek voleb ovlivňovaly faktory jako osobní popularita kandidáta, změna složení elektorátu, počet kandidátů, ale i počasí.

Podceňovat sufražetky se přesto nevyplácelo. Roku 1908 si místní liberálové dali sebevědomě natisknout pohlednice s nápisem: *Věnováno milované památce celní reformy a sufražetek, kteří byli uloženi k věčnému spánku v Mid Devonu 17. ledna - volby však prohráli.*¹⁹³

Roku 1907 psal Morning Post o sufražetkách: *Sufražetky jsou politiky voleb. Jejich organizace je stejně dobrá jako je dobrý jejich politický instinkt...Muži loví většinou ve smečce. Neradi čelí nepřátelskému publiku sami, ale každá z těch žen, tak jak je to jen možné, předstupuje před publikum sama... Jejich schopnost přesvědčovat je v porovnání s muži neobyčejná ...vstávají dříve, chodí spát později. Ženy jsou ve srovnání s muži lepšími řečníky, používají lepší logiku, jsou lépe informované, lépe se vyjadřují, používají přesvědčivější argumenty.*¹⁹⁴

Ať už byla kampaň, kterou sufražetky vedly proti jednotlivým kandidátům úspěšná a nebo ne, důležité bylo, že byla vnímána jako úspěšná. Po jedné doplňovací volbě, které liberální strana prohrála, musela Emmelinu Pankhurst před davem, který ji chtěl lynčovat, dokonce zachraňovat policie. Pouze díky jejímu včasnému zásahu skončila Emmeline Pankhurst pouze se zraněnou nohou.

Vláda reagovala tím, že začala vypisovat doplňovací volby na poslední chvíli. Na neštěstí pro vládu, její taktika se příliš neosvědčila, neboť sufražetky se staly brzy experty na vybírání správných volebních okrsků. Kampaň proti Churchillovi v Manchesteru začaly na pokyn Christabel Pankhurst poté, co byl publikován článek v „Morning post“, který spekoval o možnosti doplňovacích voleb. Christabel Pankhurst žádala Jennie Baines *rychle přijed', čeká nás*

¹⁹² it is impossible to isolated the question of Women's suffrage from all others, and to estimate what the net result of all this activity was.

Tamtéž, str.106.

¹⁹³In fond and loving memory of the Tariff Reformers and Suffragettes, who fell asleep at Mid Devon on January 17. 1908.

Tamtéž, str. 120.

¹⁹⁴ The Suffragettes are the politicians if the election. Their organisation is as good as their political insight...The men usually hunt in couples. They do not care to face these hostile audiences single-handed, but each of these women, as often as not, tackles an audience alone...Their swaying power, judging the by the standard of men, is extraordinary...they are up earlier, they retire just as late. Women against men, they are better speakers more logical, better informed, better phrase, with sure insight for the telling argument.

Tamtéž, str. 113, cituje Morning post z 1. dubna 1907.

*spousta práce... zůstaň ve volebním obvodu tak dlouho, jak jen to bude možné, snaž se pořádat shromáždění pod širým nebem a získávat lidi na naši stranu.*¹⁹⁵

Možnost nasazení zkušených organizátorek značně zvýšila účinnost kampaní vedených WSPU. Přicházely do nových oblastí s přesnou představou, co je třeba udělat a jak je to třeba udělat. Pokud bylo možno zřídily nejdříve místní hlavní štáb a pak následovala série shromáždění, někdy až dvacet denně, často zaměřených na jednotlivé cílové skupiny. Předpokládalo se, že organizátorky využijí také místních žen, ale očekávalo se, že budou brát v úvahu jejich relativní nezkušenost. Leila K. McNeil z university v Glasgowě později vzpomínala *Mrs Pankhurst a její doprovod dorazil v plné síle...[a] místní ústředí WSPU vydalo naléhavou výzvu*¹⁹⁶ studentkám z místní studentské organizace. Co se po nich chtělo bylo jak se vyjádřila jedna z nich *každodenní přehled veškeré pomoci, kterou můžeme nabídnout a každé ráno jsme se měly hlásit u Mrs Pankhurst v jejím hlavním štábu, aby se skloubily detaily naší práce s jejím programem.*¹⁹⁷ Militantek bylo málo a tak potřebovaly pomoc.

I v případě existence místní organizace byla pomoc z centra vítána. Znamenala mimo jiné, že místní organizace neponese veškeré výdaje na kampaň sama. Jak vysvětlila Emmeline Pethick-Lawrence kolegyni Jennie Baines *ráda bych jmenovala svoji zástupkyni a nechala procházet všechny výdaje jejíma rukama, pak bych měla všechny účty z doplňovacích voleb pohromadě a byla bych schopna sepsat jasný přehled pro auditory.*¹⁹⁸

Další věcí, kterou sufražetky s železnou pravidelností pořádaly, byly vlastní „ženské parlamenty“. Zasedání takového „ženského parlamentu“ se konalo v době zahájení zasedání parlamentu ve Westminsteru a končilo odsouhlasením požadavku volebního práva žen a následným pochodem s příslušnou peticí k budově parlamentu. Po bitvě s policií bylo vždy několik desítek žen zatčeno.

Sufražetky se pak obhajovaly tím, že se dovolávaly svého petičního práva. Například Charlotte Despard, která vedla delegaci WFL do sídla premiéra na Downing street, se u soudu

¹⁹⁵ *come very quickly, so we must do plenty of work beforehand... spend as much time as you can in the constituency, holding open air meetings and rousing up the people.*

Krista Cowman: *Women of the right spirit...*, str. 43.

¹⁹⁶ *Mrs Pankhurst and her cohorts arrived in full force...[and] the local WSPU office send an urgent call*
Tamtéž, str. 43.

¹⁹⁷ *A daily schedule of all the help we could offer and every morning reported to Mrs Pankhurst at her headquarters to complete the details of our work according to her programme.*

Tamtéž, str. 44.

¹⁹⁸ *like[d] to appoint a deputy Treasurer and pass all the expenditure through her hands, then I get all accounts of the By-election together and am able to make clear statement for the auditors.*

Tamtéž, str. 44.

hájila slovy *jsem stará žena a po celý život jsem věrně plnila občanské povinnosti. Chtěla jsem pouze vidět premiéra a kvůli tomu jsem byla zatčena a potupně vedena ulicemi na policejní stanici.*¹⁹⁹ Soud její argument neakceptoval a poslal jí do vězení.

Sufražetky také způsobily několik výtržností v parlamentu. Například roku 1909 zasypala budovu parlamentu z najaté vzducholodi šedesáti pěti librami letáků Muriel Matters.

Opoledne 27. dubna 1909 Dora Russell, Theresa Garnett a další tři členky WSPU pronikly do St. Stephen's Hall. Zatímco se Dora Russell snažila proniknout do vestibulu, její čtyři kolegyně se připoutaly k sochám, které tam stály a začaly přítomným poslancům vysvětlovat důvod svého protestu. Když se konečně podařilo policii řetězy, kterými byly ženy připoutány přeštípat, bylo jim dovoleno odejít aniž bylo proti nim něco podniknuto.

WFL zase uspořádala piket před parlamentem....*byly tam pracující ženy všeho druhu, ačkoliv samozřejmě převládaly ty, které byly samostatně výdělečně činné. Byly tam staré šedovlasé dámy... fabričky ze severu – levně oděné ženy z předměstí – upravené a blahobytně vypadající matky od rodin – vychrtlá, hladová stvoření, která vzrušovala představivost – jedna velmi elegantní žena v hlubokém smutku, vážná a vyrovnaná, s očima upřenými k horizontu. Některé vypadaly vzdorně, některé bázně agresivně, některé nadšené dobrodružstvím, některé padaly chladem a únavou... Pokládal jsem to neustálé obléhání legislativy za neobyčejně účinné – za nekonečně mnohem účinnější než rádoby snahy té militantnější části hnutí se tam „probít“, napsal o tomto piketu H. G. Wells.*²⁰⁰

Do britského parlamentu měly sice ženy přístup, ale pouze na jim vyhrazenou galerii. To samo o sobě nebylo až tak neobvyklé. Podobné dámské galerie měly například také parlamenty Nového Zélandu, Austrálie a nebo Spojených států. Čím se však dámská galerie britského parlamentu lišila od těch ostatních dámských galerií bylo to, že se jednalo o malý prostor pod střechou sněmovny s dvaceti čtyřmi křesly, do kterého vedlo osmdesát šest schodů a který jeden z poslanců popsal jako něco „mezi ptačí klecí a plechovkou na čaj“.²⁰¹ Kromě toho, že se jednalo

¹⁹⁹ *I am an old woman and I have tried all my life to fulfill loyalty the duties of citizenship, I simply wanted to the Prime Minister and for this I was arrested and ignominiously taken though the streets to a police station.*

Margaret Mulvihill: Charlotte Despard..., str. 88.

²⁰⁰ *...there were working women off all sorts, though of course the independent working class predominated. There were grey-haired old ladies...north country factory girls – cheaply dressed suburban women – trimly comfortable mothers of families – lank hungry creatures who stirred one's imagination – one very daintily woman in deep morning, grave and steadfast, with eyes fixed on distant things. Some looked defiant, some timidly aggressive, some full of stir of adventure, some drooping with cold and fatigue... I found that continual siege of the legislature extraordinary impressive – infinitely more impressive than the feeble-forcing "ragging" of the more militant section.* Margaret Mulvihill: Charlotte Despard, str. 88.

²⁰¹ *between a bird cage and a tea caddy*

o stísněný prostor, kde bylo špatně slyšet, neboť se zvuk tříštil o strop sněmovny a návštěvnice v létě trpěly horkem a zápachem z Temže, tento prostor byl navíc oddělen od návštěvnické galerie a od sněmovny mosaznou mříží, o které se i velmi umírněná Millicent Fawcett vyjádřila, že má pocit, že z toho jak se přes ní dívá do sněmovny, začíná šilhat. Vida Goldstein se zase dala slyšet, že tato mříž je vyjádřením *opravdových představ Angličanů o ženě, matce národa. Jsem udivena, že Angličanky tolerovaly tento symbol svého otroctví a degradace tak dlouho, a přece bych neměla být překvapena, protože otrocké postavení a otrocká mysl jdou ruku v ruce.*²⁰² Tyto pocity sdílela i Elizabeth C. Stanton, která ve svých vzpomínkách psala: *Nemohla jsem než srovnávat naše prostorné galerie ve velkolepém Kapitolu ve Washingtonu a v našem místním parlamentu, kde mohou stovky žen pohodlně sedět, sledovat a naslouchat své vládě, s touto tmavou a zašlou místností.*²⁰³

A právě s touto mříží je spojena jedna z nejznámějších scén, které se kdy v britském parlamentu odehrály. 28. října 1908 se k té „proklaté mříži“ (*vile grille* Vida Goldstein), řetězem připoutala Muriel Matters. Protože nebylo možno rychle řetěz přerušit, bylo nakonec nutno vymontovat mříž, aby mohla být Muriel Matters vůbec vyvedena z galerie.

Postupně se objevovaly další projevy občanské neposlušnosti.

V říjnu 1909 byl v domě Dr. Louisy Garrett Anderson založen „Svaz odpíraček daní“ (Tax resistance league). Zakládající schůzi předsedala Margaret Wynne Nevinston a přítomny byly Mary Sargant Florence, Clemence Housman, Edith How Martyn, Sarah Benett, Gertrude Ansell, Lady Harberton, Anne Cobden Sanderson, Lilian Hicks, Sime Seruya, Kate Freeman, Margaret Kinten Parkes, Elizabeth Wilks, Mrs Herbert Jacobs, Kate Haslam, Winifred Patch, Cicely Hamilton, Mrs Wells, Ayres Purdie, Carr Shaw.²⁰⁴

Pokladníkem společnosti se stala Margaret Anne Parkers, členka WFL, kterou původně WFL uvolnila na tři měsíce, ale která zůstala ve funkci až do konce první světové války.

Sheila Goddie: *Mary Gladstone, a gentle rebel*, Chichester, 2003, str.56.

²⁰² ... *the true English conception of woman, The mother of the race., I am amazed that English women have tolerated that symbol of their slavery and degradation for so long, and yet I should not to be amazed for slave conditions and slave minds must go together.*

Barbara Caine: *English feminism 1780- 1980*, 1997, str. 170.

²⁰³ *I could but contrast our spacious galleries in that magnificent Capitol at Washington, as well as in our grand State Capitols, where hundreds of women can sit at their ease and see and hear their rulers, with these dark, dignity buildings.*

Elizabeth Cady Stanton: *Eighty years and more*, Charleston, 2007, str. 274.

²⁰⁴ Elizabeth Crawford: *The women's suffrage movement...*, str. 671.

Barvami organizace se staly černá, šedivá a stříbrná. Praporec organizace s postavou Johna Hampdena zhotovil Suffrage Atelier podle návrhu Mary Sargent Florence.

I když část přítomných požadovala, aby se nová organizace stala částí WFL, nakonec byl přijat návrh Cicely Hamilton, která žádala, aby nově vzniklá organizace zůstala zcela nezávislá. Kromě toho zde padl návrh, aby byly dva stupně členství – první pro ty, které přestanou platit daně ihned, druhého stupně pro ty, které se k tomu zavázaly v případě, že se jich najde pět set - k čemuž nikdy nedošlo (v červenci 1910 měla organizace 104 členek).²⁰⁵ Nakonec 21 žen odmítlo platit daň z majetku, 80 daň z příjmu a 140 členek – více než polovina - domovní daň.²⁰⁶

Liga vydala také příručku "Zdanění vdaných žen" (*Married Women's Taxation*) od Ethel Ayres Purdie a pojednání Laurence Housemana "O povinnosti odmítat platit daní" (*The Duty of Tax Resistance*).

Členkám organizace se doporučovalo, aby místo daní zaslaly finančnímu úřadu vyjádření: *S politováním oznamuji, že těžké oběti, které jsem nucena činit ve věci volebního práva žen, mi zabraňují v tom, abych přispěla na věc, na kterou jste mne upozornil. Musíte uznat, že odklad přijetí zákona o volebním právu žen, představuje velkou zátěž na zdroje jeho stoupenkyň. Podepsaná...*²⁰⁷

Daně odmítaly platit v druhé polovině 19. století už některé sufražistky (například malířka Charlotte Babb nebo kvakerky Mary a Anna Maria Priestman). K této taktice se v letech 1904 až 1906 vrátila také veteránka hnutí Dora Montefiore. Roku 1906 pak navíc nejen odmítla daně zaplatit, ale navíc se ve svém domě zabarikádovala, aby tak znemožnila přístup exekutorům. Obléhání "pevnosti Montefiore", které začalo 24. května 1906 a které trvalo šest týdnů, se dostalo ze strany tisku velké pozornosti.

Podobně jako ona postupovaly i některé členky "Svazu". Například blízká přítelkyně Charlotty Despard Kate Harvey odmítla platit daně (pojištění za svého zahradníka jménem Asquith) a když jí hrozila exekuce, zabarikádovala se ve svém domě Brackenhill v Bromley. Po osmi měsících vylomili nakonec exekutoři dveře páčidlem. O rok později Kate Harvey prohlásila *raději zemřu* a vystavěla důkladnější barikádu, tentokrát exekutoři potřebovali beranidlo. Soud

²⁰⁵ Tamtéž, str. 672

²⁰⁶ Tamtéž, 1999, str. 671.

²⁰⁷ *To [the appropriate tax collectors]. I regret that the heavy sacrifices I feel called upon to make for the cause of Women's Enfranchisement render it impossible for me to subscribe to the object to which you draw my attention. You will recognise that the delay in passing a Women's Enfranchisement Measure imposed a heavy tax upon the resources of all warm supporters of the movement. Signed...*

její akci ocenil dvěma měsíci pobytu ve vězení.²⁰⁸

Stejně postupovala i spisovatelka Isabella Darent Harrison, která roku 1912 nezaplatila domovní daň za svůj dům v Hastingsu a následně se ve svém domě na St. Paul's place 1 zabarikádovala. Jídlo ji přátelé přinášeli do košíku, který spouštěla z okna. Obléhání domu skončilo nakonec díky tomu, že jednomu z exekutorů se podařilo do domu vniknout špatně zavřeným oknem.

Ona sama svůj postoj vysvětlila v pojednání "Right to resist", kterou "Svaz" vydal roku 1913. *Odpor k organizované nespravedlnosti není věcí volby, ale je duchovní nezbytností a společenskou povinností....Člověk je duch a může se pouze sklonit před jemu nadřazenou duchovní mocí, pouze pokud mohou být zákony pokládány za spravedlivé, mohou být závazné před soudem svědomí.*²⁰⁹

Ne všechny členky Svazu se bránily exekuci. Když roku 1911 princezna Dulep Singh odmítla zaplatit poplatky za svých pět psů, sluhu a kočár, byl jí zabaven zlatý prsten, který pro ni nazpátek zakoupily členky organizace v aukční síni, kam se dostavily s prapory a transparenty (Christabel Pankhurst poslala pozdravný telegram).²¹⁰

Některé sufražetky nezaplatily daně pouze jednou, jiné je odmítaly platit opakovaně.

Vdova po reverendovi Tollemachovi odmítala platit daně pravidelně, takže jí byly každoročně zabavovány věci, které pak byly prodávány v hotelu u „Bílého srdce“ (White Hart) v Batheastonu. Roku 1911 to byl nábytek, o rok později to bylo zase stříbro. Věci byly vždy zakoupeny příznivci rodiny a vráceny zpět rodině. Během dražby stály sufražetky před sálem a na povozu, který byl najat za účelem propagace celé akce.

"Bath Herald" celou akci popsal takto: *Podle zásady, že zdanění by se mělo pojit se zastoupením, Mrs. Tollemache z Batheaston Villa odmítla požadavek výběrčího daní a následkem toho bylo v jejím domě výběrčím daní zkonfiskováno něco málo talířů, které byly dnešního odpoledne nabídnuty do prodeje „U Bílého srdce“ v Bathu, Bathastonu, vyvolávačem Mr. A. C. Turpinem. Dražba trvala pouze pět minut a byla otázkou pouze symbolického charakteru, neboť částka, která byla získána za první předmět, byla dostatečná k tomu, aby uspokojila požadavek výběrčího daní a nic dalšího nepřišlo do prodeje. Věci byly zakoupeny přítelem Mrs .*

²⁰⁸ *I would rather die first.*

Andro Linklater: Despard, Charlotte..., str. 170.

²⁰⁹ Hilary Frances: "Pay the piper, call the tune" - the women's tax resistance league v *The women's movement, new feminist perspectives* (ed. Maroula Joannou a June Purvis), Manchester, 1998, str. 69.

²¹⁰ G. D Heath: *The women's suffrage movement in and around Richmond and Twickenham*, 1968, str. 17.

Tollemache. V sálu bylo přítomno mnoho prominentních sufražetek, které byly oblečeny ve svých barvách a které držely malý transparent s nápisem „Žádné daně bez zastoupení“. Jména následují. Servis, který přišel do prodeje sestával z několik masivních stříbrných nádob na předkrmy, soupravy čtyřech slánek a pepřenek a stříbrné konvice na smetanu. Mr. Turpin stručně oznámil, že věci byly zkonfiskovány finančním úřadem za účelem zaplacení daně. Miss Grace Tollemache [dcera Mrs. Tollemache] hlasitě vykřikla „Jménem své matky, protestuji proti prodeji.“ (Potlesk). Miss Bruere učinila první a také jedinou nabídku 23 £ (dluh byl okolo deseti liber). „Zamýšlím dát nádobu nazpátek Mrs. Tollemache, která projevila odvahu nezaplatit daně.“

Venku na ulici sufražetky pořádaly protestní shromáždění...a vyhrožovaly dalším odpíráním daní, v případě, že ženám nebude urychleně přiznáno volební právo. Mrs. Everett [dcera Mrs. Tollemache], během svého projevu, který pronesla z povozu, řekla, že její matka odmítla platit daně, protože nemá žádný vliv na to, jakým způsobem se s jejími daněmi nakládá. Zdanění bez zastoupení je tyranie a „žádné zdanění bez zastoupení“ bylo heslem Liberálů, podle kterého však odmítají jednat jinak by přiznali volební právo ženám.²¹¹

Roku 1913 psal "The Standart": Mezi sufražistkami se stává stále více a více populárním znepříjemňovat život vládě odmítáním platit daně a veřejně tak protestovat proti nenormálnosti toho, že ženy musí, právě tak jako muži platit daně, ale přesto je jim odepíráno volební právo. Dnes přicházejí v Kilburnu, díky tomu, že odmítla zaplatit daň z příjmu, do prodeje věci Miss Beatrice Harraden. Zároveň se budou prodávat věci Dr. [Mabel] Hardie a Miss Gibbs. Zítra se budou prodávat věci neplatiček daní v Romfordu. Ve středu bude další dražba v Islingtonu. V

²¹¹ Upon the principle that taxation should carry with it representation, Mrs. Tollemache, of Batheaston Villa, has again refused to meet the demand of collector and as a sequel a small quantity of the plate seized at her house by the Commissioners of Income Tax, was offered for sale by Mr. A. C. Turpin, auctioneer, of Bath, at the White hart, Batheaston, this afternoon. The proceedings, witch only lasted a few minutes, were of a matter of character, the amount raised upon the first lot being sufficient to satisfy the claims of the commissioners and the other items were not sold. The lot sold was bought in by a friend of Mrs. Tollemache's. There was a number of prominent suffragettes present at the sale, wearing their colours, and also carrying small banners upon which appeared the words "No vote, no tax". Names follow. The plate offered comprised a pair of solid silver entree dishes, a set of four pepper and salt castors, and a silver cream jug. Mr Turpin briefly announced that the good before he had been seized by the Commissioners of Inland Revenue for the purpose of recovering tax...Miss Grace Tollemache here passionately exclaimed "I protest against this sale in the name of my mother" (Applause). Miss Bruere made the first, and as it proved the only bid, 23 £ (the claim was about 10). "I intend to present the dish back to Mrs. Tollemache, as she has been courageous enough to resist." Outside in the street the suffragette held a meeting to protest ... and threatened further resistance unless votes were speedily given to women. Mrs. Everett, in the course of her remarks, which were delivered from a wagon, said her mother had refused to pay the taxes because she had no voice in the way these taxes were spent. taxation without representation was tyranny, and no taxation without representation were two catch phrases of the Liberals, but they did not act up to them, or they would give women the vote. Dobbie B. M Willmott: A nest of suffragettes in Somerset, 1979, str. 54 - 55.

*pátek se zase budou dražit věci, které patří dvěma dámám v Battersea.*²¹²

Sama Beatrice Harraden zdůvodnila své počítání takto:

Odmítla jsem platit daň z příjmu, (1) protože mám za to, že ženy by měly využít každé příležitosti, která se jim naskytne, aby protestovaly proti vládě, která neustále ignoruje, podvádí a klame konstituční sufražetky, která pokojně pracují, aby získaly volební právo pro ženy a která přiměla militantní sufražistky k zločinům a přestupkům, kterých by se, říkám vám, nikdy nedopustily, kdyby nebylo sedmi let represí a donucování, během, kterých jim byla upírána spravedlnost.

(2) Protože je to nespravedlivé a stále méně a méně tolerovatelné, že se po ženě, která si vydělává na své vlastní živobytí tím, že používá vlastní hlavu, požaduje, aby platila daně a přesto je jí odepíráno jakákoliv účast ve výběru parlamentních zástupců, jejichž platy pomáhá, díky tomu, že používá svoji hlavu, platit.

*(3) Odmítla jsem platit daň z příjmu na protest proti násilnému vyživování, které je nyní všeobecně odsuzováno jako mučení, a na protest proti novému návrhu zákona „O kočkách a myších“, s jeho náhradou násilného vyživování. Protestuji proti tomu, jako výplodu kruté mysli a jako ostudnému činu, který přináší hanbu Anglii.*²¹³

To nejmenší, co ženy mohou udělat, je odmítnout platit daně, obzvláště pak daně z příjmu. Je to zajisté ten nejlogičtější způsob, jak bojovat za volební právo. Je vrcholem nespravedlnosti a bláznovství, když po nás vláda chce, abychom platily daň z příjmu z toho, co si vyděláme pomocí

²¹²*Tax-resistance is coming more and more into fashion among suffragists as a means of haranguing the Government and making a strong public protest the anomaly of women being taxed just as men are yet being refused the vote. To-day the goods belonging to Miss Beatrice Harraden ... are to be sold ..., Kilburn, following her refusal to pay Income-tax. At the same time Dr Hardie and miss Gibbs will also have goods sold. Tomorrow there will be a sale of goods for tax resistance at Romford. On Wednesday there will be another at Islington. Friday, again, will see the sale of possessions belonging to two ladies in Battersea.*

No vote, no tax, přetištěno v *Votes for women* (ed. Joyce Marlow), Londýn, 2001, str. 191.

²¹³*I have refused to pay my income-tax because (1) I consider that women should now use every opportunity in their power to protest against a Government which has persistently ignored, deceived and tricked the Constitutional Suffragettes, working quietly for the enfranchisement of women, and has goaded the militant Suffragists into crimes and deeds of disorder which, mark you, would never have been committed but for the coercion and repression of seven years of mismanagement and injustice.*

(2) Because it is obviously unfair and increasingly intolerable that a woman who earns her own living by direct use of her brain should be called upon to pay the tax on her earnings, and yet be denied any voice whatsoever in the choice of representatives to Parliament whose salaries she helps to pay by the direct use of her brain

(3) I have refused to pay my income-tax as a protest against forcible feeding - now universally pronounced to be torture - and as a protest against the new Bill - the Cat and Mouse Act - with its forcible feeding clause retrieved. I protest against it as an emanation from a cruel brain, and as an ignoble piece of legislation which is a dishonour to England.

Lillian Hick: No vote, no tax, přetištěno v David M. Gross: *We won't pay!; a tax resistance reader*, 2008, str. 323 - 324.

své hlavy, zatímco nás nepokládá za hodné volebního práva.²¹⁴

To, že se předměty zabavené sufražetkám prodávaly ve veřejné dražbě dávalo sufražetkám široký prostor pro jejich propagační činnost. Někdy se však stávaly také předmětem útoku "antis". Beatrice Harraden byla v den dražby zasažena kamenem do oka a nucena vyhledat lékařskou pomoc a když se konala dražba věcí Isabelly Darent Harrison (dražba připadla na výročí její stříbrné svatby) byly sufražetky, které přijely na dražbu z Brightonu, Bexhillu a Eastbournu, aby uspořádaly průvod od jejího domu v Hastingsu do St Leonard a nazpátek k dražební síni, napadeny nepřátelským davem. *Pochod byl nepřetržitě doprovázen potyčkami, zápasem ve volném stylu střídavě mezi "antis" a policií a mužskými příznivci sufražistek. Policie dělala co mohla, aby zadržela dav a ochránila před násilím sufražistky, které projevíly značnou odvahu tím, že v pochodu za těchto okolností pokračovaly*, psal Hastings & St Leonards Pictorial advertiser.²¹⁵

Tato metoda nenásilné militance bylo něco, čemu řadový Brit velmi dobře rozuměl. „Žádné daně bez zastoupení“ bylo už heslo americké revoluce. Velký ohlas měl zejména případ Marka Wilkse. Když jeho manželka, lékařka, odmítla zaplatit daň z příjmu, finanční úřad požadoval zaplacení daně po něm. V ten okamžik se ukázalo, že je jako manžel skutečně odpovědný za dluh své manželky, ale manželka nemá vůbec z povinnosti sdělit, kolik vlastně vydělává. Když mu tedy finanční úřad vyměřil daň na základě odhadu, kolik by jeho manželka mohla vydělávat, Mark Wilks odmítl vyměřenou daň zaplatit s vysvětlením, že ze svého učitelského platu nemůže tak vysoké daně platit. Nakonec byl za nezaplacení daní poslán do vězení. Jeho případ vzbudil veliký ohlas a projednával se i v parlamentu.

Tato taktika však měla dva zápory. Prvním z nich bylo, že byla zpravidla dostupná pouze bohatším ženám, protože přímé daně většina chudých žen neplatila. Většinu členské základny TRL také tvořily zámožné ženy, lékařky a spisovatelky. Organizace sama si toho byla vědoma, jak je vidět z toho, že v říjnu 1912 odmítla spolupráci s WSPU v East Endu, neboť *výbor má za*

²¹⁴ *The least any woman can do is to refuse to pay taxes, especially the tax on actually earned income. This is certainly the most logical phase of the fight for suffrage. It is a culmination of the Government's injustice and stupidity to ask that we pay an income tax on income earned by brains, when they are refusing to consider us eligible to vote.*

Miss Harraden hit in eye, "The New York Times" ze 3 května 1913, přetištěno v David M. Gross: *We won't pay!*; a tax resistance reader, 2008, str. 324.

²¹⁵ *The march was a continual struggle, varied by a free fight between the Antis and the Police and male friends of the Suffragists. The police did their best to hold back the crowd and prevent actual rough handling of the Suffragists, who showed considerable courage in continuing their march under the circumstances.*

Helen Wojtczak: *Notable Sussex women*, 580 biographical sketches, Hasting, 2008, str. 249.

to, že se zde nevyplatí provádět propagandu.²¹⁶ Druhou nevýhodou bylo to, že tato taktika nepřinášela výsledek ihned, neboť cesta od nezaplacení daní až po následnou exekuci mohla trvat i více než rok.

Dalším projevem občanské neposlušnosti bylo odmítnutí účasti na sčítání lidu na jaře 1911.

Když parlament přijal zákon, na jehož základě se mělo v dubnu 1911 provést sčítání lidu, přišla WFL s výzvou, aby se ženy sčítání odmítly účastnit.

*Hodlám říci „Ne, ne“, žádné volební právo, žádné informace. Dokud se nestanu občanem, nehodlám říci, zda jsem vdaná nebo vdova, zda mám děti nebo ne, ani jak staří jsou ti, co žijí v mé domácnosti,*²¹⁷ prohlásila Charlotte Despard.

Brzy nato se k výzvě WFL, přidala také WSPU a to přes počáteční odpor Emmeline Pankhurst, které se to nezdálo dostatečně militantní. Vedení se ale nakonec podvolilo tlaku členské základny a rozhodlo se census bojkotovat kvůli *rozhodnému odmítání vlády přiznat ženám status občana. Census je sčítáním lidí. Do té doby dokud se ženy nezařadí mezi lidi za účelem [parlamentní] reprezentace ... tak jak jsou k nim řazeny v případě zdanění a v případě, že se po nich vyžaduje poslušnost zákonům, doporučujeme ženám, aby se odmítly účastnit sčítání [lidu].*²¹⁸

Bojkot sčítání lidu měl probíhat buď tím způsobem, že se sufražetka bude zdržovat mimo dům a nebo tak, že příslušný formulář nevyplní požadovaným způsobem.

Organizace připravovaly způsoby jak umožnit ženám, aby mohly v den sčítání lidu odejít z domu, což pro ně nebylo v této době ještě snadné.

„Votes for Women“ v březnu 1911 uváděly: *Liverpool své plány nezveřejnil. Členky se mají hlásit u Miss Davies. K bojkotu sčítání lidu se hlásí celá řada lidí. V úterý 6. dubna se organizuje setkání členek v nové kanceláři na Renshaw street, aby věc prodiskutovaly nad šálkem*

²¹⁶ as the Committee did not feel it worth while to do propaganda in that region
Elizabeth Crawford: The women's suffrage ..., str. 671.

²¹⁷ "I am going to say „No, no. No vote, no information“. I am to going to tell whether I am a wife or a widow, whether I have had children or not, or the ages of those in my household, until I am a citizen"²¹⁷
Andro Linklater: Tamtéž, str. 143.

²¹⁸ determined refusal of the Government to give to women the status of citizenship. The Census is a numbering of the people. Until women count as people for the purpose of representation... as well as for purposes of taxation and of obedience to the laws we advise women to refuse to be numbered.
June Purvis: Emmeline Pankhurst..., str. 123, cituje The times z 20. března 1911.

čaje.²¹⁹

Připravovalo se leccos. V Edinburghu byla najata kavárna, jinde byly celou noc otevřeny místní štáby organizací, najímala se divadla a kluziště. V Lancashire uspořádaly celonoční cyklistický výlet a v Cardiffu zase celonoční pochod.

Hertha Ayrton psala: *Všichni muži, s výjimkou Izraele [manžel její dcery Barbary], jsou rozčilení našim nápadem bojkotovat sčítání lidu. Včera večer, na večeři u Cecile (velmi úspěšné), seděla jsem vedla profesora Arnolda, který také zastával tento názor; a odpoledne se zastavil na návštěvě Thompson a oba dva jsem se dostali do sporu na toto téma. A všichni ti muži jsou sufražisti. ... Moje odpověď je, že pokud si myslí, že sčítání lidu je natolik důležité, nechť dají na vědomí Asquithovi ať v průběhu tohoto zasedání parlamentu vymezí čas na projednávání našeho návrhu zákona; pak budeme zcela svolné vykonávat občanské povinnosti, které nám připadnou.*²²⁰

*V pátek na večeři, kterou pořádala Mrs. Hancock, Mr. Cowan řekl, že se hodlá dotázat ve sněmovně, co hodlá vláda podniknout pro to, aby zabránila sufražistkám bojkotovat sčítání lidu. Řekla jsem mu, že nám nemůže prokázat lepší službu a požádala jsem ho, aby to formuloval pokud možno ostře. Byl si docela jist, že vláda najde nějaký způsob jak nám v tom zabránit tím, že přijme rychle nějaký zákon, který bude vyhýbání se sčítání lidu trestat přísněji a nebo nahradí pokutu pobytem ve vězení. Řekla jsem mu, že v to doufám, protože čím více se nám v tom bude vláda snažit zabránit, tím lépe bude naše akce vypadat a tím beznadějnější budou její pokusy nám vládnout bez našeho souhlasu.*²²¹

„Liverpool Echo“ psalo o celé akci v článcích „Suffragette Byocott“ a „All night social“.

²¹⁹ Liverpool plans are not made public. Members should apply to Miss Davies. A large number of names are coming in for the Census Protest. On Thursday, April 6, members will meet in their new office, 11 Renshaw Street, to take tea and talk over.

Marij van Helmond: Votes for Women, the events on Merseyside 1870 – 1928, Liverpool, 1992, str. 43.

²²⁰ Every man I know, except Israel, is must upset at the idea of our spoiling the census. last night, at Célie's dinner (very successful, I sat next to professor Arnold, who took that line; and in the afternoon the Thompson called, and Dr. Thompson and I had quite argument about it. All these me are suffragists... My reply is that if the men think the census so important they should let Asquith know he must grant facilities for out Bill this sessions; then we should be quite willing to carry out any duties of citizenship that happen to fall on us. circumventing us, by passing a short Bill making the punishment for evasion much heavier, or changing the fine to imprisonment. I told him I hoped they would do that, because more.

Evelyn Sharp: Hertha Ayrton, Londýn, 1923, str. 232.

²²¹ At Mrs Hancock's dinner party on Friday, Mr. Cowan said he was going to ask a question in the House to-day about what the Government were going to do to keep suffragists from spoiling the census. I told him he could not do us a greater service, and begged him to couch it in strong language. He was quite sure the Government would find some way of Government tried to circumvent us the more serious they showed out action to be, and the more hopeless to try to govern is without our consent.

Tamtéž, str. 232.

Sufražetky z Liverpoolu a okolí měly při příležitosti sčítání lidu „pohotovost“, jejich cílem bylo se sčítání lidu vyhnout. Měla to být odvěta vládě za její přístup k volebnímu právu žen. Kampaň, která probíhala o půlnoci z neděle 2. dubna na pondělí 3. dubna, byla dobře zorganizovaná, pod vedením zkušené Miss Davies, která převzala vedení po Miss Flaxman z Cheltenhamu. Pro tuto příležitost byla vybrána tři velká místa pro setkání těchto tajemných nočních návštěvnic, ve kterých se shromáždila pod pláštěm noci elita známých sufražetek z Liverpoolu a okolí. Mnohé přišly z velké dálky, některé z Irska a některé ze Skotska ..., ale většina z nich byla původem z obou břehů Mersey.²²²

Birkenhead News zase přinesly o této akci 5. dubna článek 1911 pod názvem: *Lady Dodgers: Veliký zařízený dům na James street* [patřil dr. Alici Ker.] v Birkenheadu byl plný po celý týden, a během nedělní noci se tam shromáždil velký počet dam, včetně mnohých z Liverpoolu, rozhodnutých přidat hlasy k protestu, který probíhal po celé zemi, až byl dům plný odpíraček. Během pobytu byla podávána tři teplá jídla a čas se trávil rozhovory a spánkem. Ty, na které nezbyly žádné postele, pohovky a nebo křesla, spaly jako skutečné bohémky na podlaze. Přes formulář, který byl doručen do domu, bylo napsáno, že v domě se nenacházejí žádní „lidé“ pouze „několik žen“ a důvodem tohoto protestu je to, že ženy nejsou „lidé“ v očích zákona. Ostatní „určené“ domy, kde se shromáždily odpíračky, byly v Liscardu a Waterloo, v residencích Miss Hoy a Miss Hall. Miss Davies říká, že ačkoliv ženy byly ráno velmi unavené, celou věc si užily.²²³

Dr. Alice Ker si zapsala do svého deníku následující:

²²²The suffragettes of Liverpool and district had on the occasion of the census a „field night“, the object in view being to defeat the census as an act of retaliation upon the Government because of their attitude toward women's suffrage. The campaign for midnight Sunday-Monday, April 2 – 3 be it chronologically set out was well managed, under skilful tactician, Miss Davies, who has taken over Miss Flaxman (sic) for Cheltenham. Three great rendezvous were selected for the occasion of these secret lady moonlighters in which the elite of the suffragette stalwarts of Liverpool and district gathered at the dead of the night. Many come from a distance, some from Ireland and some from Scotland..., but most if them were dwellers on the Mersey banks- both sides.

Marij van Helmond: Votes for Women, str. 44 - 45, cituje Liverpool Echo z 3. dubna 1911, str. 5.

²²³*Lady Dodgers: A large furnished house in James street* [patřil dr. Ker.], Birkenhead was engaged for a week, and thither on Sunday night there resorted a larger number of ladies, including many from Liverpool, determined to add their voice of protest from all over the country, until the house was packed with evaders. During the stay they had three hearty meals, and the time was passed in friendly chat and sleep. Those for whom there was no rest in beds, sofas of chairs, sleeping in true bohemian fashion on the floor. Across the census form for the house it was written that there were no „person“ in the house, only „few women“ for the reason for this census protest is that women are not „persons“ in the eyes of law. The other „official“ houses where evaders gathered were at Liscard and Waterloo, at the residence of Miss Hoy and Miss Hall respectively. Miss Davies says that although the resisters were very tired when the night was over, they had good time.

Tamtéž, 1992, str. 45.

Úterý, 28. března. Večer jsem šla s Margaretou na přednášku Josepha Claytona o odmítání účasti na sčítání lidu v Hardman Hall. Domů jsme se vrátily až po jedenácté.

Sobota 2. dubna. Odpíračky zde strávily celou noc, celkem padesát sedm. Večere krátce po půlnoci.

Pondělí 3 dubna. Spala na podlaze v pokoji Marie asi hodinu do 2.30, všechny ostatní pokoje a podlahy byly obsazeny. Jídlo kolem. 3.30, Miss Ross a Miss Abraham odešly v 5.30, ostatní později. Miss Davies, Mrs. Wallace a Mrs. Gray zůstaly na snídani.²²⁴

Dr. Ker nebyla sama, kdo poskytoval sufražetkám přístřeší. Kromě ní to byla například Hertha Ayrton. Evelyn Sharp celou záležitost popsala takto: *Protest během sčítání lidu organizovaný WFL na jaře roku 1911 byl jednou z mnoha věcí, které ji vyrušily v práci. Při té příležitosti Mrs Ayrton zapůjčila postele, proměnila na noc svůj byt na noclehárnu a poskytla pohostinství okolo čtyřiceti odpíračkám, všem dělnicím, které se mohly s její pomocí vyhnout sčítání, jejich hostitelka odmítla vyplnit ve svém formuláři jakékoliv údaje o osobách pod svojí střechou.*²²⁵

Emily Wilding-Davison strávila noc, během které probíhalo sčítání lidu, ve skříni v budově parlamentu, kde je dnes umístěn tento nápis: *Památce Emily Wilding-Davison. Do této skříně na smetáky se schovala Emily Wilding-Davison, během noci, kdy se roku 1911 konalo sčítání lidu. Byla to odvážná sufražetka, která bojovala za volební právo žen v časech, kdy jim parlament toto právo odepíral. Tímto způsobem byla schopna uvést jako svoji adresu adresu budovy parlamentu a nárokovat si tak stejná politická práva jako měli muži. Emily Wilding Davison zemřela v červnu 1913 na následky zranění, která utrpěla, když se vrhla pod*

²²⁴ Tuesday, 28. March. In the evening Margaret and I went to lecture by Joseph Clayton on census resistance at Hardman Hall. Not at home till after 11.

Sunday, 2 April. Census evaders here all night, 57 of them. Tea soon after midnight.

Monday, 3 April. Lay on floor of Mary's room for abt. an hour till 2.30, all other rooms and floors being occupied. A meal abt. 3.30, Miss Ross and Miss Abraham left at 5.30, others later on. Miss Davies, Mrs. Wallace and Mrs. Gray at bkf.t

Margaret (lékařka) a Marie (absolventka Girtonu) byly dcery Alice Ker.

Tamtéž, str. 45.

²²⁵ The census protest, organized by the Women's freedom league in the spring of 1911, was one of the many interruptions that occurred in her work. On this occasion, Mrs Ayrton turned her rooms into dormitories for the night, hiring beds, and giving hospitality to some forty census-resisters, all of them women workers who could thus with her help escape notification, their hostess having declined to fill in her census paper or give any particulars of the people under her roof

Evelyn Sharp: Hertha Ayrton..., str. 231.

*panovníkova koně během Derby, aby tak upozornila veřejnost na nespravedlnost, páchanou na ženách. Takovéto činy pomohly Británii získat demokracii.*²²⁶

Nakolik byla celá akce úspěšná nevíme, protože výsledky sčítání lidu budou odtajněny až roku 2011. Byl to však jeden z viditelných projevů narůstající radikalizace hnutí. *Žádná moc na zemi nemůže očernit nový ideál, který se uhnízdil v myslích tisíců žen, a do té doby než to úřady nepochopí a nebudou ochotny vyslyšet požadavky žen, tak jak si to spravedlnost žádá, budu pokládat za svoji povinnost porušovat zákony a narušovat pořádek tak jak jen to bude možné,*²²⁷ vyjádřila se po jednom ze svých zatčení Mary Richardson.

*Je možné, že WSPU měl na mysli staré pořekadlo jednoho z irskými nacionalistů „ je naprosto zbytečné se pokoušet získat cokoli pro Irsko od ministra jakékoliv z politických stran, pokud ho neoslovíte s kravskou oháňkou v jedné a hlavou vlastníka pudy v druhé ruce.”*²²⁸ vysvětlovala Millicent Fawcett tuto radikalizaci.

²²⁶ In loving memory of Emily Wilding-Davison. In this broom cupboard Emily Wilding-Davison hid herself, illegally, during the night of the 1911 census. She was a brave Suffragette campaigning for votes for women at a time when Parliament denied them that right. In this way she was able to record her address on the night of the census as being the House of Commons: thus making her claim to the same political rights as men. Emily Wilding-Davison died in June 1913 from injuries sustained when she threw herself under the King's horse at the Derby to draw public attention to the injustice suffered by women. By such means was democracy won for the people of Britain.

²²⁷ No power on earth can blot out the new ideal which has grown up in minds of thousands of women, and until those in authority realise this and are willing to meet the claim of women justly, I shall consider it my duty to oppose law and order in every way it is possible for me to oppose it.

G. D. Heath: The women's suffrage movement, str. 33.

²²⁸ Possibly the W.S.P.U. may have had in mind the old saying invented by one of the Irish Nationalist „that it was useless to try to get any concessions for Ireland from a minister of either party unless you approached him with a cow's tail in one hand and the head of a landlord in the other”.

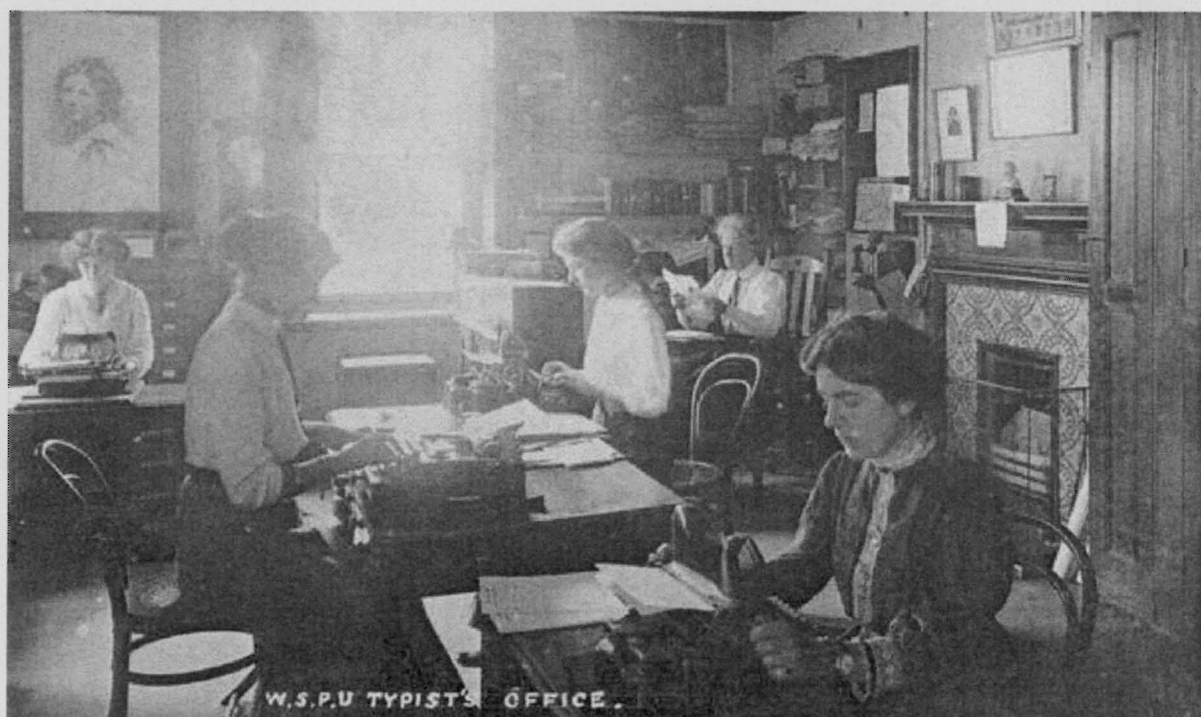
Millicent Fawcett: What I remember..., str.176.



Budova ústředí WSPU opatřená nápisem WSPU a "Volební právo ženám".



Clement's Inn (září 1911)



Písárna, Clement's Inn (září 1911)



Tištění letáků v Clement's Inn (září 1911).



The Woman's Press na londýnské Charing Cross Road 156 (září 1911).



Karavan sufražistek z NUWSS ve přístavu ve Whitby (srpen 1908).



Spisovatelky May Sinclair, Evelyn Sharp, Violet Hunt, Clemence Housman vybírají peníze pro WSPU na Kensington high street a "chrastí kasičkami jako armáda spásy" (březen 1908).



Obchod Fulham & Putney organizace WSPU na Fulham Road 905. (1909).



Christabel Pankhurst sedí modelem pro bustu určenou pro museum Madame Tussauds (1908).



Londýnská policie je připravena zabránit sufražetkám v přístupu do budovy Parlamentu (13. únor 1908).



Zatčení Emmeline Pankhurst, která drží v jedné ruce petici a v druhé ruce kytici květin na Victoria street (13. únor 1908).

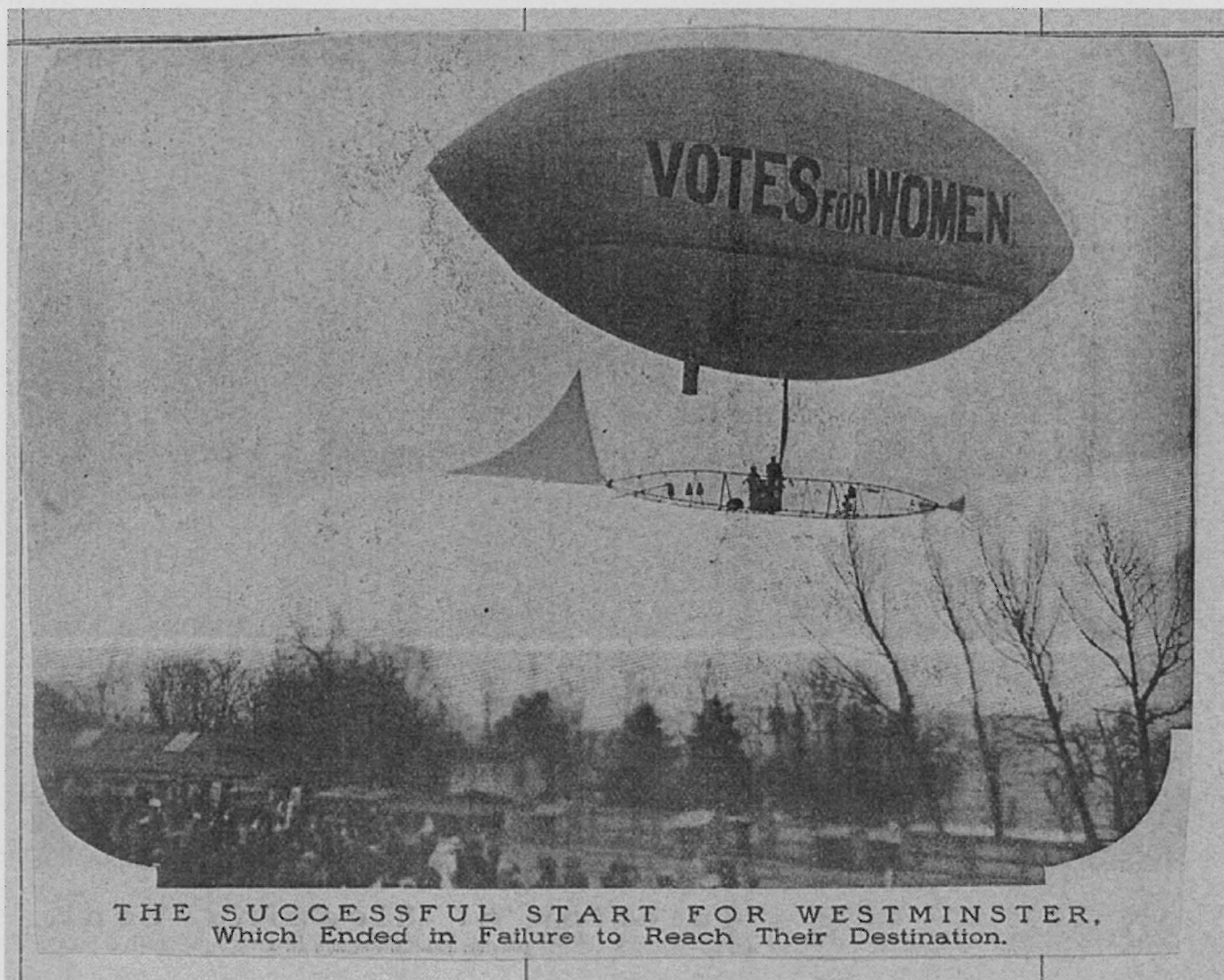


Helen Ogston se brání v Albert Hall bičem útoku pořadatelů (prosinec 1908).



MISS MUREIL MATTERS,
With the Megaphone Through Which She Was to Have
Addressed the Lords and Commons.

Muriel Matters ve vzducholodi.



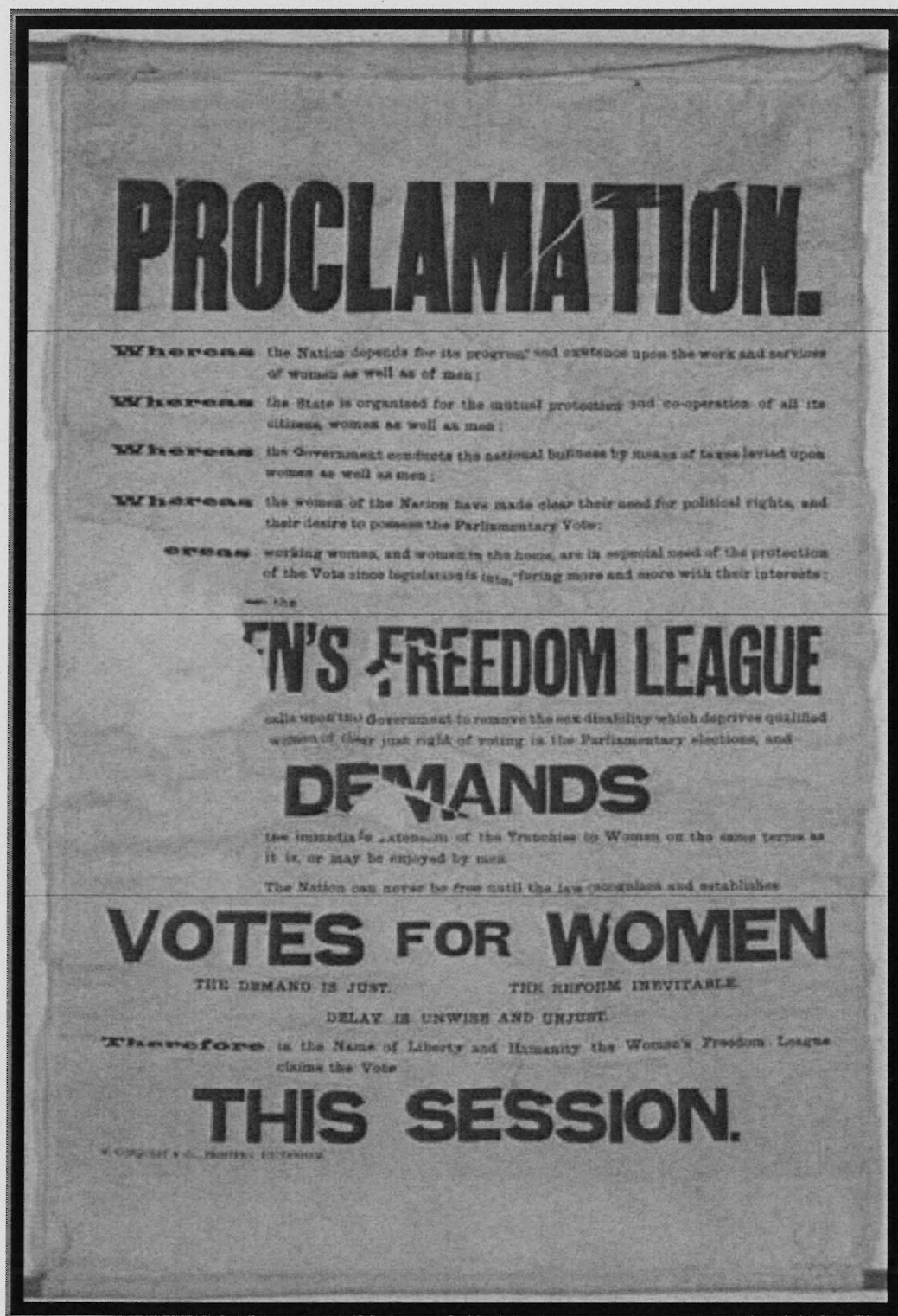
Muriel Matters ve vzducholodi, ze které zasypala budovu Parlamentu letáky.

WOMAN OFFICIALLY PLACED WITHIN THE HOUSE OF COMMONS.

SCENE OF THE HOUSE OF COMMONS.



THE WOMAN WHO IN THE WICKED WITCHING, DEFEATED THE HOUSE OF COMMONS BY HER OWN HANDS. THE WOMAN WHO IN THE WICKED WITCHING, DEFEATED THE HOUSE OF COMMONS BY HER OWN HANDS. THE WOMAN WHO IN THE WICKED WITCHING, DEFEATED THE HOUSE OF COMMONS BY HER OWN HANDS.



Prohlášení WFL, které vyvěsily sufražetky v Parlamentu.



Vera Wentworth, Elise Howey, Florence Haig a Maud Joachim jsou propuštěny z věznice v Holloway, kde strávily tři měsíce za svoji účast na petiční akci WSPU (16. září 1908).



Vítání žen propuštěných z vězení.



Sufražetky před sídlem premiéra v Downign street.



Před

Před budovou Dolní sněmovny (1909)



Příprava na procesí v Hyde parku (1908).



Flora Drummond zve poslance parlamentu na demonstraci pořádanou WSPU(1908).



Davy diváků v Hyde parku (1908)



Průvod sufražetek v Hyde parku (1908)

READY FOR WINSTON.

SUFFRAGETTE ARMY ARRIVES.

"TO KEEP UP THE RECORD."

"We are glad to hear Mr Churchill is to come to Dundee, and we will give him as warm a time as we did in North-West Manchester. We shall carry on the campaign in the same way, and we will try to keep up our record. We shall keep him out if possible." So remarked Mrs Pankhurst when a "Courier" reporter informed her last night of Mr Churchill's intention to place himself in the hands of the Liberal Association.

The champions of the women's movement arrived in Dundee yesterday in full force, and by evening it was common report throughout the city that "the Suffragettes had arrived," and there were anticipations (which the movement leaders hope to realise to the full) of a thoroughly lively election.

Mrs Pankhurst, who is the leading spirit in the Women's Social and Political Union, has come to Dundee in order that the whole campaign for the Scottish bye-elections may be considered. Attention has to be devoted to Dundee, Montrose, and Stirling, and in a day or two the complete arrangements will be in active operation.

The Dundee election naturally has supreme importance attached to it, and the Dundee squadron from the Women's Union contains a number of ladies who have taken an active part in the recent strenuous bye-elections in England. Amongst those who arrived in the city yesterday were Mrs Baines and Miss Brookes, from Manchester; Miss Barrett, from Dewsbury; Miss Gawthorpe and Miss Fraser, from Kinnaird; Miss Parker, from Aberdeen; and Mrs Leigh and Miss Lambert, from London. All these ladies are keen for the election battle, and the strife with Mr Winston Churchill will be hard and exciting.

ANOTHER DEFEAT PROPHESIED.

In the interview with our representative last night Mrs Pankhurst spoke hopefully of the prospects of inflicting a defeat on the Government in Dundee. "We are quite fresh and eager for the fray," she said. "We've come from the election at Manchester, but we are not like some other people. We are not tired out after the election, and we do not require to go home for a rest. No; here we are at Dundee ready for him."

The policy of the Women's Union, said Mrs Pankhurst, was to oppose the Government candidate till they had obtained a Government pledge that the women's enfranchisement is to be carried through the House of Commons. The Government have the power to do this, and the Union would keep pegging away till they had received the vote.

"A VERY, VERY LIVELY ELECTION."

"When Winston Churchill comes to Dundee," added Mrs Pankhurst, "we will have a very, very, lively election indeed, something that Dundee will remember."

As Mr Churchill is the Government candidate, the army of suffragettes in Dundee will be greatly reinforced, and the opposition to the Cabinet Minister will be something that ought to create a sensation in the country.

A DUNFERMLINE INVITATION.

It was stated in Dunfermline last night that an invitation had been extended to Mr Churchill to contest the Stirling Burghs.



Článek "Ready for Winston, Suffragette Army Arrives" (*Courier* z 28. dubna, 1908), který popisuje příjezd kontingnetu WSPU do Dundee.



Další Manchester? Narážka na doplňovací volby, ve kterých Winston Churchill neuspěl (*Courier* z 9. května 1908)



Doplňovací volby (uprostřed Emmeline Pankhurst, napravo její dcera Adela).



Gladice Keveel během doplňovacích voleb v Manchesteru (1907).



Una Dungale v Newcastlu během doplňovacích voleb (říjen 1908)



Zleva doprava Emmeline Pankhurst, Flora Drummond, Christabel Pankhurst během soudního přelíčení. Christabel Pankhurst se jako kvalifikovaná právnička hájila sama, Jako svědky se jí povedlo předvolat dva členy vlády – Herberta Gladstona a Georga Lloyd. Nepomohlo to, všechny tři byly odsouzeny k tříměsíčnímu pobytu ve vězení. (říjen 1908).

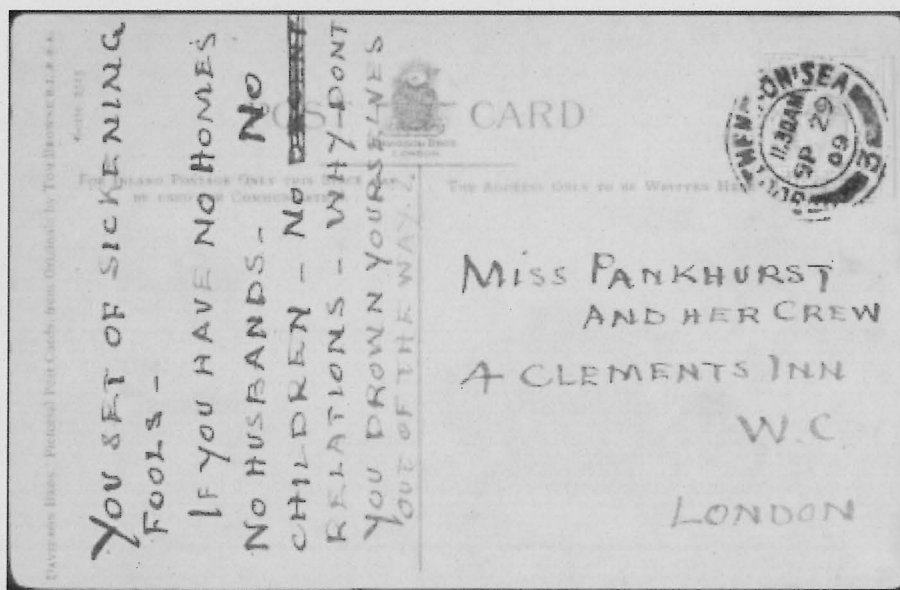




„Ženský parlament" (říjen 1908)



Emmeline Pankhurst dostává 14. ledna náhrdelník zdobný ametysty, perlami a smaragdy v Queen's hall (téhož večera obdržela Mary Leigh hodinky). Zleva doprava Mabel Tuke, Clara Mordan, Emmeline Pethick – Lawrence, Emmeline Pankhurst, Christabel Pankhurst, Annie Kenney (1909)



Pohlednice zaslaná roku 1909 Christabel Pankhurst od jednoho z "příznivců" hnutí (dnes ve sbírkách londýnského muzea).



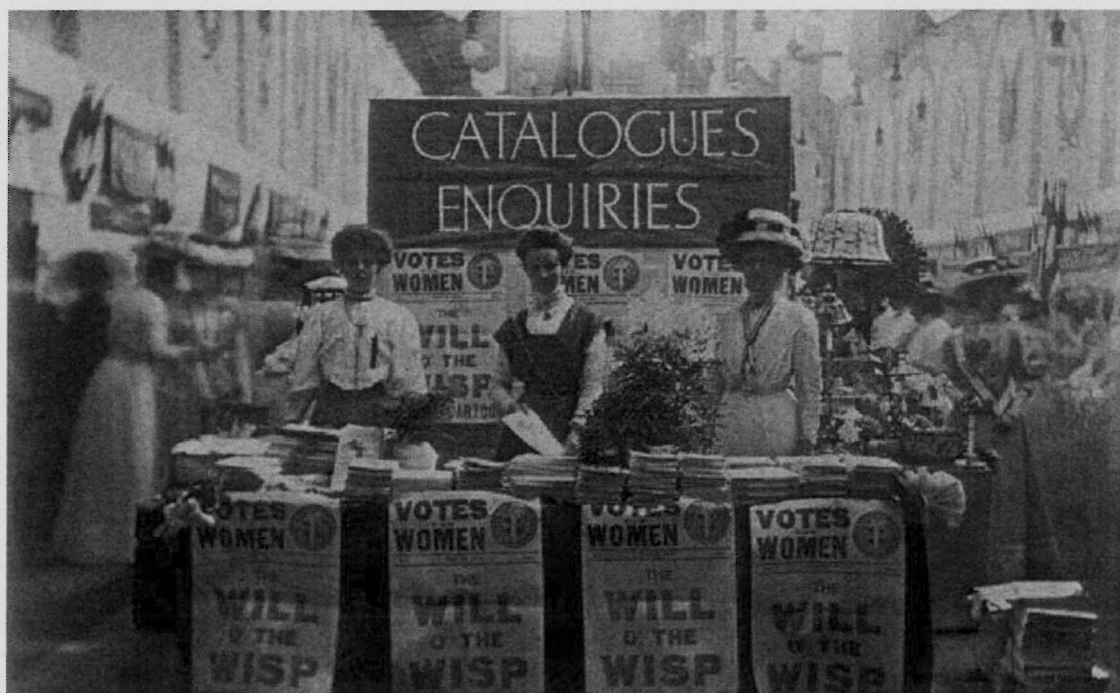
Sufražetky připravené vyrazit do ulic města (kolem 1909).



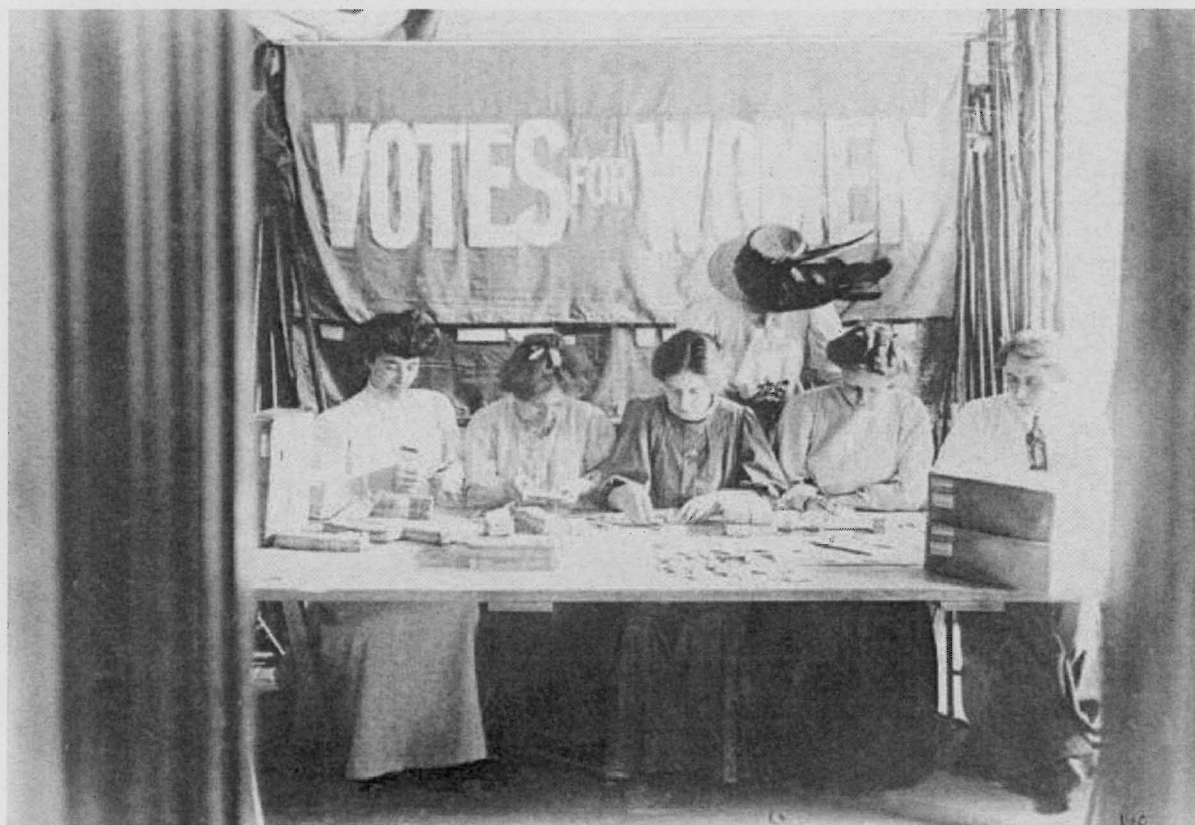
V lednu 1908 se pět sufražetek připoutalo k zábradlí před sídlem premiéra v Downing street. Jejich metodu protestu opakovaly další sufražetky před různými jinými veřejnými budovami.



Plakát s andělem svobody - Sylvia Pankhurst (1909).



Prodej katalogů na výstavě pořádané WSPU roku pořádané 13. - 26. května 1909 v Londýně.



Londýnská výstava WSPU (1909)



Londýnská výstava WSPU (1909)



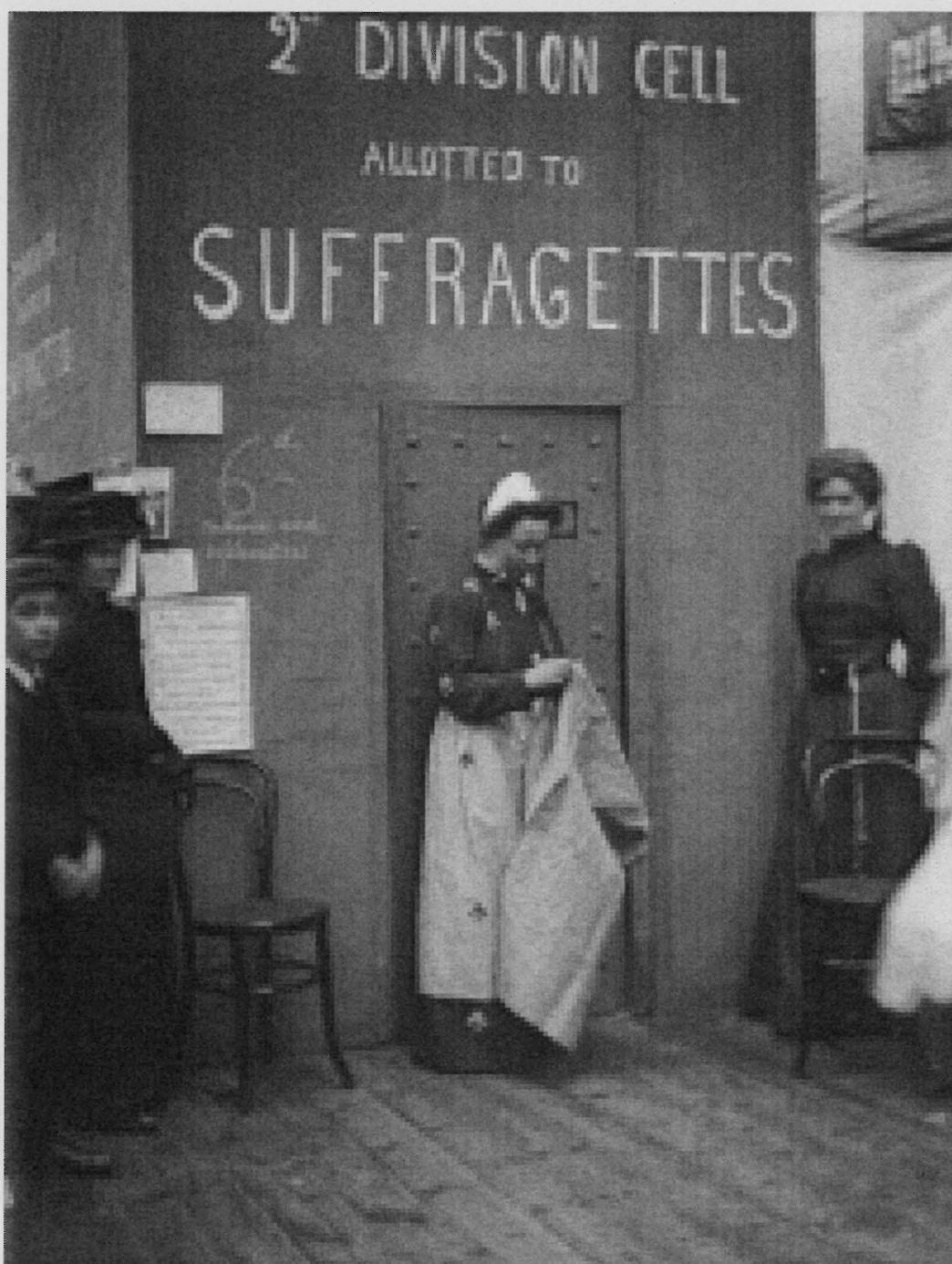
Londýnská výstava, členky WSPU, které prodávají občerstvení (1909).



Londýnská výstava, Emmeline Pankhurst prodává klobouky (1909).



Christabel Pankhurst na výstavě WSPU (1909).



Napodobenina vězeňské cely na výstavišti. Vstupné 6 pencí. Ve 15.30, 17 a 20 hodin "vězenkyně", kterou hrála sufražetka s vězeňskou zkušeností demonstrovala život ve vězení.



Kapela WSPU založená při příležitosti pořádání výstavy. V létě obcházela kapela věznici v Holloway a vyhrávala sufražetkám, které si zde odpykávaly svůj trest.



Devítiletá Bessie Watson (1909).



Mrs. Garrud, a well-known suffragette, demonstrates the methods of culture she has taught the W.S.F.U. "bodyguard."

Mrs. Garrud předvádí jiu-jitsu.

April 8, 1911.

HEALTH & STRENGTH.

Ju-Jutsu as a Husband-Tamer.

A SUFFRAGETTE PLAY WITH A MORAL.



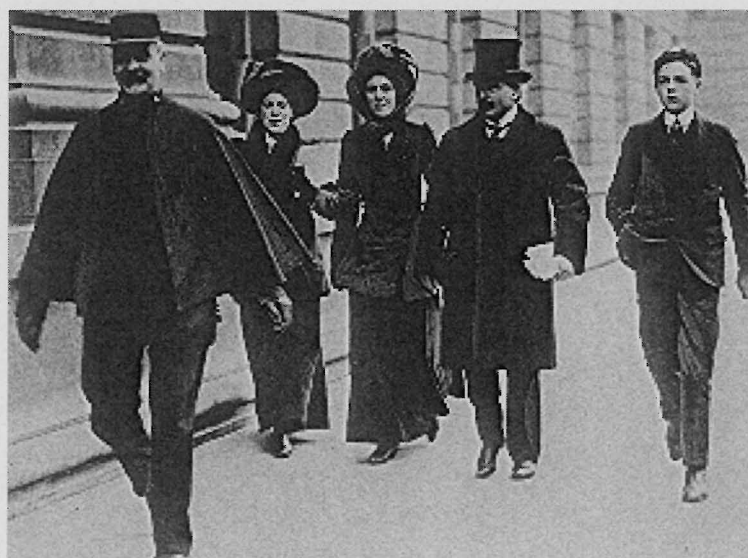
A Mrs. Garrud, a well-known suffragette, demonstrates the methods of culture she has taught the W.S.F.U. "bodyguard."

...the man's a husband-tamer as well as a woman-tamer. Mrs. Garrud, a well-known suffragette, demonstrates the methods of culture she has taught the W.S.F.U. "bodyguard."

...the man's a husband-tamer as well as a woman-tamer. Mrs. Garrud, a well-known suffragette, demonstrates the methods of culture she has taught the W.S.F.U. "bodyguard."



Premiér Asquith a mezi dvěma sufražetkami (1910)



George Lloyd a sufražetky.



VOTES FOR WOMEN
 Women's Coronation
PROCESSION
(Five miles long).
Saturday, June 17th.
 START 5.30 P.M.
 Route via:—TRAFALGAR SQUARE,
 PALL MALL, PICCADILLY,
 KNIGHTSBRIDGE.
70 BANDS!
1,000 BANNERS!

THE PROCESSION will march to Kensington, where great meetings in the ROYAL ALBERT HALL and in the EMPRESS ROOMS will be held by the Women's Social and Political Union, at 8.30 p.m., in support of the Women Suffrage Bill.

Speakers:
 Mrs. PANKHURST, Mrs. PETHICK LAWRENCE, Miss VIDA GOLDSTEIN,
 Miss CHRISTABEL PANKHURST, and others.

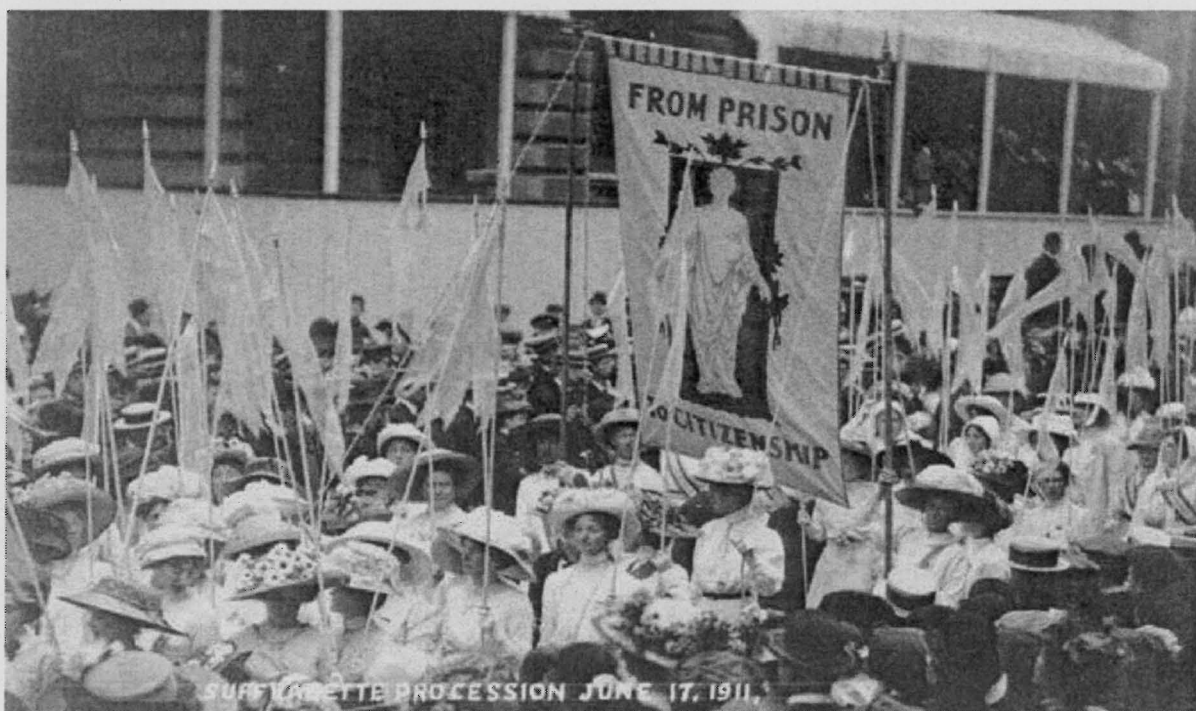
Tickets for the Meeting in the EMPRESS ROOMS for Numbered and Reserved Seats, price 2s, 6d, and 1s., can be obtained from The Ticket Secretary, W.S.P.U., 4, Clements Inn, W.C.

For all further plans and particulars read the weekly newspaper VOTES FOR WOMEN. (Price One Penny.) It can be obtained at all newspapers and bookstalls.

Printed by THE CLARENCE PRESS, LIMITED, Portland Works, Roperway, London, W.C.



Marjorie Annan Bryce v kostýmu Johanky z Arku zahajuje korunovační průvod. (1911).



Průvod vězeňkyň s praporcem (1911).



Průvod slavných žen, které neměly volební právo.



Praporce sufražetek a sufražistek





Ženy z Walesu, korunovační průvod (1911)



Korunovační průvod (1911).



Vyvrcholení korunovačního průvodu - živý obraz znázorňující Britské impérium (1911).

Palace of Westminster

Metropolitan Police.

DIVISION

STATION.

11th April 1911.

No. 2.

Reference to Papers.

Mag. to report that at 6.30pm 3rd inst. whilst at 43F Strand right watch was patrolling his beat at the Institute adjoining Strangers Dining Room Smoking Room former House of Commons which is approached by South East door lower waiting hall he opened a glass panel door 3ft high by 1ft 6in wide about 3ft from the floor which opens into a new full ventilating shaft and stairs from basement to upper Committee former fitter with chains passed for conveying heat to the upper part of the building he found a woman standing on a ladder in the shaft just above the temporary staging fitted up for workmen

Policejní zpráva o tom, že Emily Davison strávila noc vyhrazenou sčítání lidu v budově Parlamentu (1911).



Praporec s postavou Johna Hampdena.

Transformace WSPU na teroristickou organizaci.

Právě tak jako proměna WSPU z místní neznámé socialistické organizace na organizaci s celostátním významem neproběhla přes den, také transformace WSPU na teroristickou organizaci trvala několik let.

V létě 1908 letěly první kameny do oken residence premiéra v Downing street. Za akcí stály dvě učitelky Edith Leight a Mary New. Vedení WSPU se ještě oficiálně od celé akce distancovalo s tím, že se jedná o spontánní akci členek. Je však otázkou, zda byla akce skutečně provedena bez souhlasu vedení. Mary New byla v té době organizátorkou WSPU a dissent se v organizaci příliš netrpal.

Kromě toho v té době občas dopadaly jednotlivé kameny na okna budov v době, kdy se tam konala shromáždění liberálů, na která byl ženám odepřen přístup.

O rok později 29. června 1909 po obvyklém zasedání v Caxton Hall, po kterém následovalo vyslání delegace sufražetek k premiérovi Asquithovi a jejich zatčení, se vydala v devět hodin do města skupinka třinácti žen, která začala vytloukat okna vládních budov, mezi jinými ministerstva vnitra a ministerstva financí (aby se zabránilo zranění, měly sufražetky kameny přivázané na provázku). To byla první menší organizovaná akce tohoto druhu.

K další obdobné akci, tentokrát už většího rozsahu, došlo 21. listopadu 1911, poté co byl potopen další návrh zákona o volebním právu žen.

K eskalaci konfliktu zřejmě přispěl „černý pátek“ roku 1910. Podle Caroline Morell lze jen těžko říci, k čemu skutečně o černém pátku došlo, neboť výpovědi tisku, vlády a žen, které se účastnily demonstrace, se navzájem značně liší a není dokonce zcela jednoznačně možné zjistit ani počet zatčených. Podle ní došlo zřejmě k tomu, že místo obvyklých policejních jednotek z West Endu, byly nasazeny jednotky z East Endu, které byly zvyklé rozhánět dělnické manifestace. V každém případě došlo k vyšetřování celé události a všichni zatčení byli nakonec propuštěni, bez toho, aby byli z něčeho obviněni.²²⁹

Caroline Morell soudí, že: *Ačkoliv byl černý pátek určitým způsobem nejnásilnější ze všech podobných akcí, byl něčím jako předělem v hnutí sufražetek. Nevybíravé násilí, ke kterému*

²²⁹ Morell Caroline: "Black Friday" violence against women in the suffragette movement, Londýn, 1980, str. 32.

při této příležitosti došlo, přimělo mnoho žen, aby se znovu zamyslely. Některé se bez pochyby rozhodly, že nebezpečí, které to obnáší, je příliš veliké na to, aby si mohly dovolit pokračovat, zatímco zápal jiných a jejich znechucení vládou pouze vzrostly. Jednou z prvních reakcí bylo to, že pokud ženy v průběhu předpokládaně pokojného procesí byly předmětem, v tom lepším případě mnoha hodin hrubého zacházení, bylo by žádoucí, aby udělaly něco, co jim zajistí okamžité zatčení.²³⁰

Reakce účastnic byly také různé. Mrs. J B v prohlášení pro komisi, která celou věc vyšetřovala, řekla. „Mnohým dívkám jejich matky řekly, že mohou jít rozbíjet okna, ale nesmí se zúčastnit žádného dalšího pochodu.“²³¹ Miss B. W. zase uvedla *Jakkoliv si upřímně přeji pomoci naší věci, moje sebeúcta mi zabráňuje v tom, abych se znovu dobrovolně podrobila podobnému zacházení. V budoucnosti musí být můj protest vyjádřen hozeným kamenem a nebo nějakým podobným přestupkem.*²³²

„Černý pátek“ nebyl samozřejmě jediným důvodem radikalizace sufražetek. V určitém smyslu jsem byla ráda, že mohu rány vrátet, zaútočit na cokoliv, pokud jsem tím způsobem mohla vyjádřit svoje znechucení nad nechutnými poznámkami, které jsem musela poslouchat, napsala Mary Richardson.²³³

Březen roku 1912 přinesl další eskalaci. Když se Hobhouse, jeden z členů vládního kabinetu, v únoru vyjádřil v Bristolu, že ženy nemají zájem o volební právo, neboť se na rozdíl od mužů nechovají násilně, WSPU se rozhodla vyvést ministra z omylu.

A tak bylo na pondělí 4. března, tak jak to měla WSPU ve zvyku, oznámeno velké shromáždění. Koncem února se začaly sjíždět do Londýna sufražetky z celé země.²³⁴ V pozdním

²³⁰ *Black Friday although in some ways only the most violent of many similar deputations, was something of a turning point in the suffragette movement. The indiscriminate violence used on this occasion caused many women to think again. Some no doubt decided that the dangers involved were too great to allow them to continue, while others had their indignation against the Government and their zeal for the cause increased. One of the first reactions was that if women, in the course for a supposedly peaceful deputation, were going to be subjected, at the very last, to hours of buffeting about it was preferable that they take actions to secure immediate arrest.*

Morrell: Tamtéž, str. 45.

²³¹ *Various girls have been told by their mothers that they might break windows, but must not go on any more raids.* Tamtéž, str. 45

²³² *Keen as my desire to help our cause, my self respect prevents me from voluntarily subject myself to similar treatment. In future my protest must be made by stone – throwing or some other similar offence.* Tamtéž, str. 45.

²³³ *In a sense I was glad to hit back, to hit out at anything, if I could in some way express my detestation of all the filthy remarks I had to listen to.*

Julia Swindell: *The use of autobiography*, Cambridge, 1995, str. 38.

²³⁴ Pouze z Glasgova přijely Helen Crawford, Janet Barrowman, Margaret a Frances McPhun, Ellison Gibb, Emily (Green) Hickson, z Aberdeenu dorazila Lillias Mitchell a z Edinburghu Lucy Burns, Elizabeth Finlayson Gauld, Edith Hudson a Janie Allen.

odpoledni v pátek 1. března, právě když se Scotland Yard připravoval na případný pondělní zásah, dorazilo do Downing street taxi, ze kterého vystoupila Emmeline Pankhurst se dvěma společníci. Hned potom letěla salva kamenů do oken residence premiéra, čtyři okna se podařilo vysklít. Nutno podotknout, že Emmeline Pankhurst se netrefila, ačkoliv hod kamen pilně nacvičovala pod vedením Ethel Smyth za městem.

Poté vypukla akce jakou Londýn do té doby nezažil, „The Times“ přinesly následující popis. *Na několik set žen se vydalo do ulic s velkými rukávnickami, ve kterých byla ukryta kladívka a v určený okamžik, zřejmě na předem domluvený signál, se vrhly na prosklené výlohy nejrozumnějších obchodů a úmyslně je rozbíjely kladivky. Způsobená škoda je nesmírná ... Podél Strandu, v Cockspur Street, na Haymarktu, na Piccadilly, v Coventry street, na Regent street, v části Oxford Street, v Bond Street, zaútočily tímto způsobem na mnohá výstavná sídla obchodu. Veliké prosklené výlohy obchodníků všeho druhu – s potravinami, tabákem, obuví, látkami, tiskem, papírem a mnohým dalším – byly tímto nelítostným způsobem zničeny.²³⁵ Výtržnosti, ke kterým došlo, se omezovaly převážně na Whitehall, na okolí Downing Street a přístupové cesty k policejní stanici k Cannon row a k Scotland Yardu, které byly všechny stráženy dvojitým kordonem policie. Kolem sedmé hodiny se shromáždil velký zástup v Whitehallu a v osm hodin byly všechny ulice vedoucí k náměstí před parlamentem zaplněny davy... Téměř do devíti hodiny se davy neustále přemísťovaly a uprostřed všech těch davů se pohybovala jízdní policie. ...Krátko po té, co Big Ben odbil 9 hodin, došlo k první vlně zatýkání ... Více než hodinu se dav přemísťoval z jednoho místa na druhé, neboť byly podniknuty další útoky, více méně úspěšné, na vládní budovy.²³⁶*

Leah Leneman: A guid cause, the women's suffrage movement in Scotland, Aberdeen, 1991, str. 111.

²³⁵ *Some hundred of women sallied forth carrying large muffs in which hammers were concealed, and at a given movement, according, it is believed, to a preconcerted signal, they went up to the plate-glass windows of various shops and deliberately smashed them with the hammers. The destruction done was immense. Along the Strand, in Cockspur Street in the Haymarket, and Piccadilly, in Coventry Street, in regent Street, in part of Oxford Street in Bond Street, many of the most conspicuous houses of business were attacked in this fashion. The large plate-glass windows of traders of all kinds - caterers, tobaccoists, shoemakers, drapers, print seller, stationer, and many others – were ruined in this ruthless way.*

Alan Tucker: Suffragette partnership..., str. 33, cituje The Times.

²³⁶ *The disturbance that occurred was confined chiefly to Whitehall, in the vicinity of Downing Street and the approach to Cannon-row police Station and Scotland Yard, all of which were guarded by double row of police. By 7 o'clock a great crowd has assembled in Whitehall and at 8 o'clock all the approaches to parliament Square were congested with crowds... Up to nearly 9 o'clock the crowd was kept 'on the move', the mounted police riding in the middle of the thoroughfares and those on foot keeping the footpaths. ...Shortly after Big Ben had chimed 9 o'clock the first batch of arrests were made ... For more than an hour the crowd swayed from one direction to another as each attack, more or less successful, was made on Government buildings*
Tamtéž..., str. 34, cituje The Times.

Kromě výloh obchodů se terčem útoků stala také okna Horní sněmovny, okna Předsedy horní sněmovny v Eaton Square, okna centrální pošty v Londýně, ale také okna domu známého odpůrce volebního práva žen Lorda Cromera v Knightsbridge.²³⁷

Jako jedna ze základen pro útok sloužila tělocvična Edith Garrud, která nejenže organizovala atletický oddíl WFL ale také pořádala pro sufražetky hodiny sebeobrany. Antonia Raeburn, která později zaznamenala výpověď Edith Garrud, celou akci popsala takto „V šest hodin podnikla další skupina výpad na Regent street a o patnáct minut později došlo k útoku na Oxford street. Škola jiu-jitsu Mrs. Garrud se nacházela hned vedle Oxford street na Argyle place a šest jejich žákyň, sufražetek, se účastnilo rozbíjení výloh. ... Po útoku sloužila její tělocvična jako jeden z úrytů. Vzala několik prken z podlahy a mezery přikryla těžkými tatami. ..Edith Garrud celé po letech popsala takto: “Vracely se zpět do školy, protože to bylo jednoduché. Jak přišly dovnitř, odtáhla jsem ty rohože. Nechala jsem je svléknout svrchní oděv a převzala jsem jejich pytle s kamením a jiným střelivem, které jim ještě zbývalo. Vše se schovalo pod podlahu. a navrch se to přikrylo rohožemi. Když se ozvalo buch, buch na dveře, všechny cvičily na žíněnce v cvičebních úborech. Šest policistů! Tvářila jsem se velmi překvapeně a ptala se co se děje. „Nemohli bychom dovnitř,“ zeptal se jeden z policistů. Řekla jsem jim “ Lituji, ale mám tady šest dam, které mají hodinu jiu-jitsu, gentlemani tady nejsou vítáni.“ Řekl „To jsou žákyně? Odpověděla jsem: „Ano, žákyně.“ Nakonec to skončilo tím, že jeden starší muž vešel dovnitř, rozhlédl se kolem. Neviděl nic jiného než pilně trénující dívky. takže zase odešel.”²³⁸

Celá akce pokračovala v sobotu a pak ještě v pondělí. Helen Archdale dostala za úkol rozbít okna celostátního ústředí liberální strany . Myslela si, že je ve formě a nebude to problém, ale neuspěla, podařilo se jí pouze zasáhnout budovu. Policie byla také nervózní a nezatkla ji. S jinými okny měla více štěstí. Když se o hodinu později hlásila na ústředí, bylo jí řečeno, že

²³⁷ Taméž, str. 33,

²³⁸ 'At six o'clock another contingent made an assault on shops in Regent Street, and fifteen minutes later Oxford Street was attacked. Mrs. Garrud's jiu-jitsu school was just off Oxford Street in Argyle place and six of her Suffragette pupils were taking part in the stone throwing. [...] gymnasium was one of the bolt holes after the raid. She had taken up some of the floor-boards and covered over the gaps with heavy tatami mats....

"They came back to the school because it was easy. They came straight in and I turned those mats up. I made them strip off their outside clothes and they gave me their bags with their stones and any other missiles they had left over. All went under the floor-boards and back went the mats. They were all in their jiu-jitsu coats working on the mats, when bang, bang, bang on the door. Six policemen! I looked very thunderstruck and wanted to know what was the matter. "Well, can't we come in?" said one of the policemen. I said : "No I'm sorry, but I've got six ladies here having a jiu-jitsu lesson. I don't expect gentlemen to come in here." He said : "Are they pupils ?" I said : "Yes, pupils." So, it ended up by one old man coming in and having a look round. He didn't see anything, only the girls busy working, and out he went again."

Antonia Raeburn: The militant suffragettes..., str. 167.

zatím bylo zatčeno pouze okolo stovky sufražetek. Takže se spolu se čtyřmi nebo pěti dalšími vydala do ulic. Vytloukly okna jakéhosi úřadu v Cockspur street, ale nebyly zatčeny a tak se vydaly na Trafalgarské náměstí, vyhlédly další okna, aby byly obklopeny policií. *V té době už mi nezbyly žádné z kamenů, které mi moje děti nasbíraly mimo Londýnské ulice, kde se jich nedostávalo, a tak jsem použila kladivo. To bylo ukryté v mém rukávu a téměř mne zradilo, neboť se zachytilo o podšívku. Chtěla jsem přijít k oknu a rozbít ho, ale řítili se na mne dva policisté. Podšívka povolila právě včas a já jsem kladivo prohodila oknem. Popis škody, kterou majitel následně udával u soudu, byl k neuvěření, ale v tom okamžiku mne to velmi uspokojilo. Dva téměř hysteričtí policisté mne popadli každý za jednu paži a tahali mne jeden směrem k Bow Street, druhý směrem k Cannon Row. Prosila jsem je, aby se uklidnili a ujišťovala jsem je, že s nimi půjdu pokojně tam nebo tam, ale že s nimi nemohu jít oběma směry. Ten z Bow street vyhrál a tak jsme se vydali tím směrem, kauce byla složena a tak jsem zbytek noci mohla strávit v posteli.*²³⁹

Pro mnohé sufražetky byla účast na celé akci nelehká. Lillas Mitchell, která přijela do Londýna, později vzpomínala, jak byla velmi šťastná, když potkala svoji kolegyni Lucy Burns. *Jak vděčná jsem byla za její společnost – myšlenka na to, že bych měla rozbít výlohu mne děsila. Skotsko mělo přidělenou Kensington High Street ...a při myšlence, co mám udělat, jsem se celá třásla od hlavy až k patě...*²⁴⁰ v neděli však navštívila mši a inspirována náboženským zpěvem o myšlenkou, že křesťan si nemá vybírat lehkou cestu, se v pondělí vydala do ulic Londýna, kde, jak vzpomínala, *jsem dostala další záchvat strachu a téměř jsem se plazila do Kensington High Street....Tam jsem stála u výlohy pekařství a čekala na to až udeří jedenáctá, když jsem najednou uviděla velmi dobře známou členku z Glasgowu, jak jí odvádějí dva policisté. Bylo mi při tom téměř nevolno, ale udeřila jsem do výlohy kladivem, lidé na mne zírali a zírali a pak jsem udeřila do další výlohy a zcela jí rozbila. To už se lidé rozprchli, ale příručí – velmi milý muž – mne*

²³⁹By this time I had thrown all the stones which the children had gathered for me outside the stoneless London streets and I was using a hammer. This resting up a sleeve nearly let me down by sticking in the lining. I had meant to go close to the window and to tap it but found myself on the kerb with policeman rushing at me. Just in time the lining gave way and I threw the hammer at the window. The owner's subsequent description of the resulting damage, giving at the Assizes, was beyond belief but at the time gratifying to me. Two almost hysterical policemen seized each arm, one pulling towards Bow Street, the other towards Cannon Row. I begged them to be calm and assured them I would come quietly either way but could not possibly go both way. The Bow street man won and off we went, to be bailed out and so to bed for what was left of the night.

Deirdre Macpherson: The suffragette's daughter Betty Archdale, her life of feminism, cricket, war and education, 2002, str. 38 - 39.

²⁴⁰How thankful I was for her company – the thought of breaking big shop window scared me. Scotland had Kensington High Street to do and ...the thought of tackling it made me shake from head to foot.

Leah Leneman: A Guid cause..., str. 110.

uchopil a bez toho, aby řekl slovo mne odvedl přes obchod kolem kupujících, kteří dělali nepříjemné poznámky a odvedl mne do malé místnosti ... Třásla jsem se únavou z bestiality celé té věci. Naštěstí se velmi brzy dostavil policista, který mne povzbuzoval. „Nic si z toho nedělejte, miss,“ řekl mi, „my jsme museli dělat to samé, než jsme získali volební právo.“ Laskavá útěcha v jeho hlasu mi dala sílu čelit místnosti plné vězenkyň jako jsem byla já sama.²⁴¹

Ze záznamů policie vyplývá, že celkem se stalo předmětem útoku 270 budov, celková škoda byla odhadnuta na 6600 liber a bylo zatčeno 220 sufražetek²⁴² Jenom Miss Cameron Swain, která byla za svoji účast odsouzena ke čtyřměsíčnímu pobytu ve vězení, vytloukla na New Bond street výlohu Julese Richarda, výrobce fotoaparátů v ceně 5ti liber a výlohu zlatníka Afreda Clarka v ceně 60ti liber.²⁴³ Později se policii podařilo zjistit, že v únoru v jednom obchodě nakoupila dva tucty kladiv dobře oblečená dáma, kterou se však nepodařilo identifikovat.

Další den se vytvořila před soudem v Bow street fronta dobře oblečených žen s kabelkami a nebo krabicemi, které čekaly, až budou obratem poslány do vězení. Helen Archdale vzpomínala, jak viděla jednu z kolegyň s dveřníkem, který jí nesl tašku. Když konečně postoupila někam, kde si mohla sednout, posadila se a propustila ho se slovy. *Děkuji, Johnne, to bude všechno.* Nakonec byly sufražetky vpuštěny do kulečnickového sálu a přesto ještě stály na chodbách a schodišti.²⁴⁴ Byla to podívaná, kterou do té doby Londýn zřejmě nezažil.

Publiku objasnila WSPU své počínání zhruba takto: *Milý Pane, jste prosperující obchodník a Vaše výlohy byly vytlučeny a Vy jste utrpěl ztrátu; není divu, že jste velmi rozzlobený, ale zlobíte se na ty nesprávné lidi. Zlobíte se na ženy, které Vám vytloukly výlohy, zatímco byste se měl zlobit na ty, kteří je k tomu dohnali. Ti lidé jsou členové současné vlády... Víme, čeho všeho se před několika lety kvůli volebnímu právu dopustili muži v Jižní Africe. Tehdy to nebyla otázka pouhých několika vytlučených výloh, ale otázka tisíců životů a*

²⁴¹ *had another fit of abject fear positively crawled out at Kensington High Street....There I stood at Barkers' windows waiting for eleven to strike when suddenly I saw a well-know Glasgow member being marched along between two policemen. feeling now quite sick, I banged a window with my hammer, people stared and stared, and then I banged another window breaking it thoroughly. People now fled but a commissionaire – a very nice man – seized hold of me and without saying a word marched me thought the shop passing buyers who made nasty remarks and landed me in a small room...I was trembling with fatigue and the general beastliness of it all. Fortunately a policeman arrived very soon who cheered me up. „Never you mind miss”, he said ..”we had to do something just the same before me we got the vote.” The kind comfort in his voice made me able to face the room full of prisoners like myself.*

Tamtéž..., str. 110.

²⁴² Elizabeth Crawford: The women's suffrage movement...

²⁴³ Whitmore, Richard: Alice Hawkins, str. 155.

²⁴⁴ Deirdre Macpherson: The suffragette's daughter....., str. 39.

*milionových nákladů. Můžete říci: „Dobrá, mám pro ženy pochopení, ale co s tím vším mám společného? Proč bych měl mít vytloučené výlohy kvůli tomu, že vládní ministři jsou banda raubířů a podvodníků?“ Milý Pane, to, co s tím máte společného je to, že jste volič a proto jsou vládní ministři vaši služebníci a pokud se dopouštějí nepravostí, nesete za to odpovědnost. Důvodem toho, proč byla vytloučen Vaše výloha, je to, abyste si uvědomil svoji odpovědnost.*²⁴⁵

5. března policie zatkla vedení WSPU, konkrétně Emmeline Pankhurst, Emmeline Pethick-Lawrence a Mabel Tuke. Christabel Pankhurst se v přestrojení povedlo uprchnout do Paříže. Všechny byly obviněny ze spiknutí s cílem úmyslně poškodit cizí majetek. WSPU reagovala tím, že z téhož ve "Votes for women" obvinila ministra Hobhouse. Část tisku s nimi zřejmě do jisté míry souhlasila. Nottingham Daily Express psal: *Zdá se, že příčinou posledních útoků na budovy a poštovní schránky byly výroky člena kabinetu....*²⁴⁶

Mabel Tuke byla zanedlouho po svém zatčení propuštěna, ale zbylé členky vedení byly shledány vinnými a i přes žádost poroty o shovívavost odsouzeny k zaplacení nákladů na soudní řízení a pobytu ve vězení v druhé nápravné skupině. V druhé nápravné skupině pak zůstaly i přesto, že se za ně postavili sto čtyři poslanci parlamentu a tato otázka byla také probírána v dolní sněmovně.

WSPU počítala se zásahem vlády předem a tak 1. března převedla, díky prostřednictví Evelyn Sharp, téměř veškerou hotovost organizace (přibližně 7000 liber) na konto Herty Ayrton, odkud peníze putovaly do Francie. Na kontě organizace zůstalo pouze 341 liber a tato částka pak byla ještě 20. března snížena na 75 liber.²⁴⁷ Když se o rok později vracela Emmeline Pankhurst ze svého přednáškového turné ve Spojených státech, pašovala pro změnu peníze - téměř 20 000

²⁴⁵ *Dear Sir, You, a prosperous shopkeeper, have had your windows broken and your business interfered, you are very angry about it, and no wonder. But you are angry with the wrong people. You are angry with the women who broke your windows, whereas you ought really to be angry with the people who drove them to it. Those people are the members of the present Government... We know what men did a few ears ago in South Africa for the sake of votes. It was not a question of a few broken windows then; it was a question of thousands of lives and millions of money. "Well," you may say, "I sympathise with the women, but what have I got to do with it? Why should my windows be broken because Cabinet Ministers are a pack of rogues and tricksters?" My dear Sir, you have got everything to do with it. You are a voter, and, therefore, the Members of the Government are your servants, and if they do wrong, you are really responsible for it. That is why your windows have been broken – to make you realise your responsibility in the matter.* Window breaking to one who has suffered (leták WSPU) přetištěný v Jane Markus: Suffrage and the Pankhurst..., str. 183 - 184.

²⁴⁶ *The recent attacks on buildings and letter boxes seem to have arisen from a remark by a Cabinet Minister ...and the challenger is not free from blame.*

Richard Whitmore: Alice Hawkins..., str. 129.

²⁴⁷ Elizabeth Crawford: The women's suffrage ..., str. 748.

dolarů - do země s pomocí novinářky Rhetta Child Dorr. Tyto peníze pak byly přes spojku v Londýně opět propašovány do Paříže.

10. června byly nakonec alespoň vedoucí členky organizace přemístěny do první nápravné skupiny, 19. června pak vyhlásily uvězněné sufražetky hladovku a 6. července byly nakonec hladovějící sufražetky propuštěny předčasně z vězení.

13. července byla přistižena jedna z propuštěných sufražetek Helen Craggs, když se neúspěšně pokoušela zapálit dům známého odpůrce volebního práva žen Lewise Harcoura v Oxfordshire. Našly se u ní sirky, zápalný materiál a papír s prohlášením: *Přijala jsem bristolskou výzvu Mr Hobhouse a rozhodla jsem se provést něco drastického.*²⁴⁸ Vedení organizace se od ní tehdy ještě distancovalo. O několik dní později, 18. července hodila v Dublinu do kočáru, ve kterém spolu jeli premiér Asquith a vůdce irských nacionalistů Redmont, jiná sufražetka, Mary Leight, sekerku a téhož dne večer se společně s Gladys Evans pokusily zapálit místní divadlo, které měl toho večera premiér navštívit.

Na 17. října byla svolána další veliká akce WSPU, oznámená již 19. července, na které měly společně vystoupit Emmeline Pankhurst a Emmeline Pethick-Lawrence. Nevystoupily, neboť den poté, co se Emmeline Pethick-Lawrence vrátila z Kanady, kde se zotavovala ze svého pobytu ve vězení, jí Emmeline Pankhurst oznámila, že s ní organizace přerušuje styky. Důvodem bylo to, že Emmeline Pethick-Lawrence měla námitky vůči změně v kursu organizace. 14. října výkonný výbor WSPU toto rozhodnutí, i přes protest Mary Neal a Elizabeth Robins, potvrdil. V té době se také WSPU přestěhovala do nového sídla v Lincoln Inn, časopis „Votes for women“ zůstal Emmeline Pethick-Lawrence a jejímu manželovi a WSPU začala vydávat nový „The Suffragette“, její první číslo vyšlo 18. října (v prodeji bylo již 17. října).

Lincolns Inn byla nová budova na Kingsway, postavená *se všemi vymoženostmi obchodního sídla*,²⁴⁹ a natolik veliká, že se do ní podařilo umístit celé londýnské ústředí WSPU. Sylvia Pankhurst měla pocit, že vedle Lincolns Inn vypadal Clements Inn *zanedbaný a obyčejný*.

²⁵⁰ Organizace si tedy polepšila.

Na podzim roku 1912 začaly sufražetky ničit dopisy v poštovních schránkách. Na rozdíl o předchozích útoků na majetek, které je možné kvalifikovat jako projev občanské neposlušnosti,

²⁴⁸ *I have accepted the challenge given by Mr Hobhouse at Bristol, I and I have done something drastic.*
Tamtéž, str. 748.

²⁴⁹ *with all the conveniences of a business house*
Krista Cowman: *Women of the right spirit...*, str. 97.

²⁵⁰ *dowdy and commonplace in comparison*
Tamtéž, str. 97.

neboť je pachatelky konaly veřejně a nevyhýbaly se zatčení, k těmto útokům docházelo pod pláštěm noci a sufražetky se teď snažily, aby nebyly při činu přichyceny. „The Suffragette“ tyto aktivity obhajovala tím, že cílem kampaně je *znepříjemňovat natolik život voličů a vlády, že dají ženám volební právo*.²⁵¹ Na podzim 1912 byl přerod původní organizace na teroristickou skupinu zcela dokončen.

V lednu 1913 zavládlo krátce příměří, které ukončilo prohlášení předsedy dolní sněmovny, kterým prohlásil možnost přiznání volebního práva ženám formou dodatku k zákonu, projednávaného sněmovnou, za neústavní.

Kampaň WSPU začala znovu a eskalovala. Terčem útoků už nebyly pouze poštovní schránky, ale závodistiště, golfové hřiště, telefonní a telegrafní dráty, domy, později i umělecká díla.²⁵² Když se Mary Cozens vyjádřila už roku 1892, že kdyby ženy začaly používat zbraně a

²⁵¹ *to make the electors and the Government so uncomfortable that in order to end the nuisance, they will give women the vote*

Elizabeth Crawford: *The women's suffrage ...*, str. 746

²⁵² Leah Leneman udává následující útoky (pro Skotsko) – ze seznamu je zřejmé, že se jednalo o městský fenomén a že závažnost útoků postupně narůstala.

18. března 1912 bylo rozbito šest oken Glasgowě, 30. října 1912 byla vytlučena okna Dundee, 7. března 1913 pak byla rozbита ještě okna v Glasgowě;

7. září 1913 bylo rozbito sklo v muzeu ve Stirlingu, 14. února 1913 bylo rozbito sklo v Královském skotském muzeu, 25. března 1914 byl v Královské akademii poškozen králův portrét;

18. listopadu 1912 byly poškozeny dopisy v dopisní schránce v Edinburghu, 28. listopadu 1912 v Aberdeenu. K dalším útokům na dopisní schránky pak došlo 2. prosince 1912 v Edinburghu a 6. prosince v Glasgowě. Po skončení lednového příměří následovaly další útoky na poštovní schránky – 3. února, 20. února, 21. února a 24. února Edinburghu, 25. února v Glasgowě, 3. března 1913 v Aberdeenu a Edinburghu, 8. března v Edinburghu;

7. dubna 1913 došlo k pokusu zapálit závodistiště (Kelso), téhož dne shořela tribuna závodistiště v Ayru a byl podniknut pokus o zapálení tenisového klubu v Dundee, 18. dubna lehl popelem kriketový klub v Perthu, 3. května vyhořela škola v Aberdeenu, 11. května dům v Dundee. 2. června 1913 bylo zapáleno nádraží v Glasgowě, 13. června dům v Tranetu, 23. června laboratoř university v St Andrews, 1. června nádraží v Leuchars a zámek v Killearnu; 25. července došlo k pokusu zapálit dům v Glasgowě, 22. srpna vyhořel dům v Edinburghu a o den později další objekt tamtéž. 6. prosince 1913 shořel dům v Kelly, 30. ledna 1914 byl vypálen dům v Lanarku, 5. února dům byl zapálen dům v St. Fillans a Aberuchill castle a 27. února vyhořel středověký kostel (Whitekirk). K dalším žhářským útokům došlo 13. března 1914 (dům v Ayrshire), 4. dubna (dům v Rutherglen), 23. března (nemocnice pro ženy Glasgowě), 8. června (pila v Tombuie) a 15. července (škola v Lanarku);

15. března 1913 byla poškozena plocha golfového hřiště v Glasgowě, 20. a 27. září pak byla poškozena další golfové hřiště (v Bridge of Allan a Kilspindie);

16. dubna 1913 byla poškozená auta přepravovaná po železnici, 23. ledna 1914 poškodily sufražetky žrávinou polstrovaní ve vlaku, 10. února 1913 byly přerézány telegrafní a telefonní dráty na východě Skotska, 8. března téhož roku bylo přerušeno telegrafní spojení mezi Glasgowem a Kilmarnockem;

2. března 1913 byla v kulečnickovém sálu v Dundee objevena bomba, 16. května 1913 byla nalezena bomba v soukromé kapli v Dalkeithu, 22. května vybuchla bomba na Královské observatoři u Edinburghu, 26. ledna 1914 byl podniknut bombový útok na Kibble Palace a botanickou zahradu Glasgowě, 4. dubna 1914 došlo k pokusu vyhodit do povětří kostel Glasgowě a o několik dní později (25. dubna) následoval pokus přerušit hlavní glasgowský přívod vody z Loch Katrine. 6. června vybuchla bomba na hradu v Dundee, 9. července došlo k pokusu vyhodit do povětří dům Roberta Burnes v Alloway a 14. července poškodil výbuch bomby okna pozdně gotické Rosslyn Chapel.

vis. Leah Leneman: *A guid cause...*, str. 274 – 278

dynamit, měly by volební právo do týdne, myslela to tehdy zřejmě ještě jako řečnický obrat. Sufražetky, ke kterým se později přidala, to vzaly doslova.²⁵³

Na rozdíl od přecházejících let, kdy docházelo k veřejným projevům občanské neposlušnosti, se teď sufražetky vydávaly do ulic pod pláštěm noci a většina pachatelek nikdy nebyla dopadena.²⁵⁴

Ne všechny s touto změnou souhlasily. Například jedním z důvodů roztržky mezi Christabel Pankhurst a její mladší sestrou Sylvií bylo to, že Sylvia odmítla jít zapálit hrad v Nottinghamu. Nabídla se, že vyrazí s pochodňovým průvodem k hradu a sama přiloží první pochodně, ale odmítala to udělat tajně. Edith Rigby vyřešila stejné dilemma jako Sylvia Pankhurst tím, že sice zapálila venkovské sídlo místního majitele továrny tajně v noci, ale pak se šla sama udat na policii.

K několika takovým veřejným útokům na majetek, kdy bylo jasné, že pachatelka bude ihned zatčena, došlo i v této době. Zřejmě dodnes nejznámější bylo poškození Velazquezova obrazu Venuše, rozbití skla vitríny v Toweru v místnosti s korunovačními klenoty a rozbití podobné vitríny v muzeu národního skotského hrdiny Wallaceho.

Je také nutno podotknout, že v mnoha případech zůstalo spíše u pokusu napáchat škodu. Jako pyrotechničky a žhářky mnohé sufražetky nevynikaly. Některé z nich se však brzy zaškolily. Například Lilian Lenton si dala závazek, že zapálí každý týden dva domy. *Kdykoliv jsem byla venku z vězení, bylo mým cílem zapálit dvě budovy týdně... Cílem bylo vytvořit v zemi naprostý chaos a dokázat tak, že nelze vládnout bez souhlasu těch, kterým se vládne... Nikdo nemůže ignorovat žhářství, právě tak jako nelze ignorovat ženy, které chodí a říkají, tak jako jsem říkala já, že kdekoliv najdou prázdnou budovu, vypálí jí. A tak jak jsem řekla, zapálila jsem každou prázdnou budovu, kterou jsem našla.*²⁵⁵

²⁵³ Elizabeth Crawford: The women's suffrage movement..., str. 738.

²⁵⁴ Leah Leneman napočítala ve Skotsku na šedesát devět případů, ve kterých došlo k poškození majetku sufražetkami. Pouze v jedenácti případech byly pachatelky dopadeny.
viz. Leah Leneman: A guid cause..., str. 274 – 278.

²⁵⁵ *whenever I was out of prison my object was to burn two building a week...The object was to create an absolutely impossible condition of affairs in the country, to prove it was impossible to govern without the consent of governed ... No one could ignore arson, not could they ignore young women who went about saying what I said – that whenever we saw an empty building we would burn it. And, as I say, after that I did burn an empty building whenever I saw one.*

Jill Liddington: Rebel girls, their fight for the vote, Londýn, 2006, str. 268 – 9.

Brzy zkušené členky organizace brzy zaškolovaly další. *Některé představitelky jednoty dostaly jako hlavní náplň práce úkol školit žhářky a starat se o zásoby hořlavých materiálů...a podobné věci, které by se mohly hodit.*²⁵⁶

Tak například, když měla pobočka v Leicesteru problémy s know-how, ústředí v červnu 1914 vyslalo na žádost místních organizátorek Gladys Hazel a Margaret West známou expertku Kitty Marion. O pár dní později se už vydaly místní členky Ellen Sherriff a Elizabet Friby, vyzbrojené třískami namočenými v petroleji k železniční stanici v Blaby. Škoda byla odhadnuta na 500 liber.²⁵⁷

2.dubna 1913 prošel zákon o "Dočasném propuštění vězňů ze zdravotních důvodů" přezdívaný „O kočkách a myších“ druhým čtením. Byla to reakce na odpor široké veřejnosti vůči násilnému vyživování sufražetek. Sufražetky byly podle tohoto zákona dočasně propouštěny na svobodu, aby se zotavily z hladovky, a pak znovu zatýkány. O den později byla odsouzena ke tříletému pobytu ve vězení Emmeline Pankhurst. V předvečer soudu ještě vyzývala k účasti na shromáždění, které WSPU naplánovala na 10. dubna do Albert Hall. 8. dubna byla zatčena na základě jakéhosi obskurního paragrafu z doby vlády Edvarda III také Annie Kenney a 30. dubna provedla vláda zátah v ústředí organizace, kde zatkla velkou část přítomných a odkud odvezla stěhovací vůz dokumentů, které nikdy nevrátila. Vedení organizace se ujala Grace Roe, které se duchapřítomně podařilo vyhnout zatčení. Také tiskař, který vydával časopis WSPU byl zatčen. Díky pomoci zetě Herthy Ayrton však nakonec „The suffragette“ přece jenom 2. května vyšla. Téhož dne požádalo ministerstvo vnitra, aby ředitelství pošt odpojilo telefony ústředí WSPU.²⁵⁸ Ředitelství odmítlo vyhovět. V červenci 1913 se konal policejní zátah v pobočce WSPU v Manchesteru.

WSPU tak byla nucena přejít do ilegality. Kitty Marion a další přijaly pravidla partizánské války, zaútočit a zmizet. Sufražetky začaly používat přestrojení a skrývaly se na anglickém venkově, v Irsku a dokonce i na kontinentu.

4. června 1913 pak zahynula, když se snažila narušit průběh dostihu na závodišti v Epsonu, Emily Wilding-Davison a WSPU tak dostala svoji mučednici.

²⁵⁶ *Certain officials of the union were given, as their main work, the task of advising incendiaries, and arranging for the supply of such inflammable materials...and other such matters as they might require*

Richard Whitmore: Alice Hawkins..., str. 150.

²⁵⁷ Taměž, str. 150.

²⁵⁸ Ředitelství odmítlo vyhovět.

V srpnu 1913 začaly členky WSPU narušovat zpěvem litanie za Emmelinu Pankhurst nedělní bohoslužby.²⁵⁹ Dobový tisk popsal jednu z takových akcí takto:

Včera dopoledne došlo k neobvyklému výstupu v katedrále Sv. Pavla. Na dvacet až třicet převážně mladých žen, oblečených v letních šatech, zaujalo místa v hlavní lodi. Až do ukončení LITANIE se chovaly jako obyčejné členky kongregace. Pak způsobily pozdvižení tím, že povstaly a začaly zpívat na melodii, která právě zněla, slova z předtištěných letáků. Ačkoliv jim bylo těžko porozumět, zdá se, že šlo o následující:

Zachraňte Emmeline Pankhurst

Ušetřte ji! Ušetřte ji!

Dopřejte jí světlo a propusťte ji na svobodu.

Zachraňte ji! Zachraňte ji!

Vyslyš nás, které se k tobě modlíme!

Ačkoliv není zvykem během modlitby Páně stát, ženy byly nechány na pokoji, neboť hned nebylo zřejmé, že zpívají něco jiného než náboženský text. Nicméně když po skončení modlitby Páně pokračovaly ve svém zpěvu a verš třikrát či čtyřikrát opakovaly, pokaždé hlasitěji a hlasitěji, bylo jasné o koho se jedná a co to zpívají. Způsobilo to mezi věřícími pozdvižení a ženy byly ihned kostelníky požádány, aby opustily katedrálu. Této žádosti většina žen vyhověla, bez toho, aby způsobila další výtržnost. Mezi několika málo z nich a kostelníky však vypukla krátká šarvátka, která skončila několika převrženými sedadly.. Kazatel se o celé věci nezmínil.

Děkan Inge po skončení bohoslužby naznačil, že představitelé katedrály nepodniknou pravděpodobně vůči ženám žádnou akci.²⁶⁰

²⁵⁹ Poprvé v tomu došlo v londýnské katedrále sv. Pavla.

²⁶⁰ An extraordinary scene occurred in St. Paul's Cathedral yesterday morning. Between 20 and 30 women, mostly young, and attired in summer costumes, occupied seats in the main aisle, and behaved as ordinary members of the congregation until the conclusion of the Litany. Then the women caused a sensation by rising and chanting in harmony with the choir words from a printed leaflet, which although difficult to catch, appeared to be as follows:

Save Emmeline Pankhurst

Spare her! Spare her!

Give her light and set her free.

Save her! Save her!

Hear us while we pray to Thee!

Although it is unusual for the congregation to stand during the Lord's Prayer, the women were not immediately interfered with, for so indistinctly had they uttered their invocation that the vergers were unaware that they were singing anything other than the words of the service. Upon the conclusion of the Lord's Prayer, however, they continued singing, repeating the verse three of four times, each time in a louder key, and it was then realised who they were and what the nature of the chanting was. The outburst created a profound sensation among the congregation. Vergers at once approached the women, and asked them to leave the Cathedral, a request with which most of the women complied without any further disturbance. A short struggle took place, however, between a few of

Podobné scény se opakovaly i jinde. Popis jedné z nich, ke které došlo během královské návštěvy opery během představení „Johanky z Arku“ se zachoval z pera americké novinářky Rhetta Childe Dorr. Když se publikum usadilo a čekalo na zahájení představení, ozvalo se najednou neočekávaně: „*Vaše Veličenstvo! Zatímco tady sedíme a nasloucháme příběhu této hrdinky, ušlechtilá žena je Vaší vládou ubíjena ve věznici v Holloway!*“ Pak ten zástup Britů prostě vybuchl. Nikdy jsem neviděla takovou paniku, alespoň do té doby, dokud jsem se o několik let později nedostala do revolučního Ruska. Všichni běhali kolem dokola jako by hledali nouzový východ. Pouze král s královnou zachovávali klid zatímco uvaděči, policie a kulísáci zaútočili na dveře lože. Ty byly samozřejmě zamknuté a zabarikádované a ta dáma dokončila docela dlouhý projev dříve než byla konečně uchopena a vyvečena z Opery. Publikum se snažilo usadit, když tu na povel povstal tucet a nebo více žen na horní galerii vylovily ze svých sukní množství fialové, bílé a zelené literatury a začaly ji sypat na hlavy publika pod nimi, s obvyklým sloganem „*Volební právo ženám*“ Trvalo to tři čtvrtě hodiny než se zvedla opona.²⁶¹

Na podzim 1913 odjela Emmeline Pankhurst do USA, organizace potřebovala další peníze. Po příjezdu zpět byla ihned po vystoupení z lodi zatčena. Od té době byla střídavě ve vězení a na svobodě. 9. března byla zatčena v St Andrew's Hall v Glasgowě i přes to, že se jí její ochranka snažila zuřivě bránit. Údajně padl i jeden výstřel z pistole.

Každé její zatčení provázela nová vlna akcí ze strany sufražetek. Podobně v únoru 1914 zapálila Frances Parker Whitekirk (škoda byla odhadnuta na 10 000 liber) jako reakci na zacházení s Ethel Moorhead ve vězení. Proti tomu jak se zacházelo se sufražetkami protestovali i někteří jedinci, kteří nebyli jejich velkými příznivci. Například biskup z Lincolnu psal v „The Times“ - *Metody represe a opatření jako je zákon „o kočkách a myších“ by si zasluhovaly pouze posměch, kdyby nebylo utrpení, které přinášejí. Jedinou rozumnou a trvalou nápravou*

them and the vergers, during which some chairs were overturned. No reference was made to the incident by the preacher.

Dean Inge, seen after the service, intimated that the Cathedral authorities were not likely to take any action in connection with the women's behaviour.

The Suffragists extraordinary scene at St. Paul, Morning Post ze 4. srpna 1913.

²⁶¹ *You Majesty! While we are sitting here listening the story of this heroine, a noble woman is being done to death in Holloway Prison by your Government!*“ Than crowd of titled Britons simply exploded. I never saw such panic, at least until I got into Revolutionary Russia, some year later. Everybody ran around in circles as if looking for fire exit, The King and Queen alone sat royally unmoved, while ushers, police, stage-hands and gentles attack the door of that box. Of course it was locked and barricaded the lady finished quite a long speech before she was finally seized and thrown out of the Opera house. The house made an attempt to settle down, but at the signal a score or more of women in the top balcony got up, fished for under their skirts a mass of purple, white and green literature and rained it the heads of the audience below, with their usual slogan: „Vote for Women!“ It was three quarters of an hour before the curtain went on the next up.

Rhetta Childe Dorr: A woman of fifty, New York, 1924, str. 260 - 261.

*současného nepokoje je skutečná liberální legislativa, to je rozšíření svobod prostřednictvím volebního práva.*²⁶²

Christabel Pankhurst také přerušila veškerou spolupráci s muži, včetně spřátelené MPU. Když její setra Sylvia tento zákaz spolupráce porušila, byla v lednu 1914 z organizace vyloučena. Reagovala na to tím, že svoji pobočku WSPU v londýnském East Endu přejmenovala i přes protesty sestry, že sufražetka je výraz, na který mají právo pouze členky WSPU, na ELFS (East London federation of the suffragettes). V té době – 6. února – další bývalé členky WSPU založily „utrakvistickou“ organizaci US (United suffragists).

Vláda se snažila hnutí sufražetek likvidovat mocenskými prostředky, ale ne zcela se jí to dařilo. *Musela jsem obdivovat téměř dokonalou organizaci, se kterou ty ženy vedly své záležitosti,* psala Rhetta Childe Dorr. *V jejich kancelářích, které zaplňovaly čtyř a nebo pětipatrovou budovu na Kingsway, byly pravidelně pořádané zásahy a všechny ženy, které zaujímaly určité postavení, byly zatčeny. Ale každá žena měla svoji zástupkyni – možná i dvě. Den po zátahu byly zástupkyně v budově, každá u svého vlastního stolu a pokračovaly metodicky v práci.*²⁶³

V dubnu a květnu 1914 došlo k další eskalaci násilí, sufražetky začaly ničit i obrazy v galeriích. Převážně se jednalo o portréty známých mužů a obrazy spoře oděných žen. Nejslavnější takový útok podnikla Mary Richardson, která poškodila obraz Venuše od Velazqueze.

Když se Emmeline Pankhurst vypravila 21. května do Buckinghamského paláce s peticí za volební právo žen, byla znovu zatčena. Došlo k bitvě mezi policií a holemi vyzbrojenými sufražetkami. Následujícího dne byly zavřeny Národní galerie, Tate gallery a další instituce. Grace Roe byla zatčena a došlo k dalšímu policejnímu zátahu v ústředí WSPU. Ministerstvo vnitra opět uvažovalo o tom, že přeruší telefonní spojení do Lincoln Innu. Olive Bartels v převlečení za vdovu nahradila v čele organizace Grace Roe a WSPU se stěhovala nejdříve do budovy, kde sídlila její pobočka ve Westminsteru a pak, po dalším policejním zátahu 8. června do „Myšího hradu“, tedy domu, kde se zotavovaly sufražetky, které byly propuštěny z vězení..

²⁶² *Method of repression and expedencies like the Cat and Mouse Act would deserve only ridicule, were it not for the suffering they involve. The only sane as lasting remedy for the present discontent is truly Liberal legislation, that is the extension of liberty though the franchise.*

Richard Whitmore: Alice Hawkins ..., str. 137.

²⁶³ *I had to admire the almost perfect organisation though which this women conducted their business. Their offices, which filled a four or five – story building in Kingsway, were frequently raided and every single woman of any importance arrested. But every woman had her understudy – perhaps two of them. The day after a raid the understudies were in the building, each at her proper desk, carrying methodically.*

Rhetta Childe Dorr: A woman of fifty ..., str 261.

16. července 1914 zorganizovala poslední velkou akci, shromáždění v „Holland park Hall“, Mildred Mansel, o které se díky jejím stykům – její bratranec, Ivor Guest, byl předseda parlamentního klubu liberální strany - předpokládalo, že jí policie nezatkně. Emmeline Pankhurst byla zatčena na nosítkách, na kterých jí tam přinášeli, Annie Kenney se tam podařilo dostat v přestrojení. WSPU dostala údajně od účastníků akce příslib příspěvku dalšími 16 000 librami.

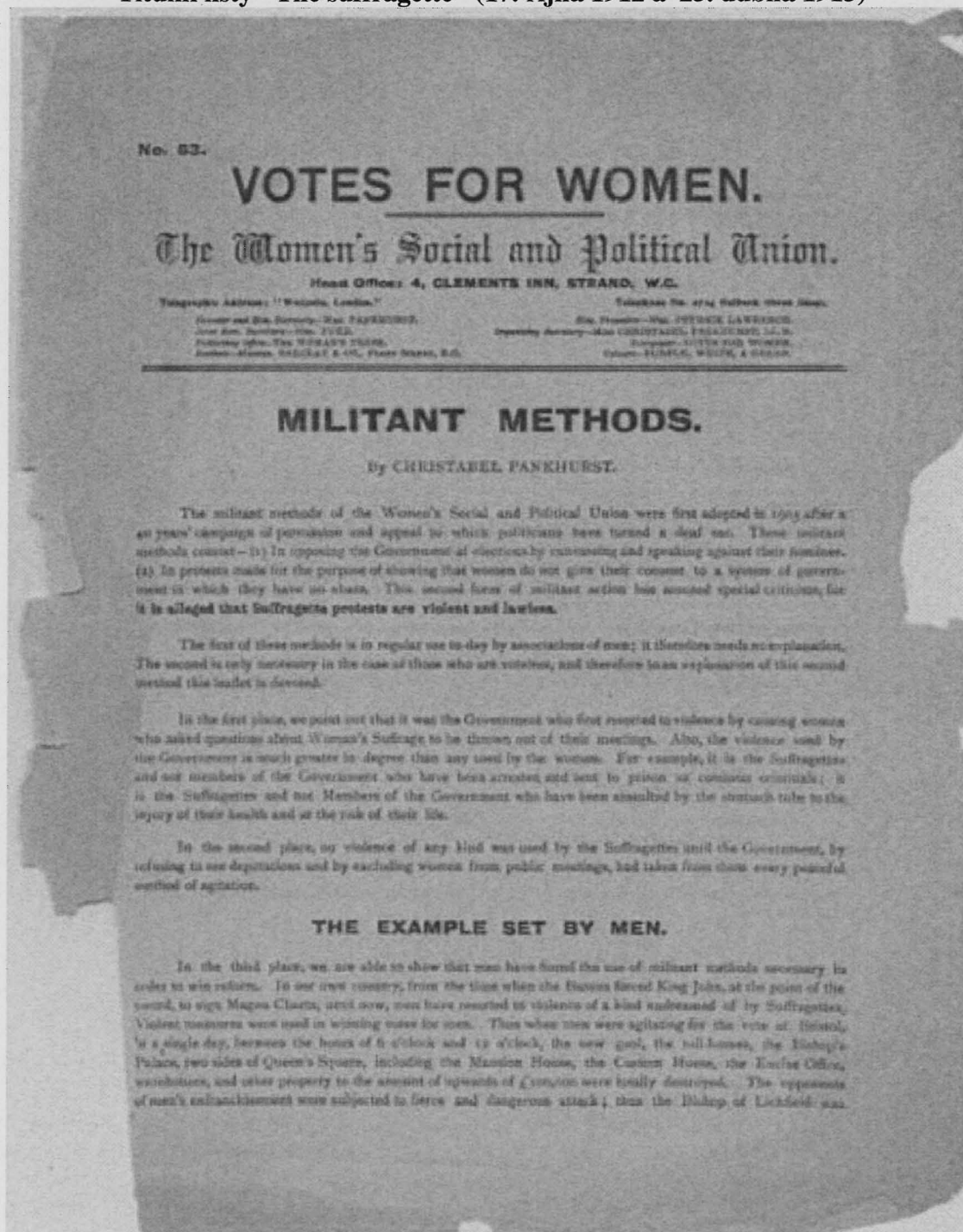
4. srpna Británie vstoupila do války a vše bylo jinak.



Emmeline Pankhurst (1913)



Titulní listy "The suffragette" (17. října 1912 a 25. dubna 1913)



„Votes for women“ s úvodníkem Christabel Pankhurst „Militantní metody“.



Lady Constance Lytton s brýlemi a ostříhanými vlasy převlečená za chudou švadlenu Jane Warton.

No. 102.

Telegrams: "WOMAN, LONDON."

Telephone: No. 2724 HOBSON (1 line).

The Women's Social and Political Union.

OFFICES LINCOLN'S INN HOUSE, KINGSWAY, W.C.

"We demand the Vote on the same terms as it is or may be granted to men."

Founder and Hon. Treasurer—MRS. PANKHURST.

Hon. Secretary—MRS. TUCK.

Publishing Office—THE WOMAN'S PRESS.

Newspaper—"THE SUFFRAGETTE."

Colours: Purple, White and Green.

WINDOW BREAKING. *on March 1st 1912.* TO ONE WHO HAS SUFFERED.

Dear Sir,

You, a prosperous shopkeeper, have had your windows broken and your business interfered with. You are very angry about it, and no wonder. But you are angry with the wrong people. You are angry with the women who broke your windows, whereas you ought really to be angry with the people who drove them to do it. Those people are the members of the present Government.

You know as well as I do that the Suffragettes bear no grudge against you personally, though perhaps they have some reason to do so. On the contrary, the women are good friends to you, and without them and their support what would become of that flourishing business of yours?

The people the Suffragettes are angry with, and the people you must blame for your broken windows, are, as I have said, the present Liberal Government. They are robbing women of their just right to vote for the Members of Parliament who levy taxes upon them and make laws for them. What is worse, the Government are constantly cheating and deluding the women who demand the Vote.

How would you like it yourself if you were treated in that fashion, and what would you do to get your rights? We know what men did a few years ago in South Africa for the sake of votes. It was not a question of a few broken windows then; it was a question of thousands of lives and millions of money.

"Well," you may say, "I sympathise with the women, but what have I got to do with it? Why should my windows be broken because Cabinet Ministers are a pack of rogues and tricksters?"

My dear Sir, you have got everything to do with it. You are a voter, and, therefore, the Members of the Government are your servants, and if they do wrong, you are really responsible for it. That is why your windows have been broken—to make you realise your responsibility in the matter.

Let me remind you again that women are your best supporters. You can get on very well without Mr. Asquith and Mr. Lloyd George, but you can't get on without the women who are your good friends in business. Surely one good turn deserves another! The women have been having a very hard time in this Votes for Women fight. What have you done, what are you doing, and what are you going to do to help them?

You as voters and as business men have got enormous influence. Last time there was window breaking, some people clamoured for severe punishment for the women. What good did that do? Long sentences of imprisonment, hunger strikes, forcible feeding, which, as the Recorder in a recent trial admitted, is torture! What man likes to think of women going through all that, even if his window has been broken?

Don't let it happen again. Put a stop to window breaking, and put a stop to the sufferings and sacrifices of the women, by telling the Liberal Government that you will stand no more of it and that women must have the Vote.

Believe me, the women will never give in, and you would think the less of them if they did. It is the politicians who must give in, and you and your fellow electors can make them do it.

The day will come when you will be as proud as can be of your broken windows, and of the orders you delivered to the Government to give women the vote.

I am, Sir,

Yours faithfully,

A SYMPATHISER.

Read "THE SUFFRAGETTE,"

WEEKLY, ONE PENNY.

From all Newsagents and Bookstalls.

Copies of this tract can be obtained from The Women's Press, Lincoln's Inn House, Kingsway, W.C. Price: 1/- per 1000; 1/- per 1000; post free.

Published by The Women's Press, Lincoln's Inn House, Kingsway, W.C., and printed by J. J. Rees & Co. Ltd., Cannon House, Kingsway, W.C.

Leták WSPU číslo 102 (1912).

VOTES FOR WOMEN.

The Women's Social and Political Union.

OFFICE: LINCOLN'S INN HOUSE, KINGSWAY, W.C.

Mrs. Pankhurst, Hon. Treasurer.
Mrs. Mabel Tuke, Hon. Sec.

Auditors: Messrs. Sayers & Wesson,
Chartered Accountants, 15, Hanover Square, W.

All Communications,
unless marked "private" will be opened
by the Hon. Secretary.

Telegraphic Address: WOSPOLU, LONDON.
Telephone 2724 Holborn (three lines).

January 10th, 1913.

Private and Confidential.

Dear Friend,

The Prime Minister has announced that in the week beginning January 20th the Women's Amendments to the Manhood Suffrage Bill will be discussed and voted upon. This means that within a few short days the fate of these Amendments will be finally decided.

The W.S.P.U. has from the first declined to call any truce on the strength of the Prime Minister's so-called pledge, and has refused to depend upon the Amendments in question, because the Government have not accepted the responsibility of getting them carried.

There are degrees of militancy. Some women are able to go further than others in militant action and each woman is the judge of her own duty so far as that is concerned. To be militant in some way or other is, however, a moral obligation. It is a duty which every woman will owe to her own conscience and self-respect, to other women who are less fortunate than she is herself, and to all those who are to come after her.

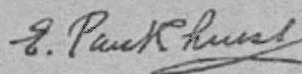
If any woman refrains from militant protest against the injury done by the Government and the House of Commons to women and to the race, she will share the responsibility for the crime. Submission under such circumstances will be itself a crime.

I know that the defeat of the Amendments will prove to thousands of women that to rely only on peaceful, patient methods, is to court failure, and that militancy is inevitable.

We must, as I have said, prepare to meet the crisis before it arises. Will you therefore tell me (by letter, if it is not possible to do so by word of mouth), that you are ready to take your share in manifesting in a practical manner your indignation at the betrayal of our cause.

Yours sincerely,

(Signed)



Výzva Emmeline Pankhurst z 10. ledna 1913.

New No. 607.
Old No. 114.

METROPOLITAN POLICE.

6 Division.
Marylebone Lane Station.
Take Notice, that you *Florence E. Haig*
are bound in the sum of *One hundred* Pounds to
appear at the *Bow Street* Police Court, situated at
Bow Street at *ten*
o'clock *A.M.*, on the *2nd* day of *March*
1912 to answer the charge of *Wilful Damage*


and unless you then appear there, further proceedings will be taken.

Dated this *1st* day of *March*
One Thousand Nine Hundred and *12*
W. S. H. H. H.
Officer on Duty.

* Being found drunk in a public street, or being giddy, while drunk, or disorderly behaviour in a street,
or whatever the charge may be.

60000-6-10 60000-6-11 M.P. 1912

Příkaz, aby se Florence Eliza Haig dostavila k soudu v Bow street (březen 1912).



Metropolitan
Police District
to wit. } TAKE NOTICE, that you

Florence Eliza Haig

(hereinafter called the Defendant) are bound in the Sum of *200*
Pounds, and your Sureties *Alexander W. Haig*
and *Rose Haig Thomas* —
in the Sum of *100* — Pounds each, that
you appear at the next Court of *Adjourning General*
Sessions of the Peace to be holden in, and for the County of London, at the
Sessions House, *Newington* on
the *19th* day of *March 1912* at Ten o'clock in the Forenoon,
to Answer, Plead, and take your Trial upon such Indictment as may be found
against you by the Grand Jury

and not depart the said Court without leave; and unless you the said Defendant
personally appear and Plead, and take your Trial accordingly, the Recognizances
entered into by you and your Sureties will be forthwith levied on you and them.

DATED this *12th* Day of *March*
One Thousand Nine Hundred and *Twelve*

Sta. II.—No. 22.

Notice to be given to the
Arrested and his Bail.

RECEIVED.

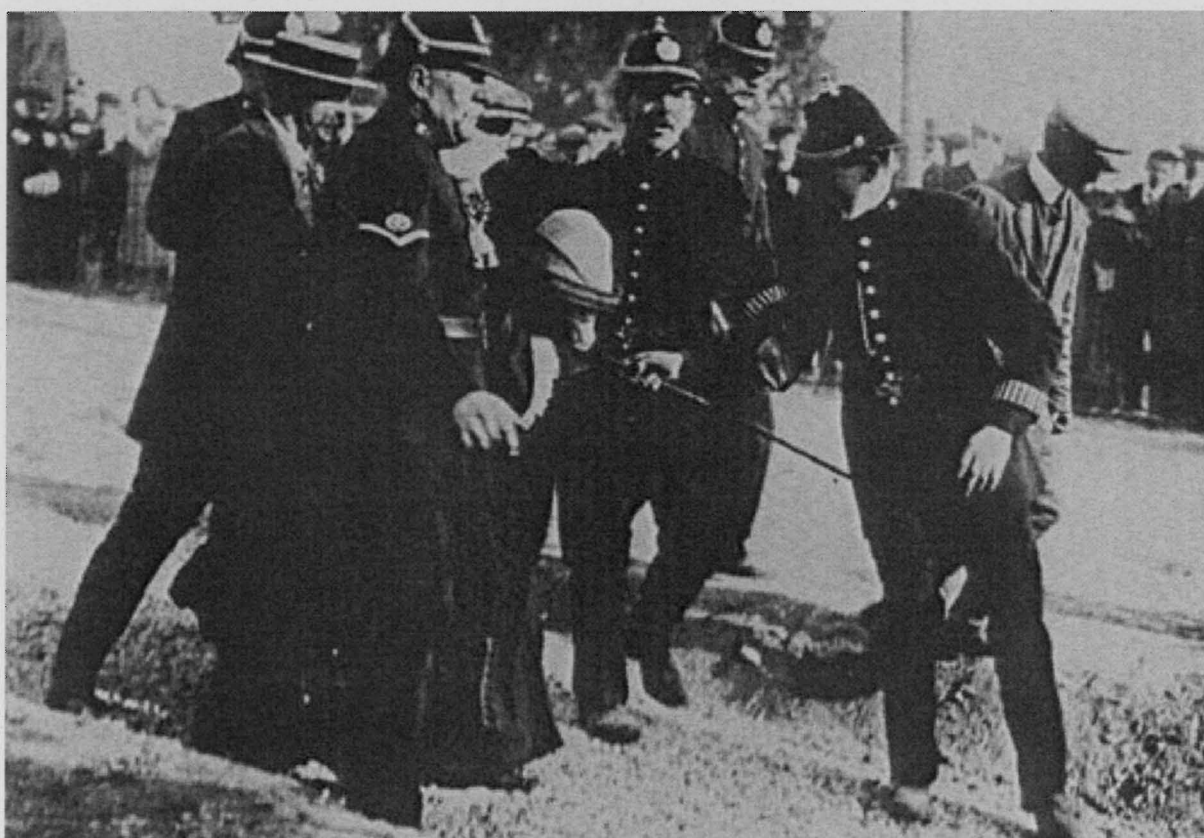
30024-06. H.P.

One of the Magistrates of the Police Courts of the Metropolis,
sitting at the *Barbours*
Police Court within the Metropolitan Police District.

Dokument o propuštění Florence Elizy Haig na kauci (březen 1912).



Llanystumdwy (1912)



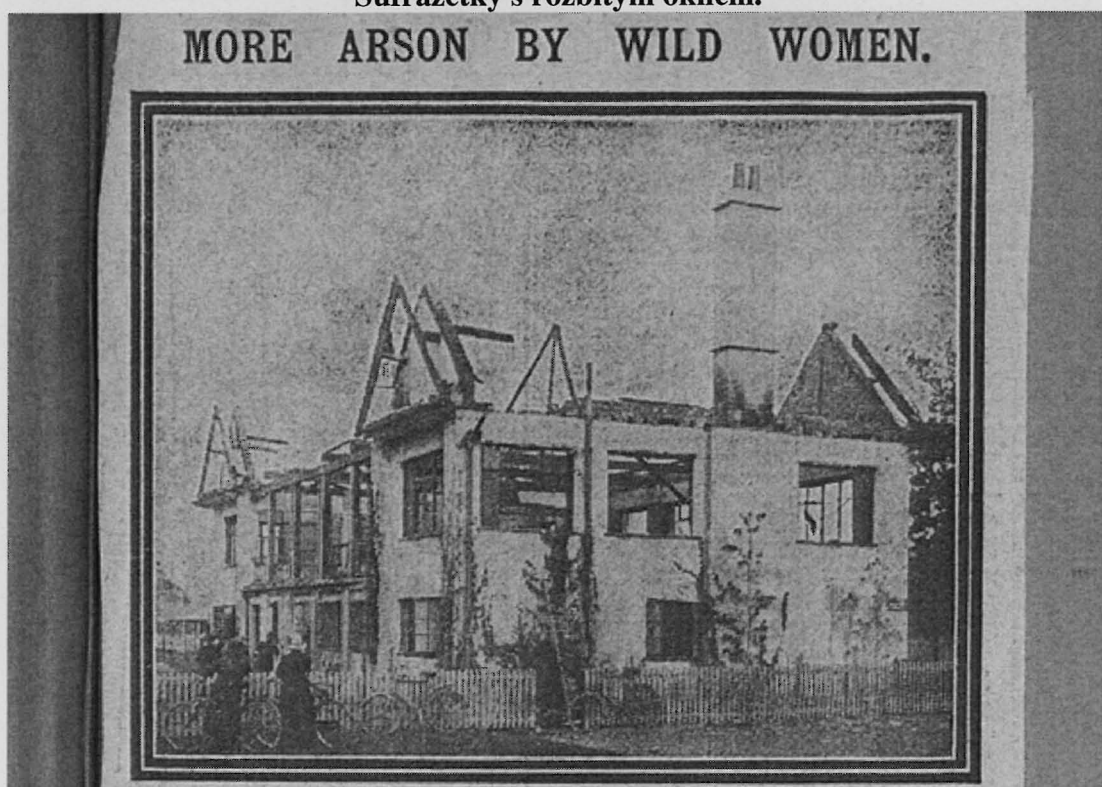
Policie zachraňuje sufražetku. Llanystumdwy (1912)



První stránka „Daily Mirror“ odsuzující útok davu na sufražetky. Ať už souhlasíme nebo nesouhlasíme s jejich militantními metodami, brutální útok rozzlobeného davu není možno ospravedlnit. Llanystumdwy (1912)



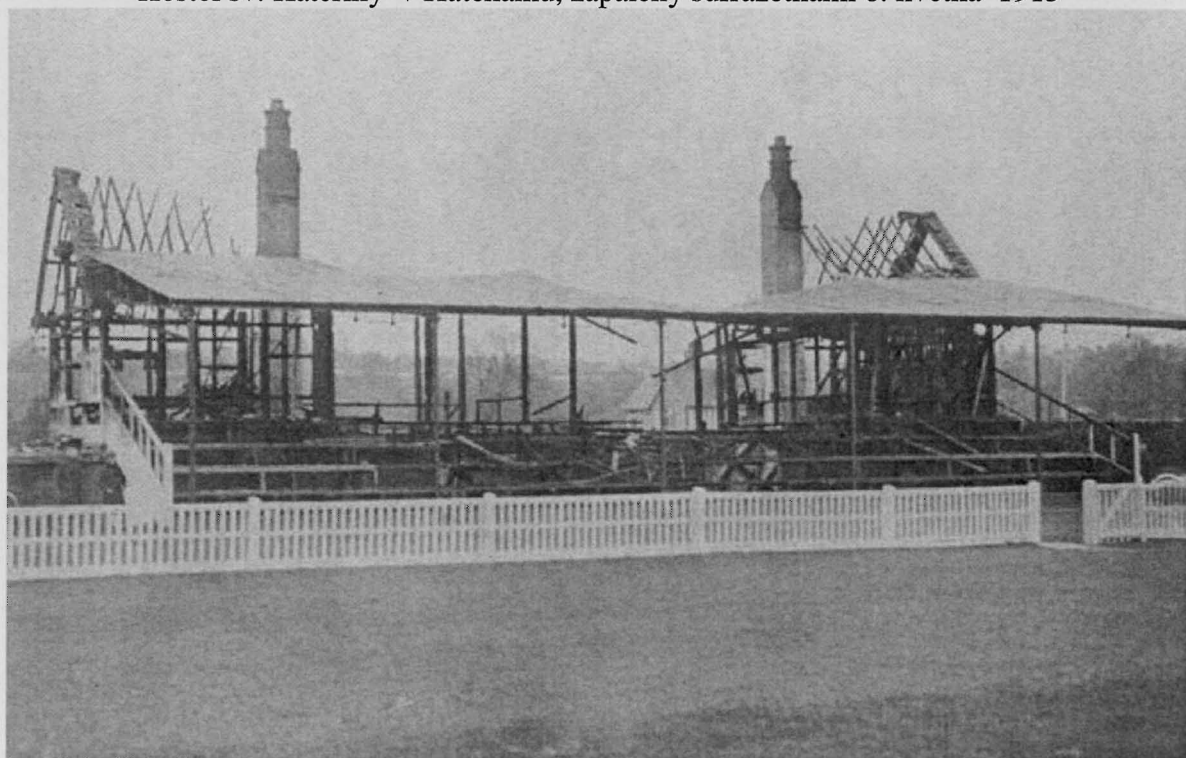
Sufražetky s rozbitým oknem.



Bristol (1913).



Kostel sv. Kateřiny v Hatchamu, zapálený sufražetkami 6. května 1913



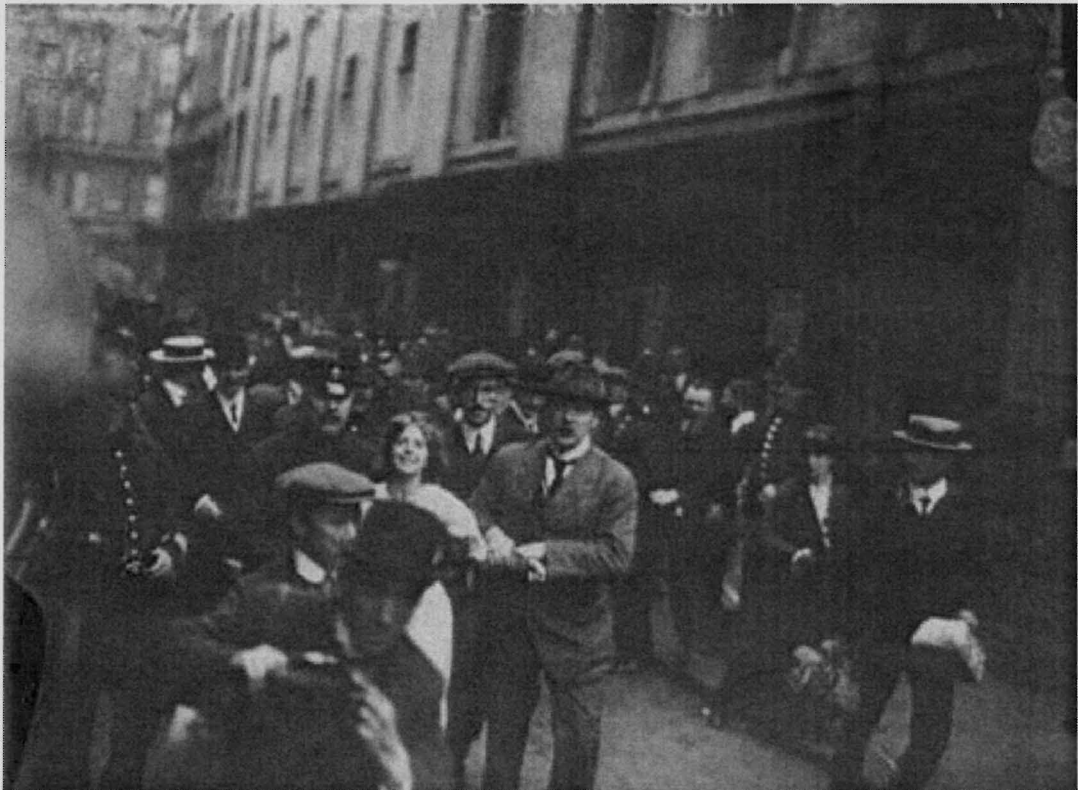
Vypálené závodiště (1913)



Trosky čajovny v londýnské botanické zahradě, dílo Lilian Lenton (únor 1913).



Zničený obchod WSPU (1913)



Zatýkání sufražetek (na dolním obrázku zatčení Annie Kenney).



Zatčení Olive Wharry alias Joyce Locke alias Phyllis North.



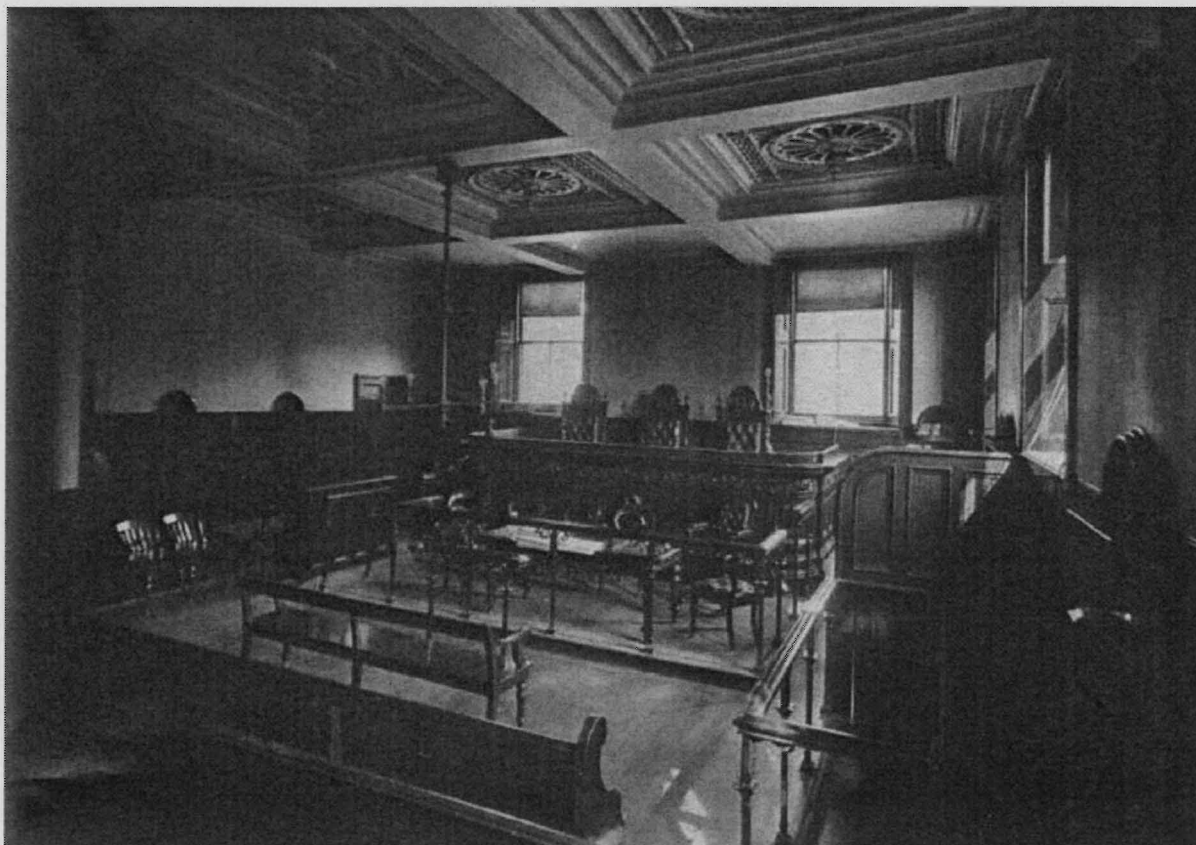
Zatčení Emmeline Pankhurst.



Zatčení sufražetky 19. 11 1910



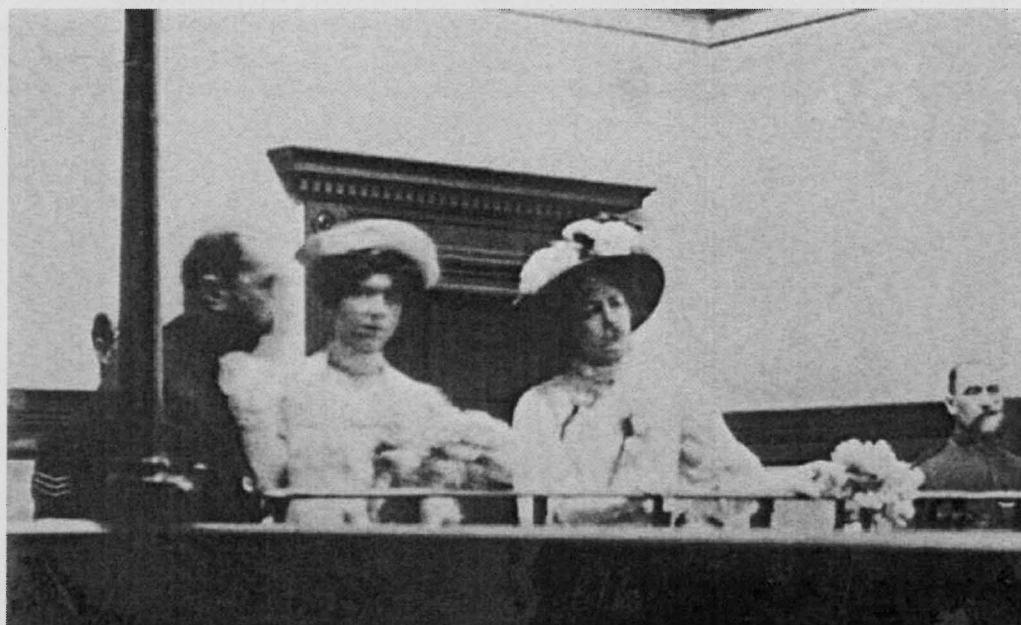
Emmeline Pankhurst vychází z budovy soudu v doprovodu svého právníka (1913).



Policejní soud (Dundee).



Sufražetka vyhlíží rozbitým oknem věznice v Holloway.

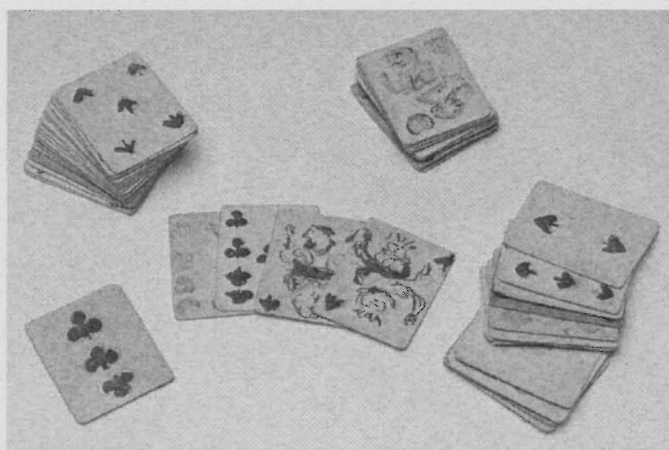


Soudní přeličení s Edith Leight a Mary New (1908).

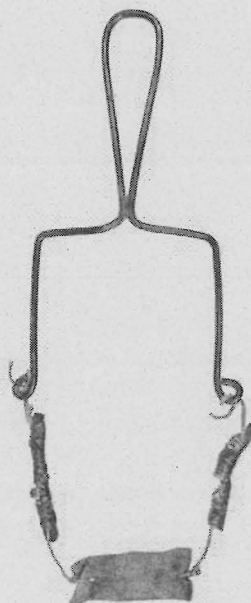
Obr. 1



Sufražetky na dvoře věznice v Holloway (nahore zleva doprava: Margaret Scott, -, Margaret McFarlane, Olive Hockin; vlevo dole: Lilian Lenton, vpravo dole Frieda Graham). Snímky byly pořízeny pomocí skrytého teleobjektivu policíí.



Šperk, který věnovala pobočka WSPU v Kensingtonu Louise Eates po jejím propuštění z vězení. Autorkou šperku byla Ernestine Mills (1909). Karty, které ve vězení vyrobila Kitty Marshall.



Vlevo ponožky, které upletla Edith New z vlny ze svých šatů ve věznici v Holloway (kolem 1908), vpravo prak, kterým rozbíjely sufražetky okna ve věznici (kolem 1912).



203651
65
203651/65

PETITION.

Register Number.	Name in full.	Age or Occupation.	Conduct in Prison.
12211	Oliver Wharry	26	"Has been 'good' - 'Bad' - 'Fair' or 'Indifferent'."
Conviction.		Sentence.	Mark for evaluation, for and, or not earned through any work, except a fine.
Court and Place.	Date.	Offence.	During last 12 months. Previously.
Dist. Court.	12-12-11	Malicious Damage	2 months
			II

H. J. Prison Holloway
18 December 1911.

James P. D.
Governor.

PREVIOUS CONVICTIONS. (Those proved in court to be marked*)

The previous convictions will only be given in the first petition after each conviction. In subsequent petitions the number of previous convictions will be summarized and a reference made by date to the first petition.

Sentence.	Court and Place.	Date.	Offence.	Name.

The Petitioner must not write on this margin.

To the Right Honourable His Majesty's Principal Secretary of State for the Home Department.

THE PETITION OF THE ABOVE-NAMED PRISONER HUMBLY SHEWETH:—

To the Home Secretary 19th Dec
Dear Sir

I am not a prisoner in Holloway because I have committed any crime, but because it was necessary to break the law for the purpose of making a political protest. I see no reason therefore why we suffragettes should not be treated as other political prisoners.

Therefore I claim the right to see visitors

No. 249

(9329-12-1-11)

every day, to write & receive letters, have daily newspapers & retain my watch
 Instead of being treated as a political prisoner, I am sentenced to two months in the second division
 I understand that according to Mr Churchill's regulations for Suffrage prisoners, we are not expected to do prison work & that we are entitled to remission of sentence for good conduct.
 I also understand that my 2 months sentence dates from Dec 5th the beginning of the Sessions
 I should feel much obliged if you could let me have a favourable answer on these points.
 Believe me
 Yours truly Olive Wharry

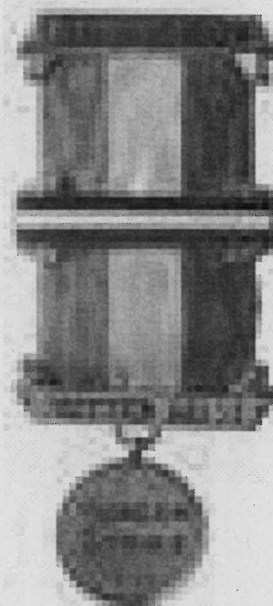
Petice ministrowi wnitra z 18. prosince 1911, ve kterém uvězněná Olive Wharry žádá privilegia politického vězně (přístup k dennímu tisku, možnost psát dopisy a ponechat si hodinky).



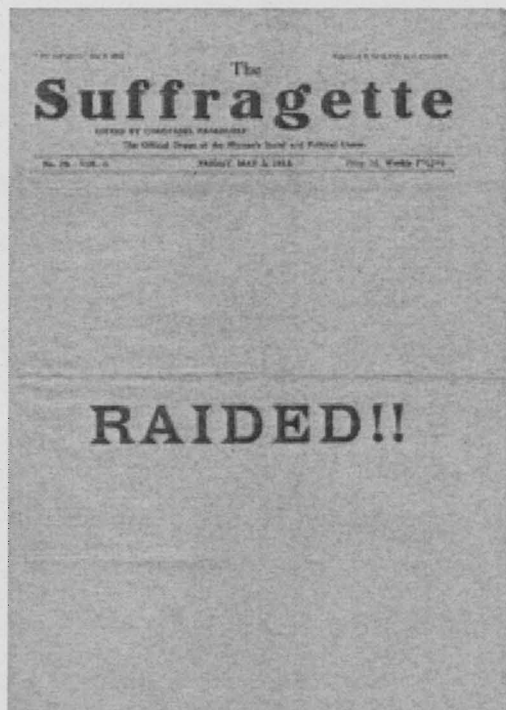
Násilné vyživování sufražetky ve vězení (dobová kresba).



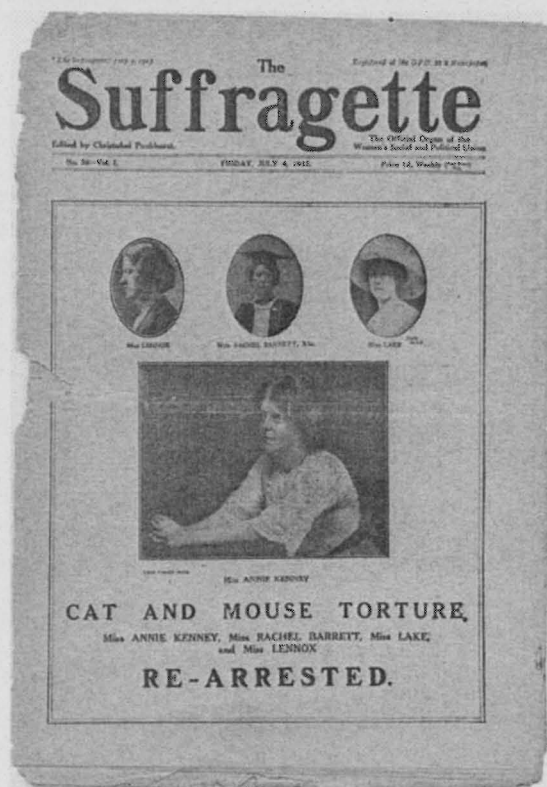
Stříbrná brož, která se dnes nachází ve sbírkách londýnského muzea, snad darovaná Agness Kelly za její účast v útoku, který sufražetky podnikly v březnu roku 1912.



Vyznamenání udělená WSPU „za statečnost“ Violet Jones (vlevo) a Florence Haig (vpravo) a Constance Lytton, dnes ve sbírkách Londýnského muzea. WSPU za ně platila výrobci (Toye) po 1 £.



Titulní stránka "The suffragette" z 2. května 1913, po policejním zátahu v ústředí WSPU, během kterého byly zatčeny Harriet Kerr, Beatrice Sanders, Rachel Barrett, Alice Lake a Geraldine Lenox.



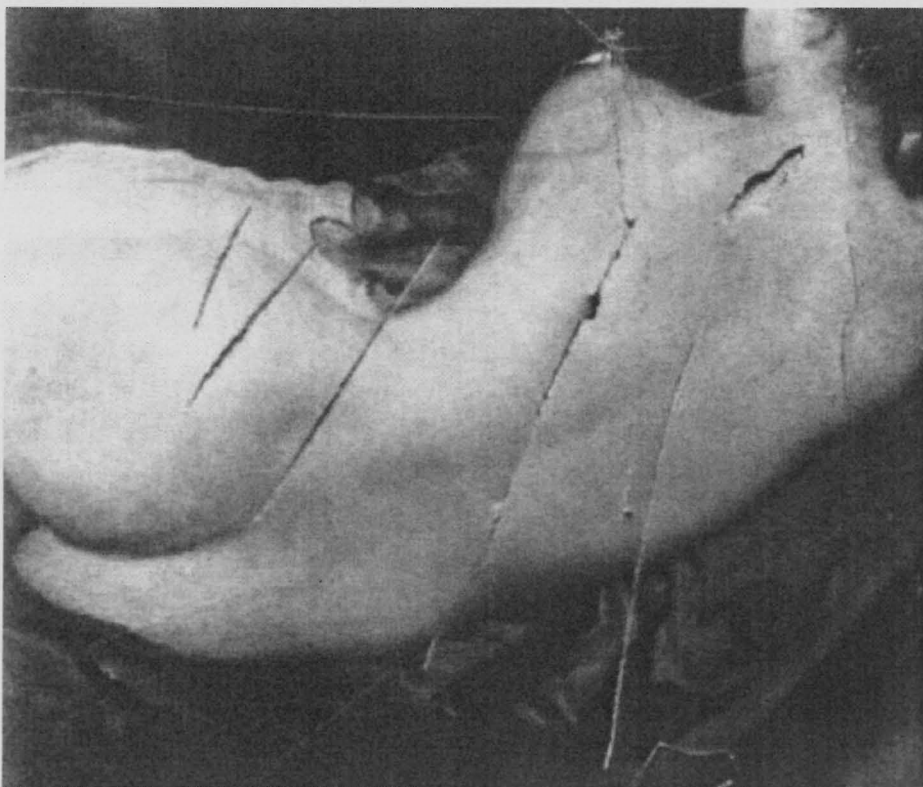
"The Suffragette" z 4. července 1913 s fotografiemi Annie Kenney, Geraldine Lennox, Rachel Barrett a Alice Lake.



Výsledek pokus vyhodit do povětří zeď věznice v Holloway (1913).



Zatčení Grace Roe (1914)



Poškozený obraz Venuše (1914).



Mary Richardson odchází od soudu (1914).

TO BUCKINGHAM PALACE!

TO DEMAND VOTES FOR WOMEN
TO PROTEST AGAINST TORTURE
TO CLAIM EQUAL TREATMENT
FOR MILITANT ULSTER MEN AND
MILITANT SUFFRAGISTS



DEPUTATION TO THE KING

Led by MRS. PANKHURST

Thursday Afternoon, May 21st, at 4 p.m.

An Irish deputation which demanded citizen rights was received by King George III. in person in 1723. Why should not the Women's Deputation be received in 1914 by King George V?

WSPU oznamuje svoji poslední velkou akci.



Policie zatýká Eleanor Higginson z Prestonu před Buckinghamským palácem.



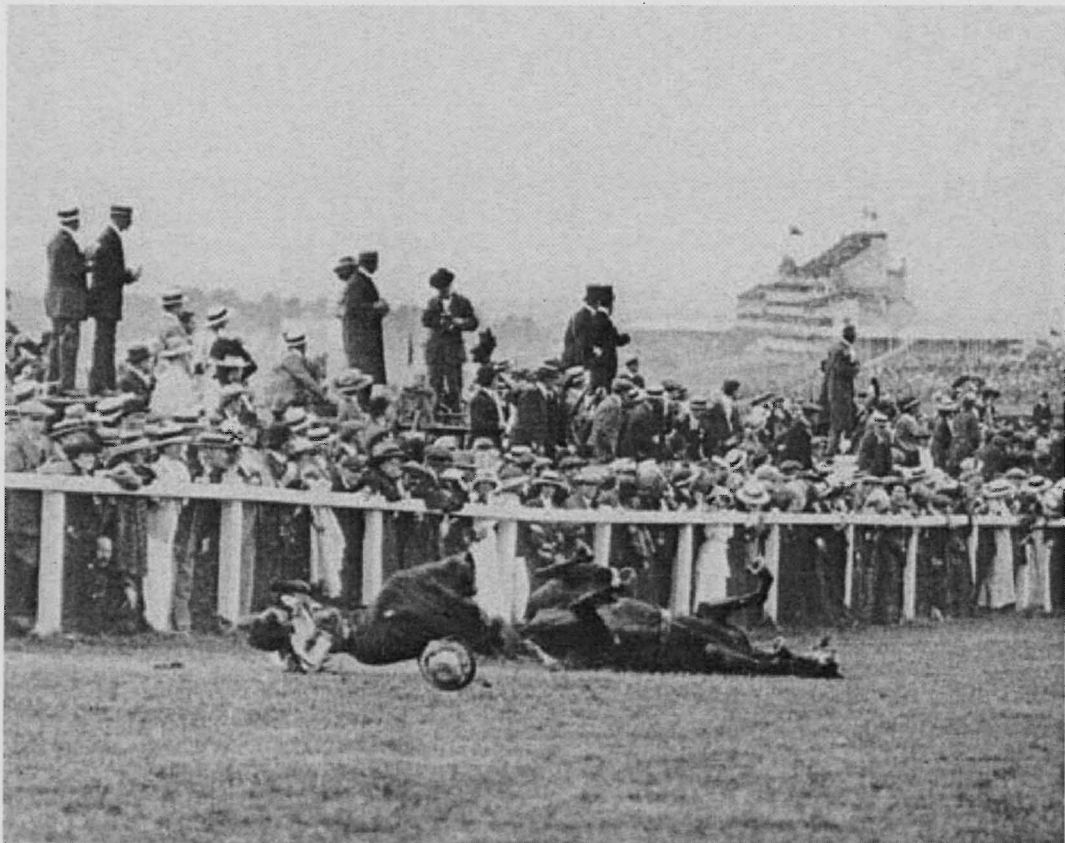
Policista odnáší Emmeline Pankhurst (1914).



Policie zatýká sufražetku před Buckinghamským palácem. (1914).



Sylvia Pankhurst zesláblá hladovkou na nosítkách (1914).



Smrt Emily Davison (1913).



Just as the first race began I summoned up all my courage and took out a copy of *The Suffragette* from my bag and waved it in the air. I had judged correctly: except for the scornful glances cast in my direction I was not molested.

It was not until the end of the third race that I saw Emily

Davison. We had met several times and from the talks we had had I had formed the opinion that she was a very serious-minded person. That was why I felt so surprised to see her. She was not the sort of woman to spend an afternoon at the races. I smiled to her; and from the distance she seemed to be smiling faintly back at me. She stood alone there, close to the white-painted rails where the course bends round at Tattenham Corner; she looked absorbed and yet far away from everybody else and seemed to have no interest in what was going on round her. I felt a sudden premonition about her and found my heart was beating excitedly. I shall always remember how beautifully calm her face was. But at that very moment—as I was told afterwards by her closest friend—she knew she was about to give her life for the cause.

It is impossible to explain feelings like that; one can only accept them and wonder. The evening before the Derby Emily had told a few friends, quite calmly, that she would be the only casualty. No one else would be injured, not even the jockey.

I was unable to keep my eyes off her as I stood holding *The Suffragette* up in my clenched hand. A minute before the race started she raised a paper of her own or some kind of card before her eyes. I was watching her hand. It did not shake. Even when I heard the pounding of the horses' hooves moving closer I saw she was still smiling. And suddenly she slipped under the rail and ran out into the middle of the racecourse. It was all over so quickly. Emily was under the hooves of one of the horses and seemed to be hurled for some distance across the grass. The horse stumbled sideways and its jockey was thrown from its back. She lay very still.

There was an awful silence that seemed to go on for minutes; then, suddenly, angry shouts and cries arose and people swarmed out on to the racecourse. I was rooted to the earth with horror until a man snatched the paper I was still holding in my hand and beat it across my face. That warned me of my own danger.

Popis smrti Emily Davison od Mary Richardson.



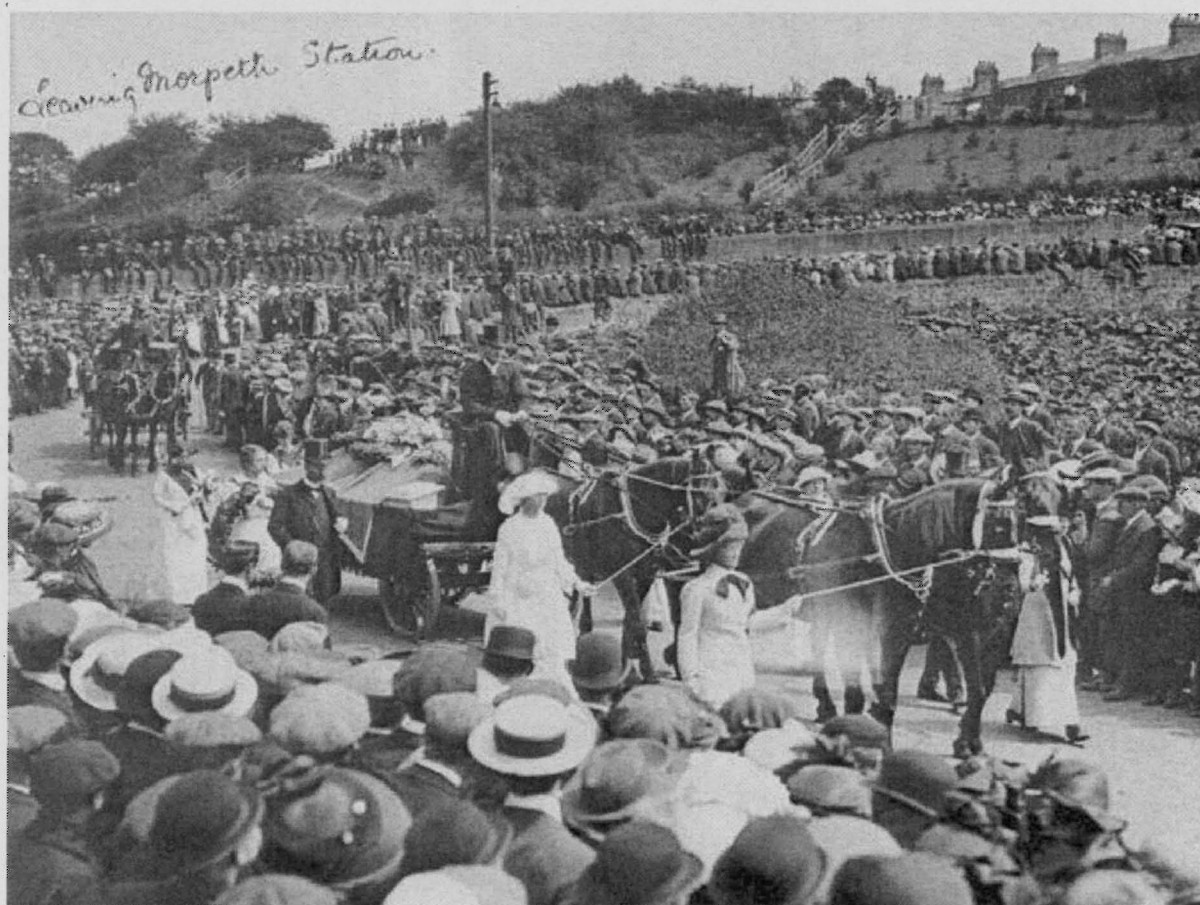
Kostel, ve kterém se konal smuteční obřad za Emily Davison.



Pohřeb Emily Davison (shora dolů - rakev Emily Davison, pohřební průvod na Piccadilly Circuit, sufražetky v černém, každá s lilií v ruce).



Pohřeb Emily Davison (Morpeth).



V

Obraz hnutí

Zatímco ve své manchesterské fázi byla WSPU organizací, která se snažila šířit svoje poselství o nutnosti přiznat ženám volební právo, po svém příchodu do Londýna začala navíc systematicky vytvářet svůj vlastní obraz. Tento obraz nebyl neměnný. Měnil se tak, jak se měnila sama organizace.

Potom, co WSPU získala své vlastní prostory v Clements Inn, založila také svůj vlastní časopis s názvem „Votes for women“. WSPU nebyla sice zdaleka první ženskou organizací, která vydávala svůj časopis, svůj časopis už půl století před ní vydávala Barbara Bodichon, sufražetky se však radikálně rozešly s tradicí tím, že své tiskoviny prodávaly na ulicích samy. Dodnes je jedním z nejčastějších námětů fotografií, které nalézáme na stránkách knih věnovaných volebnímu právu žen, obraz ženy, která stojí u chodníku a prodává propagační materiál.

Předtím než se sufražetky objevily na scéně, tiskoviny prodávali na ulicích pouze chlapi a muži. Pokud byly mimořádně pro tuto práci najímány také ženy, jednalo se o ženy z dělnických vrstev, které navíc prodávaly deníky a nikoliv kontroverzní politický materiál. S příchodem WSPU na politickou scénu se tedy poprvé v britské historii objevila v roli kamelota dobře oblečená středostavovská aktivistka.

Prodavačky zprostředkovávaly přístup k časopisu a tím k hnutí samotnému. Proto WSPU hledala pravidelně zájemkyně, vyhlašovala pravidelné soutěže o nejlepší prodavačku a snažila se tuto činnost oslavovat.

*Pokud jste nemocní smutní či nešťastní obraťte se na sufražetku, pokud se ztratíte v Londýně či v životě obraťte se na sufražetku, pokud jste v zemi cizincem, pokud dítěte rostou zoubky...obraťte se na sufražetku...Vydejte se rovnou k ženě, kterou vidíte stát každý den na stejném rohu a prodávat „Votes for women“.*²⁶⁴

²⁶⁴ *If you are sick or sad or sorry turn to the Suffragette; if you have lost your way, in London or in life turn to the Suffragette; if you are a stranger in strange land, if the baby's teeth do make ... turn to a suffragette ... Make straight for the woman you see standing at the same corner day after day selling „Vote for women“.*

Maria DiCenzo: Gutter politics, women newsies & the suffrage press v *Women's history review*, 1/12 (2003), str. 21, cituje *Votes for women* z 14. října 1910, str. 21.

Realita byla však jiná - prodavačky tiskovin byly pěšáky hnutí. Pokud stály na chodníku, riskovaly zatčení za narušování provozu a navíc mnoho kolemjdoucích jejich přítomnost provokovala.

Ženy, které se normálně pohybovaly na ulici jako prostitutky, květinářky a pouliční prodavačky patřily mezi spodinu a tak pouliční prodej tiskovin vyžadoval od členek hnutí nemalou odvalu a byl výrazem velkého zápalu pro věc.

Podle Briana Harrisona představoval pouliční prodej *symbolické vyjádření závazku a malou soukromou vzpouru, která předcházela pozdějšímu rozbíjení oken, zapalování dopisů a žhářství.*²⁶⁵

Herečka Kitty Marion později vzpomínala na dobu, kdy časopis prodávala: *Jedna z prvních věcí, které jsem se naučila, byl pouliční prodej "Votes for Women". To byl test lakmusovým papírkem. Všem novým přírůstkům ... bylo řečeno, že nejlepší, co mohou udělat bylo vzít svazek časopisů a „Pán Bůh s nimi“ postavit se s nimi na ulici a dokonce i když nic neprodají, pokud drží „Votes for Women“ na veřejnosti, stále propagují věc. To byla lekce sebezapření, sebezapření, sebe-disciplíny! Poprvé, když jsem zaujala své místo na „ostrůvku“ na Piccadilly Circus, hned vedle květinářky, měla jsem pocit, jako by mne jako dýky probodávaly oči všech kolemjdoucích a přála jsem si, aby se země rozestoupila a pohltila mne.*²⁶⁶

A to mohla Kitty Marion ještě mluvit o štěstí, že prodávala tisk uprostřed anonymity Londýna, kde jí nehrozilo, že ji uvidí někdo z rodiny. Margaret Haig vzpomínala po letech *...když jsem stála u chodníku a prodávala "Vote for Women" na hlavní třídě v Newportu během rušného sobotního rána, uviděla jsem, jak se zpoza rohu vynořuje kaštanový nos koně, který táhl kočár mé tchýně a instinktivně jsem zmizela do nejbližší boční ulice. Po celý život jsem měla problém uvědomovat si, že se skutečně stávají i věci, kterých jsem nebyla svědkem a že lidé si mohou být vědomi věcí, o kterých se nezmiňují. Dnes už si nemyslím, že skutečnost, že jsem se taktně nebo alespoň bázlivě schovala do vedlejší ulice, když jsem viděla jak její povoz přijíždí,*

²⁶⁵as a symbolic commitment a small scale private rebellion which anticipated the subsequent window smashing letter burning and arson

Tamtéž. str. 27.

²⁶⁶One of the first things I learned was to sell the paper Votes for Women on the street. That was the „acid” test. All new recruits ...were told the best thing they could do was to take a bundle of papers and how the „faith that was in them“ by standing on the streets with it, even if they didn't sell any, as long as they held up Votes for Women to the public and advertised the cause. What a lesson in self-denial, self-abnegation, self-discipline! The first time I took my place on the „Island“ in Piccadilly [sic]Circus, near the flower sellers, I felt as if every eye that looked at was a dagger piercing me thought and I wished the ground would open and swallow me.

Tamtéž, str. 27.

zabránilo Lady Mackworth, aby se dozvěděla, že její snacha prodává, ve dnech kdy se koná trh, na ulicích tiskoviny. Ale asi jsem to tenkrát tak trochu předpokládala.²⁶⁷

Na adresu žen se ozývaly velmi často poznámku typu „sežeň si manžela“ nebo „jdi se starat o manžela“. Žena, stojící na ulici, byla chápána jako někdo, kdo ohrožuje roli manželky a matky a mnozí kolemjdoucí reagovali na to, co považovali za provokaci, agresivně. Na druhé straně přítomnost „počestné“ ženy na ulici znamenala důležitý příspěvek ke konstrukci moderní politicky aktivní ženy.

Mary Richardson později psala: *Sexuální narážky, kterými se nás obzvláště starší muži rozhodli zasypávat, byla ta nejnenáviděnější část mé každodenní zkušenosti. ... O něco více přátelštější bombardování přicházelo od děvčat, která pracovala v místní továrně... S jejich pomocí jsem si udržovala přehled o tom, jaké ovoce a zelenina je právě na trhu. Dostat přezrálým rajčetem bylo po některých urážkách mužů téměř potěšením. Měsíc špinavých poznámek a shnilého ovoce a zeleniny mne dostával do stavu deprese, ze které jsem se někdy nebyla sama schopná dostat.*²⁶⁸

„Antis“ si na tuto jejich činnost stěžovali: *My máme samozřejmě práci nesnadnější díky těžkostem, které naši oponenti nemají. Připouštějí, aby jejich ženy a dívky stály na veřejných místech a rozích ulic a zvykaly si na hrubost, což nechceme napodobovat.*²⁶⁹

Sufražetkám v Londýně se navíc podařilo udělat podívanou i z rozvozu vlastních časopisů. Po městě samotném je totiž rozvážely bryčkami samotné sufražetky.

²⁶⁷ ...standing in the gutter selling "Vote for Women" in Newport High Street on busy, crowded Saturday morning, I saw the chestnut nose of the horse that drew the my mother-in-law's victoria coming round the corner, and instinctively dived down the nearest side street. I have all my life found a difficulty in realizing that what I do not see really happens, or that people can be really aware of things to which they do not refer. I do not suppose now that the fact that I tactfully, or at least timidly, dived down the a side street when I actually saw her carriage approaching, prevented Lady Mackworth from knowing that her daughter-in-law sold suffrage papers in the streets on market day. But half supposed it then.

Viscountess Rhondda: This was my world..., str. 132 - 133

²⁶⁸ The sex filths which elderly men in particular seemed determined to inflict on us was the most hateful part of my daily experience. ... A more friendly bombardment came from the girls who worked in Crosse and Blackwell's factory... They kept me in touch with whatever fruit of vegetable were in season. An over-ripe tomato was almost a pleasure after some of the men's insult. Month of filthy remarks and rotten fruit and vegetables reduced me to a state of depression from which I sometimes seemed unable to rouse myself.

Mary Richardson, Laugh and defiance, Londýn, 1953, str 12.

²⁶⁹ We are, of course deterred to this and in much of our work by difficulties which do not exist for our opponents, who will let their women and girls stand about in public places and at street corners and to have undergone many hardening processes which we do no desire to emulate.

Julia Bush: Women against the vote, female anti-suffragism in Brittan Oxford, 2007, str. 213.

Jiný oblíbený způsob prodeje časopisu byly „přehlídky“ sufražetek, které stály v dlouhé řadě podél chodníku viditelně označeny za deštivého počasí deštníky a za slunečného počasí zase slunečníky.

V létě se pak sufražetky vydávaly s karavany na „spanilé jízdy“ po venkově. První takovou jízdu uspořádala WFL, která se v květnu roku 1908 vydala na cestu s karavanem ozdobeným nápisem "Volební právo ženám", taženým koníkem jménem Asquith.²⁷⁰ Svůj karavan, kočírovaný Elsie Howey, měla i WSPU.

Využití karavanů k politické propagandě bylo něco, co mělo v Británii v této době již tradici. Karavany používaly velmi často zejména socialisté. Například ILP, jejímiž členkami byla většina zakladatelek WSPU, začala roku 1896 pravidelně vypravovat na cesty karavan „Clarion“. Jedné z jeho jízd se účastnila i jedna z prvních Londýnských členek WSPU, socialistka Dora Montefiore. Použití karavanů bylo tedy něco, co sufražetky zřejmě převzaly z dělnického hnutí.

Z cesty roku 1908 se zachoval popis takovéto „spanilé jízdy“ z pera jedné z účastnic – *vydaly jsem se na jih od Oxfordu, kde jsem uspořádaly naše poslední shromáždění, před tím než jsem se rozešly...Mezi posluchači převažovali dělníci. Vpředu stály většinou přesprátiš hlučné děti v dřevácích a za nimi okolo dvou, tří, čtyř set mužů. Přišlo si nás poslechnout několik žen a kolemjdoucích turistů. Police byla přítomná vždy... Vždy jsme začínaly tím, že jsem řekly, co chceme a ke které organizaci náležíme. Promluvíly jsme čtyři a celá akce trvala okolo hodiny a čtvrt... Zatímco jedna odpovídala na otázky, ostatní se vydaly kolem dokola vybírat peníze do klobouku, rozdávat letáky a prodávat pohlednice a odznaky a odpovídat na poznámky. Vždy se nám povedlo vybrat slušnou částku a prodaly jsme velký počet broží.*²⁷¹

Ne všechna shromáždění probíhala takto pokojně. Mnohdy vítala sufražetky po příjezdu do vesnice sprška shnilého ovoce a nebo kamenů.

²⁷⁰ První tři měsíce akcí vedly Lilian Hicks a Muriel Matters, v srpnu je vystřídala nejdříve Charlotte Despard, pak Alison Neilands a nakonec v říjnu Marguerite Sidley. Ta také strávila na cestách s karavanem další tři léta. Střídavě jí doprovázely Miss Henderson, Annie Roff a Violet Tillard.

²⁷¹ ...we went south to Oxford, where we held our last meeting and parted...The audience were mostly working men. In the front row children in clogs, generally rather noisy, and behind them the men, two, three or four hundred. Some women came to hear us and sometimes a passing tourist. The police always came... We always began by saying what we wanted and to what society we belonged. Four of us spoke and the whole meeting lasted about an hour and a quarter. While one answered questions, the others went round collecting money on a hat, disturbing pamphlets, selling post-cards and badges, and exhaling remarks. We always had a good collection, and we sold a great number of brooches.

Elizabeth Crawford: The Women's suffrage movement..., str. 96.

Po sufražetkách se vydaly na cestu i sufražistky. První takovou jízdu s povozem, který zaopatřila Luisa Lumsden, uspořádala Helen Frazer, která ihned po svém rozchodu s WSPU, dostala nabídku na místo organizátorky NUWSS od Millicent Fawcett a Bertranda Russella.²⁷²

WSPU měla také k dispozici auto, které patřilo manželům Pethick-Lawrencových a které dostalo přezdívku „La Suffragette“ a od dubna 1909 pak i svůj vlastní vůz v barvách organizace. Další auto získala organizace roku 1911 od hraběnky de La Warr.²⁷³

Toto auto bylo od února 1913 pod policejním dohledem, neboť policie podezírala Norah Smyth a Olive Hocken, že ho použily 19. února, aby se dostaly do Walesu, kde zapálily dům George Lloyda ve Walton Heath.

V době dovolených pak sufražetky vyrazily do známých přímořských letovisek, aby se zde pokoušely oslovit výletníky a spojovaly tak nutné s užitečným.

Prodej tisku znamenal pro sufražetky vítaný zdroj příjmu. Dalším zdrojem příjmu byly bazary a obchody. Bazary představovaly tradiční způsob, jak ženy získávaly peníze jak pro své organizace, tak pro kauzy, které prosazovaly. Veliký bazar, jehož výtěžek byl určen na podporu odvolání obilních zákonů, uspořádaly ženy například už roku 1845 v Covent garden. Sufražistky z Manchesteru připravovaly svůj bazar již roku 1872, takže sufražetky zde navazovaly na starší tradici.

Zřejmě největší bazar, který WSPU uspořádala, se konal 13. až 26. květnu 1909 na londýnském kluzišti. Výzdobu opatřila Sylvia Pankhurst. Jednalo se o malby na dřevě, které byly po skončení výstavy sneseny ze stěn a opětovně použity. Kromě toho navrhla Sylvia Pankhurst porcelán, který se používal v místním bufetu a po skončení výstavy šel do prodeje. Jinak se prodávalo všechno možné, hrály se divadelní skeče a předvádělo se jiu-jitsu. Emmeline Pankhurst, známá svou zálibou v šití, si na výstavišti otevřela stánek s klobouky.

Obdobná výstava WSPU se ještě konala roku 1910 ve Skotsku, roku 1911 pak WSPU uspořádala vánoční trhy a roku 1913 velikonoční trhy. Podobně pořádala trhy i WFL.

Pokud pořádání dobročinných bazarů a trhů představovala tradiční aktivitu, otevírání obchodů bylo novinkou, kterou zavedly sufražetky. Jako první takový obchod byl v lednu 1909 otevřen obchod na Church street 143, Notting Hill Gate, v Kensingtonu.

²⁷² Helen Moyer: *A woman in a man's word*, 1971, Sydney, str. 32.

²⁷³ Barvami organizace se staly bílá (čistota), zelená (naděje) a nachová (důstojnost). WSPU je poprvé představila v souvislosti s velikou manifestací v Hyde parku roku 1908. Barvy NUWSS byly bílá, zelená a červená.

K velké vlně zakládání obchodů došlo před všeobecnými volbami roku 1910, kdy je jako část své kampaně proti liberální straně otvíraly mnohé pobočky WSPU. I přesto, že mnohé prostory byly pronajaty primárně jako kancelář (committee rooms) pouze po dobu volební kampaně a obchod byl druhotnou záležitostí, mnohé obchody přežily i po volbách.

Pobočka WSPU v Islington hlásila – *lidé přicházejí a odcházejí celý den a prodej odznaků a dav, který se srocuje před výlohou ukazují, co všechno by bylo možno udělat, kdyby nějaká dobrá duše pomohla získat tyto prostory natrvalo.*²⁷⁴

Roku 1910 měla WSPU pouze v Londýně několik obchodů a nakladatelství „Woman's press“, které vlastnilo WSPU, se stěhovalo na novou adresu, kde bylo také otevřeno knihkupectví.²⁷⁵

V patře nad obchodem bývaly často další místnosti, které se využívaly jako kancelář. Obchody také sloužily jako náborová střediska, místa, kde se prodávala propagační literatura a místo, kde se pořádaly schůze, protože to bylo levnější a jednodušší než najímat sál.

WSPU byla jedna z prvních politických organizací, jejíž barvy a „obchodní značka“ byly všude. Byla to také jedna s prvních politických organizací, která pěstovala „firemní kulturu“ a která používala pro svoji propagaci prodej zboží denní spotřeby.

Prodávalo se téměř všechno. Doba sufražetek byla také zlatou dobou pohlednic, známka na pohlednici stála jenom polovinu pence a tak byly pohlednice velmi oblíbeným komunikačním prostředkem. Pohlednice se nejen posílaly, ale také sbíraly. V době, kdy se na nich často objevovaly karikatury známých politiků, včetně politiků z nově vzniklé socialistické strany, nepřekvapí, že se prodávaly dobře pohlednice s podobiznami sufražetek, ať už se jednalo o fotografie a nebo kreslené karikatury. Pohlednice spadající do první kategorie většinou sympatizovaly s hnutím, pohlednice spadající do druhé skupiny, pokud nebyly přímo vydány jednotlivými organizacemi sufražetek a sufražistek, většinou hnutí spíše zesměšňovaly.²⁷⁶

Prodávaly se také různé odznaky a ozdobné špendlíky. Na některých byly pouze iniciály organizace ať již v černobílém provedení nebo v barvách organizace. Na jiných byl „anděl svobody“ s trubkou a nápisem „volební právo ženám“ ověšený růžemi, bodlákem a lístkem

²⁷⁴ WSPU: *people are in and out of the shop all day long, and the sale of badges and the crowd that collect round the windows show how much could be done if some kind friends would help to keep on the premises permanently.* John Mercer: Commercial places, public spaces; suffragette shops and the public sphere, University of Sussex *Journal of contemporary history*, č. 7 (2004), cituje Votes for Women z 14. června 1910, str. 250.

²⁷⁵ Své obchody měly Cryodon, Lewisham, Hammersmith, Liburn a Fulham Road, Putney & Fulham, a Richmond

²⁷⁶ První pohlednice, jejímž tématem bylo volební právo žen, vznikla díky fotografovi z Daily Mirror, který zveřejnil průvod žen z londýnského Est Endu jak s kráčí s transparenty v únoru 1906 do Caxton Hall. Není jasné, kdo pohlednici objednal, byť je známo, že se prodávala v kancelářích ILP.

jetele, zhotovený podle návrhu Sylvie Pankhurst z roku 1908. Sylvia Pankhurst také navrhla odznak v barvách organizace s bíle oděnou ženou zakovanou v těžkých řetězech a nápisem „volební právo ženám“. Prodávaly se také špendlíky s keltskými motivy a nápisem „volební právo ženám“. Jako materiál se používalo zlato, stříbra, smalt i sklo. Populární byly přívěsky s fotografií Emmeline Pankhurst, její dcery Christabel a Emmeline Pethick-Lawrence.

Obdobně prodávala ozdobné špendlíky ve svých barvách WFL. Navíc zřejmě roku 1911 uvedla na trh u příležitosti sčítání lidu speciální odznak s nápisem „Žádné volební právo, žádné sčítání, sčítání odmítnuto“ (No vote/no census/ census resisted).

Na trhu byl i různé hry a hračky. Tak například pobočka WSPU v Kensingtonu vynalezla patrně v létě 1907 karetní hru „Sufražetka“. Další karetní hrou, která se objevila na trhu roku 1909, byla hra „Panko“. Karty navrhl E. T. Reed, karikaturista, který pracoval pro časopis „Punch“

Hra byla inzerována takto: Nejen že každý obrázek je sám o sobě zajímavým artefaktem, ale hra vytváří intenzivní napětí bez nejmenšího pocitu hořkosti.²⁷⁷ Poněkud komplikovanější verze této hry se prodávala na trhu od listopadu 1908 pod názvem „Holloway neboli volební právo ženám“ (Holloway, or votes for women). V prodeji byly i běžné karetní sady, jejichž rubová strana byla potištěna šípy (znak věznice v Holloway) v barvách WSPU. Na předvánočním trhu 1908 se objevila hra „Bereme parlament útokem“ (Rushing the house) inspirovaná zřejmě událostmi téhož roku. Vyráběla jí firma Novelty co., v Hampsteadu a byla inzerována jako něco, co „ilustruje historickou událost. Zábavná hra pro mladé i staré“ (Illustrating and historical event, an amusing game for young and old).

Prodávaly se také deskové hry jako například šachové sady, kdy proti sobě stály na jedné straně sufražetky a na druhé straně policisté. V květnu 1909 se dostalo na trh „Suffragetto“, což byla desková hra pro dva hráče. Cílem hry bylo, aby se sufražetce podařilo proklouznout do budovy parlamentu přes policejní kordony a zároveň zabránit policii, aby se dostala do Albert Hall. A naopak cílem policie bylo zabránit vstupu sufražetek do parlamentní budovy a překazit jejich shromáždění konané v Albert Hall.“ Další stolní hrou byla hra „Pank-a Squit“ Cílem hry bylo, co nejrychleji se dostat do parlamentní budovy. Jinou hrou byla hra „Sufražetky do vězení a ven neboli jak se dostat z věznice“. Vyráběla jí společnost Whitworth Hird, Ltd. v Norwitchi a

²⁷⁷ *Not only is each picture in itself and interesting memento, but the game produces intense excitement without the slight taint of bitterness.*

Elizabeth Crawford: *The Women's suffrage movement...*, str. 235.

v Londýně a jednalo se o hlavolam. Cílem bylo najít cestu z labyrintu, uprostřed něhož se nacházela věznice v Holloway. Na trhu byl od roku 1908 také k dostání speciální „Dámský hlavolam“ (The ladies puzzle) zvaný též „Hlavolam pro sufražetky“ (The suffragette puzzle), které vyráběla firma F. H: Ayres Ltd. v Londýně. Cílem hry bylo „protlačit návrh zákona o volením právu žen parlamentem“, tedy zasunout špendlík v podobě sufražetky do otvoru v krabici znázorňující parlament, tak aby se jeho špička dostala do středu krabice.

Na trh se také dostaly různé hračky jako byla „Elusive Christabel“ firmy Flashograph, narážka na tajuplné zmizení Christabel Pankhurst roku 1912 a nebo cínová sufražetka, v šedočerné sukni, rudém, krémovém a zeleném živůtku (možná německé výroby, kolem roku 1908), která měla zabudovaný kolečkový mechanismus a po natažení uměla chodit dokolečka a zvonit zvonce, oblíbenou pomůckou sufražetek, který držela v pravé ruce, zatímco v levici svírala leták s nápisem „Volební právo ženám“.

Prodával se také dvaadvaceti dílný porcelánový servis, který Sylvie Pankhurst navrhla pro výstavu roku 1909. Jeho jediným ozdobným motivem byl „anděl svobody“ troubící na trubku a byl nápis „svoboda“, tedy stejný motiv, který použila při výzdobě samotného výstaviště. V pozadí byly iniciály WSPU, věžeňská mříž a motiv růže, bodláku a lístku jetele. Šálky měly zelené ouško a porcelán byl zdoben zelenou obroučkou. Byl vyroben v porcelánce Williamsons v Longtonu (Staffordshire). Na tomto porcelánu se původně servírovalo občerstvení, které se na výstavišti prodávalo a po skončení výstavy šel do prodeje. V prodeji byl ještě roku 1911. Byla to dobrá investice. Roku 2006 byl jeden takový servis (šest šálek s podšálky, dezertní talířky, velký talíř a čajová konvice) vydražen za 6 240 liber.²⁷⁸

Pro výstavu, kterou pořádala WSPU v dubnu 1910 v Glasgowě vznikla skotská verze porcelánu, kterou dodala firma Diamond china co. Ručně malovaný porcelán byl opět ozdoben motivem „anděla svobody“, tentokrát však byl v pozadí pouze skotský bodlák. Kompletní servis se tehdy prodával za libru, malý čajový servis stál 15 šilinků a čajová souprava pro dva stála 11 šilinků.

Další porcelán, navíc doplněný znkem města, se prodával například v různých přímořských letoviscích.. Oblíbené byly zejména porcelánové zvonce a svícný.

Kromě toho se prodávaly porcelánové figurky Christabel Pankhurst a Annie Kenney, které pro londýnskou výstavu WSPU vytvořila Edith Downing, sošky se prodávaly za 5 guinejí a

²⁷⁸ vyvolávací cena servisu byla 2000 liber

"Suffragette tea service auctioned for £6,000", The guardian z 9. března 2006.

2 guineje. Není jasné, zda se nějaká dochovala.

Svůj porcelán prodávala také WFL. Na bílém podkladu byl vytištěn v barvách organizace medailon, který obsahoval iniciály organizace, nápis „volební právo ženám“ a motto organizace. Porcelán organizaci dodával Jacob Abrahams. Po první světové válce vznikla jeho další varianta, kterou používal londýnský klub Minerva, založený WFL 1920.

Jinak se prodávala čokoláda, cukrovinky, čaj, mýdlo, slunečníky, deštníky, šátky, dokonce i bicykly v barvách organizace. Výhodou nejrůznějšího spotřebního zboží bylo to, že nejen přinášely WSPU nutné a tolik potřebné finanční prostředky, ale také to, že s jeho pomocí pronikala propaganda do mnoha domácností, kam by se jinak nedostala. Nakupování byla legitimní činnost, která spadala do okruhu povinností žen a tak do těchto obchodů byly ochotny vstoupit i ženy, které by se zdráhaly vkročit do kanceláře politického hnutí.

Navíc obchody byly sice veřejným prostorem, který byl přístupný v zásadě každému, ale jednalo se veřejný prostor, který byl soukromě pronajímán, takže ho sufražetky mohly kontrolovat, což vzhledem k tomu s jakým nepřátelstvím ze strany části veřejnosti setkávaly také hrálo důležitou roli.

Podobným prostorem, který se nacházel na pomezí veřejného a soukromého, byly WSPU pořádané „At home“. Jednalo se velmi často o pravidelná setkání místních sufražetek, která se sice většinou konala v najatých prostorách, ale na nichž se podával čaj s pečivem, neboť sufražetky se snažily navodit pocit návštěvy rodinného salonu. Byly to jakési dny otevřených dveří a na setkáních se kromě sufražetek účastnily také hosté.

Sufražetkám v jejich propagaci pomáhaly také jiné organizace, zejména pak WWSL (Women writers suffrage league), SA (Suffrage atelier) a AFL (Actress' franchise league), tedy organizace profesionálních spisovatelek, umělek a hereček. Jednalo se o organizace, které sice nebyly otevřeně militantní, ale ve kterých hrály militantky jako Cicely Hamilton, Evelyn Sharp a Beatrice Harraden významnou roli. Členky těchto organizací na jedné straně dodávaly hnutí za volební právo potřebné propagační materiály jako byly praporce, plakáty, povídky, romány a divadelní hry, na druhé straně dostávaly od hnutí zakázky, takže se jednalo o vzájemně výhodný vztah.

Zejména divadelní hry byly velmi populární. Volání po tom, že by bylo třeba k propagaci volební práva žen využívat také divadelních her, se sice ozývalo mezi sufražistkami už v sedmdesátých letech, ale první taková hra vznikla až v osmdesátých letech devatenáctého století. Ze sedmdesáti jedna známých divadelních her, které se týkají volebního práva žen, byly

v 19. století napsány pouze čtyři. Zbylé divadelní hry byly sepsány až v době sufražetek.²⁷⁹

Jednalo se převážně o jednoaktovky a jejich náměty byly velmi různé. Dá se říci, že se převážně jednalo o hry, které kritizovaly stávající společenské poměry a jako prostředek nápravy věcí veřejných žádaly volební právo pro ženy a nebo se jednalo o satirické hry, které zesměšňovaly odpůrce volebního práva žen.

Zřejmě nejznámější takovou hrou byla komedie Cicely Hamilton s názvem „Jak jsme získaly volební právo“ (How the vote was won). Hra pojednává o domácnosti jednoho odpůrce volebního práva žen, která je obrácena vzhůru nohama, neboť do domu v průběhu celého dne přicházejí všechny možné i nemožné příbuzné, které uposlechlý výzvu politiků, aby s vrátily k rodinnému krbu a žádají ho, aby se o ně začal starat. K večeru dochází pán domu k názoru: *Pokud si tato prohnílá vláda myslí, že dopustíme, aby miliony žen zahálely pouze proto, že se jí nelíbí představa, že by moje teta Lizzie označila kus papíru a jednou za pět let ho vhodila do volební schránky, pak bude mít tato vláda, co do činění s muži a s pokřikem „Pryč s vládou“ se vydává do ulic města.*²⁸⁰

V některých případech se nejednalo ani tak o divadelní hru jako spíš o sled živých obrazů. Bezkonkurenčně nejspěšnější byla „Přehlídka velkých žen“ (A pageant of great women) Cicely Hamilton. Jednalo se o soudní přelíčení vedené Spravedlností, kde proti sobě stály Žena a Předsudky. Když Předsudky Ženě upírají volební právo s poukazem na její nedostatečnost, Žena postupně na svoji obhajobu povolává zástup slavných žen včetně skupiny válečnic. Spravedlnost pak vynáší rozsudek v prospěch Ženy a jedna z válečnic, Johanka z Arku, zahání Předsudky. Přehlídka byla velmi populární, protože zástup mlčenlivých žen mohly ztělesňovat bez problémů i amatérky (hlavní role zpravidla hrály profesionálky). Navíc se celá hra dodávala i s návodem jak správně osvětlit scénu. Hra byla natolik populární, že se uvažovalo i o jejím uvedení v Budapešti. Celá věc, ale ztroskotala na otázce autorských práv.

Propagační činnost sufražetek se samozřejmě neomezovala pouze na obchody a divadelní sály, ale sufražetky pravidelně vyrážely do ulic. Stačilo trochu křídý a chodník se proměnil v bezplatnou vývěsní tabuli – pravda samozřejmě musely dávat pozor, aby je při psaní nechytil policista. Na ulicích se také zpravidla odehrávalo slavnostní přivítání sufražetek, které byly

²⁷⁹ Elizabeth Crawford: The Women's suffrage movement..., 1999.

²⁸⁰ *If this rotten Government think we're going to maintain millions of women in idleness just because they don't like the idea of my Aunt Lizzie making a scratch on a bit paper and shoving it into a ballot-box once very five years, this Government have reckoned without the men.*

Sheila Stowell: A stage of their own, feminist playwrights of the suffrage era, Manchester, 1992.

propuštěny z vězení.

Sufražetky byly také odpovědný za zřejmě nejmasovější akce, které Londýn do té doby zažil. První takovou akci uspořádaly v Hyde parku v sobotu 21. června 1908. Akci přislíbily „Votes for women“ v lednu 1908 a pak ve „Výroční zprávě“ v únoru. Když totiž Christabel Pankhurst naléhala na podzim 1907 na Arthura Balfoura, aby se veřejně vyjádřil, že v případě vítězství konzervativní strany ve volbách jeho strana podpoří volební právo žen, odmítl s tím, že pokud se buď prokáže, že ženy jako třída mají na volebním právu zájem nebo pokud se ukáže, že se jim činí křivda ...je možné, že změní názor. Christabel Pankhurst si zoufala: *Kdybyste řekli, co byste považovali za důkaz, že máme o volební právo zájem! Jsem přesvědčena, že můžeme splnit jakoukoliv podmínku, kterou případně můžete předložit, ale momentálně tápeme v temnotách.*²⁸¹

Podobně se na podzim roku 1907 vyjádřil i Herbert Asquith, o kterém se už v té době proslýchalo, že bude zřejmě následujícím premiérem: *Jsem ochoten ustoupit od svých námitek, které nejsou pro tuto věc příliš podstatné...v okamžiku, kdy budu přesvědčen o dvou věcech: konkrétně, za prvé, že většina žen si přeje mít právo volit parlament a za druhé, že přiznání volebního práva ženám přinese užitek jak jim, tak společnosti jako celku.*²⁸²

Odpověď WSPU byla: 1908. *Vláda nás vyzvala, abychom ukázaly své počty. Přijímáme tuto výzvu. Přivedeme statisíce žen z celé země, aby demonstrovaly o tomto letním slunovratu v Hyde parku ... jednou pro vždy umlčíme všechny ty, kdo popírají odhodlanost žen získat volební právo. Bude to konečná odpověď všem těm, kteří stále požadují „důkazy“.*²⁸³

Celá akce měla velký úspěch. Do Hyde parku dorazily s pomocí třiceti speciálních vlaků ženy ze sedmdesáti měst celé Británie, na dvaceti řečnických tribunách se vystřídalo na osmdesát řečnic a do Hyde parku toho dne přišlo na čtvrt milionu lidí. WSPU začala používat své barvy právě v souvislosti s touto podívanou.

O samotný obraz účastnic hnutí se vedla bitva. Vedení WSPU si uvědomovalo, že pokud členky nebudou vypadat dostatečně žensky, hnutí bude odmítáno jako hnutí perversních mužatek.

²⁸¹ if one can be shown either that women as a class seriously desire the franchise, or that serious legislative injustice are being done them ... the change should be made....

If only you would say what you would regarded as proof that a demand exists! I know that we can fulfil any condition that you may lay down, but at present we are working in the dark.

Lisa Ticker: The spectacle of women, imagery of the suffrage campaign 1907 – 14, Chicago, 1988, str. 79.

²⁸² Tamtéž, str. 79.

²⁸³ We have been challenged by the Government to show numbers. We accept the challenge. We will bring hundreds of thousands of women from all over the country to demonstrate on that (midsummer) day in Hyde Park ...we will silence once and for all those who deny the strength of women's demand for the vote ... It would be the final answer to those still wanting "proof".

Tamtéž, str 91.

Vedení WSPU si také bylo vědomo toho, že ženu, která vstupuje do sféry vyhrazené mužům, je lehké ihned označit za ženu pochybené pověsti. Pokoušelo se tedy redefinovat veřejný prostor tím, že po svých členkách, které do něj vstupovaly, požadovalo, aby si zachovávaly vysoce femininní vzhled. *Elegance a důstojnost byly heslem dne, výstřednost se netrpěla. Mezi nemilitantními sufražistkami nebylo žádné předepsané oblečení, ale ve WSPU se můj kostým nelíbil, bylo nutno se pečlivě vyhýbat jakémukoliv náznaku maskulinity a proto když se vydala militantka rozbíjet okna, činila tak pravděpodobně ve vysoce zdobeném klobouku s širokou krempu,*²⁸⁴ psala poněkud ironicky Cicily Hamilton. Také „Votes for women“ přinášely pravidelně příspěvky o tom, jak se vhodně oblékat na společné akce a módní sloupek přinášel rady, jak sladit poslední módu s barvami organizace. *Sufražetka s vlasy ostříhanými nakrátko, pánským kloboukem, špatně padnoucí sukní, v mužském oděvu s límcem a kravatou - tak milovaná karikaturisty - kde jsi? Zmizela jsi jako pára nad hrncem, pokud jsi vůbec kdy existovala. Všimni si, jak dnešní sufražetka uvažuje zároveň o politických problémech i o módě, protože se v zásadě jedná o moderní bytost.*²⁸⁵ Obchodníci brzy zvěřili příležitost a začali v barvách sufražetek upravovat své výlohy. Tak se roku 1908 mohly „Votes for women“ radovat. *Člověk nemůže kráčet po Bond street a jejím okolí bez toho, aby si nepovšimnul skutečnosti, že naše barvy budou bezpochyby nejpopulárnějšími barvami podzimní a zimní módy. Téměř v každé výloze se nabízejí fialové a zelené klobouky, fialové a zelené kravaty a šaty z fialových a zelených látek v nespočetných variantách.*²⁸⁶

Obchody nejen prodávaly zboží v barvách organizace, ale také ho inzerovaly a když inzerovat zboží v barvách sufražetek, pak kde jinde než ve „Votes for women“. Proto psaly brzy „Votes for women“: *Mnoho podniků s velmi dobrou pověstí inzeruje na stánkách „Votes for women“. Tyto firmy nejsou dobročinnými společenstvími. Jedná se o obchodní firmy, které jsou řízeny podle tržních zásad. Pokud zjistí, že se jim vyplatí inzerovat ve „Votes for women“, budou*

²⁸⁴ *There was no costume code among non-militant suffragists but in WSPU the coat-and-skirt effect was not favoured; all suggestion of the masculine was carefully avoided, and therefore a militant setting forth to smash windows would probably include a picture hat.*

Lis Whitelaw: *The life & rebellious times of Cicely Hamilton*, 1990, str. 51.

²⁸⁵ *Suffragette of the shorn locks, billycock hat, ill-fitting skirt, masculine habit, collar and tie – Beloved of the Caricaturist – where art thou? Vanished with back numbers, if ever thou didst exist? Behold the present-day Suffragette pondering fashion side by side with political problems, for she is an essentially up-to-date being.*

Joel H. Kaplan a Sheila Stowell: *Theatre fashion - Oscar Wilde to suffragettes*, Cambridge, 1994, str. 155.

²⁸⁶ *one cannot walk down Bond-street and the neighbourhood without being struck by the fact that our colours are evidently going to be the leading shades in autumn and winter fashions. Almost every shop window is showing purple hats and green hats, purple ties and green ties, purple cloth gowns and green cloth gowns in endless variety.* Tamtéž, str. 173, cituje „Votes for women“ z 1 října 1908, str. 5.

*tak činit, pokud zjistí, že se jim to nevyplatí, přestanou tak činit. Čím více peněz se octne v pokladně našeho inzertního oddělení, tím lepší časopis můžeme tisknout a dosáhnout tak jeho vyšších nákladů a tím i jeho většího vlivu. Proto, nechť žádná žena, která věří ve věc volebního práva, nevchází do obchodu, který neinzeruje ve „Votes for women“ a nechť nakupuje pouze u těch firem, které tak činí a informuje je, proč u nich nakupuje.*²⁸⁷ Mezi WSPU a módním průmyslem tak vznikl podobně symbiotický vztah jako byl mezi sufražetkami a umělkyněmi.

Tento vztah nebyl narušen ani akcí v březnu 1912. Suфраžetky šířily letáky, kdy vysvětlovaly majitelům obchodů, že nesou odpovědnost za chování poslanců parlamentu, které volí a zároveň upozorňovaly: *Docela dobře se můžete obejít bez Mr. Asquitha nebo Mr. Lloyda, ale nemůžete se obejít bez žen, které jsou vašimi spolehlivými obchodními partnerkami.*²⁸⁸ Obchodníci to chápali velmi dobře a inzerovali své zboží i tehdy, když se vláda snažila tisk WSPU zakázat. Šlo to tak daleko, že roku 1913 firma Robinson a Cleaver ve snaze se vyhnout bojkotu, který hrozil těm firmám, které měly tu „drzost“ žádat kompenzaci za zničené výlohy, otiskla ve „Votes for women“ placený inzerát, kde se za podanou žalobu omlouvala s vysvětlením, že firma za žalobu není odpovědná, neboť podání žaloby je podmínkou pojistné smlouvy.

Podobné průvody jako ten roku 1908 pořádaly suфраžetky i v dalších letech. To už měly svoji vlastní vojenskou kapelu oblečenou v modrobílých uniformách. Tato kapela byla poprvé představena publiku na výstavě, kterou WSPU pořádala v květnu 1909. V létě každodenně obcházela věznici v Holloway, aby dodávala odvahu suфраžetkám, které zde vyhlásily hladovku.

Poslední z velikých přehlídek, během níž bylo zřejmě dosaženo maximálního počtu účastnic – v průvodu jich pochodovalo na čtyřicet tisíc a účastnily se ho i suфраžistky – byl korunovační průvod roku 1911.

Forma průvodu navazovala na minulé průvody. Opakovaly se úspěšné formule – vězeňkyně, zdravotní sestry, absolventky vysokých škol, ale bylo potřeba přidat něco dalšího.

²⁸⁷ *Many of the most highly reputed firms advertise weekly in the columns of Votes of Women. These firms are not philanthropic societies. They are business firms, run on sound business liens. If they find it pays them to advertise in "Votes for Women" they will advertise – if they find it doesn't, they won't. The more money that flows into the coffers of our advertisement department the better our paper can be made, the wider its circulation becomes, the further its influence reaches. Therefore, let every woman who believes on this cause never enter shop that does not advertise in VFW, and let her deal exclusively with those firms who do, and inform them why.*

Joel H. Kaplan a Sheila Stowell: Theatre fashion ..., str. 172, "Votes for women" z června 1911, str. 579.

²⁸⁸ *You can get on very well without Mr. Asquith or Mr. Lloyd George, but you can't get on without the women who are your good friends in business.*

Tamtéž, str. 174.

Korunovace přidala průvodu nejen na divácích, ale také na tématech.

Průvod se vydal na cestu odpoledne 17. června. Počasí se vydařilo. Průvod vedla Flora Drummond, následovaná Charlotte Marsh vlajkou WSPU. Za ní jela na koni jako Johanka z Arku dcera Annana Bryce, následovaná oddílem „nových křižáků“, oděných v pláštích v barvě královského purpuru a vyzbrojených přilbicí víry a kopím odvahy. Následovaly vězeňkyně, historické obrazy a alegorický obraz impéria. To vše z dílny Marion Wallace Dunlop a Edith Downing.

Sedm set vězeňkyň nebo žen, které je zastupovaly kráčelo v pětistupu, všechny oblečené v bílé a vyzbrojené kopími a bílými prapory.

Historické výjevy znázorňovaly ženy, které před rokem 1832 měly moc. Abatyše Hilda, šlechtičny v parlamentu za vlády Edvarda III., měšťky z Lyme Regis za vlády Alžběty I., kastelánky, šerifky, smírčí soudkyně.

Následovaly ženy z Nového Zélandu, Austrálie, Norska a Finska a těch států USA, kde již měly ženy volební právo.

Imperiální povoz sklídl uznání i odpůrců volebního práva žen. Symbolizoval jednotu impéria. Nahoře na něm seděly dvě ženy znázorňující Východ a Západ a u jejich nohou seděly další ženy, které znázorňovaly jednotlivé části impéria.

Imperiální povoz následovaly národní kostýmy, skotské dudy, velšské sbory, koloniální a internacionální kontingent. Po internacionálním kontingentu následovaly modrá, bílá a zlatá konzervativních žen. Za nimi pak královny Bertha, Boudicea, Ethelflaed, Elaenor, Anna Boleyn, Jana Seymour, Lady Jane Grey, Marie Skotská a Jindřiška Marie.

Nemohla chybět Charlotte Despard a WFL. Její představitelky nesly čtyřicet čtyři vavřínových věnců, za každou pobočku jeden a transparent „příměří“.

Za nimi pochodovala skupina anglikánek následovaná NUWSS v čele s Millicent Fawcett.

Korunovační průvod znamenal vyvrcholení velikých průvodů sufražetek a zároveň jejich konec. Korunovačním průvodem s jeho čtyřiceti tisíci účastnic bylo jednak dosaženo hranice, kterou nebylo možno překonat, jednak se taková procesí proměnila z odvážné protestní akce na normální podívanou a ztratila tak svůj militantní charakter.

Navíc s proměnou WSPU se také změnil způsob její propagandy. Poté, co WSPU vyhlásila válku vládě, doba průvodů s konečnou platností skončila. Napříště se převážně soustředily na obhajobu své činnosti. Přesto se sufražetkám podařilo uspořádat ještě jednu

velikou podívanou, a tou byl pohřeb Emily Wilding Davison. Emmeline Pankhurst byla v té době ve vězení, Christabel Pankhurst ve svém exilu v Paříži, proto připadla jeho organizace na Grace Roe.

Emily Wilding Davison zemřela na následky zranění, které utrpěla během dostihu, jehož průběh se snažila narušit.

Očitá svědkyně Mary Richardson popsala celou věc takto: *Stála tam sama vedle bíle natřeného zábradlí...Navždy si budu pamatovat pokojný výraz její tváře. Ale v tom samém okamžiku – jak mi, poté, řekla její blízká přítelkyně – věděla, že hodlá svůj život obětovat na oltář naší věci...Minutu po zahájení závodu si zaclonila oči výtiskem novin nebo nějakým papírem. Pozorovala jsem její ruku, nezachvěla se. Dokonce, když se přibližoval dusot koňských kopyt, pořád se usmívala. A pak se najednou prosmýkla pod zábradlím a rozběhla se doprostřed závodistiště. Všechno se přihodilo tak rychle. Emily skončila pod kopyty jednoho z koní a zdálo se, že byla vlečena několik metrů po trávě. Kůň vybočil stranou a jeho žokej byl vyhozen ze sedla. Zůstala ležet nehybně.*²⁸⁹

Emily Davison skončila pod kopyty koní, když se snažila narušit dostih. Hnutí, které v ten okamžik potřebovalo mučedníci, se sice rozhodlo její smrt interpretovat jako sebevraždu, ale s největší pravděpodobností se jednalo o nešťastnou náhodu. V její kabelce se našel zpáteční lístek na vlak.

Pohřeb Emily Davison se konal 14. června 1913 v Londýně, kam někdy kolem půl jedné odpoledne dorazil z Epsonu vagón s rakví, doprovázený nevlastním bratrem Emily Davison a dalšími členy rodiny. Na stanici rakev vítal špalír sufražetek s černými šerpami a praporem WSPU s černou stuhou. Rakev byla přikrytá nachovým sametovým přehozem zdobeným stříbrnou nití vyšitými šípy, na kterém spočíval vavřínový věnec, zde byla přemístěna do otevřeného, koňmi taženého povozu, který se vydal kolem druhé hodiny z Buckingham Palace Road na další cestu.

²⁸⁹ *She stood alone there, close to the white-painted rails ...I shall always remember how beautifully calm her face was. But at that very moment – as I was told afterwards by her closest friend – she knew she was about to give her life for the cause....A minute before the race started she raised a paper of her own or some kind of card before eyes. I was watching her hand. It did not shake. Even when I heard the pounding of the horses' hooves moving closer I saw her still smiling. And suddenly she slipped under the rail and ran out into the middle of the racecourse. It was over so quickly. Emily was under the hooves of one of the horses and seemed to be hurled for some distance across the grass. The horse stumbled sideways and its jockey was thrown from its back. She lay very still.*
Mary Richardson, *Laugh and defiance...*, str. 20

Smuteční průvod vedla bíle oděná Charlotte Marsh, která nesla v rukou zlatý kříž. „Illustrated chronicle“ jí přirovnávala k Johance z Arku.²⁹⁰ Marsh se jen s obtížemi prodírala shromážděným zástupem a razila smutečnímu průvodu cestu. Za ní kráčely mladé bíle oděné ženy s vavřínovými věnci a nachovým transparentem s provoláním Johanky z Arku „Boj pokračuje“, a „Bůh nám dopřeje vítězství.“ Za nimi šla další skupina bíle oděných žen, tentokrát s bělostnými liliemi, následovaná kapelou v barevně kontrastní žluté a rudé.

Za hudbou kráčely stovky černě oděných žen, s purpurovými kosatci v rukách a další kapela, tentokrát oděná v šarlatové barvě, následovaná ženami s nachovými pivoňkami a po nich londýnské sufražetky s bílými liliemi. Květiny znázorňovaly obět, věrnost a čistotu. V čele jednotlivých sekcí průvodu byly nesené purpurové transparenty s bílými nápisy „Vítězství, vítězství“ a „Dopřej mi svobodu nebo mi dopřej smrt“.

Kromě kapitána Davisona, bratra Emily Davison, a nejbližších příbuzných doprovázela rakev ještě přepadle a nemocně vypadající Sylvia Pankhurst. Její matka, která se původně chtěla pohřebního průvodu také účastnit, byla zatčena a dopravena do věznice v Holloway, takže její kočár, který jel za povozem s rakví byl prázdný.

Se smuteční černou kontrastovaly rudé a modré taláry universitních absolventek se zlatými a stříbrnými pokrývkami hlavy a povozy s květinami následované zástupkyněmi nejružnějších ženských, církevních a odborových organizací. Jak napsal „Daily Herald“ „třídní boj zde neměl místo.“

Nakonec průvod dorazil ke kostelu sv. Jiří na dnešní New Oxford street v Bloomsbury. Na schodech kostela ji očekával čestný špalír a rakev byla s vojenskými poctami dopravena do kostela. Bohoslužbu vedl reverend Baumgarten, který ocenil, že Emily Davison obětovala pro svou víru život.

Po skončení obřadu byla rakev převezena na King's Cross, kde se sešli desetitisíce tisíce diváků, kteří přihlíželi, jak byl rakev naložena do vlaku, který ji odvezl o půl šesté do Morpethu (Northumberland), kde byla Emily Davison následujícího dne pohřbena.

V Emily Davison získala WSPU svoji mučednici. Dodnes je to po Emmeline Pankhurst a její dceři Christabel zřejmě nejznámější sufražetkou. A přesto těsně před tím, než jí WSPU povýšila na svoji oficiální svatou, se uvažovalo o jejím vyloučení z řad organizace. WSPU měla vhodnější kandidátky na blahoslavení, například sestru Emmeline Pankhurst, která zemřela na

²⁹⁰ Lisa Tickner: Spectacle of women..., str. 138.

Štědrý den roku 1910, den po svém propuštění z vězení. V té době však organizace dodržovala vyhlášené příměří a mučedníci nepotřebovala.

Britská sufražistka Mary Stocks popsala svůj dojem z pohřbu takto: *Metrem jsme se vydali do Holbornu v naději, že uvidíme pohřeb Miss Davison, ale když jsme se blížili ke kostelu, narazili jsme na největší zástup lidí, jaký jsem kdy viděla - přímo podél Holbornu a ve všech těch uličkách, které vedou k Britskému muzeu. Snažili jsme se dostat k oknům, ale všude bylo plno, takže se nám podařilo pouze zahlédnout horní část pohybujících se transparentů, a tak jsme se vydali dál, tentokrát k cíli cesty (stanici na King's Cross); poté, co jsme se po celou cestu podél Euston road proplétali davem, jsme si konečně zabezpečili výhodnou pozici na schodech železničního depa St. Pancras - ze které jsme měli výhled na celou stanici a její vchod. Odtud se nám naskytla neobyčejná podívaná, protože celý prostor byl plný lidí s výjimkou malé uličky, kterou policie jen s velkými obtížemi udržovala průchodnou. Bylo jasné, že nečekala ani polovinu zástupu - právě tak jako já, když jsem vyčítala W.S.P.U., že pořádá veřejný pohřeb. Celkově se dá říci, že to byla nejkrásněji připravená věc, kterou kdy udělaly a že byla skutečně působivá. Bylo velmi zajímavé pozorovat chování davu, většina byla velmi překvapená. Nejsou ti Londýňané podivná čeládka? Hází kusy hlíny a rozeženou shromáždění zákony dodržujících Národních unionistek a pak přijdou po tisících s kloboukem v ruce a se slzami v očích, aby přihlíželi pohřbu jedné z nejhorších militantek, která kdy byla. Vskutku existuje určitá omluva pro lidi, kteří pošlou rozum k čertu a osloví je jejich vlastním jazykem.*²⁹¹

WSPU se snažila ukázat, že sufražetky jsou oběti systému. Skutečně se jim podařilo například přesvědčit mnoho lidí, aby protestovali proti jejich nucenému vyživování ve vězení. Odpor veřejnosti, včetně mnoha lékařů, byl také důvodem, proč bylo nahrazeno takzvaným zákonem „O kočkách a myších“.

²⁹¹ We took the tube to Holborn in the fond hope of seeing Miss Davison's funeral; but when we got near the church we found the densest crowd I have ever see - right along Holborn and all down those little streets that lead to the British Museum. We tried to get up to window but they were full and we only succeeded in seeing the top of moving banners; so we again set out, to cut it off as its goal (King's Cross Station); and after struggling through more dense crowds all along Euston Road, finally secured a position of vantage on the steps of St Pancras Railway Depot - overlooking the whole of Kings Cross and the entrance to the station. There we saw a most remarkable sight; for the whole space was dense with the crowd except of the little winding passage which the police with the great difficulty kept clear for the procession. They evidently hadn't expected anything like half the crowds - nor had I, when I abused W.S.P.U. for making a public funeral. On the whole it was the most beautifully arranged thing they have done - and it really succeeded in being very impressive. I was much interested to watch the attitude of the crowd - and most of them I think were thoroughly taken by surprise. But what a strange things the London public is! It breaks up meetings and throws clods of earth at unoffending law-abiding National Unionists, and its turns out in its thousands, with its hat in its hand and tears in its eyes, to watch the funeral of the most destructive militant who ever milled-

Mary Stocks: My commonplace book, Londýn, 1970, str. 66.

Vláda totiž řešila kvadraturu kruhu. Na jedné straně nechtěla a také nemohla hladovějící militantky propustit, na druhé straně, ale nepotřebovala žádné mučenice. *Myslím si, že byste zjistili, že by bylo ochotno zemřít na třicet až čtyřicet [sufražetek]. Jsou to fanatické a hysterické ženy, které se nebojí zemřít kvůli věci, kterou pokládají za věc žen*, vysvětloval ministr vnitra v Parlamentu.²⁹²

Když se však vláda rozhodla řešit celou situaci řešit nuceným vyživováním sufražetek, začaly jí chodit protesty.

Do vězení bylo posláno 1240 sufražetek a 165 vězeňkyň a tři muži byli nuceně vyživováni.

*Nucené vyživování, tak jak se provádí ve věznicích jeho Veličenstva není umělé vyživování, které se praktikuje v nemocnicích. V nemocnicích je pokládáno za operaci, která je ospravedlnitelná pouze tehdy, má-li zachránit život a nebo umenšit utrpení. Přistupuje se k ní se souhlasem pacienta a nebo jeho příbuzných. Ve věznicích jeho Veličenstva se operace provádí na duševně zdravých lidech bez jejich souhlasu. Mr McKenna připustil ve Sněmovně, že trubice nebyly řádně sterilizovány. Vězeňkyně, které jsou nuceně vyživovány, jsou umístěny na samotce a připraveny tak o pohyb, návštěvu kaple a knihy, většinou jsou připraveny o možnost koupele a jedna prohlásila, že jí byla odeprána dokonce návštěva umyvárny,*²⁹³ psala Flora Murray, jedna z lékařek, která o z vězení propuštěné sufražetky pečovala, ministroví vnitra.

Nebyla sama, kdo proti nucenému vyživování sufražetek, protestoval. *Milý pane ministře vnitra. Nikdo nemůže zpochybňovat vážnost situace, která nastala a ve které mne žádáte o radu. Mohu pouze opakovat, že nucené vyživování je, podle mého názoru, samo o sobě pochybené a že většinou nevede k vytyčenému cíli. Teoreticky se k němu přistupuje proto, aby s zabránilo hladovce vězeňkyň a jejich následnému propuštění z vězení. V praxi často vede k tomu, že vězeňkyně stráví ve vězení o dva či tři týdny více, než navíc než by jinak strávila a to vše je dosaženo za cenu fyzikálního a duševního utrpení, které je naprosto neúměrné k výsledku,*

²⁹² I think you would find that 30 or 40 would come forward to die. They are fanatical and hysterical women who do not fear death on fighting what they believe to be the cause of women.

Belinda Hollyer: Votes for women, 1988, Londýn, 2003, str. 121.

²⁹³ Three have been 1 240 commitments of Suffragists to Prisons, 165 of the women prisoners and 3 of men have been forcibly fed.

Forcible Feeding as practised in H. M. Goals is not the artificial Feeding of Hospitals. In hospitals it is regarded and an operation, justifiable only its objects is to save life, or lessen suffering – it is undertaken with the consent of the patient, or his friends.

In H. M. Prison the operation is performed upon sane people within their consent. Mr McKenna has admitted the House, that the tube is not properly sterilized, Prisoners who are being forcibly fed have to endure solitary confinement, and are deprived of Exercise, Chapel and Books, they are usually deprived of bath, and one has stated that she "was no allowed to go to the lavatory.

Joyce Marlow: Votes for women, Londýn, 2001, str. 223.

*kterého je dosaženo. V důsledku toho mizí jeho odstrašující účinek, psal ministrovi vnitra londýnský biskup, muž, který stál jinak neochvějně na straně „antis“.*²⁹⁴

A o nuceném vyživování sufražetek se nediskutovalo pouze v Británii. *Miss Zelig Emerson, americká sufražetka, která byla propuštěna z vězení a momentálně pobývá v ozdravovně, se údajně nachází ve špatném zdravotním stavu v důsledku nuceného vyživování, kterému byla podrobena. Lékaři nepovolili s výjimkou její matky, která s ní tráví pouze pět minut denně, žádné návštěvy. Členky „Vězeňského výboru sufražetek“ (Suffragette Jail Committee), které dívku viděly, po jejím propuštění z věznice v Holloway, uvádějí, že má v důsledku toho, jak se s ní zacházelo, znetvořený obličej, neboť má zlomených několik kostí v nose, psal „New York Times“.*²⁹⁵

O nuceném vyživování se nejen psalo, ale přicházely také protesty, včetně protestu nositelky Nobelovy ceny Marie Curie. Proto se vláda rozhodla nucené vyživování sufražetek nahradit, na základě nově přijatého zákona „O kočkách a myších“, jejich dočasným propouštěním z vězení. Sufražetky byly místo nuceného vyživování době propuštěny z vězení na propustku, aby se zotavily z hladovky a pak opět vězněny.

Jednoho krásného rána, vzpomínala Kitty Marion na své propuštění z vězení, ve čtvrtek 16. dubna, přišel ředitel věznice Dr. Paton a místo přísného úředníka vstoupila do cely vřelá lidská bytost. Byl šťastný jak blecha a vesele zdravil: „Nazdar, Rezko!“ Přinesl mi propustku na šest dní podle „Koček a myši“. Na to, aby se podařilo napravit škody, způsobené Křesťanskou vládou Jeho Veličenstva by bylo potřeba více času. Během čtrnácti týdnů a dvou dnů jsem byla nuceně vyživována dvě stě třicet dvakrát, za posledních pět týdnů a pět dní třikrát denně. Ztratila jsem třicet šest kilo...Přátelé, kteří mne přišli navštívit do sanatoria sestry Pine, kam mne

²⁹⁴ Dear Home Secretary. No one can dispute the seriousness of the situation which has arisen and on which you ask my advice - I can only repeat that forcible feeding is, in my opinion, objectionable in itself, and also that it very largely fails in its object. In theory it is resorted to in order to prevent the self-starvation of prisoners, and their consequent release from prison. In practice it too often results in the detention of the prisoners for two or three weeks longer than they could otherwise have been detained. And this is accomplished at the cost of physical and mental suffering wholly disproportionate to the end achieved.

Joyce Marlow: Votes for women ..., str. 225 – 226.

²⁹⁵ Miss Zelig Emerson, the American suffragette who was released from prison yesterday and is now in a nursing home, is reported to be in a serious condition as a result of the forcible feeding to which she was subjected. ... The doctors do not allow any visitors except her mother, and she spends only five minutes with her daily. Members of the Suffragette Jail Committee who saw the girl when she was released from Holloway Prison say the results of the treatment will leave a facial disfigurement. Several bones of the nose were broken.

Forcible feeding broke girl's nose v „New York Times“ z 9. dubna 1913.

*umístili, byli šokováni tím, jak jsme vypadala. Říkali, že vypadám jako sedmdesátiletá žena. Měla jsem čtyřicet tři let.*²⁹⁶

Ne všechny sufražetky čekaly na opětovné zatčení, někdy „myš“ policii utekla a začala se skrývat u známých, jiné však byly opakovaně zatýkány.

Pokud se sufražetky na jedné straně snažily ukázat, že ženy jsou obětí nespravedlivého systému, snažily se na druhé straně přesvědčit vládu o tom, že představují hrozbu. Když byly dvě členky WFL v září 1909 viděny na střelnici, podařilo se jim skutečně vyvolat v britské vládě pocit ohrožení. Mělo se za to, že napůl bláznivé ženské (half-insane women), které piketují před budovou parlamentu, se mohou pokusit zastřelit Herberta. Asquitha. Scotland Yard vyslal inspektora, aby celou záležitost vyšetřil, a vláda jeho veličenstva debatovala o tom, jak se pro veřejnost přijatelným způsobem zbavit piketujících žen. Vládě se dostalo varování, že bude nemožné zadržet ženy, které v té době piketovaly před parlamentem již sedm týdnů na základě toho, že narušují provoz a že by bylo neméně problematické zveřejnit pravý důvod obav. Policie varovala, že pokud budou piketující ženy zatčeny, nahradí je jiné. Policie mezi tím vyslýchala známou švagrové premiéra a členku WFL Decimu Moore, která jim ukázala dopis od ženy, jejíž totožnost odmítla prozradit, která se učila střílet z pistole na střelnici a zároveň prohlásila že zná v lize minimálně pět žen, které se vyjádřily, že jsou ochotny přistoupit k násilí...a že má strach, že se Asquithovi něco stane.²⁹⁷

Sufražetky se učily sebeobraně - pořádaly se pro ně speciální kursy- a Emmeline Pankhurst dostala vlastní ochranku pod vedením Kanadanky Gertrude Harding a vyzbrojenou holemi. Sylvia Pankhurst se zase po svém vyloučení z WSPU spojila s dělníky a začala v East Endu cvičit soukromou armádu.

Rozporuplnost obrazu, který se sufražetky snažily o sobě vytvářet, byla problematická od samého počátku jejich činnosti. Teresa Billington uváděla, že hned v roce 1905 jí Eva Gore-Booth řekla, že by měla říci Christabel, aby neměnila svůj příběh [příběh o svém zatčení, kdy se

²⁹⁶ *And one fine morning, Tuesday, April 16th, the governor. Dr. Paton, instead of the stern official. I made his entrance into my cell like a jolly human being, happy as sand-boy with the joyous, sparkling greeting, „Well, Ginger!“ He had brought my release in a „Cat and Mouse“ licence for 6 days. It would take longer than that to repair the damage His Majesty's Christian Government had done to me. Fourteen weeks and two days, forcibly fed 232 times, for the last 5 week and 5 days three times a day. I lost 36 pounds in weight – Friends who came to see me at Nurse Pine's Home to which I was taken, were shocked at my changed appearance. An old woman of seventy, they said I looked. My age was forty-three.*

Joyce Marlow : *Votes for women...*, str. 218.

²⁹⁷ *at least five women in the league who had given expression to their intentions to commit acts of violence ... [she is] fearing that something would happen to Mr Asquith.*

Maev Kennedy: *Government feared suffragette plot to kill Asquith*, *The Guardian* z 29. září 2006.

střídavě presentovala jako nevinná oběť i jako pachatel útoku na policistu] shromáždění od shromáždění.²⁹⁸

Sufražetky se objevily na britské politické scéně v době prvních mediálních hvězd jako byli Karel May a nebo Ema Destinová, v době, kdy masmédia začínala hrát daleko větší roli než dříve, a naučily se je využívat jako zřejmě nikdo před nimi.

Podařilo se jim totiž vytvořit nevelkou, ale vojensky řízenou, organizaci s celostátní působností, která dokonale využila všechna se rozvíjející média masové kultury, nové technologie a rodící se konzumní kulturu.

Sufražetky nejenže vydávaly vlastní literaturu a periodika "Votes for women" a "Vote", ale cílevědomě a opakovaně dobývaly titulní stránky ostatního tisku. Když bylo roku 1908 předvoláno vedení WSPU před soud, odmítlo se dostavit, ale zároveň dalo na vědomí policii, kdy a kde se bude zdržovat. V danou hodinu tam na sufražetky čekala nejen policie, ale také skupina novinářů. Před jejich heslem "Volební právo ženám" nebylo úniku. Objevovalo se napsané křídou na chodnících a na zdech budov, včetně budovy Parlamentu. Objevovalo se v tisku. S ženami, které se domáhaly volebního práva, se veřejnost mohla setkat na ulicích měst, před volebními místnostmi, v soudních síních, kam chodily sufražetky protestovat proti zákonům vytvářeným pouze muži, v divadelních sálech, na golfových hřištích, v kinech i ve svatostáncích, občas také i v budově parlamentu. Sídlem poboček bývala sice větší města, ale z nich vyrazely sufražetky na "spanilé jízdy" do okolí. Uniknout se jim nedalo ani v přímořských letoviscích a nebo v Jezerní oblasti. K propagandě sloužily karavany, auta, autobusy i lodě. Budova parlamentu byla zasypána letáky ze vzducholodi. Jejich barvy se objevovaly na zboží masové spotřeby. Děti si místo na četníky a zloděje hrály na četníky a sufražetky.

Když jejich odpůrci argumentovali tím, že ženy volební právo nepotřebují, neboť je muži ochraňují, začaly sufražetky tisknout sérii článků na téma "Jak muži ochraňují ženy."

Když se politici ptali, jestli ženy vůbec volební právo chtějí, jako odpověď zaplnily sufražetky opakovaně ulice Londýna.

Proti tvrzení, že ženy, které požadují volební právo, jsou ohyzdné mužatky, špatné matky a manželky, postavily sufražetky obraz půvabné štíhlé ženy, často oblečené v bílém, dobré matky a manželky (jejich tisk například přinášel sérii článků na téma z domácnosti sufražetek).

²⁹⁸ *I should tell Christabel not to vary her defence one meeting to another.*
Gifford Lewis: Eva Gore-Booth and Esther Rope, Londýn, 1988, str. 111.

Právě tak proti tvrzení, že ženy, které požadují volební právo jsou iracionální, postavily sufražetky obraz ženy oblečené v tmavém oděvu s bílým límečkem (popřípadě v akademickém taláru), která je zachycená v póze napodobující portréty velkých mužů, často s perem nebo knihou v ruce, která je přímým zosobněním racionality.

Obdobně série pohlednic zachycující každodenní činnosti ústředí WSPU, kterou sufražetky vydaly, navozuje atmosféru vysoké výkonnosti a profesionality a tedy pravý opak stereotypu hysterické ženy, neschopné, cokoliv zorganizovat.

Úspěch WSPU byl také daný tím, že organizace nevznikla ve vzduchoprázdnu, ale mohla se opřít o množství žen, které sice členkami organizace nebyly, ale byly ochotny sufražetky podporovat jednak finančně a jednak tím, že jim vytvářely zázemí, ukrývaly je ve svých domech a nebo jim pomáhaly s propagační činností. I přesto, že WSPU byla vojensky organizovaná, poskytovala jednotlivým pobočkám určitý prostor k samostatnému jednání. Právě tak poskytovala určitý prostor jednotlivým sufražetkám. Výzva Emmeline Pankhurst zněla: Buďte militantní! Je to vaše povinnost. Ale buďte militantní každá po svém.

Taktika WSPU pomohla získávat hnutí nové členky. Mary Richardson přivedl do hnutí pouliční prodej tiskovin, Gertrude Hardings se o hnutí dozvěděla prostřednictvím brože své tety, Cecily Hale a její sestru zase získala pro organizaci velká manifestace roku 1908, jiné se přidaly k hnutí, neboť byly znechuceny způsobem, jakým se zacházelo se sufražetkami.

Díky této taktice se také původně malá a provinční organizace proměnila v organizaci, kterou musela brát vláda vážně. Sufražetkám se tak podařilo záležitost volebního práva žen, která byla do té doby okrajovou záležitostí, dostat do centra pozornosti nejen široké veřejnosti, ale také politiků.

Pokud před rokem 1905 v Británii téměř nevycházely spisy věnované této problematice, po roce 1905 se jich vyrojila mračna. Organizace žen požadujících volební právo rostly jako houby po dešti, byly zakládány konfesijní, profesní organizace, místní organizace, organizace na základě příslušnosti k politickým stranám a počet členek NUWSS vzrostl na několik desítek tisíc. Roku 1910 byl poprvé v historii země s požehnáním vlády vytvořen výbor, který měl sepsat návrh zákona, který měl mít šanci na přijetí oběma sněmovnami parlamentu.

Problémem této taktiky však byla skutečnost, že to, co dnes šokovalo, brzy zevšednělo a tak sufražetky musely své akce neustále stupňovat. Takže se nakonec uchýlily k osvědčenému „argumentu kamenem“, tedy taktice, která dobře sloužila Irům a dělníkům, bez toho, aby měly jejich početní sílu.

Lze proto argumentovat, jak to tvrdili a stále tvrdí mnozí (mimo jiné Martin Pugh a Brian Harrison), že sufražetky věci volebního práva žen spíše uškodily, než aby jí prospěly. Lze také tvrdit, tak jako tvrdí Sandra Holton, že volební právo získalo NUWSS tím, že roku 1912 ustoupilo od své tradiční neutrality a vystoupilo s podporou socialistů, což liberály značně vyděsilo. To ovšem byla taktika, o které je možno říci, že ji sufražistky převzaly od sufražetek.



Mary Phillips stojí u chodníku a prodává „The votes for women“ (říjen 1907).



Sufražetky prodávající tiskoviny.



Dvě sufražetky prodávají tisk u vchodu do cirkusu. Snad Joan a Daisy Dugdale (1908) .



Miss Kelly prodává „Votes for women“ v centru Londýna. Stojí u chodníků a přes rameno má tašku v barvách organizace a před sebou drží reklamní plakát (červenec 1911).



Sufražetka v centru Londýna prodává "Votes for women".



Sufražetka prodává tisk před budovou soudu v Bond street (1913).



Dvě ženy prodávají „The suffragette“ během závodů regaty.



Sufražetky v Londýně.



Sufražetky inzerují veřejné shromáždění (červenec 1914)



Sufražetky inzerují shromáždění (1912).



Suфраžetky se slunečníky v dubnu 1914 v Brightonu stojí u chodníku a prodávají tiskoviny. Zleva doprava Miss Reid, Mrs Goodier, Miss Gye, Mrs Brandon, Miss Rae a Mrs Bouvier.



Suфраžetky inzerují shromáždění (leden 1910).



Rozvoz tisku. Jeden za takových povozů kočírovala pravidelně také Cicely Hamilton.



Rozvoz tisku z „Woman's press“ na Charing cross road, kočíruje Miss Shepherd, vedle ní Helen Craggs (červenec 1911)



Barbara Ayrton (Gould) na schodech reklamního povozu WSPU.



Sufražetky inzerují „Votes for women“ (říjen 1909) .



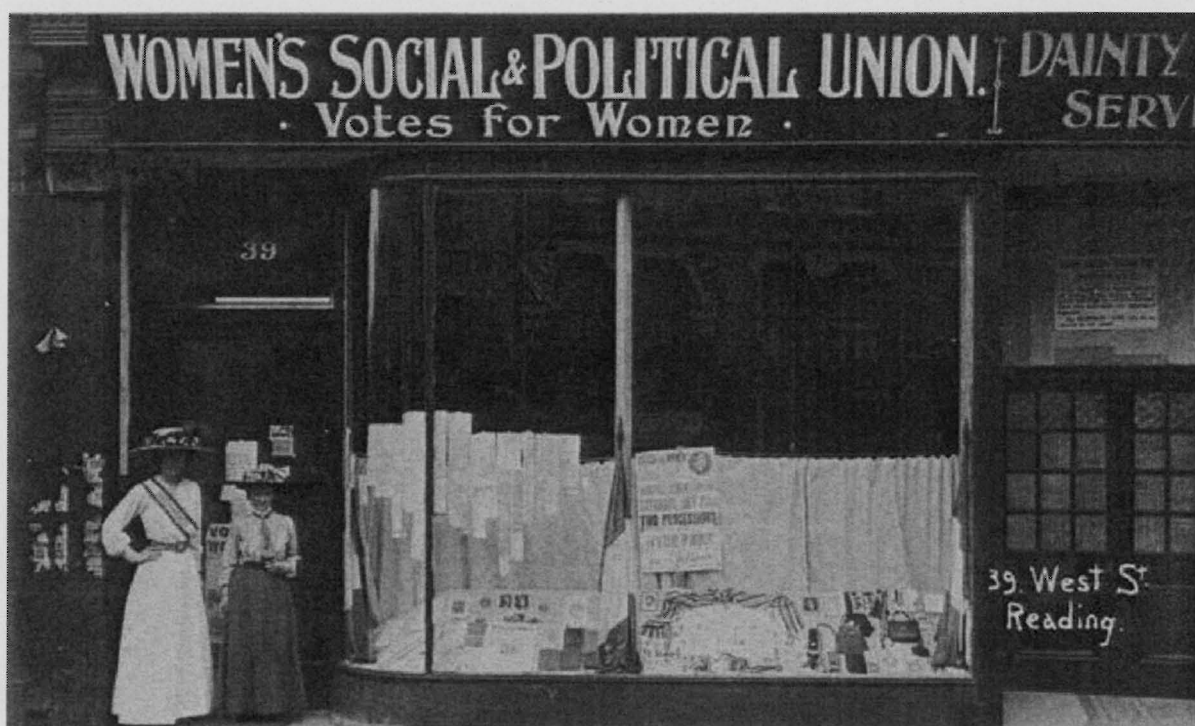
Jedna ze série fotografií, kdo a kde čte „The Suffragette“ . Na snímku je Mabel Tuke v ústředí WSPU.



Čtenářka „The suffragette“ v parku na lavičce.



Čtenářka „The suffragette“ v na střeše londýnského autobusu.



Obchod WSPU v West St 39, Reading, Berkshire (organizátorkou byla Miss Margeson z Lawn road 7). Ve výloze je inzerován pochod v Hyde Parku na 23 července (červenec 1910).



Obchod WSPU.



Karavan NUWSS.



Karavan WFL.





Sufražetka Vera Wentworth (1909).



Oblíbený způsob inzerce.



Emma Sproson inzeruje shromáždění WSPU (1907).



Sufražetka včele kapely.



Mary Leight v uniformě „vojenské kapely“ WSPU.



Uvitání Mary Phillips – třetí z leva, vedle Flory Drummond –po jejím propuštění z Holloway 23. srpna (1908).



Sufražetky ve vězeňských uniformách (1908).



SUFFRAGETTES IN THEIR LANDAU BEING DRAWN TRIUMPHANTLY BY A SUFFRAGETTE "TEAM" FROM THE PRISON TO QUEEN'S HALL.
HAYING SPENT THREE WEEKS IN PRISON, MISS JOACHIM, MISS HAIG, MISS HOWE, AND MISS WENTWORTH, SUFFRAGETTES
WERE RELEASED YESTERDAY MORNING.

Veřejné přivítání sufražetek, které byly právě propuštěny z vězení.



Sylvia Pankhurst: Autoportrét ve vězeňském oblečení (1907).



Sufražetky ve vězeňském oblečení (Muriel Matters, Emmeline a Christabel Pankhurst).



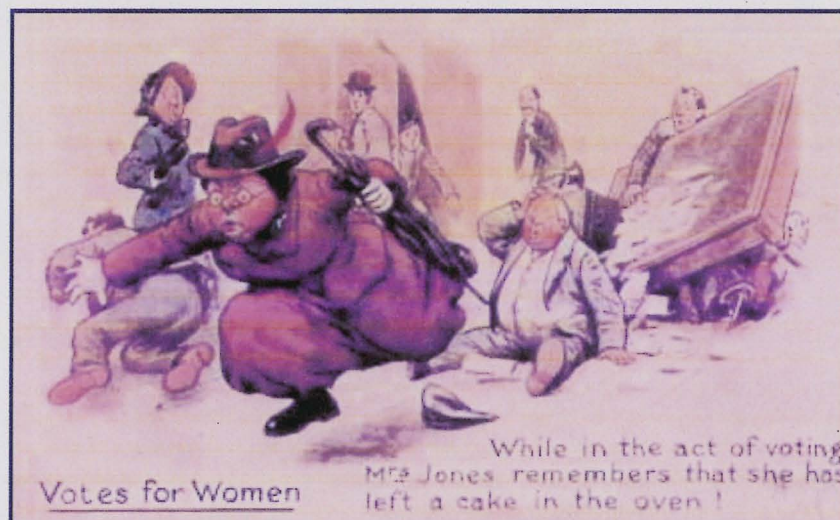
THE SHRIEKING SISTER.

THE SENSIBLE WOMAN. "YOU HELP OUR CAUSE? WHY, YOU'RE IT'S WORST ENEMY!"

Dobová karikatura, která srovnává důstojně a elegantně vyhlížející sufražistku a s hysterickou sufražetkou (časopis "Punch", 1906).



Dobová karikatura. Sufražetka, která rozvinula prapor s nápisem „Volební právo ženám“ je vyváděna ze soudní síně.





Dobové karikatury zpodobňující ženy, které chtějí volební právo jako osoby s vlasy ostříhanými nakrátko, pánským kloboukem, špatně padnoucí sukní [a] v mužském oděvu s límcem a kravatou.



Plakát Johna Hassalla vytvořený na zakázku pro odpůrce volebního práva žen. Je na něm postava vrískající ženy s vytrženými očima, s téměř opičí tváří, která drží v ruce nápis „Chci volební právo“. Za ní je umístěný nápis „Dejte mi volební právo a já vám ukážu, kolik škody napáchám“. Nápis na plakátu – „Dokonalá žena...“ je Wordsworthův verš z jeho sbírky „Poems of the Imagination“. Jeho báseň je předchází slavnější báseň Coventry Patmora „Anděl v domě“ (The Angel in the house). Postava je oblečená v současném oděvu a na klobouku má kokardu v barvách WSPU. Vypasované sako, kožešinový límec a rukavičky ukazují na ženu ze střední třídy. Krátká sukně, neforemná hučka s kokardou na hlavě a pánské body zase odkazují na stereotyp mužatky.

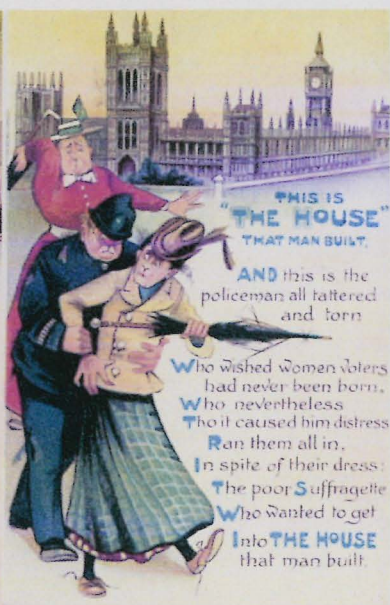


Další plakát Johna Hassalla, operuje se stereotypem sufražetky, jako ženy zanedbávající svoji rodinu a domácnost.





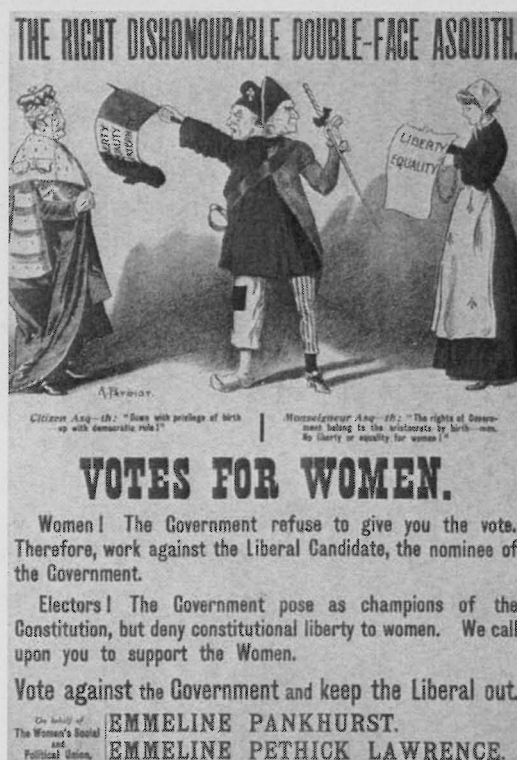
Šest pohlednic ze sedmi znázorňujících cestu získání volebního práva sufražetkami. (kolem roku 1908).



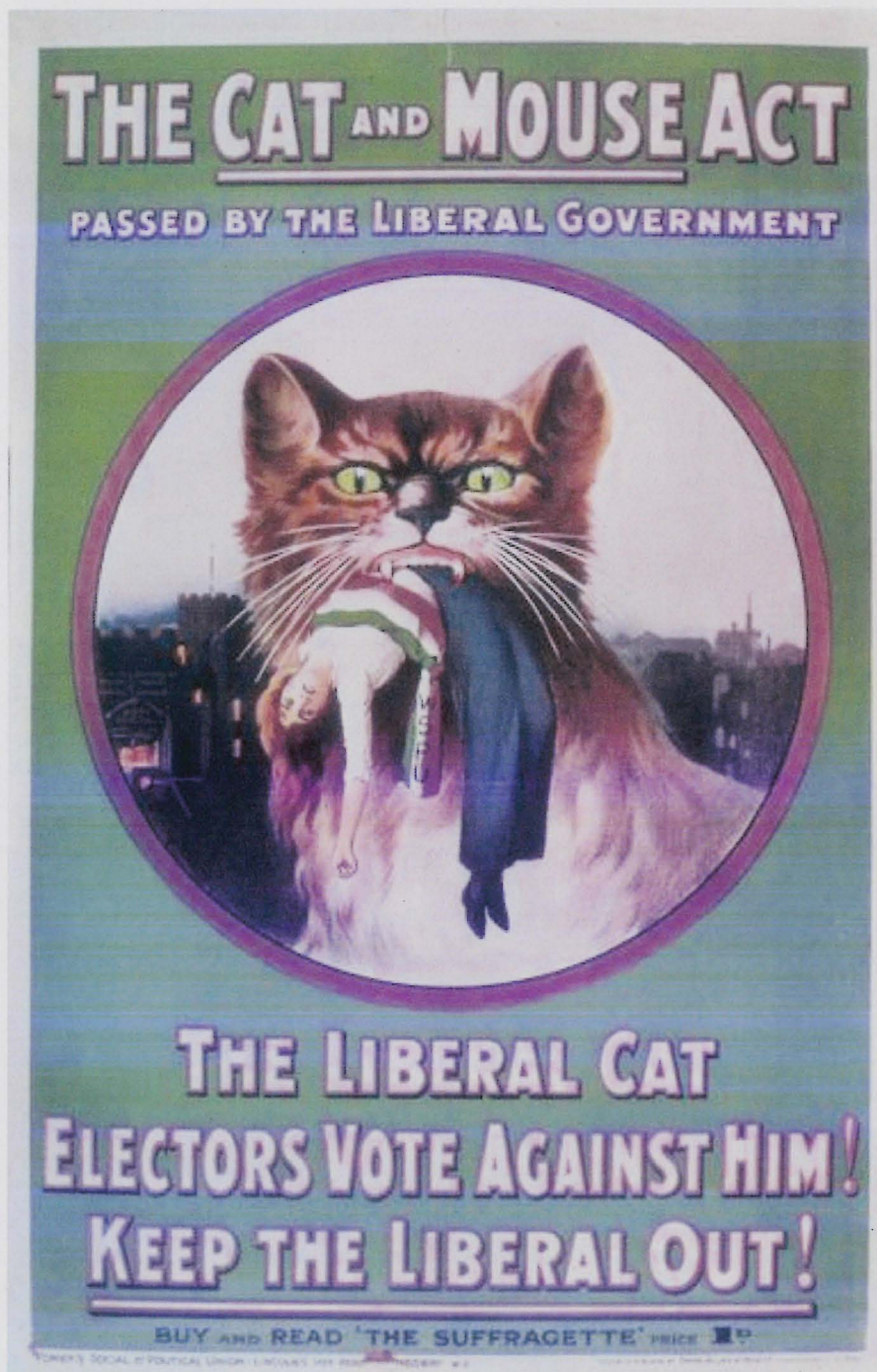
Tři pohlednice na téma, proč by ženy neměly mít volební právo od stejného autora. Text pohlednic parafrázuje rýmovačku „This is the House that Jack Built“. Zatímco první série zobrazuje aktivistky jako převážně mladé, štíhlé, pohledné a dobře upravené, druhá série je zobrazuje přesně naopak.



Dva plakáty WSPU inzerující „The suffragette“



Plakát WSPU, ve kterém vyzývá voliče, aby nevolili liberální stranu. Poukazuje na obojakost premiéra Asquitha.



Plakát WSPU, který vyzývá voliče, aby nevolili liberální stranu, kterou znázorňuje krvelačně vyhlížející kočka, držící v zubech bezvládné tělo myši-sufražetky.



Jeden z mnoha podobných plakátů, který protestuje tomu, že ženy jsou automaticky stavěny na roveň šílenců a trestanců...

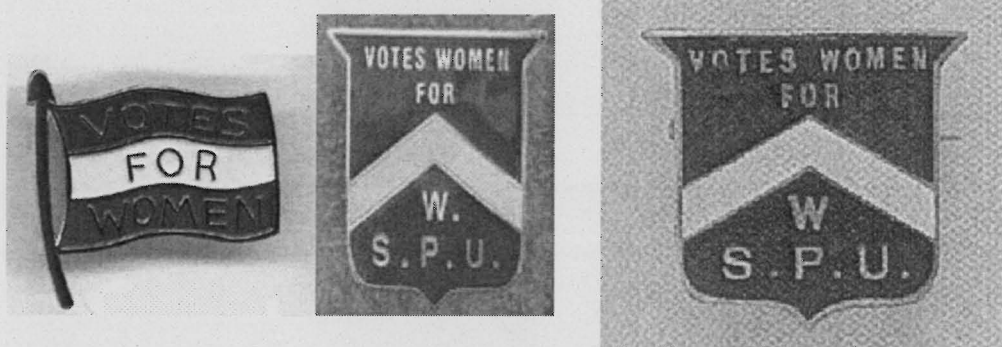


Žena se dovolával ochrany před předsudky u anděla spravedlnosti (W. H. Margetson, 1909).



Dvě brože WSPU.





Ozdobné špendlíky WSPU.





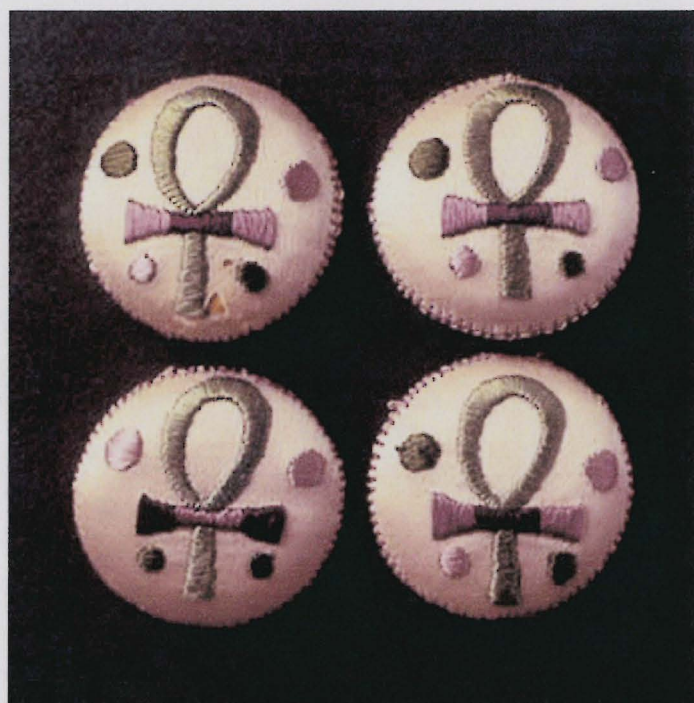
Brož, cín (návrh Sylvia Pankhurst).



Porcelán s andělem svobody, který pro WSPU navrhla Sylvia Pankhurst. Soupravu, která sestávala ze třinácti kusů vyráběl H M Williamson & Sons (1909)



Šperk a knoflíky v barvách WSPU





Ozdobný špendlík a brož v barvách WSPU, která se udělovala za pobyt ve vězení



Vánoční pohlednice WSPU (1911)



C. Pankhurst na pohlednici. (Leslie Ward)



Hračka, která se prodávala za penny, výrobce Flashograph Co. Ltd (1912)



Punčochy s nápisem „Votes for women“



Hlavalam – „Suffragette puzzle“. Cílem bylo prostrčit sufražetku/špendlík otvorem v dělicí přepážce tak, aby se hrot špendlíku dotknul stolu umístěného za přepážkou.



Karetní hra Panko.



Zvonce s tématikou volebního práva žen, které se prodávaly jako suvenýry v přímořských letoviscích a podobných turisticky atraktivních místech.

VI

Epilog.

Válka znamenala naprostou transformaci celého hnutí, neboť část členek se rozhodla agitaci za volební právo přerušit, část se rozhodla s agitací pokračovat a část členské základny sice svůj požadavek příliš neprosazovala, ale přece jenom ho čas od času připomínala.

Vypuknutí války navíc znamenalo, že zdánlivá jednota hnutí se začala rozpadat. Do popředí se dostávaly do té doby potlačené názorové rozdíly a stranické sympatie. Jádrem problému, který v té době většina neviděla jasně, byl v tom, že představy jednotlivých členek hnutí o tom, k čemu by ženy měly eventuálně volební právo používat, se lišily podle toho zda jim byl bližší ekonomický či sociální feminismus, podle toho zda se řadily mezi radikálky a nebo tradicionalistky a také podle jejich stranických sympatií.

Tyto názorové rozdíly také ovlivnily přístup jednotlivých členek k válce samotné. Některé z nich, jako například nejmladší dcera Emmeline Pankhurst Adela, byly přesvědčené pacifistky, jiné jako například Christabel Pankhurst se projevíly jako extrémní nacionalistky. Zřejmě největší část členské základny hnutí se pohybovala mezi těmito dvěma krajnostmi: rozhodla se sice podpořit válečné úsilí Británie, ale bez nadšení pro válku samotnou.

Je pravda, že Christabel Pankhurst nejdříve válku přivítala. 7. srpna 1914, tři dny po té, co Británie vyhlásila válku Německu, formulovala na stánkách „Sufražetky“ svůj názor na věc takto. *V okamžiku kdy pší se zdá, že strašlivý válečný mrak se chystá provalit a zaplavit národy Evropy ohněm, zabíjením a zkázou – tak vypadá ten svět, který muži vytvořili, život tak jako ho muži uspořádali. Muži vytvořená civilizace, která je dostatečně ohavná a krutá v dobách míru, bude zničena.*²⁹⁹ Jinými slovy, ačkoliv válka znamená pohromu, pozitivním důsledkem bude zánik muži vytvořené civilizace. *Velká válka ... je pomstou Přírody – je pomstou Boží lidem, kteří drží ženy v područí a kteří tím narušili dokonalost lidské rovnováhy.*³⁰⁰

²⁹⁹ *As I write a dreadful war-cloud seems about to burst and deluge the peoples of Europe with fire, slaughter, ruin – this then is the World as men have made it, life as men have ordered it. A man-made civilisation, hideous and cruel enough in time of peace, is to be destroyed.*

Angela K. Smith: The Pankhursts and the War: suffrage magazines and First World War propaganda Women's History Review, 1/12 (2003), str. 104 – 105, cituje Christabel Pankhurst: The War, The Suffragette, ze 7. srpna 1914, str. 301.

³⁰⁰ *The great war ... is Nature's vengeance – is God's vengeance upon the people who held women in subjection, and by doing that have destroyed the perfect human balance.*

Tamtéž, str. 103.

Přesto 10. srpna, poté, co vláda vyhlásila amnestii, WSPU suspendovala svoji činnost. Pak přišla prohra u Monsu a WSPU naprosto změnila svůj postoj. Oficiální tiskovina WSPU „Sufražetka“ se ze zájmu o volební právo žen přeorientovala na hurá vlastenectví a byla následně přejmenována na „Británii“.

Změna orientace organizace byla tak náhlá, že například Eunice Murray z WFL musela svým kolegyním z WSPU, které zůstaly najednou bez práce a bez peněz, začít poskytovat finanční výpomoc.

Každý projev nesouhlasu byl WSPU ihned označen za pro německý, pacifismus za nemoc. *Pokládám pacifismus za nemoc*, psala Christabel Pankhurst. *Zdá se, že je to nemoc, které mají staré národy tendenci podléhat. Je to nemoc, která má původ v přílišném blahobytu, falešném pocitu jistoty ... Ano a je to, právě tak jako mnohé jiné nemoci, velmi nakažlivá nemoc a vskutku smrtelná nemoc, kterou, jak zjišťujeme, byly postiženy všechny národy, které kdy zanikly.*³⁰¹

Předmětem útoku se také stal, byť přímo nejmenovaný „The Woman's Dreadnought“, který vydávala sestra Christabel, Sylvia. *Veliké sumy peněz jsou zřetelně vydávány zámožnými Germanofily, aby financovaly tyto demoralizující a neplechu tropící pacifistické týdeníky, obzvláště ve světle skutečností, že náklady na výrobu všech tiskovin jsou nyní tak vysoké.*³⁰² Následovala žádost, aby si čtenáři „Británii“ předplatili a ona tak mohla přejít do „protiútoku“.

Když Británie pociťovala roku 1915 nedostatek střeliva, domnívalo se mnoho lidí, že by vláda měla dovolit ženám pracovat v muničkách. Za možnost práce žen ve zbrojovkách společně s Georgem Lloydem obzvláště aktivně lobovala WSPU, která 17. července 1915 uspořádala v Londýně na podporu svého požadavku veliký průvod.

Když se WSPU podařilo dostat ženy do zbrojovek, okamžitě začala obviňovat každého, kdo podle ní ohrožoval produktivitu práce. V článku „Shop Stewards“ Christabel Pankhurst varovala, že je nutno se bránit tomu, aby odbory ovládly průmysl jako se stalo v Rusku, kde to vedlo k revoluci. *V pozadí odborového hnutí stojí pacifisté a to pacifisté nejhoršího druhu.*³⁰³

³⁰¹ *I consider the Pacifists a disease. They are a disease to which old nations seem to become subject. They are a disease which comes of over-prosperity, and of false security ... Yes, and very infectious, as so many diseases are – a very deadly disease which you will find has afflicted every dead nation of the past*
Tamtéž, str. 109.

³⁰² *Great sums of money are obviously being given by wealthy pro-Germans to finance these demoralizing and mischievous pacifist weeklies, especially in view of the fact that the cost of production of all papers is now so high.*
Tamtéž, str. 109 - 110.

³⁰³ *The shop stewards movement has the Pacifists behind it, and is a most dangerous one*
Tamtéž, str. 113.

Německým úmyslem je ovládnout Britský vojenský průmysl a činí tak díky aktivistům. *Mohli byste naslouchat orchestru, kde každý hráč hraje jak se mu zachce nebo podle toho, co napadne výbor, místo toho, aby se řídil pokyny dirigenta? Dobrá, to samé platí pro průmysl. Také ten vyžaduje vedení, řízení, disciplínu, individuální odpovědnost.*³⁰⁴ K otázce pracovních podmínek dělnic zaujala kavalírský postoj. *Otázka pracovních hodin není otázkou, o které by měly rozhodovat výbory. Pracovní doba závisí na různých okolnostech, ale je především otázkou vědeckého řízení a organizace. Je věcí techniků a organizačních expertů a ne výborů, které nemají potřebnou kvalifikaci, aby nám řekli, kolik hodin denně je třeba, aby pro zemi nezbytná práce mohla být vykonána ... Podmínky na dílnách. – To je opět otázka, na kterou by měli odpovědět příslušní specialisté a experti. Co se týče otázky podmínek v závodech, bylo by daleko lepší konzultovat zdravotního experta než odboráře, neboť si můžeme být jisti, že jeho požadavky na zdravotní péči budou vyšší.*³⁰⁵ Christabel Pankhurst tvrdila, že s příslušným dozorem vzroste produktivita práce, zkrátí se pracovní doba a ženám zůstane více času na rekreaci. *Pacifističtí podněcovatelé nepokojů ve skutečnosti pouze pevněji utahují průmyslová a duchovní pouta dělnictva, nerozšiřují obzor dělníků.*³⁰⁶

Pokud Christabel Pankhurst uvažovala o dozoru spíše v abstraktních termínech, jiné sufražetky přešly od teorie k praxi. Tak vznikla ženská policejní jednotka, pověřená především dohledem nad ženami, vedená Mary Allen, která tvrdila, že se jí její zkušenosti z militantního hnutí v novém povolání velmi hodily. S myšlenkou přišla původně Nina Boyle, ale nikdo jí nebral vážně, dokud se za ní nepostavila Margaret Damer Dawson. Sir Edward Henry, odpovědný za metropolitní policii, měl zřejmě určité pochyby ne o myšlenku samotnou, jako o vhodnosti militantky Niny Boyle, ale jednotka byla nakonec zřízena pod vedení Margaret Dawson.

³⁰⁴ *Could you listen to an orchestra in which each person played according to his own ideas or the ideas of a committee instead of answering the beat of the conductor? Well, it is just the same in industry. There must be authority, control, discipline, individual responsibility.*

Angela K. Smith: *Suffrage discourse in Britain during the first world war ...*, str. 30.

³⁰⁵ *The question of hours is not one to be settled by committees. The settlement of the hours of labour depends on various considerations, but it is, above all, a question of scientific management and organization. It is engineering and organizing experts and not committees, who are qualified to tell us in how many hours a day the necessary work of the country can be done ... Conditions in the Workshop – This again is a question for specially trained and experienced minds to decide. It would be far better to consult a medical officer of health than a shop steward as to what factory conditions should be, for we may be sure that his standard of health-preserving conditions would be far higher.*

Tamtéž, str. 30, cituje Christabel Pankhurst: *Shop Stewards v Britannia* ze 7. prosince 1917.

³⁰⁶ *The Pacifist fomenters of industrial unrest are really riveting more firmly the industrial and spiritual chains of the workers. They do not enlarge the horizon of the workers.*

Tamtéž, .. str. 113.

Naproti tomu postoj Sylvie Pankhurst byl naprosto odlišný. V srpnu 1914 stála stejně neochvějně na straně pacifistického tábora, právě tak jako neochvějně stála její starší sestra v proválečném táboře. Sylvia pokračovala i nadále ve své práci v East Endu, pro kterou získala navíc například Skotky Jessii Stephen a Mary Phillips.

Její „The Woman's Dreadnought“ (roku 1917, po tom, co se její ELFS transformovala na Workers' Suffrage Federation, přejmenovaný na „The Workers' Dreadnought“) se zajímal nejenom o ženskou, ale také o sociální otázku. Sylvia i nadále psala o nutnosti získat volební právo pro ženy, ale psala také o školství a společných vyvažovnách. Byla právě tak plodná autorka jako její starší sestra, ale ve svých úvodnících zastávala vytrvale naprosto opačná stanoviska. Útočila na militarismus, povinné odvody, zbrojovky a na rozdíl od sestry se nesnažila působit pouze na city, ale své názory dokládala parlamentními dokumenty a statistikami.

V článku „Lloyd George v říši divů“ vyjadřovala námitky vůči plánům George Lloyda nasadit ženy do muniček, neboť měla za to, že pracovní a platové podmínky jsou nevyhovující. Protestovala proti tomu, aby ženy nastoupily do práce v muničkách ve velkých počtech a aby pracovaly za hladovou mzdu v oborech, které byly do té doby velmi dobře placené.³⁰⁷ Účast odborů na rozdíl od své sestry vítala, neboť bez nich by byly, podle ní, ženy naprosto nehorázně vykořisťovány.

Obdobně nesdílela Sylvia sestřino vypjaté protiněmecké stanovisko. V článku „Nálet na East End“³⁰⁸ psala: *Aby mohli shlédnout následky německého leteckého náletu nahrnuly se do Východního Londýna nezvykle velké počty návštěvníků, elegantně oblečení lidé v autech a taxících, novináři a fotografové, vysocí armádní představitelé, sestry Červeného kříže, policisté a návštěvníci z celého světa.*³⁰⁹ Popisuje ironicky všechny ty „povodňové turisty“, z nichž nikdo nepocházel z dělnického prostředí. *Jaký to pohled na pěkné dámy v neposkrvněných šatíčkách, jak natahují štíhlé delikátní krčky z taxíků a na poněkud příliš zámožně vypadající obchodníky a důstojníky v autech, co vypadají jak ze škatulky. Ubohé příbytky, naprosto nevhodná přístřeší pro lidské bytosti, uboze oděné ženy se smutnými, zedřenými tvářemi, jiné ženy oděné pouze ve strašlivých hadrech, nešťastné bytosti bez jakékoliv naděje, polonahé, zanedbaně vypadající malé*

³⁰⁷ Angela K. Smith: The Pankhursts and the War..., str. 114, cituje Sylvia Pankhurst: Lloyd George in Wonderland v *The Woman's Dreadnought* z 19. února 1916, str. 426.

³⁰⁸ East End trpěl obzvláště bombardován díky přítomnosti zbrojovkám.

³⁰⁹ *To see the result of the German Air Raid numbers of unaccustomed visitors came flocking to East London, well-dressed people in motor cars and taxis, journalists, photographers, high military officials, Red Cross nurses, policewomen, and travellers from all over the world.*

Tamtéž, str. 110, cituje Sylvia Pankhurst: The East End Air Raid v *The Woman's Dreadnought*, z 5 června, 1915, str. 258.

*děti, smutný to pohled.*³¹⁰ Pak popisuje jak byl zbit bezmocný místní Němec a jak bylo jeho pekařství zdemolováno. To už není ironická, ale ostře kritizuje to, že mu policie nepomohla, aby nakonec skončila kritikou tisku, který živí protiněmecké nálady.

Podobně se v Severním Irsku snažila vakuum vzniklé stažením se WSPU zaplnit IWFL pod vedením Dorothy Evans a Margaret McCoubrey, které vyvíjely *neutuchající úsilí udržovat prapor volebního práva vlající a neposkrvněný žádným kompromisem.*³¹¹ Margaret McCoubrey vedla mírovou kampaň v Belfastu prakticky sama...*žena, která se dívá na válečné pole nevidí padlé Němce nebo padlé Angličany, ale pouze syny jiných matek.*³¹² Problémem IWFL totiž bylo, že byla na severu Irsku díky své podpoře irského nacionalismu izolovaná. Jediná podpora, které se jí dostalo, byla ze strany Sylvie Pankhurst, která navštívila Belfast v únoru 1915.³¹³

O dva měsíce později zorganizovaly pacifistky vedené Jane Addams mírovou konferenci v Haagu. Její uspořádání podporovala většina výkonného výboru NUWSS vedená Chrystal Macmillan, ale Millicent Fawcett se postavila, tak jako v době Búrské války, proti mírovým iniciativám a většina výkonného výboru NUWSS nakonec resignovala. *Podářilo se nám zbavit se všech pacifistek,*³¹⁴ konstatovala s uspokojením členka NUWSS Ray Strachey. Do Haagu nakonec dorazily pouze dvě představitelky hnutí, kterým se podařilo proklouznout přes hranice, neboť britská vláda celý podnik neschvalovala a většinu delegátek zabránila v účasti na konferenci.

³¹⁰ *What a sight for the pretty ladies in dainty dresses with slender delicate throats, peering from taxi cabs, and for rather too comfortable business men and well-groomed officers in motor cars. Miserable dwellings, far from fit for housing human creatures, poorly clad women with sad work-worn faces, other women covered, no more, in horrid rags, hopeless, unhappy beings, half-clothed, neglected looking little children a sadder sight.*

Tamtéž., str. 111.

³¹¹ *steady effort to keep the suffrage flag flying unattained and unspotted by any compromise.*

Urquhart, Diane: *Women in Ulster politics...*, str. 40, cituje *Irish Citizen* z 23. ledna 1915.

³¹² *a woman looking down on a battlefield would no see dead Germans or dead Englishmen but so many mother's sons.*

Tamtéž..., str. 41, cituje *Irish Citizen* z 6. března 1915.

³¹³ Tamtéž., str. 41.

³¹⁴ *Podářilo se nám zbavit všech pacifistek. Chtěly, abychom vyslaly delegátky na Mírovou konferenci žen v Haagu a my to odmítly. Ony pak hromadně resignovaly – a to včetně většiny našich vedoucích pracovník a členek výkonného výboru. Je to podivuhodný triumf demokracie, že to byly ony, kdo odešly a ne my – a ukazuje to, že vnitřní demokracie má určité výhody, protože my jsme to dokázaly, protože většina členek stála za námi,* psala Ray Strachey v dubnu 1915.

They wanted us to send a delegate to the Women's Peace Conference at the Hague, & we refused. Then they resigned in a body – and they included the majority of our senior officers and committees! It is a marvelous triumph that it was they who had to go out and not us – and shows that there is some advantage in internal democracy, for we only did it by having the bulk of the stodgy members behind us

Barbara Caine: *Mothering feminism, mothering feminists: Ray Strachey and The Cause* v *Women's History Review*, 2/8 (1999) a Barbara Caine: *Bombay to Bloomsbury, a Biography of the Strachey Family*, 2005, str. 313.

Jiná ze sufražetek, Alice Wheeldon, dopadla hůře, než pouze se zabaveným pasem. Během první světové války si tato někdejší členka WSPU vydělávala prodejem obnošeného šatstva v Derby. Její syn Willie se dostal do problémů s úřady, protože odmítl narukovat do armády; ona sama byla 31. ledna 1917 zatčena společně se svými dcerami Hatti a Winnii a s zetěm Alfredem Masonem. Následně byla se zbytkem své rodiny obviněna z toho, že připravovala atentát na Davida Lloyd George a Arthura Hendersona. S výjimkou Hattie je soud shledal všechny vinnými a odsoudil je k dlouhodobému pobytu do vězení.

Během první světové války se velká část ženských organizací včetně organizací sufražetek a sufražistek zapojila do nejrozličnějších charitativních akcí. Například „Dundee women's suffrage society“ dala svoje místnosti a personál k dispozici starostovi města a její nabídka byla s díky přijata. Obdobně začala organizovat pomoc, včetně výcviku zdravotních sester „Iverness women's suffrage society“ a další místní organizace sufražistek v Glasgově, Edinburghu a Liverpoolu (kde měly sufražistky velký úspěch hlavně díky schopnostem a kontaktům Eleanor Rathbone). Podobně sufražetky z WFL otevřely v Londýně pracovní centrum, vedené Frances Parker a Ethel Moorhead, jehož cílem bylo pomáhat najít ženám vhodné pracovní příležitosti.

Zřejmě nejznámější akcí NUWSS se stala organizace lazaretu, který zorganizovala, poté co ji odmítla vláda, skotská sufražistka a lékařka Elsie Inglis. Nemocnice byla plně obsazena ženami a její první jednotka byla nasazena na srbské frontě³¹⁵, druhá její jednotka byla o něco později vyslána do Francie.³¹⁶ Elsie Inglis nebyla samozřejmě sama. Další vojenskou nemocnici zorganizovala se svojí kolegyní Florou Murray na Endel street v Londýně Louisa Garrett Anderson.

Zatímco NUWSS přerušila během války agitaci, WFL v činnosti i nadále pokračovala. Například roku 1915 se dožadovala - marně - přijetí své delegace premiérem a ministrem pro Skotsko. Byla tak do jisté míry zřejmě sto zaplnit prostor uvolněný většími organizacemi.

Také ne všechny členky WSPU se stanoviskem vedení své organizace souhlasily. Helen Crawford se ptala „...mluví Mrs. Pankhurst za nás? Zastala se vůbec někdy od okamžiku, kdy

³¹⁵ Sestru Charlotty Despard tam zabil šrapnel.

³¹⁶ Cicely Hamilton jezdila na frontě jako řidička sanitky.

*vypukla válka, dělníků této země proti vyžírám a vykořisťovatelům, kteří využívají této velké krize k tomu, aby okrádali a vykořisťovali lidi?*³¹⁷

Výsledkem následujícího rozkolu byl vznik dalších dvou odštěpeneckých organizací SWSPU a IWSPU, které v činnosti pokračovaly i během války. Další organizací, která se starala „aby prapor nepřestal vlát“ byla „utrakvistická“ organizace US, která se pokoušela sjednotit obě křídla hnutí a v jejímž čele měli muži a ženy paritu³¹⁸

Pokud podle Martina Puga Christabel Pankhurst *rychle pochopila, že válka jí poskytla možnost vyklidit beze ztráty tváře neudržitelnou pozici.*³¹⁹ dá se totéž říci i o druhé straně. Lord Balfour se vyjádřil, že *válka dala velmi dobrou výmluvu velkému počtu skvělých lidí, kteří stáli v té době na nesprávné straně, změnit názor.*³²⁰

V srpnu 1916 změnil svoji pozici premiér Asquith a v prosinci téhož roku se výhlídky na volební právo ještě zlepšily, neboť byl nahrazen Georgem Lloydem, který nikdy, na rozdíl od Asquitha, zásadním odpůrcem volebního práva nebyl.

Takže když se v lednu 1917 začal projednávat nový zákon o volebním právu, bylo jasné, že ženy volební právo získají. Otázkou bylo pouze kolik žen nakonec volební právo získá. Aby se předešlo tomu, že ženy, kterých byla v zemi většina, budou tvořit také většinu elektorátu, uvažovalo se o věkové hranici třiceti nebo třicet pěti let. Jak NUWSS a tak WFL byly ochotny akceptovat nižší věkovou hranici, která byla nakonec schválena. Obě organizace se v létě 1917

³¹⁷ *...does Mrs. Pankhurst speak for us? Has her voice ever been raised since this war started on behalf of the workers of this country against profiteers and exploiters who have taken advantage of the great crisis rob and plunder the people*

June Purvis: Emmeline Pankhurst ..., str. 293.

³¹⁸ Organizace byla založena již před vypuknutím války radikálním křídlem hnutí, které se však rozešlo s politikou WSPU a byla v ní mimo jiné angažovaná Hertha Ayrton s rodinou. IWSPU byla založena jako výsledek schůze konané v Caxton Hall 22. října 1915. Předsedala jí právě Rose Lamartine Yates. Setkání přijalo usnesení, které po Emmeline a Christabel Pankhurst požadovalo předložení účtů WSPU za dva poslední roky a rozpaky nad tím, že byla organizací pozastavena kampaň za volební právo žen. Vzhledem k tomu, že účastnice nedostaly žádnou odpověď, založily novou společnost jejíž cílem bylo znovu oživit kampaň za volební právo žen. Na rozdíl od WSPU se jednalo o demokratickou organizaci s volným vedením, které bylo odpovědné členkám společnosti. V čele společnosti stály Emily Duval, Gladys Evans, A. Gilliat, Helena Jones, Agnes Edith Metcalfe, Rosa Tyson a Rose Lamartine Yates. Skupina vydávala vlastní časopis „Suffragette news sheet“ s podtitulem „an official account of the activities of the Suffragettes of the WSPU“. Do časopisu přispívali mimo jiné Frederick Pethick-Lawrence, Maud Arncliffe Sennett a Alice Abadam. Jejich činnost byla ztížena tím, že policie zkonfiskovala většinu dokumentů z ústředí WSPU, takže členky nové organizace jenom s obtížemi navazovaly styky s ostatními členkami WSPU. Po získání částečného volebního práva roku 1918 skupina hodlala pokračovat v další činnosti.

³¹⁹ *quickly perceived that war provided the chance to withdraw without loss of face from an untenable position.* Leah Leneman: A guid cause..., str. 214.

³²⁰ *the war gave a very good excuse to as large number of excellent people, who had up to that time been on he wrong side, to change their minds.* Tamtéž, str. 214.

spojily s CUWFA a dalšími obdobnými organizacemi, aby lobovaly v parlamentu. Návrh nového volebního zákona byl nakonec v Dolní sněmovně parlamentu schválen poměrem 385 hlasů k 55 hlasům. 10. ledna 1918 pak návrh zákona odsouhlasila také horní sněmovna a 6. února 1918 ho podepsal panovník.

Ještě téhož roku získaly ženy také právo být voleny, byť příliš pozdě na to, aby uspěly ve volbách (jediná žena, která byla roku 1918 zvolena, byla kandidátka Sinn Féin hraběnka Markiewicz, která toho času požívala pohostinství jeho veličenstva ve věznici v Holloway).

Ne všechny ženy byly výsledkem nadšeny. Na jedné straně politického spektra Mary Ward pokládala jednání zejména sněmovny Lordů za zradu a také markýza Tullibardine soudila, že důvody uváděné před válkou antisufražistkami platí s nezměněnou silou více než kdykoliv jindy.³²¹ Obdobně Lady Griselda Cheape psala v posledním čísle Anti-suffrage review: *Jsme antisufražistky a jsem jimi protože Bůh stvořil k vládě muže; ale volební právo nám bylo vnuceno a my ho musíme používat, ale používat ho zbožně, opatrně a se snahou milovat bližního svého jako sebe sama.*³²²

Na druhé straně politického spektra mezi socialistkami a zastánkyněmi všeobecného volebního práva typu Sylvie Pankhurst také nevládlo žádné veliké nadšení.

Podobně nebyly nadšeny ani ženy, starší třiceti let, které nesplňovaly potřebnou majetkovou kvalifikaci. Jean Morrison uváděla, že její nevlastní sestra, socialistka a sufražistka Margaret Robinson, která žila se svojí matkou, získala volební právo pouze díky tomu, že využila ustanovení zákona, které přiznávalo volební právo nájemcům, kteří vlastnili nábytek a tak, aby volební právo získala, koupila si od své matky jeden kus nábytku. Ellen Wilkinson tuto situaci komentovala ve sněmovně slovy, *aby žena mohla volit potřebuje manžela a nebo jiný kus nábytku.*³²³

Téměř okamžitě se rozjela další kampaň za všeobecné volební právo žen, která skončila zdárně roku 1928. V březnu toho roku se začal projednávat příslušný zákon, který 2. července obdržel souhlas panovníka

³²¹ *the argument advanced in pre-war days by Anti-Suffragists apply with more force than ever to-day*
Tamtéž, str. 215.

³²² *We were anti-suffragist, and we are so, as God made man to rule; but the vote has been thrust on us, and we must use it, but us use it prayerfully, carefully and trying to love our neighbour as ourselves.*
Tamtéž, str. 215.

³²³ *a woman has to have a husband or some other furniture to vote*
Tamtéž, str. 215.

Emmeline Pankhurst se jeho schválení nedočkala. Zemřela 14. června téhož roku. *Horní sněmovna schválila volební právo pro ženy v okamžik, kdy její tělo, které tolik trpělo, bylo ukládáno do hrobu. Ta, která jim přišla na pomoc v době nouze, zůstala se ženami do té doby dokud ji mohly potřebovat a pak se s nimi rozloučila.*³²⁴

³²⁴ *The House of Lords passed the final measure of Votes for Women in the very hour her body, which had suffered so much for that cause, was laid in the grave. she, who had come to them in their need, had stayed with the women as long as they still might need her, and then she went away.*

Christabel Pankhurst: *Unshackled, the story of how we won the vote*, 1959 (1987), str. 299.

FORWARD, SATURDAY, OCTOBER 23, 1915.

UNITED SUFFRAGISTS.

Mrs PETHICK LAWRENCE

Will address a Meeting
 In the LARGE CHARING CROSS HALL,
 On THURSDAY, 28th OCT., at 8 p.m.

Subject:
**"THE WOMAN'S MOVEMENT AND THE
 IMMEDIATE FUTURE."**

Mrs. HELEN CRAWFURD in the Chair.

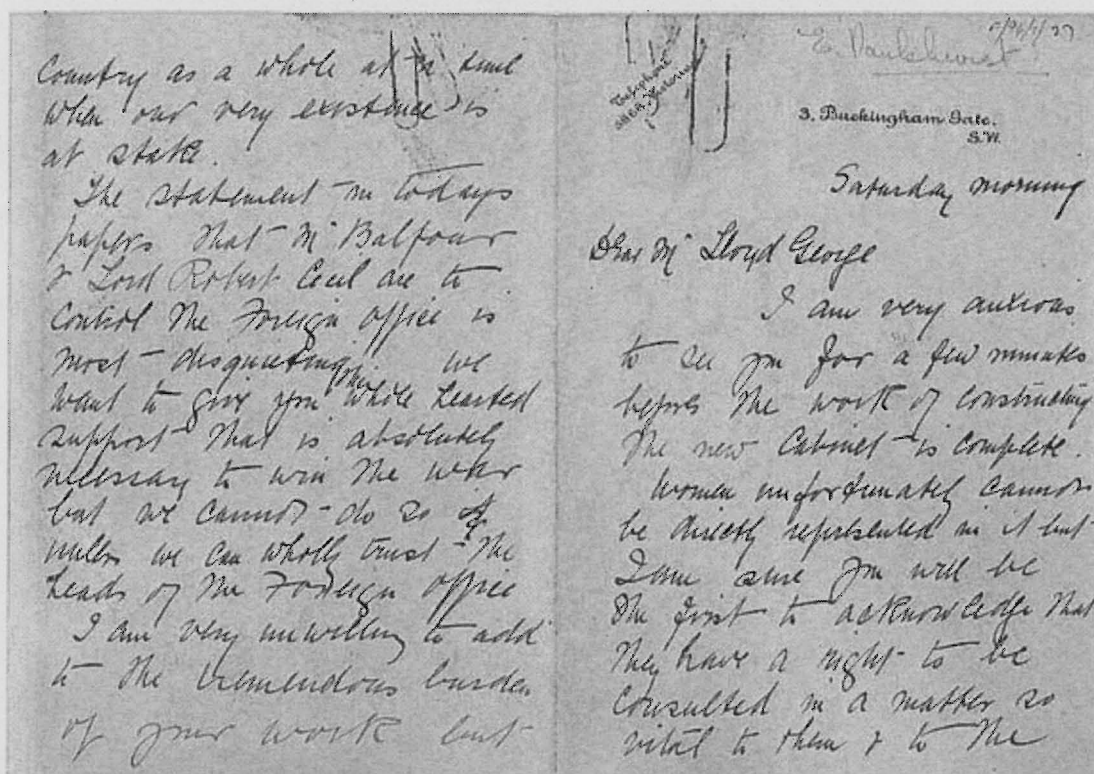
Tickets, 6d. and 1s.
 To be had at Paterson's, Buchanan St.; More's,
 Charing Cross, and T. E. Smith's, 375 Great
 Western Road.

A Few Free Seats are available.

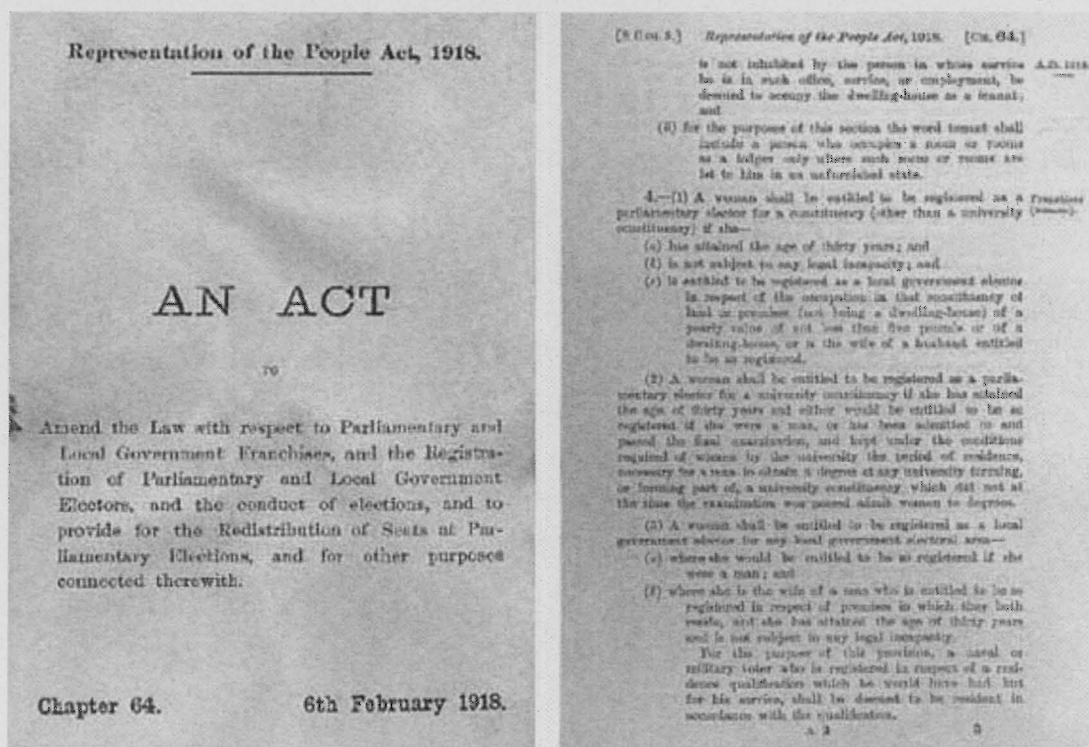
Plakát, který zve na akci za předsednictví Helen Crawford pořádanou US 28. října 1915.



Zleva doprava policejní matrona, Hettie Wheeldon, Winnie Mason a Alice Wheeldon (leden 1917).



Dopis Emmeliny Pankhurst Lloyd Georgovi, ve kterém ho žádá, aby se s ní sešel, aby s ním mohla probrat složení nového vládního kabinetu (prosinec, 1916).



Zákon, kterým bylo ženám přiznáno volební právo.

Ukázalo se, že Millicent Fawcett měla pravdu, když roku 1886 psala - *ženy nezískají volební právo ... jako izolovaný jev, ale jako nezbytný důsledek jiných změn, které postupně a neustále proměňují toto století a společenskou historii naší země. Bude to politická změna, sama o sobě ne příliš velkého nebo rozsáhlého významu založená na změnách společenských, vzdělávacích a ekonomických, ke kterým již došlo.*³²⁵

Ze snahy některých jedinců, zejména politiků, neztratit tvář, vznikla po první světové válce legenda o tom, že si ženy vysloužily volební právo svým válečným úsilím. Je to pouze legenda, protože ty z žen, které se o vítězství ve válce nejvíce zasloužily, byly právě ty mladé ženy, kterým bylo roku 1918 volební právo odepřeno.

Spor o to, zda sufražetky získání volebního práva pomohly a nebo zda naopak jeho získání oddálily, se vede od okamžiku vzniku jejich hnutí a zřejmě se hned tak brzo vést nepřestane. Je docela možné, že jejich skutečný význam leží někde jinde, a to ve způsobu jakým napomohly transformovat chápání veřejného prostoru. Spor o to, jestli volební právo pro ženy získaly sufražetky či sufražistky, se ale vede pouze mezi historiky; co se širší veřejností týče, tím kdo ovládl prostor paměti se staly jednoznačně sufražetky.

Po první světové válce vznikl také dodnes rozšířený stereotyp sufražetky.

Sufražetky tvořily sice malou skupinu, ale byla to skupina, která měla své vlastní hodnoty, svoji vlastní hierarchii, ve které se například pobyt ve vězení pokládán za ekvivalent vysoké školy a která udělovala svá vlastní vyznamenání.

Ještě jsem nepromovala jako sufražetka. Ještě jsem nebyla ve vězení. Kdysi jsem věřila, že stačí, že každý můj nerv protestuje proti veřejnému ponižování žen státem. Nyní ale vím, že mi něco chybí. Potkávala jsem ženy, které byly právě tak uražené a rozružené jako jsem já, které vláda nedávno mučila; získaly nějakou jinou kvalitu - něco víc než mám já – hlubšího, divočejšího, exstatičtějšího a krvavého. Smějí se mnohem lépe a svobodněji než dříve a já se podivuji, jakýázrak iniciace se stal uvnitř těch mrtvých, mlčenlivých cel, které ukázaly mým kamarádkám opravdovou podstatu jejich odvahy.

³²⁵ *women's suffrage will not come ... as an isolated phenomenon, it will come as a necessary collateral of the other changes which have been gradually and steadily modifying, this century, this social history of our country. It will be a political change, not of a very great or extensive character itself, based upon social, educational and economic changes which have already taken place.*

Martin Pugh: *The march of the women...*, str. 63.

Pochopily, tak jako Řekové, že tyran neví, co to je zákon? Poznaly, že svojí někdejší, slepou, poslušnou vírou v jeho vyhlášky a v jeho strašlivé tresty ztrácejí vše a nezískávají nic?, psala spisovatelka Beatrice Harraden.³²⁶

Sylvia Pankhurst jednou tento způsob vnímání skutečnosti komentovala slovy - *dílo Michelangela platilo v očích členky WSPU méně, než doba strávená v Holloway.*³²⁷

Sufražetky byly skupinou stmelenu zápalem pro věc - Charlotte Despard vysvětlovala proč se stala jednou z nich takto: *Hledala jsem určitý soudružský vztah s muži, pochodovala jsem ve velkých průvodech nezaměstnaných, stála jsem na tribunách odborářů a socialistů, pokoušela jsem se vzbudit v lidech pocit studu za bídu jejich životů a ponížení jejich žen. Naslouchala jsem s porozuměním ohnivým odsouzením vlády a kapitalistického systému, ke kterému náleží. Mezi všemi těmito zkušenostmi jsem nenašla to, co jsem našla na prahu této mladé planoucí jednoty srdcí.*³²⁸

*Objevila jsem teamového ducha, který má pro nás větší cenu než tucet volebních hlasů. Zanechala jsem doma svůj vtip, svůj jazyk, svůj vzhled, svůj sex-appeal a své společenské postavení, aby se staraly o domácnost. Zbavena všeho a vyzbrojena pouze svým idealismem, narazila jsem na ...hnutí za volební právo. Jak to dnes vidím, byl to náš Eton a Oxford, náš regiment, naše loď, náš kriketový tým,*³²⁹ psala jiná z účastnic hnutí.

³²⁶I have not yet graduated as a Suffragette. I have not been to prison. Once, I believed in sufficient that every nerve of me strained against the public degradation of women by the State. But now I know that I lack something. I meet women, always every whit as insulted and angry as I, who have lately been tortured by the Government; and they have got a quality different - something more than I - deeper, wilder, ecstatic and bloody. They laugh so much better and freer than they used I wonder what marvel of initiation happened inside those dead, silent cells that taught my friends the true temper of their courage.

Have they learned, like the Greek, that the tyrant is - lawless? realised that all is to be lost but nothing gained by confidence, their old, ignorant loyal confidence in his edicts and his fearful punishments?

Scott, Kime Bonnie: Gender in Modernism, new geographies, complex intersections, Chicago, 2007, str. 168.

³²⁷the creation of Michael Angelo would have been ranked low in the eyes of the WSPU member beside a term served in Holloway

Sylvia Pankhurst: The suffragette movement, an intimate account of persons and ideals, 1935, str. 284.

³²⁸I had sought comradeship of some sort with men, I has marched with great processions of the unemployed, I had stood on platforms of Labour men and Socialists, I had tried to stir up the people of sense of shame about misery of their lives, and the degradation of their women. I had listened with sympathy to fiery denunciations of Governments and the Capitalistic system to which they belong. Amongst all these experiences, I had not found what I met on the threshold of this young, vigorous union of hearts.

Margaret Mulvihill: Charlotte Despard..., str. 78, cituje Why I became a Suffragette v Women's franchise (1907).

³²⁹I had discovered the team-spirit, which is of far more value to us than a dozen of votes. I had left my wits, my tongue, my looks, my sex-appeal and my social standing at home to look after the house. Shorn of all but the weapon of theoretic idealism, I tramped ...the suffrage campaign, I see now, was our Eton and Oxford, our regiment, our ship, our cricket match.

Victorian bouquet..., str. 21.

A byla také skupina stmelená pronásledováním. Evelyn Sharp napsala: *Pouto s druhou sufražetkou, důvěrné pouze někdy, bylo neuvěřitelně silné. K ženě, se kterou jste unikala policejním detektivům a se kterou jste se vydala rozbít okna Whitehallu a nebo byla napadena luzou na Parliament Square, vyvečena ze shromáždění člena vlády pociťujete něco jiného celý život.*³³⁰ Její kolegyně Beatrice Harraden to vyjádřila ještě silněji. *Dala bych přednost tomu zemřít v příkopu s militantkami, než být povznesena na nebesa s konstitucionalistkami.*³³¹

Pro mnohé ze sufražetek to byla nejkrásnější léta jejich života. Emmeline Pethick-Lawrence vzpomínala: *I přes odpor ze všech stran, i přes tvrdou práci, nějaké vykašlete se nato, zde neexistovalo, i přes občasné násilné útoky a uvěznění a strážně všeho druhu, byl tu pocit triumfu, smíchu a radosti, který byl vlastní našemu hnutí roku 1906 a bez přestání po mnoho dalších let. Byl tu intenzivní pocit jednoty a kamarádství, transformovaný v oddanost společnou službou velké myšlenky, byla tu jistota konečného vítězství a kromě toho, tu byla každodenní vzrušující dobrodružství, zážitky a komické příhody.*³³²

A tak není divu, že roku 1926 vznikl přičiněním jedné z čelných představelek WFL Edith How Martyn spolek „Společensví sufražetek“ (Suffragette fellowship) jehož cílem bylo uchovávat vzpomínku na průkopnice a výjimečné události spojené emancipací žen a obzvláště pak militantní kampaň za volební právo 1905 – 1914. a udržovat tak na živu ducha sufražetek.³³³

Později byl jeho cíl předefinován na cíl *udržovat památku průkopnic a výjimečných událostí spojených s emancipací žen a obzvláště pak militantních kampaní za volení právo 1905 – 1914. Zajistit ženám politická, občanská, ekonomická postavení a spolupracovat čas od času s ostatními organizacemi, které usilují o totéž.*³³⁴

³³⁰ *With one's fellow suffragettes the tie, only sometimes an intimate one, was nevertheless unbreakable. You have a different feeling all your life about the woman with whom you evaded the police sleuth and went forth to break window in Whitehall or to be mobbed in Parliament Square ejected from a Cabinet Minister's meeting.*

Kime Bonnie Scott: *Gender in Modernism, new geographies, complex intersections*, Chicago, 2007, str. 678.

³³¹ *I would prefer to die in the ditch with the militants than to be enthroned in heaven with the constitutionals.*
June Purvis: *Emmeline Pankhurst...*, str. 243.

³³² *In spite of opposition on every hand, in spite of hard work to which there was no "let up", in spite of occasional violent assault and imprisonment and hardship of every kind, there was a spirit of triumph, laughter and joy that possessed our movement in 1906 and unceasingly for many years to come. There was an intense sense of union and comradeship, lifted into devotion by the common service of a great idea, there was the certainty of ultimate victory, and beside that, there were exhilarating adventures, events and comic interludes every day.*

Sheila Stowell: *A stage of their own...*, str. 49.

³³³ *to perpetuate the memory of the pioneers and outstanding events with women's emancipation and especially with the militant suffrage campaign 1905 – 1914 and thus keep alive the suffragette spirit.*

Elizabeth Crawford: *The women's suffrage movement*, Londýn, 1999, str. 663.

³³⁴ *to perpetuate the memory of the pioneers and outstanding events with women's emancipation and especially with the militant suffrage campaign 1905 – 1914*

To secure women's political, civil, economic, educational and social status on the basis of equality of the sexes and

Členkami jsou, pokud se nevyjádří jinak, všechny sufražetky, které byly uvězněny; všechny členky militantních společností za volební právo žen v době mezi 13. říjnem 1905 a 4. srpnem 1914; přímí potomci uvězněných sufražetek; na pozvání Rady pokrokové ženy a muži, kteří vyjádří své sympatie s militantní kampaní a duchem sufražetek.³³⁵

Tohoto „ducha sufražetek“ definovala Geraldine Lennox takto: *Duch sufražetek! Co to bylo? Byla to neochvějná věrnost ideálu – politické emancipaci žen se vším, co to znamená; podřízení se vedení; dokonalá sebekázeň a potlačení všech těch malicherných slabostí; sdílení práce a útrap a nádherného nadšení, které učinilo všechny ztráty a utrpení bezvýznamnými. Byl to tento duch, který nám nedovolil sedět se založenýma rukama a snášet nespravedlnost – duch, který umožnil dotáhnout věc do konce.*³³⁶

Tato organizace se stala strážcem paměti hnutí a s jejím vznikem je také spojena nová definice pojmu „militantní.“

Když se v únoru 1928 sešlo na 150 sufražetek v jedné z londýnských restaurací, aby oslavily konečné vítězství, byly vyzvány, aby vyprávěly o těch nejlegračnějších a nejvíce vzrušujících zážitcích z kampaně. Jak se tehdy vyjádřila jedna z nich, Irene Middleton, *dívám-li se zpět na naše dny ve WSPU, vše se zdá bláznivé, ale stálo to za to.*³³⁷ Celá kampaň sufražetek byla zredukována na „veselé historky z natáčení.“ A ty, které nebyly během kampaně uvězněny, byly přijímány pouze s rozpaky. *Celkem nás tam bude na sto padesát. Nemyslíme si, že těch padesát, které tam s námi budou sedět a které nešly do vězení, se mají za něco stydět,* vyjádřila se Edith How Martyn.³³⁸

to co-operate from time to time with other organisation working to the same end

Thelma Cazalet-Keir.: I knew Mrs. Pankhurst

³³⁵ All Suffragette prisoners, unless they desire not to be; all members of militant suffrage societies between 13 October 1905 and 4 August 1914; direct descendents of Suffragette Prisoners; pioneer women and men by invitation of the Council, who declare theirs sympathy with the militant campaign and the suffrage spirit
Elizabeth Crawford: The women's suffrage, str. 663.

³³⁶ The Suffragette Spirit! What was it? It was an unswerving loyalty to an ideal – the political emancipation of womanhood, with all that implied; obedience to leaders; a thorough discipline and denial of self, with all its petty weaknesses; a sharing of work and hardships and a magnificent enthusiasm which made all loss and suffering of no account. It was a spirit that would not sit down under injustice – a spirit meant to get things done

Laura E. Nym Mayhall: Creating the “Suffragette spirit”, British feminism and the historical imagination v *Women's history review* 3/4 (1995), str. 328 - 329.

³³⁷ tell the most humorous or thrilling experience you ever as....looking back on those W.S.P.U.. days it all seems mad, but well worth while

Laura E. Nym Mayhall: The militant suffrage movement, citizenship and resistance in Britain, 1860 – 1930, Oxford, 2003, str. 138.

³³⁸ Altogether there will be 150 of us. We do not feel there is any disgrace attaching to the odd fifty or so who will be sitting down with us who did not go to gaol.

Tamtéž, str. 138.

V této době dochází k tomu, co historička Laura Nym Mayhall označuje za „fetišizaci militance“. Ostatní formy jednání, jako bylo například neplacení daní a jiné formy občanské neposlušnosti, které hrály v předválečné době důležitou roli, ale nevedly k uvěznění, přestaly být oceňovány. Adela Pankhurst v této souvislosti ironicky hovořila o „posvátné krávě militance.“

Roku 1932 napsala Louise Cullen How Martyn následující: *Vždy jsem litovala toho že jsem díky svému chatrnému zdraví musela skončit se svojí činností v době, kdy právě začínala „skutečná“ militance – to jest rozbíjení oken a vyhlašování hladovek.*³³⁹

Podobně téhož roku žádala How Martyn Margaret McPhun zda by jí nemohla poskytnout nějaké podrobnosti o činnosti Miss Sprott, neboť *v jejím případě si nejsme zcela jisté, že byla uvězněna ... pokud máš nějakou možnost potvrdit to, co stojí v zprávě Miss Sprott, mohly bychom být schopné potvrdit detaily.*³⁴⁰

Jak pro Cullen, tak pro How Martyn a ostatní členky „Společenství“ bylo v této době vězení rozhodujícím kritériem pro přijetí mezi ty skutečně militantní. V důsledku toho byla za militantní pokládána pouze ta činnost, která k uvěznění vedla, tedy zejména útoky na majetek, neboť o útocích na osoby, ke kterým někdy docházelo, poválečné vzpomínky mlčí – *militantní jednání sufražetek nebylo definováno pouze jako hájení jejich práv, ale také jako skutečnost, že používaly sílu tak, že nebyl nikdo zraněn.*³⁴¹

Vyvrcholením tohoto narativu se v padesátých letech stala publikace „Roll of Honour of Suffragette“. Byl to abecední, a ne zcela přesný, seznam těch, které byly uvězněny během kampaně za volební právo žen, na jehož sestavování začala organizace pracovat už v dvacátých letech. Původně byl zamýšlen ne jako seznam, ale jako jakési „Kdo je kdo“ (Book of Suffragettes), tedy kompilaci krátkých biografických údajů doprovázenou fotografiemi uvězněných žen. Seznam měl také praktickou roli, neboť jedním z cílů Společenství byla finanční pomoc někdejší sufražetkám a jedním z důvodů vzniku seznamu byla snaha zabránit případným neoprávněným požadavkům. Tento seznam dále zakonzervoval novou definici militance.

³³⁹ *I have always regretted that through ill-health my activities had to cease just when 'real' militancy started – i.e., window smashing and hunger-striking*

Laura E. Nym Mayhall: *Creating the "Suffragette spirit"* ..., str. 329.

³⁴⁰ *in this case we are not quite certain about the imprisonment ... if you have any opportunity of ascertaining what Miss Sprott's record is said to be, we might be able to verify the details.*

Tamtéž, str. 329.

Možná H. Sprott, organizátorka WSPU v Southamptonu.

³⁴¹ *the militancy of the suffragettes was not just an assertion of their rights; the fact is that they used force which ultimately hurt none but themselves.*

Tamtéž, str. 330.

Kromě tohoto seznamu se podařilo organizaci zřídit také archiv hnutí, který obsahoval nejrůznější nevydané autobiografie, výstřižky z dobových novin a nejrůznější vzpomínkové předměty. Brian Harrison sice argumentuje, že „druhá kariéra“ sufražetek jako historiček *neměla přímý vliv na úsilí britských feministek po roce 1918, protože sufražetky se na veřejnosti objevovaly pouze díky vzpomínkovým slavnostem.*³⁴² Nebere však do úvahy do jaké míry se po první světové válce aktivistky organizací jako byla „Six point group“ definovaly jako dědičky tohoto hnutí.

Archiv Společenství obsahující autobiografie, vzpomínky, historie napsané účastnicemi hnutí a to vše pomohlo vytvářet a přetvářet obraz tohoto hnutí. Pokud autobiografie Constance Lytton vydaná roku 1914 byla především obhajobou jednání militantního křídla a ukazovala ženy jako trpné oběti nespravedlivého systému, poválečné paměti kladly především důraz na pocit vzájemného přátelství a solidarity.

Roku 1933 byly sbírky organizace přechovávány v domě Geraldine Lennox, o rok později dostala exponáty na starost Mary Phillips a přibližně od roku 1937 byla sbírka uchovávána v klubu Minerva. V květnu 1939 skončila kolekce díky Rose Lamartine Yates v místnostech na Great Smith street č. 6 ve Westminsteru, kde se také konala pravidelná týdenní setkání členek klubu. Během války byl klub přemístěn do domu Helen Atkinson v Black Lion Lane v Hammersmith a archiválie byly převezeny mimo Londýn do domu Uny Duval. „Muzeum“ bylo znovu otevřeno v únoru roku 1947 na Cromwell road 41 v Londýně a roku 1951 převzalo nakonec celou sbírku Londýnské muzeum, kde se sbírka nachází do dnes.

Když hnutí žen za volební právo objevili novináři a filmaři a později také historici, měli po ruce materiál, který potřebovali. Navíc byla organizace schopna vystoupit proti autorům, s jejichž texty nesouhlasila, jako byla například Ray Strachey, Vera Brittain nebo Roger Fulford.

Společenství to myslelo s „udržováním památky“ vážně. Kromě toho, že vydávalo v letech 1947 až 1971 svůj vlastní časopis „*Calling all women*“ a příležitostně další publikace jako například „*Zнала jsem Mrs Pankhurst (I knew Mrs Pankhurst)*“ od Cazalet Keir,³⁴³ rozhodlo se zviditelnit také ve veřejném prostoru.

Krátce po smrti Emmeline Pankhurst vznikl pod vedením Katherine Marshall výbor, ve kterém byly také Lady Rhondda, Rachel Barrett, Rosamund Massy a Ethel Smyth. Z peněz,

³⁴² *had no immediate bearing on British feminist effort after 1918, for suffragettes public appearances were usually only made in commemorative context.*

Tamtéž, str. 334.

³⁴³ Vydání zaplatila Marie Lawson.

které se podařilo shromáždit z celého světa (celkem 2500 £), byla do kostela, který Emmeline Pankhurst pravidelně navštěvovala, zakoupena lavice na její památku a její hrob na Brompton cemetery dostal náhrobní kámen.³⁴⁴

Dále byl pro Národní galerii zakoupen portrét Emmeline Pankhurst od Georgine Brackenbury. Koupit portrét byla jedna věc, dostat ho na stěnu galerie byla věc druhá. *Co se jeho umístění v Národní galerii týče, na každém kroku jsme narážely na předpisy a regulace, které nám stály v cestě a jeden ze správců mi řekl, že je to naprosto beznadějně dokud neuběhne, nepamatuji si už přesně, kolik let. Ten portrét tam dnes visí,*³⁴⁵ psala Ethel Smyth roku 1933.

*Muži připomínají své hrdiny a osvoboditele tím, že jim vztyčují pomníky, neměly by ženy nárokovat stejnou poctu pro tu, která je dovedla k vítězství,*³⁴⁶ psalo se materiálu vydané „Společenstvím“ a tak bylo rozhodnuto, že také Emmelině Pankhurst je nutno vystavět pomník. Rozhodnutí se podařilo realizovat, což byl zřejmě jeden z největších úspěchů „Společenství“.

Pomník byl objednáán u tvůrce sochy Florence Nightingale, A. G. Walkera a Katherine Marshall pro něj vybrala místo. *Sir Lionel Earle, odpovědný za veřejné zakázky byl osloven jednou ze svých blízkých příbuzných. Jeho odpověď byla „nepřipadá v úvahu“; v té době se už prohledával Londýn pro místo na sochu Lorda Kitchenera a co se týče místa, na které měla zálsusk Mrs. Marshall, musel se smát, nebylo to nic méně než to nejlepší místo v Londýně – ve „Victoria tower gardens“!*

Mrs Marshall se vypravila za Sirem Lionelem Earlem. ...domů šla s místem ve „Victoria tower“ v kapse.

To nejtěžší bylo získat slib od premiéra, že sochu odhalí. Mrs Marshall se doslechla, že on a Mrs Baldwin postavení sochy ne zcela schvalují a její úsilí zahrnulo tři pokusy o audienci, aby mohla věc vysvětlit, jednu nebo dvě návštěvy v ústředí konzervativní strany a všechna ta „není přítomen“ a „vrátí se za tři týdny“... Výsledek: Mr. Baldwin slíbil sochu odhalit a při té příležitosti pronesl také projev.³⁴⁷

³⁴⁴ Autorkou byla Julian P. Allan.

³⁴⁵ *As to hanging it in the National Portrait Gallery, at every turn Regulation and By Laws blocked the way, and one to Trustees me it was absolutely hop eless till I forget o how many years should have elapsed, The portrait hangs there to-day.*

Ethel Smyth: *Female pipings in Eden*, 1993, Londýn, str. 274.

³⁴⁶ *[m]en commemorate their heroes and liberators by erecting statues shall not women claim equal honour for her who led them to victory.*

June Purvis: *Emmeline Pankhurst...*, str. 355.

³⁴⁷ *Sir Lionel Earle, Commissioner of Public Works, was approached by a near relation of his. The reply was „out of the question“; already they were ransacking London for a suitable p site for Lord Kitchener, and as for one Mrs*

Ethel Smyth byla požádána, aby dirigovala „Pochod žen“ (March of the women) s hudebníky, které dodala londýnská policie. Když však oslovila kapelníka orchestru, bylo jí řečeno, že předpisy zakazují, aby sbor dirigoval kdokoliv mimo něho samotného. *Velmi znepokojena jsem telefonovala Mrs. Marshall, která mi řekla, že si nemám dělat starosti, že vše bude v pořádku. Bylo,* vzpomínala později Ethel Smyth³⁴⁸

Odhalení sochy zahajovala Flora Drummond a s projevem vystoupil nejen premiér, ale také Lady Rhondda a Frederick Pethick-Lawrence, který byl v té době poslancem parlamentu. Dcera Emmeline Pankhurst Adéla, která byla příliš chudá, než, aby si mohla dovolit přijet z Austrálie, chyběla, právě tak jako chyběla její nejstarší dcera Christabel, která byla v té době na turné ve Spojených státech. Sylvia, která žila s matkou v napjatých vztazích, byla pořadatelkami akce upozaděna.

Socha Emmeline Pankhurst se stala také místem pravidelných vzpomínkových akcí, které se pořádaly čtyřikrát do roka – připomínala se vítězství roku 1918 a 1928, říjen 1905 a 14. červenec (narozeniny Emmeline Pankhurst). Později zde získaly plaketu také Christabel Pankhurst a Annie Kenney.

Roku 1971 odhalila v centru Londýna v Christchurch gardens, mezi Victoria station a Caxton Hall, jedna z posledních žijících sufražetek, Lilian Lenton třináct stop vysoký památník. *Toto je památník vybudovaný „Společenstvím sufražetek“, aby připomínal odvahu a vytrvalost všech těch mužů a žen, kteří během dlouhého zápasu o volební právo žen bojovali s posměchem, nepřátelstvím a ostrakizací, z nichž se mnozí stali obětí násilí a prošli mnohým utrpením.*³⁴⁹

Přibližně v té době, kdy se „Společenství“ podařilo vybudovat památník Emmeline Pankhurst, byly také napsány tři texty, které na dlouho určovaly obraz celého hnutí.

Marshall coveted, he must have smiled, for it was the best site in London – merely that – the Victoria Tower Gardens!

Mrs Marshall went to Sir Lionel Earle....She went home with the Victoria Tower site in her pocket. Securing a promise from the Prime Minister to unveil the statue was the hardest part of all.

It had come to Mrs Marshall's ears that he and Mrs Baldwin did not quite approve of the statue as idea, and her effort included three attempts to secure an interview and explain matters one or two visits to the Conservative Central office, shot through with "not at home" and "away for three weeks" fibs on one side....Result: Mr. Baldwin promised to unveil the statue and pronounced on that occasion the speech ...

Ethel Smyth: *Female pipings in Eden...*, str. 273.

³⁴⁸ *Much perturbed I rang up Mrs Marshall, who begged me not to worry declared it would be all right. It was.* Tamtéž, str. 274.

³⁴⁹ *This tribute is erected by the Suffragette Fellowship to commemorate the courage and perseverance of all those men and women who in the long struggle for vote for women selflessly braved derision, opposition and ostracism, many enduring physical violence and suffering.*

Elizabeth Crawford: *The women's suffrage...*, str. 664.

Byly to

- a) roku 1928 „The cause“ od Ray Strachey.
- b) roku 1931 „Suffragete movement“ od Sylvie Pankhurst.
- c) roku 1935 „The Strange death of liberal England“ od George Dangerfielda.

„The cause“ je možno pokládat za oficiální historii hnutí za volební právo žen psanou z pozice NUWSS. Autorka knihy Ray Strachey byla pravou rukou Millicent Fawcett a v jejím podání to byla právě NUWSS, kdo byl skutečnou dědičkou emancipačního hnutí žen 19. století. Strachey používá jazyk Millova liberalismu k tomu, aby postavila obě křídla hnutí do naprostého protikladu. Její příběh je příběhem militantního versus konstitučního křídla hnutí, emocionálních a radikálních sufražetek versus umírněných a racionálních a civilizovaných sufražistek, jejichž taktika přivedla celé hnutí k vítězství. Pracoval tedy se stejně polarizovanými pojmy „militantní“ a „konstituční“ jako „Společenství sufražetek“. Že takto vyhraněné dělení před válkou neexistovalo dokazuje například stížnost Maud Selborne, která stála ve vedení velmi konzervativní CUWFA. *Nerezignuji v tento okamžik, protože alespoň nejsem militantka a některé z nich jsou v tomto ohledu velmi nespolehlivé...minulý rok jsem měla velké potíže donutit je, aby protestovaly proti násilnostem, ke kterým docházelo...a protože militantky pravděpodobně udělají něco pošetilého. Pokud nebude Conciliation Bill schválen, budeme mít těžkou práci udržet naše stádečko pohromadě. Nebudou sto pochopit, že člověk nemůže jednat v rámci zákona a zároveň zákon porušovat.*³⁵⁰ Navíc díky tomu, že militantní aktivity chápe jako útoky na majetek a jinou takovou činnost spojovanou od roku s WSPU, potlačuje vzpomínky na organizace jako byly WFL a US, které definovaly militantci jinak

Text Sylvie Pankhurst je psán z jiného úhlu. Jde o velmi podrobnou, více než pětisetstránkovou historii militantního křídla hnutí, kterou lze pokládat za oficiální historii tohoto křídla. Její podání je jiné než je podání Ray Strachey a historie hnutí je popsána z pohledu socialistky, která zůstala, na rozdíl od své matky a starší sestry, věrná ideálu svého zesnulého otce.

Slavná kniha „The strange death of liberal England“ pak není historií hnutí volebního práva žen jako takového, ale je historií pádu liberální strany, kterou přičítá vzpourě Irů, vzpourě

³⁵⁰ *I shan't resign for the present because at least I am a non-militant & some of them are very wobbly on that point...I had the greatest difficulty last year in screwing them up to protest against actual violence...as the militant will probably do something very silly if the Conciliation Bill is lost, we may have a job to keep our lot stead. They will not understand that you cant be constitutional & unconstitutional at the same time*
Mitzi Auchterlonie: Conservative suffragists, women's vote and the Tory party, Londýn, 2007, str. 156.

dělníků a vzpouře žen. Faktograficky čerpá z historie sepsané Sylvii Pankhurst. WSPU pod vedením Emmeline Pankhurst je sice jediná skupina žen, které autor připisuje nějakou významnější historickou roli, ale celé militantní hnutí pojednává jako komickou vsuvku příběhu tragického úpadku liberální strany. *Je téměř nemožné psát příběh rebelie žen bez toho, abychom si povšimli určitých prvků burlesky. Pouze samotný Aristofanes by jí mohl učinit zadost. Podívaná na ženy, které útočí na muže vyvolává, dokonce v těchto dnech, pobuřující a bezzásadový smích. A když byla politická scéna, tak poklidná jako je ta anglická, najednou narušena šustotem dlouhých sukní, násilnými útoky opeřených klobouků, neproniknutelnou, postupující falangu okorsetovaných poprsí – když v kouřících se troskách nějakého domu a nebo kostela byl objeven obávaný důkaz několika špendlíků do vlasů nebo dámská galoše – pak je překvapující, směšná stránka celé věci téměř neodolatelná.*³⁵¹

Této verzi historie zůstali poplatní i mnozí další historici jako například Roger Fulford a David Mitchell.³⁵²

Jak podotýká Jane Marcus: *Dangerfield přišel s narativem a historickou zápletkou, ze které se pak historikům jen málokdy podařilo vymanit. Jeho příběh je přesvědčivým a působivým dramatem, jeho sufražetky vytváří a zároveň uspokojují potřebu publika nálepkovat ženy, které to s politikou myslí vážně jako „hysterické“, že pouze málokomu se podařilo vyprostit z jeho zajetí*³⁵³

Pokud tedy na začátku této práce stála otázka, co vedlo sufražetky k tomu, že jednaly způsobem, kterým jednaly – tedy zda bylo jejich jednání určováno nějakou strategií, po případě zda se tato strategie měnila, lze odpovědět tak, že jednání sufražetek skutečně nebylo tak spontánní, jak někdy vedení WSPU tvrdilo, ale bylo řízeno z centra a to tak, aby naplňovalo dlouhodobé strategické záměry vedení organizace (je nutno říci, že jednotlivé pobočky měly ve

³⁵¹ *It is almost impossible to right the story of the Women's rebellion without admitting certain elements of brutal comedy. An Aristophanes alone could do it justice. From the spectacle of women attacking men there rises, even in this day, an outrageous, an unprincipled laughter. And when a scene as ordinary England politics is suddenly disturbed with the swish of long skirts, the violent assault of feathered hats, the impenetrable, advancing phalanx of corseted bosoms – when, around the smoking ruins of some house or church, there is discovered the dread evidence of a few hairpins or a feminine galosh – then the amazing, the ludicrous appearance of the whole thing is almost irresistible.*

George Dangerfield: *The strange death of liberal England*, 1997, str. 132 – 133.

³⁵² Roger Fulford: *Votes for women*, Londýn, 1957; David Mitchell: *Queen Christabel*, Londýn, 1977.

³⁵³ *Dangerfield invented the narrative and historical plot form which subsequent historians have seldom been able to free themselves His narrative is o powerful an explanatory drama, his suffragette characters such moving stereotypes, simultaneously creating and satisfying a public... need to label a serious women's politics as "hysterical", that few have been able to escape its grip.*

Jane Markus: *Suffrage and the Pankhursts*..., str. 3.

svém jednání určitou volnost a řadovým členkám organizace se například i přes odpor vedení podařilo prosadit bojkot sčítání lidu, konaného 1911).

Dále je nutno konstatovat, že jak strategie, tak i taktika tohoto hnutí se v průběhu času měnily. Ve své první „manchesterské fázi“ se WSPU lišila od převážně středostavovské NUWSS hlavně tím, že její jádro tvořily zejména ženy, které bývají někdy označovány jako „radikální sufražistky“, tedy socialistky a příslušnice odborově organizované dělnické aristokracie. Proto byla WSPU ochotná přejímat propagační metody, používané odboráři a socialisty (pro mnohé členky z NUWSS nepřijatelné), což bylo něco, čím se sice od mnoha jiných ženských organizací lišila, ale nikoliv zásadním způsobem.

Ke změně strategie organizace došlo z popudu Christabel Pankhurst roku 1905 a to na základě poznání, že zákon o volebním právu žen se nepodaří prosadit pouhou soukromou iniciativou jednoho a nebo více poslanců, ale podaří se ho prosadit pouze tehdy, bude-li se jednat o vládní návrh zákona. Vedení organizace se tedy rozhodlo, že vládu donutí k tomu, aby vyhověla jejímu požadavku prostě tím, že členům vlády a vládní strany bude neustále znepříjemňovat život.

Ze všeho nejdříve se členky organizace začaly v průběhu volební kampaně roku 1905 domáhat příslibu volebního práva na politických shromážděních známých politiků. Když kampaň skončila a tito politici se vrátili zpět do Londýna, Christabel Pankhurst rozhodla, že WSPU se musí vydat do Londýna za nimi. V následujících letech pak členky WSPU a WFL, která se od ní na podzim roku 1907 oddělila, neustále politikům připomínaly svůj požadavek. Činily tak formou „pochodů na parlament“, pořádáním svých vlastních ženských parlamentů, vysíláním delegací k jednotlivým politikům, piketováním před parlamentem, narušováním shromáždění vládnoucí liberální strany a občas také narušením zasedání parlamentu, dále pak návštěvami politiků v jejich soukromých rezidencích a také tím, že – po vzoru Irů – během předvolebních kampaní podporovaly politické protivníky vládnoucí strany.

Paralelně s touto kampaní vedly sufražetky ještě propagační kampaň. Jejím cílem bylo dokazovat - například formou velikých průvodů - že ženy mají o volební právo zájem a že ho potřebují, po případě, že tam, kde ho ženy již získaly, se stalo nástrojem pokrokových reforem. Zároveň se sufražetky snažily vytvářet obraz svého hnutí jako hnutí „opravdových žen“ a vyvracet tak tvrzení svých oponentů, že o volební právo usilují pouze „mužatky“ a „degenerované typy“, zatímco „normální“ ženy volební právo nechtějí.

Ve svém konání byly nepochybně úspěšné v tom smyslu, že z otázky volebního práva žen se stala široce diskutovaná záležitost. Počet nejrůznějších publikací věnovaný této otázce vzrostl, právě tak jako vzrostl počet organizací jejichž cílem bylo získání volebního práva žen. Také odpůrci volebního práva žen poprvé pocítili potřebu se sešikovat a založit vlastní organizaci.

Roku 1910 vláda vytvořila komisi, ve které byly zástupci obou sněmoven parlamentu a představitelé všech politických stran. Tato komise dostala za úkol vytvořit kompromisní návrh příslušného zákona. Zdálo se, že volební právo je na dosah ruky a sufražetky vyhlásily příměří.

Pak byl návrh zákona potopen a George Lloyd se hrdě přihlásil k tomu, že ho torpédoval. Suфраžetky na to odpověděly změnou strategie. Namísto toho, aby se pouze snažily vládě a jejím ministrům ztrpčovat život, snažily se dokazovat, že jsou občankami, kterým se vláda snaží vládnout bez jejich souhlasu a tedy nezákonně a že tuto nezákonnost vlády nebudou nadále tolerovat. *Vláda odmítá uznat existenci žen, nechť tedy ženy odmítnou uznávat existenci vlády*, stálo ve výzvě WFL, která požadovala bojkot sčítání lidu.³⁵⁴

Pokud byl jedním z hlavních argumentů odpůrců volebního práva žen „argument síly“ – tedy to, že ženy nemohou dostat volební právo, protože jsou nevojáci či to, že ženy nemají zájem o volební právo, neboť na rozdíl od mužů nepoužívají násilí – sufražetky se rozhodly dokazovat, že jsou schopné a ochotné se násilí dopouštět a to systematicky. Jejich kampaň, která začala v březnu 1912 rozbíjením londýnských výloh, se pak dále stupňovala, zejména poté co předsedající dolní sněmovny prohlásil, že pokus přiznat ženám volební právo formou pozměňovacího návrhu je neústavní.

Zároveň s touto kampaní skončila doba velikých průvodů a podívaných. „Votes for women“ nahradila útlejší a bojovnější „The suffragette“, na jejichž stránkách členky WSPU obhajovaly své jednání, především své útoky na majetek řadových občanů. Tento způsob vedení kampaně ukončily sufražetky teprve po vstupu Británie do první světové války vyhlášením příměří, které doprovázela amnestie ze strany vlády.

Tato fáze jejich kampaně byla bezesporu úspěšná v tom, že politiky vyděsila. Také policie se bála, že by sufražetky mohly zavraždit premiéra či jiného z dalších čelných politiků a nakonec vzniklo speciální policejní oddělení pro boj se sufražetkami. Dodnes spornou otázkou však zůstává otázka nakolik tato strategie pomohla či nepomohla získání volebního práva žen jako takového.

³⁵⁴ *the Government refuses to recognise women, let women refuse to recognise the Government*, Laura E. Nym Mayhall: *The suffrage movement...*, str. 45.

Když bylo po druhé světové válce nakonec volební právo získáno, vypukl spor o to, kdo se o jeho získání zasadil více, zda to byly sufražistky či sufražetky. Zároveň byl během tohoto sporu opětovně redefinován termín „militance“ tak, že se pod ním nadále rozuměl útok na majetek spojený s následným uvězněním (tuto (re)definici přejímá už Dangerfield, když hovoří o tom, že skutečná militance začala až roku 1912). Tento spor nakonec vyhrály sufražetky díky tomu, že se jim podařilo vytvořit svá místa paměti a vlivnou organizaci, která se stala strážcem této paměti.³⁵⁵

Jméno Emmeline Pankhurst žije stále v širokém povědomí. Pokud byla ve své době pokládána za jednoho z nejlepších řečníků století, roku 1999 se její jméno dostalo do seznamu časopisu „The Times“, kam bylo zařazeno sto, podle redakce časopisu, nejvlivnějších lidí dvacátého století. Jména ostatních sufražetek, snad s výjimkou Emily Davison a její dcery Christabel, už lidé zpravidla neznají. Také většina toho, co sufražetky činily, upadlo do zapomnutí. Zapomnělo se na to, že neplatily daně. Zapomenut byl jejich bojkot sčítání lidu roku 1911 a jejich piketování před parlamentem. V zapomnění upadly jejich ohromné průvody, desítky románů, propagačních her a politických spisů, které sepsaly a ve kterých se pokoušely redefinovat občanství, obhajovat svá práva a své jednání.

To co zbylo z hnutí je obraz ne zcela racionální ženy, připoutané k zábradlí před sídlem britského premiéra.

³⁵⁵ *...smyslem existence místa paměti je zastavit čas, zahradit cestu zapomínání, znehybnit určitý stav věcí, určit smrt nesmrtelnou, zhmotnit nehmotné...*

Pierre Nora: Mezi pamětí a historií, problematika míst v *Cahiers du CEFRES* 10/1996, str. 57



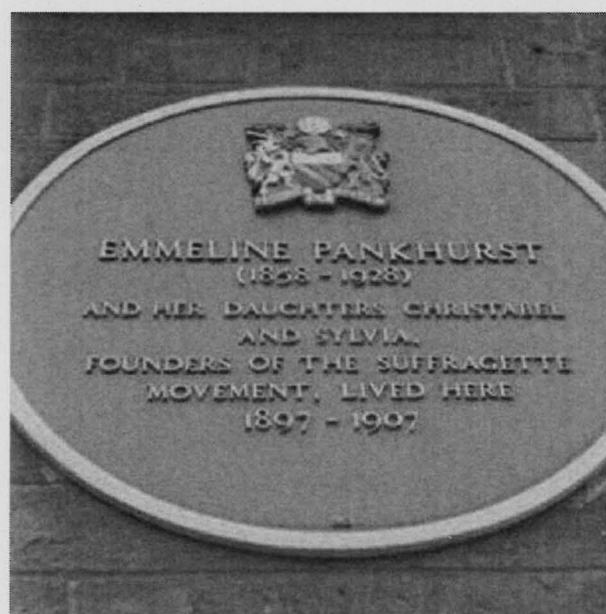
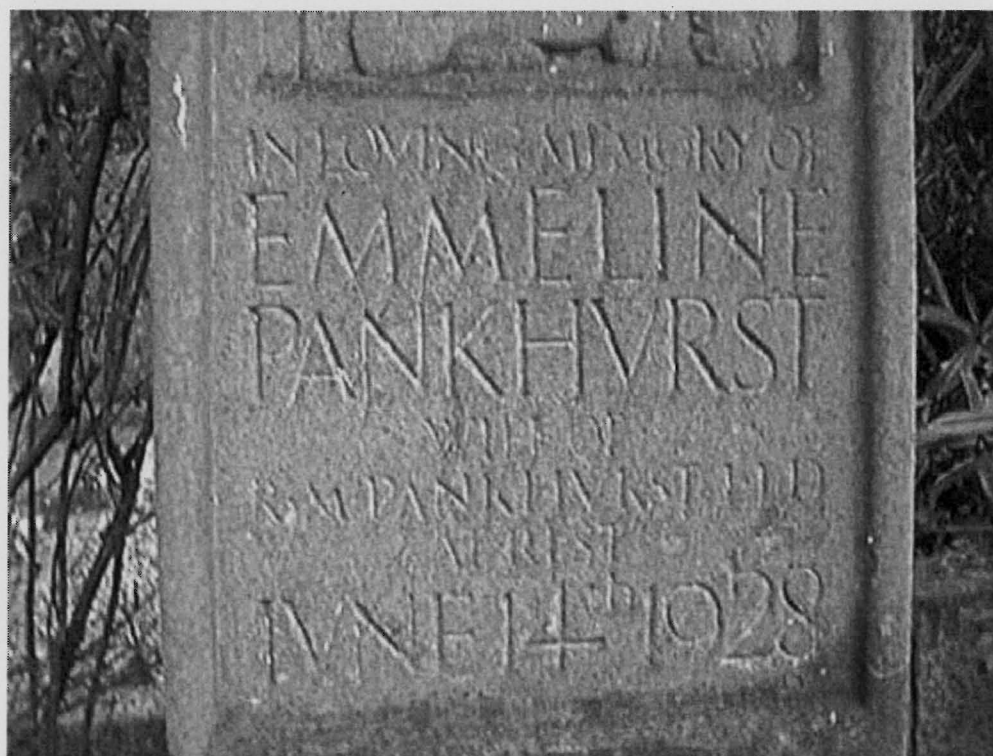
Portrét Emmeliny Pankhurst od Georginy Agnes Brackenbury.



Památník Emmeline Pankhurst v Londýně.



Hrob Emmeline Pankhurst





Současné vyobrazení Emmeline Pankhurst (limitovaná edice). Emmeline Pankhurst stojí připoutaná řetězem před sídlem premiéra v Downing street (sama nikdy nic takového neudělala) a v ruce drží leták s nápisem „Volební právo ženám“.



Emmeline Pankhurst na poštovní známce.

Kdo je kdo³⁵⁶

Aberdeen, Ishbel Hamilton-Gordon (1857 -1939), sufražistka, manželka guvernéra Kanady, první žena, která obdržela v Kanadě čestný doktorát, předsedkyně "Mezinárodní ženské rady" v letech 1893 – 1936

Ainsworth, Laura Frances (1885 – 1958), dcera školního inspektora, učitelka a později organizátorka WSPU.

Allen, Mary Sophia (1878 – 1964), neplacená organizátorka WSPU a jedna z prvních britských policistek.

Anderson, Elizabeth Garrett (1836 – 1917) starší sestra Millicent Fawcett a matka lékařky Louisy Garrett Anderson.

Anderson, Louisa Garrett (1873 – 1943), britská lékařka, sufražetka a zakladatelka londýnské nemocnice.

Ansell, Gertrude Mary (1861 – 1932), podnikatelka a členka WSPU.

Archdale, Helen (1876 – 1950) sufražetka, dcera jedné z prvních studentek medicíny a známého skotského novináře, která se provdala za důstojníka britské armády, s kterým se díky svým aktivitám ve WSPU rozešla.

Ashton, Margaret (1856 – 1937) sufražistka, liberálka z Manchesteru a příbuzná Eleanor Rathbone.

Ashwell, Lena (1872 – 1957), dcera kapitána, herečka a majitelka divadla

Atkinson, Mabel (1876 – 1958), absolventka university v Glasgowě, která podporovala odpírání daní.

Ayrton, Hertha (1854 – 1923) sufražetka, absolventka university v Cambridge, dcera „volbou“ Barbory Bodichon, druhá manželka synovce radikálního poslance Smee Ayrtona, profesora Williama Ayrtona, matka sufražetky Barbary Gold a nevlastní matka sufražetky Edith Zangwill. **Ayrton**, Barbara Bodichon (1886 – 1950), provdaná Gould. Absolventka londýnské university. 1913 uprchla do Francie, aby se vyhnula zatčení. 1945 byla zvolena poslankyní britského parlamentu.

³⁵⁶ Ze seznamu je dobře patrné, že sufražetky se rekrutovaly skutečně, ze všech vrstev společnosti.

Baines, Jennie (1866 – 1951), pocházel z dělnických vrstev a od jedenácti let pracovala ve zbrojovce, která patřila Josephu Chamberlainovi. Později se stal členkou Armády spásy a členkou WSPU. Před první světovou válkou se vystěhovala s rodinou do Austrálie.

Baldock, Minnie (kolem 1864 – 1954), socialistka a londýnský členka WSPU.

Balfour, Frances (1858 – 1930) desáté z dvanácti dětí vévody z Argyllu. Roku 1879 se provdala za Eustace Balfoura. I přesto, že se přivdala do významné konzervativní rodiny podporovala liberály a byla aktivní členkou WLUA.

Barrett, Rachel (1875 – 1953), absolventka londýnské university, která pocházela z Walesu, členka WSPU.

Bartels Olive (1889 – 1978), dcera suražistky, jedné z prvních devíti Irek, které získaly vysokoškolský diplom, členka WSPU.

Bartlett, Frances (1876 - ?), chůva a později ošetřovatelka, členka WSPU.

Beamish, Olive (1890 – 1978), pocházela z Irska, absolventka university v Cambridge (Girton), členka WSPU.

Becker, Lydia (1827 – 1890), pocházela z Manchesteru, kde vedla mnoho let místní organizaci sufražistek. Během let 1870 až 1890 vydavatelka časopisu „Women's suffrage journal“.

Blakburn, Helena (1842 – 1903), sufražistka, autorka historie zápasu volebního práva žen v Británii

Billington-Greig, Teresa (1877 – 1964), pocházela z katolické rodiny v Prestonu, ale sama se hlásila k agnosticismu. S pomocí stipendia se jí podařilo vystudovat universitu v Manchesteru. Socialistka, členka WSPU a později WFL.

Birch, Pearl (kolem 1890 – 1970), později Lady Dickens, dcera plukovníka Willama Birche. Členkou WSPU se stala roku 1912.

Blattwayt, Mary (1879 – 1961), dcera plukovníka, na své členství ve WSPU resignovala roku 1913.

Bodichon, Barbara (1827 - 1891), sestřenice Florence Nightingale, nemanželská dcera radikálního poslance, malířka a spoluzakladatelka dívčí koleje v Cambridge.

Brackenbury, Georgina (1865 – 1949), dcera generála, malířka a členka WSPU.

Brailsford, Jane (1874 – 1937), členka WSPU a manželka známého novináře.

Burns, Lucy (1879 – 1966), pocházela z New Yorku, do činnosti WSPU se zapojila během svého pobytu v Británii.

Causton, Selina Mary . manželka britského politika Richarda Causton (1843 - 1929).

Clarke, Mary Jane (1863 ? – 1910), mladší sestra Emmeline Pankhurst.

Clunas, Lila (1876 – 1968), členka WSPU a později WFL, zatčena za pokus předat petici premiérovi.

Codd, Clara (1877 – 1971), nejstarší z deseti dětí školního inspektora. Organizátorka WSPU.

Cozens, Mary Elizabeth (1857 -1920), sufražistka a později členka WSPU a theosofka.

Craggs, Helen Millar (1888 – 1969), členka WSPU, druhá manželka Fredericka Pethick-Lawrence.

Craigien, Jessie Hannah (kolem 1835 – 1899), dcera námořníka, herečka a sufražistka.

Crawford, Helen (1877 – 1974), manželka protestantského pastora, členka WSPU a US.

Členkou WSPU se stala roku 1910. Roku 1912 se účastnila březnového útoku sufražetek na londýnské centrum, kde rozbila okna sídla ministra školství. Roku 1913 byla zatčena, když bránila zatčení Emmeline Pankhurst v St. Andrew's Hall. Nakonec byla propuštěna bez toho, aby proti ní bylo vzneseno obvinění. O den později byla zatčena za rozbití oken v centru Glasgowu. a odsouzena k měsíčnímu pobytu ve vězení, Roku 1914 byla zatčena dvakrát. Poprvé za svůj veřejný projev a po druhé za bombový útok na místní botanickou zahradu. Během první světové války se rozešla s WSPU, neboť nesouhlasila s proválečným postojem Emmeline Pankhurst. Roku 1921 kandidovala v komunálních volbách v Glasgowu za komunistickou stranu.

Crocker, Ellen (1872 – 1962), sestřenice Emmeline Pankhurst, členka WLA a WSPU.

Cullen, Louise (1876 – po 1958), členka WSPU, roku 1911 se vystěhovala s manželem do Austrálie.

Davies, Emily (1830 - 1921) dcera anglikánského pastora, která stála u založení dívčí koleje v Cambridge.

Disraeli, Mary Anne (1792 -1872), vikomtka z Beaconsfieldu.

Drummond, Flora (1878 – 1949), dcera krejčího z Manchesteru, členka ILPa WSPU.

Evans, Dorothy (1888 – 1944), učitelka z Londýna, členka WSPU a později IWSPU.

Fawcett, Millicent (1847 - 1929) dcera známého průmyslníka a mladší sestra Elizabeth Garrett Anderson.

Flatman, Ada (1876 – 1952), organizátorka WSPU v Bristolu, Aberdeenu a Liverpoolu.

Floyd, Lettice (1865 – 1934), zdravotní sestra, organizátorka WSPU.

Fowler, Constance (1843 - 1931), dcera Anthony de Rothschilda, později Lady Battersea.

Gawthorpe, Mary (1881 – 1973), dcera dělníka z Leedsu, učitelka a organizátorka WSPU.

Gladstone, Catharine (1812 - 1900) dcera Stephena Glynne a od roku 1839 manželka Williama Gladstona.

Haig, Florence Eliza (1856 – 1952) malířka, dcera advokáta a sestřenice Lady Rhondy. V únoru roku 1908 byla zatčena za útok na parlament a odsouzena k šesti týdnům pobytu ve vězení. V létě se z pobytu ve vězení zotavovala u rodiny ve Walesu,, kde pro věc volebního práva žen získala Lady Rhonddu. Téhož roku byla odsouzena ještě k tříměsíčnímu pobytu ve vězení. Roku 1910 se stala organizátorkou WSPU v Chelsea, kde měla svůj ateliér. 1. března 1912 byla zatčena za to, že rozbila okna D. H. Evanse na Oxford street a odsouzena k čtyřměsíčnímu pobytu ve vězení.

Hale, Cicely (1884 – 1981), dcera lékaře z Londýna, sazečka WSPU.

Harraden, Beatrice (1864 – 1936) členka WSPU a spisovatelka.

Harrison, Jane Ellen (1850 – 1828) - významná britská historička, sufražistka.

Hawkins, Alice (1863 -1947), dělnice z Leicesteru, členka ILP, WLL a WSPU.

Hazel, Gladys (1880 – 1959), dcera námořního důstojníka, organizátorka WSPU.

Howey, Elsie (1884 – 1963), dcera reverenda, členka a organizátorka WSPU.

Chew, Ada Nield (1870 – 1945), socialistka, sufražistka.

Churchill, Jennie Jerome (1854 - 1921), manželka Randolfa Churchilla (1849 - 1895) za kterého se provdala roku 1874 v Paříži a matka britského premiéra Winstona Churchilla (1874 - 1965).

Keevil, Gladice (1884 – 1959), pocházela z Londýna. Pracovala jako guvernantka ve Francii a USA, později se stala členkou a organizátorkou WSPU.

Kenney, Annie (1879 – 1953), dělnice z Oldhamu, která se stala organizátorkou WSPU a pravou rukou Christabel Pankhurst.

Kenney, Jessie (1887 – 1985), sestra Annie Kenney.

Kerr, Harriet Roberta (1859 – 1940), dcera architekta, písarka a vedoucí kanceláře WSPU.

Lamb, Aeta (kolem 1887 – 1928), vnučka generála a dcera botanika. Učitelka, členka a organizátorka WSPU.

Leigh, Mary (1885 – 1978), učitelka z Manchesteru, členka a organizátorka WSPU.

Lennox, Geraldine (1883 – 1958), pocházela z Irska, členkou WSPU se stala roku 1909. Během první světové války pracovala v nemocnici ve Francii.

Lenton, Lilian (1891 – 1972) profesionální tanečnice, vegetariánka, členka WSPU..Během první světové války pracovala v nemocnici v Srbsku.

Lumsden, Louisa (1840 - 1935),; jedna z prvních absolventek university v Cambridge, která zde několik let působila také jako vyučující, sufražistka.

Lytton, Constance (1869 – 1923), dcera britského diplomata narozená ve Vídni, organizátorka WSPU.

Macmillan, Crystal (1882- 1937) právnička, která dvakrát neúspěšně kandidovala do parlamentu, v letech 1913 až 1920 byla tajemnicí IWSA.

Mansel, Mildred Ella (1868 – 1942), manželka plukovníka, matka tří dětí, členka WSPU a spojka WSPU mezi Londýnem a Paříží.

March, Charlotte (1887 – 1961), dcera malíře, organizátorka WSPU. Během první světové války řidička Llyod George.

Marsden, Dora (1882 - 1960) učitelka, členka a organizátorka WSPU:

Martandale, Hilda (1875 – 1952), mladší dcera Louisy Martindale.

Martel, Nellie (kolem roku 1885 – 1940), neúspěšná kandidátka do australského parlamentu., roku 1904 se vrátila zpět do Británie, členka WSPU.

Martindale, Louisa (1839 – 1914) sufražistka, která podporovala finančně také WSPU. Její dcera Dr. Louisa Mardindale (1872 - 1966) pečovala o sufražetky, které byly propuštěné z vězení.

Massy, Rosamund (1870 – 1947), dcera plukovníka a Lady Knyvett, roku 1928 pomáhala Emmeline Pankhurst s její volební kampaní.

Mitchell, Hannah (1872 – 1956) švadlena, členka ILP, WSPU a později WFL.

Murray

New, Edith (1877 - ?), učitelka, členka a organizátorka WSPU.

Norton, Caroline (1808 -1877), britská spisovatelka a vnučka politika Richarda Sheridan, kterou roku 1835 opustil manžel .

Pankhurst, Adela (1885 – 1961), nejmladší dcera Emmeline Pankhurst.

Pankhurst, Christabel (1880- 1958), nejstarší dcera zakladatelky WSPU Emmeline Pankhurst, jedna z prvních britek, které vystudovaly právo.

Pankhurst, Emmeline (1858 – 1928), nejstarší z deseti dětí zámožného podnikatele z Manchesteru, zakladatelka WSPU.

Pethick, **Dorothy** (1881 – 1970), mladší sestra Emmeline Pethick- Lawrence. Do roku 1912 členka a organizátorka WSPU, později členka US:

Pethick-Lawrence, Emmeline (1867 – 1954), dcera obchodníka z Bristolu. Členka WSPU v letech 1906 – 1912 a její pokladník, později členka US.

Pethick-Lawrence, Frederick (1861 -1971) právník, novinář a politik, manžel Emmeline Pethick-Lawrence.

Phillips, Mary (1880 -1969), dcera lékaře vychovaná v Glasgowě. Členka a organizátorka WSPU a později členka US.

Richardson, Mary (1882/1883 – 1961), Britka vychovaná v Ontáriu, kde byl její dědeček ředitelem banky. Psala poezii, vydala jeden román a živila se jako novinářka. Členkou WSPU se stala po „černém pátku“ Po první světové válce několikrát neúspěšně kandidovala do Parlamentu.

Rigby, Edith (1872 -1950), dcera chirurga z Prestonu manželka tamního lékaře. Členka WLL, ILP a WSPU.

Robinson, Annot (1874 - 1925), dcera soukeníka, učitelka., členka ILP, WLL a WSPU. Později se rozešla s WSPU a vrátila se do NUWSS.

Robinson, Rona (kolem 1885 – kolem 1931).

Roe, Grace (188 – 1979), členka WSPU od roku 1909, během pařížského pobytu Christabel Pankhurst a uvězení Annie Kenney, vedla po určitou dobu organizaci

Sanders, Beatrice (kolem 1874 – 1932), rozená Martin. Pokladnice WSPU s platem 3 £ týdně (roku 1913). Její manžel kandidoval roku 1908 do parlamentu za socialisty.

Sharp, Evelyn (1869 – 1955), dcera londýnského obchodníka, spisovatelka a novinářka. Členka WSPU a US.

Stephenson, Jessie (1873 -1966), učitelka angličtiny a tajemnice Josephine Butler. Členkou WSPU; se stala roku 1907.

St. John, Christopher Marie (kolem 1875 – 1960), absolventka university v Oxfordu, tajemnice matky Winstona Churchilla, dramatička.

Sennett, Maud (1862 – 1936), dcera italského emigranta narozená v Londýně, herečka, členka WSPU, WFL a NUWSS.

Seruya, Sime (kolem 1876 – 1955) herečka, členka WSPU.

Sharp, Evelyn (1869 – 1955), dcera londýnského obchodníka, spisovatelka, členka WSPU.

Sickert, Ellen (1848 – 1914), dcera Richarda Cobdena, sufražistka.

Singh, Sophia Alexandrovna Duleep (kolem 1876 – 1948), dcera maharadži Duleepa Singha, členka WSPU.

Smyth, Ethel (1858 – 1944) dcera generála, proslulá hudební skladatelka, sufražetka.

Stopes, Charlotte (1846 – 1929), reformátorka a sufražistka

Strachey Philippa (1872 – 1968), sufražistka.

Strachey, Ray (1887 – 1940), sufražistka, švagrová Philippy Strachey.

Swanwick, Helena (1864 – 1939), švagrová Elleny Cobden Sockert, sufražistka,

Thomas, Margaret Haig (1883 – 1958), vikomtka Rhondda, dcera liberálního poslance, členka WSPU a později vydavatelka ženského časopisu. Její matka se sice nikdy členkou WSPU nestala, ale organizaci podporovala finančně, později vstoupila do US.

Tuke, Mabel (1871 – 1962), dcera úředníka z Plumsteadu, členka WSPU.

Tyson, Leonora (kolem 1884 – 1959), organizátorka WSPU.

Unwin, Jane (1851 – 1947), dcera Richarda Cobdena, sufražistka.

Wentworth, Vera (1890 – 1957), podavačka z Londýna a členka WSPU.

Wilks, Elizabeth (kolem 1866 – 1956), roku 1894 získala oprávnění provozovat lékařskou praxi, členka TRL.

Williams, Annie (kolem 1860 - 1943) poštovník, členka a organizátorka WSPU.

Woodlock, Patricia (kolem 1878 – po 1930), dcera irského umělce Davida Woodlocka z Liverpoolu, členka WSPU a ILP.

Wollstonecraft, Mary (1759- 1797), autorka pojednání “Thoughts on the education of daughters” (1787) a dnes známějšího spisu “A vindication of the rights of woman” (1792)

Wright, Jane (kolem 1860 – 1926), sufražistka a manželka známého lékaře Almrotha Wrighta.

Yates, Rose Lamartien (1875 -1954), členka WSPU, původem z Brixtonu. Po ukončení universitního studia se provdala za právníka.

Zangwill, Edith (kolem 1879 – 1945) nevlastní dcera Herthy Ayrton, členka WSPU a US.

Seznam citované literatury:

Paměti:

Anonym: Victorian bouquet, Lady X looks on, Londýn, 1931.

Billington-Greig, Teresa: The non-violent militant, selected writings of Teresa Billington Greig, Londýn, 1987.

Fawcett, Millicent Garrett: What I remember, Londýn, 1925.

Hamilton, Cicely: Life errant, Londýn, 1935.

Childe Dorr, Rhetta: A woman of fifty, New York, 1924.

Kenney, Annie: Memories of a militant, Londýn, 1924.

Mitchell, Hannah: The Hard way up, Londýn, 1968.

Montefiore, Dora: From Victorian to a modern, 1927.

Moyen, Helen: A woman in a man's word, Sydney, 1971.

Pankhurst, Emmeline: My own story, Londýn, 1914.

Pankhurst, Christabel: Unshackled, the story of how we won the vote, 1959.

Pethick-Lawrence, Emmeline: My part in changing world, Londýn, 1938.

Pethick-Lawrence, Fredrick: Fate has been kind, Londýn, 1943.

Richardson, Mary: Laugh and defiance, Londýn, 1953.

Robins, Elizabeth: Station way, 1913.

Sharp, Evelyn: Unfinished adventure, 1933.

Smyth, Ethell Mary: Female pipings in Eden, Londýn, 1933.

Rhondda, Viscountess: This was my world, Londýn, 1933.

Cazalet Keir, Thelma: I knew Mrs. Pankhurst, Suffragette fellowship, nedatováno.

Kenney, Annie: Memories of a militant, 1924.

Cady Stanton, Elizabeth: Eighty years and more, Charlston, 2007.

Sharp Evelyn: Hertha Ayrton, Londýn, 1923.

Steward-Murray Atholl, Katherine Marjory: Working partnership, Londýn, 1958.

Stocks, Mary: My commonplace book, Londýn, 1970.

Stocks, Mary: Still more commonplace, an autobiography by the author of "my commonplace book", Londýn, 1973.

Literatura:

- Auchterlonie, Mitzi: Conservative suffragists, the women's vote and the Tory party, 2008.
- Bedford, Jane: Margaret Ashton, Manchester's "First Lady". *Manchester Region History Review*, 12 (1998), str. 3 – 17.
- Belford, Barbara: Violet Hunt, New York, 1990.
- Bruce Clarke: Dora Marsden and early modernism – gender, individualism, science, 1996.
- Bush, Julia: Women against the vote, female anti-suffragism in Brittan Oxford, 2007.
- Caine, Barbara: Bombay to Bloomsbury, a Biography of the Strachey Family, 2005
- Caine, Barbara: English feminism 1780- 1980, 1997.
- Caine, Barbara: Mothering feminism, mothering feminists: Ray Strachey and The Cause v *Women's History Review*, 2/8 (1999).
- Cherry, Deborah: Painting women, Victorian women artist, Londýn, 1993.
- Cowman, Krista: Women of the right spirit, paid organizers of the Women's political and social union 1904 – 1914, 2007.
- Cockin, Katherine: Slingshot the ink about, Ellen Terry and women's suffrage agitation v Gender and politics in the Age of letter-writing (ed. Caroline Blend) 1750 – 2000, 2004.
- Crawford, Elizabeth: The women's suffrage movement, a reference guide 1866 – 1928, 1999.
- Dangerfield George: The strange death of liberal England, 1936.
- DiCenzo, Maria: Gutter politics, women newsies s the suffrage press v *Women's history review*, 1/12 (2003).
- Dunn, Kate: Emmeline Pankhurst and the suffragettes, 1994.
- Garner, Les: A brave and beautiful spirit, Dora Marsden 1882 – 1960, 1990.
- Garner, Les: Stepping stones to liberty, feminist ideas in the women's suffrage movement 1900 - 1918, 1984.
- Goddie, Sheila: Mary Gladstone, a gentle rebel, Chichester, 2003.
- Gross, David M.: We won't pay!; a tax resistance reader, 2008.
- Heath, G. D.: The women's suffrage movement in and around Richmond and Twickenham, Twickenham, 1968.
- Heath, G. D: The women's suffrage movement in and around Richmond and Twickenham, 1968.
- Helmond, Marij van: Votes for women, the events on Merseyside, 1992.

- Hesketh, Phoebe: The story of a Preston suffragette, Cambridge, 1992.
- Hollyer, Belinda: Votes for women, 1988, Londýn, 2003.
- Holton Sandra Stanley: Feminism and democracy, women's suffrage and reform politics in Britain; 1900 – 1918, 1986.
- Hunt, Karen: Why Manchester? Why Pankhursts? Why 1903? Reflection on the centenary of the Women's social and political union, v *Manchester region history review*, 1/17 (2004).
- Jalland, Pat: Women marriage and politics 1860 – 1914, Oxford, 1986.
- Kaplan. Joel H. a kol.: Theatre fashion - Oscar Wilde to suffragettes, Cambridge, 1994.
- King, Elspeth: The hidden history of Glasgow's women, Glasgow, 1993.
- Leah Leneman: A guid cause, the women's suffrage movement in Scotland, Aberdeen, 1991
- Leicester, 2007.
- Lewis, Gifford: Eva Gore-Both and Esther Rope, Londýn, 1988.
- Liddington, Jill: Rebel girls, their fight for the vote, Londýn, 2006.
- Linklater, Andro: Charlotte Despard, an unhusbanded life, suffragette, socialist & Sinn Féin, 1980.
- MacPherson, Deirdre: The suffragette's daughter, Betty Archdale, her life of feminism, cricket, war and education, 2002.
- Markus, Jane: Suffrage and the Pankhurst, Londýn, 1987.
- Marlow, Joyce: Votes for women, Londýn, 2001.
- Mercer, John: Commercial places, public spaces; suffragette shops and the public sphere, University of Sussex *Journal of contemporary history*, č. 7 (2004).
- Metcalf, A. E.: Woman's effort, 1917.
- Midge Mackenzie: Shoulder to shoulder, Londýn, 1975.
- Morrell, Caroline: Black Friday, violence against women in the suffragette movement, Londýn, 1981.
- Mulvihill, Margaret: Charlotte Despard, a biography, Londýn, 1989.
- Nora, Pierre: Mezi pamětí a historií, problematika míst v *Cahiers du CEFRES* 10/1996, str. 39 - 64.
- Nym Mayhall, Laura E.: Creating the "Suffragette spirit", British feminism and the historical imagination v *Women's history review*, 3/4 (1995), str. 319 – 44.
- Nym Mayhall, Laura E.: The militant suffrage movement, citizenship and resistance in Britain, 1860 – 1930, Oxford, 2003.

- Pankhurst, Sylvia: The suffragette, the history of the women's militant movement, Londýn, 1911.
- Pugh Martin: The march of the women, a revisionist analysis of the Campaign or women's suffrage, 1866 – 1914, Oxford, 2000.
- Pugh, Martin: The march of the women, a revisionist analysis of the Campaign or women's suffrage, 1866 – 1914, Oxford, 2000.
- Pugh, Martin: The Pankhurst, 2001.
- Purvis, June: Emmeline Pankhurst, a biography, 2002.
- Raeburn, Antonia: The militant suffragettes, 1974.
- Raeburn, Antonia: The Suffragette view, 1976.
- Richard Pankhurst: Sylvia Pankhurst, artist and crusader, and intimate portrait, 1979.
- Sheila Goddie: Mary Gladstone, a gentle rebel, Chichester, 2003.
- Smith, Angela K: Suffrage discourse in Britain during the First World War, 2005.
- Smith, Angela K: The Pankhursts and the War, suffrage magazines and First World War propaganda v *Women's History Review*, 1/12 (2003), str. 103 - 118.
- Spender, Dale: Feminist theorists, Londýn, 1983.
- Swindell, Jullia: The use of autobiography, Cambridge, 1995.
- Ticker, Lisa: The spectacle of women, imagery of the suffrage campaign 1907 – 14, Chicago, 1988.
- Theophilus, Boll E. M.: Miss May Sinclair, novelist, a biographical and critical introduction, 1978.
- Tucker, Alan: Suffragette partnership, the lives of Lettice Floyd and Annie Williams 1860 – 1943, Londýn, 2005.
- Urquhart, Diane: Women in Ulster politics 1890 – 1940, Belfast, 2000.
- Whitelaw, Lis: The life & rebellious times of Cicely Hamilton, 1990.
- Whitmore, Richard: Alice Hawkins and the Suffragette Movement in Edwardian Leicester, Leicester, 2007.
- Willmott, Dobbie B. M: A nest of suffragettes in Somerset, 1979.
- Wojtczak, Helen: Notable Sussex women, 580 biographical sketches, Hasting, 2008.

Roll of Honour Suffragette Prisoners 1905 – 1914

Abbey, Alfred
 Abrahams, Dorothy
 Adams, Eleanor
 Adamson, Christine
 Adamson, Kate
 Ainsworth, Annie
 Ainsworth, Laura
 Aitken, Violet
 Albert, Sophie
 Aldis, Violet Mary
 Alderman, Grace
 Aldham, Mary Ann
 Alexander, Isabelle
 Allan, Janie
 Allen, Doreen
 Allen, Greta
 Allen, Helen
 Allen, Margaret
 Allen, Mary
 Andrews, Constance
 Andrews, Edith Mary
 Ansell, Gertrude Mary
 Archdale, Helen
 Archibald, Louise
 Armitage, Lilian
 Armstrong, Evelyn
 Armstrong, Kathleen
 Armstrong, Laura
 Armstrong, Nora
 Arnes, Helen
 Arscott, Jessie
 Arthur, Janet
 Arton, Evelyn
 Asquith, Lily
 Atheling, Lelegarde
 Atkinson, Helen
 Atkinson, Jane
 Atkinson, Robert
 Auld, Constance
 Auld, Winifred
 Aves, Miss
 Aylmer, Audrey
 Ayrton, Barbara

B
 Bacon, N
 Baines, Jennie
 Baker, Annie
 Baker, Frances
 Baker, Lizzie
 Baldock, Ethel
 Baldock, Minnie
 Bales, Agnes
 Ball, Edith Warwick
 Ball, Ethel
 Ball, Gennie
 Ball, Lilian
 Ball, William
 Ballan, Gertrude
 Bank, Harry
 Barber, Grace
 Bard, Kate
 Bardsley, K
 Barnes, Dorothy
 Barnet, M
 Barnwell, Ellen
 Barrett, Pattie
 Barrett, Rachel
 Barrowman, Janet
 Bartlett, Elsie
 Bartlett, Frances
 Barton, Alice
 Bartrum, Doris
 Batchelor, Mrs
 Beach, Ivy
 Beckett, Ethel
 Beevers, Ellen
 Bell, Annie
 Benett, Sarah
 Berkeley, Elizabeth
 Biggs, Annie
 Billing, Elizabeth
 Billinghamurst, R May
 Billington, Teresa
 Binnie, Norah
 Blackledge, E
 Bland, Violet
 Bogan, Janette

Boileau, Lily
 Bonn, Ivy
 Borovisky, L
 Borrmann-Wells, Mrs
 Borty, James
 Bouchier, Dr Helen
 Bourton, Susan
 Boutelle, Grace
 Bouvier Eugénie
 Bower, Charlotte
 Bower, Emma
 Bowker, Dorothy
 Boyd, Janet
 Boyle, Diana
 Boyle, Nina
 Brackenbury, Georgina
 Brackenbury, Hilda
 Brackenbury, Marie
 Brady, Phyllis
 Brailsford, Frank
 Brailsford, Jane
 Brand, Miss
 Brandon, Emily
 Branson, Grace Mary
 Bray, Constance
 Bray, Winifred
 Bremner, E
 Brewster, Bertha
 Bright, Florence
 Brindley, Maud Mary
 Bristy, Alice
 Broadhurst, Katherine
 Brook, Gertrude
 Brooke, Ellen
 Broughton, Miss
 Brown, Alice Ward
 Brown, Amelia
 Brown, Caroline
 Brown, Elsie
 Brown, Jessie
 Brown, Kathleen
 Brown, Margaret Jane
 Brown, Mary
 Brown, Mrs Shaw
 Browne, Millicent
 Bryant, Violet
 Bryer, Constance

Buckton, Agnes
 Bull, Amy
 Bumpstead, Grace
 Bunter, Miss
 Bunting, Jane Legate
 Burbridge, Grace
 Burkett, Mrs
 Burkitt, Hilda
 Burley, Florence
 Burns, Lucy
 Burrows, Mary
 Burton, Alice
 Bushell, Mrs

C
 Cairns, Ida
 Cairns, Isabel
 Callender, Mary Doris
 Calway, Mary
 Cameron, Mrs
 Cameron, Greta
 Campbell, Lucy
 Canning, Florence
 Capper, Mabel
 Carde, Kate Gordon
 Carlin, Miss
 Carlyn, Mary
 Carrett, Eliza
 Carter, Josephine
 Carwin, Sarah
 Casey, Eileen
 Casey, Emma
 Casey, Irene
 Casey, Isabelle
 Caunter, Antonia
 Cave, Helen Cassandra
 Chambers, Constance
 Chapin, Mrs
 Chapman, Florence
 Chappelow, Grace
 Charlton, Emily
 Charter, Margaret
 Chatterton, Ada
 Chatterton, Alice
 Chesshire, Evelyn
 Cimino, Emilia
 Clapson, Olive

Clarence, Edith
 Clark, Alan
 Clarke, Emily
 Clarke, Helen
 Clarke, Mary
 Clarkson, Florence
 Clayton, Edwy Godwin
 Clayton, Margaret
 Clifford, Cecilia
 Clyde, Constance
 Coates, Janet
 Cobbe, Lilian
 Cobden-Sanderson, Anne
 Codd, Clara
 Cohen, Leonora
 Colley, Margaret Davis
 Collie, E
 Collier, Constance Louise
 Collier, E
 Collier, H
 Collins, -
 Conley, Emily
 Connelly, Dina
 Connor-Smith, Aileen
 Conway, Kate Cecilia
 Cook, Grace Muriel
 Cook, Gwendoline
 Cook, Mrs Kelindale
 Cooke, Florence
 Cooper, Jane
 Cooper, Mary
 Cooper, Ruth
 Corbett, Catherine
 Corcoran, Kathleen
 Corner, Sarah
 Corson, A D
 Cousins, Margaret
 Cove, Miss
 Cowen, Molly Dubree
 Cowley, Emily
 Cox, Ethel
 Craggs, Helen
 Craies, Agathoniki
 Craig, Annie
 Craig, Constance
 Crawford, Helen
 Crees, Sarah

Criddle, Helen
 Crocker, Ellen
 Croft, John Edward
 Cross, Hilda
 Crow, Lizzie
 Crummer, Kathleen
 Cubley, Matilda
 Cullen, Louisa
 Cumberland, Jessie Landelle
 Cummins, Elsie
 Cunard, Ida
 Curwin, Sarah

D
 Dalglish, Elsie
 Dallas, Irene
 Daring, Joan
 Davidson, Miss
 Davies, Edith
 Davies, Elizabeth
 Davis, Alice
 Davis, Caley
 Davison, Emily Wilding
 Dean, Edward
 Deane, Millicent
 Dear, Nina
 Denny, James
 de Roxe, Mabel
 Despard, Charlotte
 Dew, Margaret
 Dickinson, Frances
 Dickinson, Margaret
 Dodgson, Mary Boyd
 Doudney, Violet Mary
 Douglas, Miss
 Douglas-Smith, K
 Dove-Wilcox, Lilian
 Dowding, Eleanor
 Dowling, Bourke
 Downie, Marion
 Downing, C Lowndes
 Downing, Edith Elizabeth
 Draper, Lillie
 Drever, Joan
 Drummond, Flora
 Drysdale Bessie
 Dugdale, Joan

Dugdale, Una
Duna, Mrs
Duncan, Margaret Susan
Dunlop, Marion Wallace
Durham, Alice Lilla
Duval, Barbara
Duval, Emily
Duval, Elsie
Duval, Norah
Duval, Victor

E

Earl, Mrs
East, Mary
Eates, Louise
Ede, Dr Frances
Edwards, Blanche
Edwards, Marie
Edwards, Maude
Elam, Bertha
Eldridge, Clara
Eldridge, Martha
Elliott, Eleanor
Elliott, Mildred
Emerson, Kathleen
Emerson, Ruth
Emerson, Zelig
Entwistle, Louisa
Evans, Alice
Evans, Dorothy
Evans, Elise
Evans, Gladys
Evans, Kate W
Evans, Marie Winton

F

Fagg, E M
Fahey, Caprina
Faintheart, Lydia
Farmer, Alice
Farmer, Florence
Farquhar, Fanny
Farquhar, Margaret
Fausten, Mary
Feek, Florence
Fernie, Emily
Field, Louise

Fielding, Annie
Filshill, Helen Anderson
Filshill, Jessie
Finlayson-Gould, Elizabeth
Firth, -
Fisher, Marjorie
Fison, Alice
Fison, Margaret
Fitzherbet, Maude
Flatman, Ada S
Floyd, Lettice
Fontain, Olive Faith
Forbes-Robertson, Miss
Ford, D
Ford, Robert
Forrester, Lilian Williamson
Forsyth, Lall
Fowler, Emma
Fox, Norah Dacre
Francis, Gertrude
Franklin, Frances
Franklin, Hugh
Fraser, Anne
Frazer, Mary
Freeman, Elizabeth
Freeman, Maud
Freeth, Lilian
Fricker, E
Fiedlaender, V Helen
Frisby, Elizabeth
Frith, Henrietta
Fry, Selina
Fussell, Emily Victoria
Fussell, Maud

G

Gait, J R
Gargett, Laura
Garnett, Theresa
Garrett, Eliza
Garrett-Anderson, Dr Elizabeth
Garth, Mary
Gaskell, E Penn
Gatty, Katharine Gillett
Gawthorpe, Mary
Gay, Louisa
Geddie, Mrs

Gibb, Ellison
 Gibb, Elizabeth
 Gibb, Margaret
 Gibbs, Mary
 Gibbons, Miss
 Gibson, Janet
 Gillett, E
 Gillett, Lilian
 Girling, Jessie Laura
 Giveen, Clara Elizabeth
 Gliksten, Millie
 Glover, Nestie
 Glyde, Mrs
 Godfrey, Ellen
 Godfrey, Violet
 Gonne, Charles
 Goodliffe, Mary
 Goodman, Mary Penelope
 Gordon, Elizabeth
 Gordon, Elsie
 Gordon, Frances
 Gough, Theresa
 Goulden-Bach, Ada S
 Graham, Alison
 Graham, Freda
 Graham, Margaret
 Graham, Rachel
 Grand, H
 Grant, Evelyn
 Grant, Georgina
 Graves, Florence
 Gray, Charles
 Gray, Mary
 Green, Alice
 Green, Cecil
 Green, Janette
 Green, Kathleen
 Green, Marion
 Greig, Annie
 Greive, N
 Grey, Jane
 Grey, Jeanette
 Grey, Laura
 Grey, Mary
 Griffiths, Charlotte
 Griffiths, Claire
 Gurney, Agnes Brita

Gye, Elsa

H

Hackey, Mary
 Haig, Cecilia
 Haig, Charlotte
 Haig, Evelyn Cotton
 Haig, Florence
 Haley, Margaret
 Hall, Alice
 Hall, Emmeline
 Hall, Nellie
 Hall, Pattie
 Hambling, Evelyn
 Hardie, Dr Mabel
 Haslam, Edith
 Hatten, Esther
 Haverfield, The Hon Evelina
 Hawkins, Alice
 Hay, Nellie
 Haywood, Hannah
 Hazel, Gladys Mary
 Healiss, Georgina
 Heasman, Harriet
 Heliss, Mary
 Helliwell, Fanny
 Helliwell, Lily
 Helsby, Elsie
 Hemming, Laura
 Henderson, Juliette
 Henderson, Marguerite
 Hendry, Jane
 Henry, Agnes
 Hepple, Miss
 Herrick, Elizabeth
 Hesmondhalgh, Elizabeth
 Hetherington, Amy
 Heward, Jessie
 Hewitt, Miss
 Hewitt, Mary
 Hickling, Lilian
 Hicks, Amy
 Hicks, Martha Lilian
 Higgins, Annie
 Higgins, Elizabeth
 Higginson, Eleanor
 Hill, J K

Hillier, Mrs
 Hilsdon, Charles
 Hilton, Mrs
 Hirst, Mrs Cobden
 Hocken, Olive
 Hodgson, Grace
 Hodgson, Joan
 Hogg, Julia
 Holder, -
 Holland, Mary
 Holme, Vera
 Holmes, Marion
 Holst, -
 Home, Mary
 Hope, May
 Hopkins, Margaret
 Hopson, Annie
 Houlton, Elsie
 Housman, Clemence
 Houston, Kathleen
 How-Martyn, Edith
 Howes, Beatrice
 Howey, Elsie
 Howey, Mary
 Huddleston, Edith
 Hudson, Edith
 Hughes, Beatrix
 Hughes, Mollie
 Hull, Florence
 Hull, Louisa
 Humphrey, Anne
 Humphrey, Mary
 Hunt, Annie
 Hunt, Florence
 Hunt, Mabel
 Huntingdon, Hannah
 Hutchen, William
 Hutchinson, Hannah
 Hyde, Marianne

I

Ibbotson, Olive
 Impey, Elizabeth
 Inglis, I
 Inkley, Ida
 Irving, Isabel

Isaacs, Mary

J

Jack, Ellen
 Jackson, Jane
 Jacob, Edith
 Jacobs, Eleanor
 Jacobs, George
 James, Margaret
 Jameson, Julia
 Jarvis, Kathleen
 Jeffcott, Olivia
 Jeffrey, Violet
 Jenkins, Amelia
 Jenkins, Ernest
 Jerome, Veronica
 Jewson, Lydia
 Joachim, Maud
 John, Nancy
 Johnson, David
 Johnson, Grace
 Johnson, Henry
 Johnstone, Miss
 Joing, Harry
 Jolly, Caro Bray
 Jones, Beatrice
 Jones, Hope
 Jones, Martha
 Jones, Mary R
 Jones, Violet Mary
 Jones, Winifred
 Joseph, Leah
 Joule, Barbara
 Julian, Peggy

K

Keane, K
 Keegan, Mary
 Keeling, Rachel
 Keevil, Gladice
 Keller, L Phyllis
 Kelly, Agnes
 Kelly, Garvey (Mrs)
 Kelly, Isabel
 Kennedy, Katherine
 Kenney, Annie
 Kenney, Jessie

Kenney, Nellie
 Kenyon, Esther
 Ker, Alice J, Dr
 Ker, Margaret Louise
 Kern, Amelia
 Kerr, Constance
 Kerr, Herriet Roberta
 Kerr, Marie
 Kerwen, Nellie
 Kerwood, Edith
 Key, Mildred
 King, Edith
 King, Marian
 Kirby, Alice
 Kirby, Mabel
 Knight, Adelaide
 Knight, Dr Elizabeth
 Knight, Rose Amanda
 Knight, Sarah

L

Lackey, Norah Kathleen
 Lacon, Annie
 Laing, F
 Laing, Jessie Jane
 Lake, Constance,
 Lamartine-Yates, Rose
 Lamb, Aeta
 Lambert, Clare
 Lambert, Lena
 Lane, A
 Lane, Catherine
 Lane, Mary
 Lang, Miss
 Langford, Emily
 Lansbury, Annie
 Lansbury, George
 Lansbury, William
 Law, Cecilie
 Lawes, Jessie
 Lawless, Leslie
 Laycock, Louisa
 Lee, Lilian
 Lehman, C L
 Leigh, Alice
 Leigh, Dora
 Leigh, Mary

Lenanton, Grace
 Lennox, Geraldine
 Lenton, Lilian
 Lethune, Mary
 Liddle, Helen Gordon
 Lilley, Kate
 Lilley, Louise
 Lilley, P
 Lillingston, Amy
 Lindsay, Mary Ogilvy
 Linscott, M P
 Llewellyn, Gertrude
 Llewhellin, Olive
 Lloyd, Georgina
 Lloyd, Maude
 Lockwood, Jane
 Logan, Norah
 Lomax, Jane
 Lovell, Florence
 Lowy, Mrs E
 Lowy, Ethel
 Lowy, Gertrude
 Lowy, Henriette
 Lummis, E C
 Lytton, Lady Constance

M

McAlpine, Mrs Caxton
 McArpon, Gaston
 McArthur, Elizabeth
 McCallum, Jennie
 McCarthy, Adelaide
 McCarthy, Eileen
 MacDermott, Delia
 McDiarmid, Mrs
 MacDonald, Mrs Meredith
 McDonald, Agnes
 McDonal, Mrs Harry
 McEwan, Donald
 Macfarlane, Florence
 Macfarlane, Margaret
 Macarlane, Marjorie
 Macfarlane, Maxine
 Mackay, Georgina
 McLeod, Robina
 McPhun, Florence
 McPhun, Margaret

Macrae, Georgina
 Macrae, Helen
 Mackworth, Margaret
 Maloney, Miss
 Manders, John
 Manesta, Evelyn
 Manning, Edmee
 Manning, Geraldine
 Mansell, Mildred Ella
 Manson, Grace Mary
 Manson, Katherine
 Margesson, Kathleen
 Marion, Kitty
 Markwick, Charlotte
 Marsden, Dora
 Marsden, Lena
 Marsden, Mildred
 Marsh, Charlotte
 Marshall, Emily Kitty
 Marshall, Ida
 Marson, Miss
 Martell, Mrs
 Martin, Alison
 Martin, Mary Beatrice
 Martin, May Sophia
 Martin, Selina
 Masters, Marjore
 Matters, Muriel
 May, Alice
 Mayo, Winifred
 Medd-Hall, Leonie
 Melford, Jackeydaura
 Meredith, Helen
 Metge, Lilian
 Methuen, J C
 Miles, Mary Louise
 Mill, Mary
 Miller, Irene
 Milne, Alice
 Mills, Kate
 Mitchell, Grace
 Mitchell, Hannah
 Mitchell, Hester
 Mitchell, Irene
 Mitchell, Lillas
 Mitchell, Mary Anne
 Mocatta, Ada

Moffat, Kate
 Moffat, Maggie
 Moloney, Dorothy
 Monck-Mason, Alice
 Montefiore, Dora
 Montgomery, Mary
 Moor, Alice
 Moore, C
 Moore, Marie Charlotte
 Moore, Mrs
 Moorhead, Ethel
 Morris, Bessie
 Morris, Caroline
 Morris, Lily
 Morris, Mary
 Morris, Poppy
 Morrissey, Alice
 Morrissey, S
 Morrison, Margaret
 Morrison, Mary
 Morrow, Mrs
 Moses, Mrs
 Moullin, Ruth Mansell
 Muir, Anne
 Muir, Madge
 Muir, Mary
 Mulligan, Mr
 Munro, Anna
 Murphy, Jane
 Murphy, Margaret
 Murray, Dr Flora
 Murray, Mrs Guthrie
 Myer, Annie
 Myer, Vera
 Myers, Elsa
 Myers, May Louise

N
 Napier, Miss
 Nash, Mary
 Naylor, Marie
 Neilans, Alison
 Neave, Nellie
 Neill, Marie
 Nesbitt, M C
 Neville, Nora
 New, Edith

New, Violet
 Newby, M du Sautoy
 Newton, Nora
 Nicholson, Kathleen
 Noble, Alice
 Noblett, Kate
 Norbury, Lilian
 Norris, Lucy
 North, Mabel
 North, Phyllis
 Norton, A Nancy
 Nugent, Constance
 Nupsia, Miss
 O
 Oates, Verity
 Offord, Daisy
 Older, Ann Alice
 O'Kell, Kathleen
 O'Kell, Rose
 O'Mahoney, Miss
 O'Sullivan, Annie

 P
 Paget, Kathleen
 Paige, Robson
 Palethorpe, Fanny Davidson
 Palethorpe, Mary Cox
 Palmer, Margarite
 Pankhurst, Adela
 Pankhurst, Christable
 Pankhurst, Emmeline
 Pankhurst, Sylvia
 Parker, Annie
 Parker, Frances
 Pascoe, Jane
 Pascoe, Mary
 Paterson, Margaret
 Paul, Alice
 Paxton, Helen
 Peace, Rachel
 Pearce, Miss
 Pearson, Elsie
 Pearson, Mary
 Pearson, Nance Seymour
 Pease, Fanny
 Pendred, Pleasance
 Pepper, Beatrice

Peter, Madeline
 Pethick, Dorothy
 Pethick, Dr Marie
 Pethick-Lawrence, Emmeline
 Pethick-Lawrence, Frederick William
 Phillips, Henry
 Phillips, Julia
 Phillips, Louise
 Phillips, Mary
 Pickering, Julia
 Pilkington, Katherine
 Pinnance, Elizabeth
 Pitfield, Ellen
 Pitman, Ellen
 Pogson, Sarah
 Porlocke, Marion
 Postlethwaite, Mary
 Potbury, Isabelle
 Potbury, Merlet Adelaide
 Pratt, Dolphine
 Pratt, Miriam
 Price, Edith Mary
 Price, Frances
 Price, Lizzie
 Procter, Zoe
 Purser, Mrs

Q
 Quinn, Miss

R
 Radclyffe, Dorothy
 Radclyffe, F E
 Ramsay, Miss
 Rawle, Mary Anne
 Rawson, Miss
 Ray, Heron
 Redfern, Adeline
 Redhead, Mary
 Reid, Dr
 Reid, E
 Reinold, Mrs
 Rennie, Enid
 Reye, Hélène
 Reynolds, Margaret
 Rice, Ada
 Rice, Charlotte

Rice, Helen
 Richards, Cathleen
 Richardson, Mary
 Richmond, Katherine
 Rigby, Edith
 Rix, Winifred
 Roberts, Alice
 Roberts, Elizabeth
 Roberts, Gladys
 Roberts, Mrs
 Roberts, M Adair
 Roberts, William
 Robertson, Flora
 Robinson, Arnott Erskine
 Robinson, M K
 Robinson, Margaret
 Robinson, Rona
 Rock, Dorothea Merlet
 Rock, Madeline Caron
 Rodney, Marie Forest
 Roe, Grace
 Rogers, Margaret
 Rogers, Marie McGregor
 Rolfe, Frank
 Rose, Alice
 Rothwell, Kathleen Roy
 Rowe, Frances
 Rowlatt, Margaret
 Rowles, Hilda
 Rozier, Emma
 Rozier, Harriet
 Rusbrooke, Edith
 Russell, Florence
 Russell, Louise
 Ryan, Dora
 Ryan, Harry
 Ryland, Bertha

S

Sadd-Brown, Myra
 Sainty, Hepzibah
 Saltonstall, Lavinia
 Sanborne, Florence
 Sanders, Beatrice
 Sanderson, Amy
 Satterley, Mrs
 Savage, -

Scawthorne, Mrs
 Schofield, Elizabeth
 Scholefield, Mabel Murell
 Scott, Arabella
 Scott, Emmeline
 Scott, Isabella
 Scott, Julia
 Scott, Margaret
 Scott, Muriel Eleanor
 Schuster, Elsa
 Scrimgeour, Mrs
 Scully, Michael
 Seaton, Ethel
 Selkirk, Mary
 Semple, Bessie
 Sennett, Maud Arncliffe
 Sentance, Ethel
 Sentance, Gertrude
 Seruya, Sime
 Sewell, Cicely
 Seymour, Isabel
 Shales, Daisy
 Shallard, Amy
 Shallard, Dorothy
 Shallard, Emma
 Sharp, Evelyn
 Shaw, C Howard Mrs
 Shaw, Gertrude
 Sheehy-Skeffington, Hannah
 Sheppard, Genie
 Sheppard, Hannah
 Sheppard, Louise
 Shipley, Alice Maud
 Short, Jane
 Sidley, Marguerie
 Sidley, Mrs
 Simmons, Ada
 Simmons, Elizabeth
 Simmons, G Holt White Mrs
 Simmons, T Bayard
 Simpson, F J
 Simpson, May
 Slade, Ethel Annie
 Slater, Sarah
 Small, Mabel
 Small, Margaret
 Smart, K

Smart, Laura
 Smart, Nancy
 Smith, Aileen Connor
 Smith, Alice
 Smith, Ann
 Smith, Bessie
 Smith, Mrs Chalmers
 Smith, Dorothy
 Smith, Dr Dorothea Chalmers
 Smith, Ellen
 Smith, Enuncita
 Smith, Jane
 Smith, Jessie
 Smith, Kate
 Smith, Margaret Drew Frazer
 Smith, Mary
 Smith, Olivia
 Smith, P
 Smith, Lady Sybil
 Smith, Winifred
 Smithies-Taylor, Mary
 Smyth, Emma
 Smyth, Dr Ethel
 Smyth, Lilian
 Smyth, Louisa
 Smyth, Norah
 Solomon, Daisy D
 Solomon, Georgina M
 Soskice, Dr
 Sotheran, Beatrice
 Sotheran, Florence
 Spanton, Helen
 Spanton, Margaret
 Sparborough, Jane
 Spence, Maud
 Spencer, Mary
 Spencer, Dorothy
 Spencer, Stella Lavinia
 Spong, Dora
 Spong, Florence
 Spong, Irene
 Sproson, Emma
 Stacey, Edith
 Stack, Charlotte
 Stanley, Emma
 Steele, Mrs
 Steer, Janette

Stephenson, Elsie May
 Stephenson, Jessie
 Stevens, Mary
 Stevenson, Blanche
 Stevenson, Eva
 Stevenson, Mr
 Stewart, Mary
 Stuart, Grace
 Stuart, Gertrude
 Stone, Elizabeth
 Stone, George
 Strange, Nora
 Streatfeild, Fanny
 Streatfeild, Kathleen
 Summers, Ada
 Swain, Cornelia Robina
 Swain, Catherine
 Swan, Annie
 Swan, Mrs Cameron
 Swan, D
 Swan, Vera
 Syme, Anne Fraser
 Symon, Elizabeth
 Symons, M Travers
 Sutor, Alan

T
 Tanner, Kathleen
 Taylor, Evelyn
 Taylor, Mrs
 Taylor, Jennie
 Taylor, Mary Alice
 Taylor, Rosalie
 Terrero, Jane
 Trewiss, Dora
 Thomas, Ethel
 Thomas, Isabel
 Thompson, Elizabeth
 Thompson, Frances
 Thompson, Louise
 Thompson, Margaret Eleanor
 Thompson, Mary Dawes
 Thomson, Edith
 Thoy, Annie
 Till, Florence
 Tillard, Irene
 Tillard, Violet

Titterington, Amy
Tollemache, Aethel
Tollemache, Grace
Tolson, Catherine
Tolson, Helen
Towler, Rose
Townend, Mary King
Townsend, Caroline
Townsend, Rachel
Toyn, Alice
Trant, Charles
Trott, Kathleen
Tucker, M A
Tunks, Florence
Turner, M S
Tyson, Leonora
Tyson, M
U
Underwood, Ruth

V

Valentine, Marie
van Sandau, Matilda Wolff
Varley, Julia
Vaughan, Gertrude
Vertue, -
Vidley, Lilian
Vincent, Alice

W

Walker, Alice
Walker, Jessica
Walker, Melvine
Wallace, Janette
Waller, Marie Louise
Wallis, Margaret
Walsh, Annie
Walsh, Kate
Walters, Alice
Waltenstall, Lavinia
Walton, Olive Grace
Walton, V G
Ward, Florence
Ware, Eileen
Watkins, Mrs
Watson, Bertha
Watson, Dorothy

Watson, Eva
Watson, Horatia
Watt, Susan
Watts, Helen Kirkpatrick
Webb, Annie
Webb, Hilda
Webber, Charles
Wells, Miss
Wentworth, Vera
West, Dulcie
West, Florence
West, Margaret
Wharry, Evelyn
Wharry, Olive
White, E M
Wheeler, Annie
Whiteley, Edgar
Whitworth, Edith
Whitworth, Mary
Wilcox, Mary
Wilde, Adeline Redfern
Wilkes, Mark
Wilkinson, Gertrude
Wilkinson, Mabel
Wilkinson, Sarah Anne
Williams, Florence
Williams, Frances
Williams, Gertrude
Williams, Grace
Willson, Laura Annie
Wilson, A Agnes
Wilson, Catherine
Wilson, Eva
Wilson, S C
Wingrove, Edith Audrey
Wise, F
Wiseman, Mrs
Withall, Letitia (Leslie Hall)
Wood, Chrystabel
Wood, Florence
Wood, Julia
Wood, Mary
Woodburn, Amy
Woodlock, Patricia
Woolridge, Mary
Worthington, Mrs
Wortman, Margaret

Wright, Ada Cecile
Wright, Isa
Wright, Alice Morgan
Wykes, Annie
Wylie, Barbara
Wylie, Emma
Wyatt, Aubrey

Y

Yates, Hannah
Yorke, Norah
Young, Cecilia
Young, Dorothy
Young, Elizabeth
Young, E Phoebe
Young, Marie
Young, Willi